

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Rijksbegroting 2017
xii Infrastructuur en Milieu

Vergaderjaar 2016–2017

34 550 XII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (XII) voor het jaar 2017

Nr. 1

VOORSTEL VAN WET

20 september 2016

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld en dat in artikel 1 van de Comptabiliteitswet 2001 wordt bepaald welke begrotingen tot die van het Rijk behoren;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende departementale begrotingsstaat van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu voor het jaar 2017 wordt vastgesteld.

Artikel 2

De bij deze wet behorende begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 2017 wordt vastgesteld.

Artikel 3

De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 4

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Infrastructuur en Milieu,

M.H. Schultz van Haegen-Maas Geesteranus

Vastgestelde begrotingsstaat van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (XII) voor het jaar 2017 (Bedragen x € 1.000)

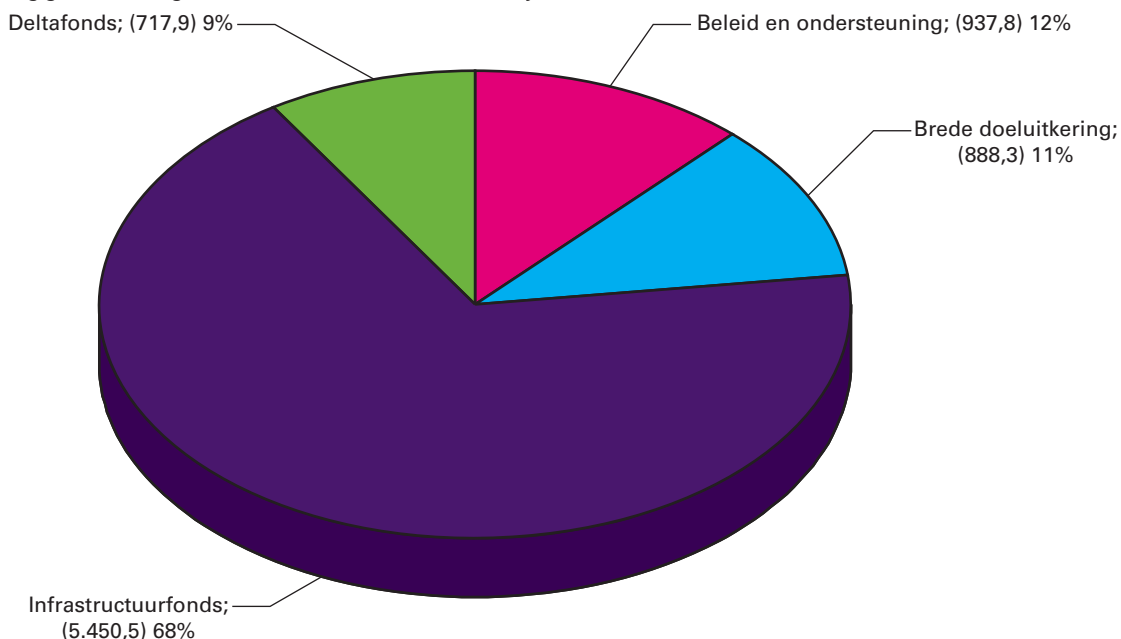
Artikel	Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		
		Verplichting	Uitgaven	Ontvangsten
	TOTAAL	7.909.599	7.994.424	246.825
	Beleidsartikelen			
11	Integraal Waterbeleid	60.825	56.206	3.000
12	Waterkwaliteit	0	0	0
13	Ruimtelijke Ontwikkeling	90.220	102.337	3.824
14	Wegen en Verkeersveiligheid	31.892	34.406	6.782
15	OV-keten	0	0	0
16	Openbaar Vervoer en Spoor	9.457	32.910	0
17	Luchtvaart	11.956	14.049	325
18	Scheepvaart en Havens	11.665	27.752	0
19	Klimaat	60.195	61.434	226.500
20	Lucht en Geluid	32.977	30.402	0
21	Duurzaamheid	18.871	20.900	0
22	Omgevingsveiligheid en Milieurisico's	33.108	33.780	675
23	Meteorologie, seismologie en aardobservatie	42.586	41.719	0
24	Handhaving en Toezicht	109.561	109.561	0
25	Brede Doeluitkering	866.780	888.311	0
26	Bijdrage Investeringsfondsen	6.168.329	6.168.329	0
	Niet-beleidsartikelen			
97	Algemeen departement	43.309	50.480	2.189
98	Apparaatsuitgaven kerndepartement	317.847	321.827	3.530
99	Nominaal en onvoorzien	21	21	0

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 2017 (Bedragen x € 1.000)

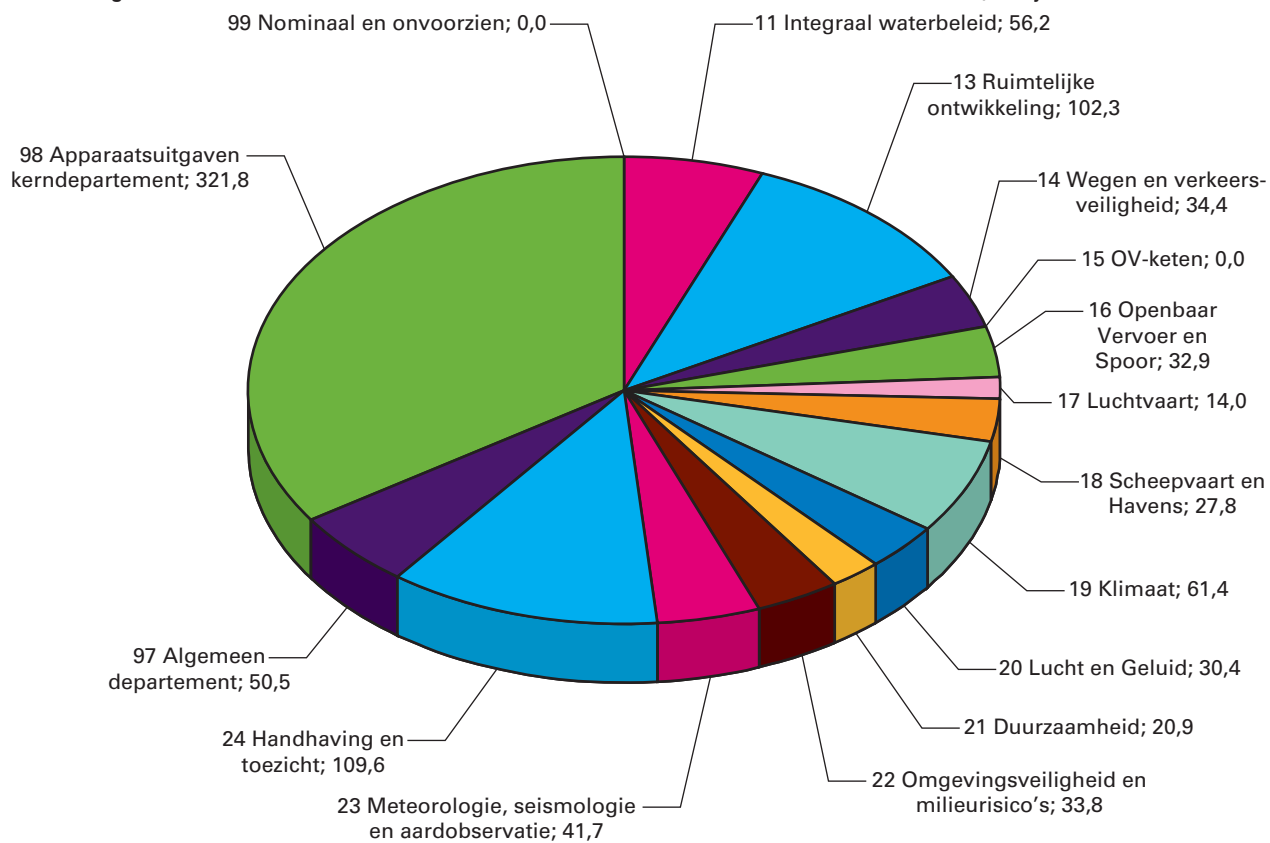
Naam	Baten	Lasten	Saldo van baten en lasten
Rijkswaterstaat	2.381.830	2.372.830	9.000
Inspectie Leefomgeving en Transport	145.740	145.740	0
Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	70.277	70.277	0
Nederlandse Emissieautoriteit	7.108	7.108	0

Naam	Totaal kapitaal- uitgaven	Totaal kapitaal- ontvangsten
Rijkswaterstaat	63.400	47.200
Inspectie Leefomgeving en Transport	200	0
Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	4.293	3.927
Nederlandse Emissieautoriteit	1.090	0

Procentuele verdeling geraamde uitgaven lenM 2017 (totaal € 7.994,4 miljoen)

Geraamde uitgaven lenM 2017 verdeeld over de beleidsartikelen¹ en de niet-beleidsartikelen (totaal € 937,8 miljoen)

¹ Artikel 25 en artikel 26 zijn uitgezonderd, zie daarvoor de Procentuele verdeling geraamde uitgaven lenM 2017.

Geraamde ontvangsten lenM 2017 verdeeld over beleidsartikelen en de niet-beleidsartikelen (totaal € 246,8 miljoen)

98 Apparaatsuitgaven kerndepartement; 3,5

11 Integraal waterbeleid; 3,0

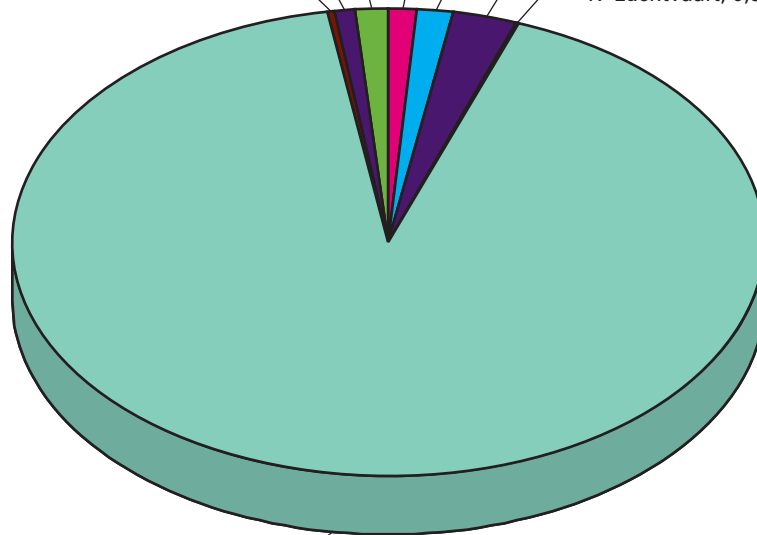
97 Algemeen departement; 2,2

13 Ruimtelijke ontwikkeling; 3,8

22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's; 0,7

14 Wegen en verkeersveiligheid; 6,8

17 Luchtvaart; 0,3

19 Klimaat; 226,5

Vergaderjaar 2016–2017

34 550 XII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (XII) voor het jaar 2017

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

Inhoudsopgave

	Pagina
A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING	3
B. BEGROTINGSTOELICHTING	4
1. Leeswijzer	5
2. Beleidsagenda	10
3. De beleidsartikelen	27
Beleidsartikel 11 Integraal Waterbeleid	27
Beleidsartikel 12 Waterkwaliteit	42
Beleidsartikel 13 Ruimtelijke Ontwikkeling	43
Beleidsartikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid	56
Beleidsartikel 15 OV-keten	65
Beleidsartikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor	66
Beleidsartikel 17 Luchtvaart	76
Beleidsartikel 18 Scheepvaart en Havens	86
Beleidsartikel 19 Klimaat	94
Beleidsartikel 20 Lucht en geluid	104
Beleidsartikel 21 Duurzaamheid	110
Beleidsartikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's	117
Beleidsartikel 23 Meteorologie, seismologie en aardob- servatie	128
Beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht	132
Beleidsartikel 25 Brede Doeluitkering	138
Beleidsartikel 26 Bijdrage Investeringsfondsen	140
4. De niet-beleidsartikelen	145
Niet-beleidsartikel 97 Algemeen Departement	145
Niet-beleidsartikel 98 Apparaatsuitgaven Kerndeparte- ment	148
Niet-beleidsartikel 99 Nominaal en Onvoorzien	152

5.	Begroting Agentschappen	153
	Agentschap Rijkswaterstaat	153
	Agentschap Inspectie Leefomgeving en Transport	162
	Agentschap Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	167
	Agentschap Nederlandse Emissieautoriteit	173
6.	Bijlagen	178
	Bijlage 1 ZBO en RWT's	178
	Bijlage 2 Verdiepingsbijlage	181
	Bijlage 3 Moties en toezeggingen	215
	Bijlage 4 Subsidieoverzicht	268
	Bijlage 5 Evaluatie/ en overig onderzoek	276
	Bijlage 6 Overzichtsconstructie Milieu	292
	Bijlage 7 Afkortingenlijst	296

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

Wetsartikel 1

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld. Het wetsvoorstel strekt ertoe om de onderhavige begrotingsstaten voor het aangegeven jaar vast te stellen. Alle voor dit jaar vastgestelde begrotingswetten tezamen vormen de Rijksbegroting voor dat jaar. Een toelichting bij de Rijksbegroting als geheel is opgenomen in de Miljoenennota. Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de uitgaven, verplichtingen en de ontvangsten vastgesteld. De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zogenaamde begrotingstoelichting).

Wetsartikel 2

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de baten en de lasten, het saldo van de baten en de lasten en de kapitaaluitgaven en -ontvangsten van de in de staat opgenomen agentschappen Rijkswaterstaat (RWS), Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) en de Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) voor het onderhavige jaar vastgesteld. De in die begroting opgenomen begrotingsartikelen worden toegelicht in onderdeel B (Begrotingstoelichting) van deze memorie van toelichting en wel in de paragraaf inzake de agentschappen.

De Minister van Infrastructuur en Milieu,

M.H. Schultz van Haegen-Maas Geesteranus

B. BEGROTINGSTOELICHTING

Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft drie begrotingen:

1. de voorliggende beleidsbegroting Hoofdstuk XII van de Rijksbegroting,
2. de begroting van het Infrastructuurfonds (Hoofdstuk A van de Rijksbegroting) en
3. de begroting van het Deltafonds (Hoofdstuk J van de Rijksbegroting).

De twee fondsbegrotingen van lenM, het Infrastructuurfonds en het Deltafonds, worden gevoed vanuit de beleidsbegroting Hoofdstuk XII via beleidsartikel 26 (Bijdrage Investeringsfondsen).

In de beleidsbegroting Hoofdstuk XII worden de uitgaven geraamd en verantwoord voor de beleidsuitgaven van lenM, waaronder beleidsonderzoeken, subsidies en bijdragen aan medeoverheden en/of internationale organisaties. Ook de apparaatsuitgaven voor het kerndepartement worden begroot op de beleidsbegroting.

Op beide fondsbegrotingen worden de uitgaven aan concrete investeringsprojecten en programma's geraamd, evenals de uitgaven voor beheer, onderhoud en vervangingen van de infrastructuur. De doelstelling van het Infrastructuurfonds is wettelijk vastgelegd in de Wet op het Infrastructuurfonds ([Stb. 1993, 319](#)): «het bevorderen van een integrale afweging van prioriteiten en het bevorderen van continuïteit van middelen voor infrastructuur». De instelling van het Deltafonds is wettelijk geregeld in de Waterwet ([Stb. 2009, 107](#)), met als doel de bekostiging van maatregelen, voorzieningen en onderzoeken op het gebied van waterveiligheid en zoetwatervoorziening en sinds 2015 ook waterkwaliteit.

MIRT Overzicht

Alle investeringsprojecten en -programma's in het Infrastructuurfonds en Deltafonds zijn opgenomen in het [MIRT Overzicht](#) (voorheen MIRT Projectenboek). Dit overzicht wordt aan de Tweede Kamer aangeboden op Prinsjesdag en biedt verdieping op de informatie die voor de projecten is opgenomen in het Infrastructuurfonds en Deltafonds. In principe is van ieder investeringsproject en -programma een projectblad opgenomen in het MIRT Overzicht. Om de verbinding tussen de begrotingen van de fondsen en het MIRT overzicht te verhelderen wordt vanaf Begroting 2016 in het Infrastructuurfonds en Deltafonds waar mogelijk digitale verwijzingen opgenomen naar het specifieke projectblad in het MIRT Overzicht. Naast specifieke informatie over projecten, biedt het MIRT Overzicht ook meer informatie over de belangrijkste opgaven die spelen in de verschillende MIRT Gebieden, zoals bijvoorbeeld verwoord in de MIRT Gebiedsagenda's.

Deltaprogramma

Het Deltaprogramma is een nationaal programma. Rijksoverheid, provincies, gemeenten en waterschappen werken hierin samen met inbreng van maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Het doel is om Nederland ook voor de volgende generaties te beschermen tegen hoogwater en te zorgen voor voldoende zoetwater. In het Deltaprogramma wordt naast de lange termijn voorkeursstrategieën ook een overzicht gegeven van de financiële middelen voor het Deltaprogramma, waarvoor het Deltafonds een belangrijk financiële bron is.

De begrotingen van lenM zijn ook digitaal beschikbaar op www.rijksbegroting.nl, het MIRT Overzicht 2017 is te vinden op www.mirtoverzicht.nl en het Deltaprogramma op www.deltacommissaris.nl/deltaprogramma.

1. LEESWIJZER

Algemeen

De opzet en structuur van de onderliggende begroting voor Hoofdstuk XII is gebaseerd op de rijksbegrotingsvoorschriften van het Ministerie van Financiën. In de rijksbegrotingsvoorschriften 2016 zijn onderstaande uniforme ondergrenzen opgenomen, welke worden gehanteerd bij het toelichten van begrotingsmutaties op het niveau van artikelonderdeel in het verdiepingshoofdstuk.

Norm bij te verklaren verschillen			
Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)	
< 50	1		2
≥ 50 en < 200	2		4
≥ 200 < 1.000	5		10
≥ 1.000	10		20

Mede naar aanleiding van overleg met de Tweede Kamer zijn in aanvulling op deze regelgeving voor deze begroting de onderstaande punten verwerkt.

- Het beleidsartikel 26 Bijdrage Investeringsfondsen kent de artikelonderdelen bijdrage aan het Infrastructuurfonds en bijdrage aan het Deltafonds. Per artikelonderdeel is een overzicht opgenomen van de bijdrage per modaliteit aan het Infrastructuurfonds en Deltafonds tot en met 2030.
- Op de beleidsartikelen van Hoofdstuk XII waarop de bijdragen aan het Infrastructuurfonds/Deltafonds betrekking hebben wordt direct onder de betreffende tabel «budgettaire gevolgen van beleid» extracomptabel de betrokken bijdrage aan het Infrastructuurfonds/Deltafonds gepresenteerd (zoals opgenomen in artikel 26 Bijdrage Investeringsfondsen). Hiermee worden de beleidsprestaties van de investeringen die worden verantwoord op de investeringsfondsen betrokken bij het formuleren van het integrale beleid, inclusief beleidsindicatoren.

Opbouw

Dit wetsvoorstel kent een opbouw waarbij afhankelijk van de informatievraag- en behoefte verder kan worden ingezoomd. Deze verdiepingsslag is als volgt opgebouwd.

1. Allereerst is de begrotings(wet)staat voor Hoofdstuk XII voor het jaar 2017 opgenomen. Deze dient ter autorisatie van de mutaties die op artikelniveau in de verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenramingen worden voorgesteld.
2. In de Beleidsagenda is vervolgens een overzicht gegeven van prioriteiten voor 2017 en de hoofdlijnen van het (budgettaire) beleid.
3. Daarna is eerst op hoofdlijnen inzicht verstrekt in de belangrijkste budgettaire voorstellen die leiden tot wijziging van de begroting. Hiermee kan snel een indruk worden verkregen van de inhoud van dit wetsvoorstel.

4. In de artikelsgewijze toelichting bij dit wetsvoorstel wordt per beleidsartikel beschreven wat per beleidsthema de algemene doelstelling is, wat de rollen en verantwoordelijkheden van de Minister hierbij zijn en welke budgetten er per financieel instrument voor het beleidsthema zijn begroot.
5. In de verdiepingsbijlage (bijlage 4.2) worden per beleidsartikel de belangrijke mutaties toegelicht. In deze bijlage is door middel van een meerjarige mutatietabel op artikelonderdeelniveau de aansluiting gemaakt tussen de vorige stand van de begroting en de nu voorgestelde stand. Dit is een aanvulling op de «standen» die in de (niet-)beleidsartikelen zijn opgenomen.
6. De overige bijlagen geven voor enkele specifieke onderwerpen inhoudelijk meer toelichting of betreffen overzichtsconstructies.

Motie Schouw c.s.

In juni 2011 is de motie Schouw (Kamerstukken II, 2011–2012, [21 501-20, nr. 537](#)) aangenomen. Deze motie zorgt er voor dat de landenspecifieke aanbevelingen van de Raad op grond van de nationale hervormingsprogramma's een eigenstandige plaats krijgen in de departementale begrotingen. Voor lenM heeft de Raad voor 2017 geen specifieke aanbevelingen gedaan (COM 2016; 339).

Motie Hachchi c.s.

In oktober 2012 is de motie Hachchi (Kamerstukken II 2011–2012 [33 000 I, nr. 28](#)) aangenomen. Een overzicht van alle rijksuitgaven Caribisch Nederland, inclusief die vanuit de lenM begrotingen, is opgenomen bij de begroting van het BES-fonds.

Motie Leegte c.s.

In januari 2015 is de motie Leegte (Kamerstukken II 2014–2015 [30 196, nr. 278](#)) aangenomen. In de begroting van het Ministerie van Economische Zaken wordt daarom een totaaloverzicht gepresenteerd van de maatregelen van alle ministeries in het kader van het Energieakkoord. Hierin zijn ook de maatregelen die onder de verantwoording van lenM vallen opgenomen. Bij de betreffende beleidsartikelen 14 Wegen en verkeersveiligheid en 19 Klimaat worden de maatregelen genoemd.

Groei-paragraaf

Wat is nieuw in deze begroting

In de groei-paragraaf worden de belangrijkste verbetering in de begroting beschreven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Verbeteringen informatievoorziening via de begrotingscyclus

In het afgelopen jaar is er door de rapporteurs voor de begrotingscyclus vanuit de Tweede Kamer samengewerkt met vertegenwoordigers vanuit lenM om tot verbetervoorstellen voor de informatievoorziening via de begrotingscyclus te komen. In het Wetgevingsoverleg Jaarverslag op 30 juni hebben zij over hun aanbevelingen gerapporteerd. Dit heeft aanleiding gegeven om een aantal wijzigingen in de informatievoorziening door te voeren:

1. In het [MIRT Overzicht 2017](#) is bij de projecten in de planuitwerking- en realisatiefase via een tabel inzicht gegeven in de ontwikkeling van de planning en het budget. In de tabellen wordt in principe vijf jaar terug gekeken of vanaf het eerstvolgende jaar nadat er een MIRT-fasewisseling heeft plaatsgevonden. In het aankomende jaar wordt gewerkt aan het verder verbeteren van de kwalitatieve toelichting op de verschillen in budget, planning en realisatie.

2. In het [MIRT Overzicht 2017](#) is bij de projecten in de realisatiefase een tabel opgenomen waarin de voortgang van de realisatie zichtbaar is.
3. In het [MIRT Overzicht 2017](#) is aanvullende informatie opgenomen over de financiën, voortgang, budgetflexibiliteit en scope van de onderdelen van diverse programma's van IenM, te weten: SmartwayZ.nl (programma bereikbaarheid Zuid-Nederland), Schiphol-Almere-Amsterdam, Beter Benutten, Programma Hoogfrequent Spoor, OV SAAL, nHWBP en de Vervanging en Renovatieprogramma's van het Hoofdwegennet, Hoofdvaarwegennet en Hoofdwatersysteem. Er is door het departement gekozen voor deze lijst omdat de programma's aan één of meer van de volgende kenmerken voldoen: er is sprake van een substantiële financiële omvang van het totaal of de afzonderlijke onderdelen, een lange looptijd en/of er wordt separaat gestuurd op de diverse onderdelen.
4. Met betrekking tot de grote projecten geldt dat de aanvullende informatievoorziening blijft lopen via de voortgangsrapportages. Bij de ronde van rapportages van de grote waterprojecten dit najaar zal hierbij op advies van de rapporteurs in de aanbiedingsbrief kwalitatief expliciet worden gemaakt welke informatie nieuw is ten opzichte van voorgaande rapportages. Mocht deze werkwijze bevallen dan kan in overleg met de rapporteurs gekeken worden of deze naar meer domeinen of rapportages uitgebreid kan worden.
5. In de bijlage 4 Instandhouding van de Infrastructuurfonds- Deltafonds-begroting 2017 is aanvullende informatie opgenomen over DBFM contracten en meer specifiek het onderhoud van welk deel van het areaal in de contracten is ondergebracht en op welke wijze dat areaal wordt onderhouden en gefinancierd na afloop van de contracten. Op de subartikelen voor geïntegreerde contracten op het Infrastructuurfonds is een extra informatie opgenomen met daarin de einddata van de lopende DBFM contracten en de mate van verplichting van de budgetten. Op het Deltafonds-begroting staan op dit moment nog geen uitgaven voor DBFM-contracten. Richting het jaarverslag 2016 wordt onderzocht of er in het jaarverslag informatie kan worden opgenomen over de DBFM projecten die in het afgelopen jaar opgeleverd zijn, bijvoorbeeld met betrekking tot de financiële voordelen en de risicoverdeling bij meerkosten.
6. In de bijlage 4 instandhouding zal in de Infrastructuurfonds en Deltafonds-begroting 2018 inzicht worden geboden in de beschikbare budgetten en budgetbehoefte voor Instandhouding. Rijkswaterstaat brengt op basis van de theoretische referentie het benodigde langjarige bedrag voor Instandhouding bij gelijkblijvend prestatieniveau in beeld. Hierover worden de komende tijd gesprekken gevoerd gelijktijdig met de nieuwe prestatieafspraken (SLA). Deze afspraken zullen in de ontwerp-begroting 2018 worden meegenomen.
7. In de IenM begroting is een nieuw overzicht opgenomen in de beleidsagenda waarin inzicht wordt geboden in de niet-juridisch verplichte uitgaven per begrotingshoofdstuk. Op de fondsen wordt reeds sinds enkele jaren aanvullend op de Rijksbegrotingsvoorschriften inzicht verschaft in de budgetflexibiliteit van de uitgaven die geprogrammeerd zijn voor de aanleg van infrastructuur. In de leeswijzer van het Infrastructuurfonds en het Deltafonds wordt hier nadere uitleg over gegeven.

Met de eerste wijziging hierboven wordt er ook invulling gegeven aan de toezegging van de Staatssecretaris van IenM van 23 oktober 2015 om het inzicht te vergroten in het historisch perspectief van de grote spoorprojecten waaronder de stationsverbouwingen (Kamerstukken II, 2015–2016

[29 984, nr. 631](#)). Met de tweede wijziging wordt er tevens invulling gegeven aan de afspraak met de Algemene Rekenkamer om de informatie over de voortgang van de realisatie van de projecten in het vervolg vanuit lenM te publiceren. In het verleden was deze informatie enkel beschikbaar via het webdossier van de Algemene Rekenkamer zelf.

Het traject met de rapporteurs is meerjarig van aard. In overleg met de rapporteurs wordt in het aankomende jaar verder gewerkt. In dit jaar wordt in ieder geval onderzocht of in het MIRT overzicht 2018 een financiële eindverantwoording kan worden geïntroduceerd voor de opgeleverde projecten in lijn met de aanbevelingen van Algemene Rekenkamer op dat vlak en of op de projectbladen de koppeling tussen project- en beleidsdoelstellingen meer expliciet gelegd kan worden.

Wijziging en conversie naam en algemene doelstelling artikelen 15 OV-Keten en 16 Spoor

In het voorjaar van 2014 is het tweede deel van de Lange Termijn Spooragenda naar de Tweede Kamer gestuurd (Kamerstukken II 2013–2014 [29 984, nr. 474](#)). De kern van de ambitie zoals in de LTSA opgenomen is een optimale reis van deur tot deur binnen de Openbaar Vervoer en Spoorketen. De huidige begrotingsindeling sluit hier niet op aan, omdat er sprake is van een apart artikel voor Openbaar Vervoer en een apart artikel voor Spoor. Daarom heeft lenM bij Eerste supplettoire wet 2016 aangekondigd om bij Begroting 2017 de artikelen samen te voegen tot één nieuw artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor. Hiertoe wordt de naam en algemene doelstelling van artikel 16 aangepast van «Spoor» naar «Openbaar Vervoer en Spoor». Artikel 15 OV-keten wordt geschrapt en zal opgaan in het nieuwe artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor. Met dit integrale artikel wordt beoogd de samenhang tussen de artikelen te benadrukken. De Tweede Kamer is over deze wijziging geïnformeerd (Kamerstukken II 2015–2016 [34 300, nr. 73](#))

Artikel	Huidige naam	Nieuwe naam
16 16.01	Spoor Spoor	Openbaar vervoer en Spoor OV en Spoor

Ontwikkeling informatievoorziening bij het Ministerie van lenM

Op 29 juni 2016 is de Tweede Kamer middels een brief (Kamerstukken II 2015–2016 [34 300, nr. 72](#)) inzicht gegeven in de beleidsprioriteiten die leidend zijn voor de ICT-projectenportfolio van het Ministerie van lenM, zoals bedoeld in de kabinetsreactie op het rapport «Grip op ICT» van de tijdelijke commissie-ICT (Kamerstukken II 2014–2015 [33 326, nr. 13](#)). Deze brief geeft een beeld van het belang van informatievoorziening (IV) voor lenM en de wijze waarop de organisatie wordt versterkt op het vlak van IV. Daarnaast geeft de brief inzicht in de rol van IV in een aantal beleidsbepalende projecten en programma's van lenM. Dit laat zien dat informatievoorziening inmiddels een bepalende factor is bij beleid, uitvoering en inspecties van lenM. Om informatievoorziening een volwaardige rol te laten spelen zal een ontwikkeltraject van een aantal jaren moeten worden doorlopen. De complexiteit van het terrein en de veelheid aan factoren die een rol spelen, vergen een zorgvuldige aanpak. Met het lopende ontwikkeltraject sluit lenM aan op de rijksbrede aanpak Operatie Informatiebestel Rijk geleid door de Minister van WenR.

Indicatoren basisregistraties artikel 13

In de beleidsdoorlichting ruimtelijke ordening (artikel 13), die in 2015 is verschenen, is de aanbeveling opgenomen om vorm te geven aan een overkoepelende evaluatie- en monitoringprogramma voor het ruimtelijk beleid. In dit evaluatieprogramma zal expliciet aandacht gegeven moeten worden aan de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de ingezette financiële instrumenten. Als een eerste uitwerking daarvan is het voornemen om vanaf de Begroting 2018 samen met andere overheden jaarlijks een van de onderdelen te evalueren.

In de beleidsdoorlichting is tevens de aanbeveling gedaan om de structuur van artikel 13 te verbeteren. Naar aanleiding van deze aanbeveling is het voornemen dat in de Begroting 2018 een nieuwe set kernindicatoren wordt opgenomen. Deze zijn echter op het moment van publiceren van de Begroting 2017 nog niet gereed. De verouderde indicatoren voor de basisregistraties voor de Begroting 2017 zijn reeds komen te vervallen.

2. BELEIDSAGENDA

Inleiding

Ons land heeft veel om trots op te zijn. De internationale concurrentiepositie is sterk, er is een gezond werk- en leefklimaat en we lopen voorop met innovatieve oplossingen voor bereikbaarheids-, waterveiligheids-, en duurzaamheidsvraagstukken. Ook is onze infrastructuur van wereldklasse: volgens het World Economic Forum scoren alleen Singapore en Hong Kong hoger. Deze goede uitgangspositie is een aanmoediging om ons land voor te bereiden op de toekomst. Voor ons liggen volop vraagstukken en nieuwe mogelijkheden om ons land in de mondiale wereldtop te houden.

Zowel op het gebied van milieu als mobiliteit staan we aan de vooravond van grote veranderingen. Zo is er een forse inspanning nodig om klimaatverandering tegen te gaan en tegelijkertijd ons land weerbaar te maken. Ook zet de verstedelijking door: we zien dat mobiliteitsvraagstukken zich verplaatsen van tussen de steden naar binnen de steden. We hebben alles in huis om wereldleider te worden op het gebied van slimme en duurzame mobiliteit. Bovendien zien we veel kansen om onze economie duurzaam te maken: Nederland kan het Silicon Valley van de circulaire economie worden.

Het komend jaar willen we ingezette bewegingen op snelheid brengen en houden, resultaten zien voor korte termijn opgaven en nadrukkelijk de weg inslaan naar een mooier, mobieler en duurzamer land met een ijzersterke internationale concurrentiepositie.

De afgelopen jaren zijn hiervoor grote stappen gezet. Er zijn knopen doorgehakt om korte termijn vraagstukken op te lossen en tegelijkertijd de weg te banen en richting te geven voor oplossingen voor de lange termijn.

- In 2016 ging de Eerste Kamer akkoord met de invoering van de Omgevingswet. De sterke vereenvoudiging en stroomlijning van het omgevingsrecht is een belangrijke mijlpaal.
- Deze kabinetsperiode realiseren we 717 kilometer aan extra rijstroken. Daarnaast zijn er knopen doorgehakt over grote wegenprojecten zoals de A13/A16, Zuid-asdok, Blankenburgverbinding, het OTB van de Ring Utrecht is getekend, de verbreding van de A1 en de A12 gerealiseerd en bovendien is er voortgang geboekt met de verbreding van de corridor Schiphol, Amsterdam, Almere; het grootste wegproject ooit.
- Met de Actieagenda Schiphol ondersteunen we de toekomst van een sterke luchtvaart. De groei van het aantal reizigers wordt opgevangen met een uitbreiding van station Schiphol.
- Met de oplevering van vijf grote stations (Rotterdam CS, Den Haag CS, Arnhem CS, Breda CS en Utrecht CS) kunnen we de te verwachten groei van het OV-verkeer opvangen. Daarbij wordt er geïnvesteerd in de spoorverdubbeling Heerlen-Aken ten behoeve van de verbetering van de grensoverschrijdende verbindingen en wordt er hard gewerkt aan de veiligheid op en rond het spoor.
- Met de Deltawet, het Deltaprogramma, het Deltafonds en de deltacommissaris zijn de randvoorwaarden gecreëerd voor een koersvaste, doelmatige en samenhangende aanpak van de langer termijn waterveiligheid.
- In 2016 zijn alle Rivier projecten afgerond en is de waterveiligheid langdurig verankerd in de deltabeslissingen.
- Met het verbod op plastic tasje hebben we de hoeveelheid plastic afval verminderd.

- Al ons busvervoer is in 2025 emissievrij: daarvoor hebben we met alle OV-partijen een bestuursakkoord gesloten.
- Tijdens ons EU-voorzitterschap is de Declaration of Amsterdam afgesloten. Op Nederlands initiatief hebben EU-lidstaten, de EU-Commissie en de marktpartijen afgesproken dat Europa in 2019 klaar is voor autonoom rijden.
- Daarnaast worden innovaties ook in de infrastructuur zelf volop toegepast. In 2030 zal het netwerk van Rijkswaterstaat volledig energieneutraal zijn.

We zetten in op innovaties in de mobiliteit...

De komende 20 jaar gaat er enorm veel aan mobiliteit veranderen. Vooral de ontwikkelingen op het gebied van zelfsturende auto's en technologie voor lage emissie van auto's volgen elkaar snel op. We zien hier grote kansen liggen om onze mobiliteit veiliger, schoner en effectiever te maken. We blijven dan ook ruimte geven aan die technologische ontwikkelingen en innovaties zoals de zelfrijdende auto, Intelligente Transport Systemen (ITS) en nieuwe brandstoffen. We zien daarbij dat de bestaande regelgeving wordt ingehaald door de nieuwe technologie. Daarom werken we er op nationaal en Europees niveau aan om de regelgeving aan te passen en te moderniseren. Nederland is nu een testland geworden dat voorop loopt in de wereld. Samen met Duitsland en Oostenrijk zijn we bijvoorbeeld het eerste internationale platooning experiment aangegaan.

Nederland kent een fijnmazig spoornetwerk en is internationaal een van de koplopers in spoorvervoer. Middels de programma's PHS, ERTMS en Beter en Meer wordt het spoornetwerk gereed gemaakt voor hoogfrequent rijden («spoorboekloos rijden») en een grotere veiligheid, betrouwbaarheid en capaciteit. Voor de verdere verbetering die we willen realiseren hebben we met de Lange Termijn Spooragenda een duidelijke agenda neergezet en afspraken gemaakt met de OV-partijen. Een van de doelstellingen is om de deur-tot-deurreis te verbeteren. Daarnaast zijn we met alle OV-partijen gestart met een Toekomstbeeld Openbaar Vervoer 2040, waarin we een gezamenlijke langetermijnvisie op het gehele OV-netwerk ontwikkelen. De visie wordt opgesteld vanuit een ruimtelijk-economische invalshoek. Vervolgens is het de bedoeling om vanuit dit langetermijnperspectief terug te werken naar de transitie die dat in het hier en nu vraagt.

Een nieuwe brandstoffenmix met biobrandstoffen, waterstof en elektrisch zorgt voor de toekomst voor onze emissieloze mobiliteit. Door in Nederland vol de ruimte te bieden aan en stimuleren van alternatieve brandstoffen profiteren we volop van de groei van economie en werkgelegenheid die deze nieuwe technieken bieden. Om de emissie van alle modaliteiten te verlagen is Nederland een drijvende kracht om mondiale afspraken te maken om de lucht- en scheepvaartsector schoner te laten vervoeren. Dit vraagt nieuwe en stimulerende wetgeving en handhaving, zoals het instellen van *control areas* in de Noordzee. Hier worden strengere normen gesteld aan de uitstoot van schepen

... en houden tegelijk de infrastructuur op orde.

Naast innovaties in de mobiliteit blijven we onverminderd investeren in de aanpak van knelpunten in onze wegen, waterwegen en in de lucht. De afgelopen jaren zijn de files op de wegen afgenomen, hoofdzakelijk door investeringen in de verbreding van wegen. Deze investeringen hebben het fundament onder de Nederlandse economie verder versterkt. De

Nederlandse economie is de laatste jaren weer aangetrokken en ook voor de komende jaren verwacht het CPB economische groei. Deze economische groei zorgt voor meer verplaatsingen en sinds 2014 zien we dan ook dat de congestie weer toeneemt. De verwachting van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) is dat de files tot 2020 verder groeien tot 10% boven het niveau van 2010. Om deze ontwikkeling te kunnen ondervangen blijft het kabinet investeren in mobiliteit. In 2017 zullen daarom de voor deze kabinetsperiode geplande 717 km aan extra rijstroken zijn opengesteld. Naast investeringen in ontbrekende schakels houden we ook de bestaande infrastructuur goed op orde. De komende jaren zullen we daarom ook steeds meer investeren in vervanging en renovatie. Bij de investeringen draagt lenM als netwerkbeheerder zelf ook bij aan de opgaven, zoals bijvoorbeeld Rijkswaterstaat dat de ambitie heeft te komen tot energieneutrale netwerken in 2030.

Vol inzetten op het klimaat en milieu is nodig om onze welvaart te behouden en te versterken

Het historische klimaatakkoord van Parijs heeft een kentering gebracht in de maatschappelijke beleving van klimaatverandering: het economisch belang van het stoppen van de opwarming van de aarde is maatschappelijk breed gedragen. De vraag is niet meer *of* overheden en marktpartijen iets moeten doen aan klimaatverandering, maar *hoe* de klimaatverandering wordt gestopt. De uitdaging is om daarbij aan de ene kant de kosten voor de transitie naar een duurzame economie zo laag mogelijk te houden, maar wel tijdig de benodigde transitie in gang te zetten. Innovatie is daarbij essentieel. We moeten actief werken aan ontwikkeling van klimaatinnovaties op Nederlandse bodem en het wereldwijd vermarkten daarvan. Denk aan watermanagement, technologische oplossingen voor schoon en zuinig vervoer via de brandstofvisie en het Energie-akkoord. Daarbij moet ook een omslag in het gebruik van grondstoffen gemaakt worden. De ambitie is om niet meer onze grondstoffen te «verbruiken» totdat ze op zijn, maar om deze als het ware te «leasen» zodat ze altijd weer omgezet kunnen worden in een nieuw product. Ook dit biedt kansen voor nieuwe innovaties en ideeën. Bovendien biedt zo'n circulaire economie Nederland kansen in groei van werkgelegenheid en export.

De CO₂-transitie van onze economie vraagt sturing van de overheid. Allereerst is een duidelijke en stabiele langetermijnvisie nodig. CO₂-intensieve processen spelen een belangrijke rol in de Nederlandse economie, die daardoor hard geraakt kan worden door klimaatbeleid. Een abrupte overgang kan de economie sterk schaden. De transitie moet dus geleidelijk gaan maar tegelijk geloofwaardig zijn. Goede CO₂-beprijzing is hiervoor essentieel. Een prijskaartje voor fossiel maakt investeren in duurzame alternatieven aantrekkelijker. Zo betaalt de vervuiler en ontstaat een prikkel om echt te investeren in een CO₂-neutrale economie. Zowel Europees als mondiaal zet het kabinet zich in voor het ontwikkelen en verbeteren van emissiehandelsystemen, gericht op het beter beprizen van CO₂ en het creëren van een gelijk speelveld voor marktpartijen. Ook zijn we ervan overtuigd dat investeren in het klimaat kansen biedt voor het bedrijfsleven. Daar zetten we ons dan ook vol voor in door bijvoorbeeld handelsmissies te organiseren rondom klimaatvraagstukken. In oktober 2016 wordt daarbij nog de Nederlandse Klimaatop georganiseerd.

De overheid zet de koers uit voor de lange termijn en biedt zo zekerheid aan huishoudens en bedrijven. Op mondiaal niveau via de afspraken in Parijs voor klimaat, die Nederland wil aanvullen met internationale

afspraken over CO₂-emissiereducties voor de scheepvaart en voor luchtvaartemissies. Op Europees niveau gaan we mede dankzij Nederland voor minstens 40% CO₂ reductie in 2030, en voor recyclingafspraken en duurzaam gebruik van grondstoffen via het zogenaamde circulaire economie pakket van de Europese Commissie. In Nederland is in 2013 het Energieakkoord gesloten en de Energiedialoog is inmiddels afgerond. De opbrengst van de Energiedialoog krijgt dit najaar een plek in de Energieagenda, die de samenleving en overheid voorbereidt op de verdere energietransitie richting 2050. Daarnaast zullen alle EU-lidstaten eind 2019 een nationaal energie- en klimaatplan voor de periode 2021–2030 opstellen. Ook hoort daarbij een ambitieus circulaire economie beleid dat de transitie in Europa en daarmee in Nederland ondersteunt. Belangrijk hierin is de betrokkenheid van stakeholders, een helder speelveld voor bedrijven en het wegnemen van belemmeringen in regelgeving. Tevens is het stimuleren van de Europese markt voor secundaire grondstoffen een randvoorwaarde voor de transitie. De inzet is om de positie van Nederlandse bedrijven die bijdragen aan een circulaire economie te versterken. Dit kan door het verder helpen ontwikkelen van een Europese markt voor herwonnen nutriënten, zoals gerecycled fosfaat.

En inzetten op een gezonde en veilige leefomgeving om ons welzijn op peil te houden.

Nederland is een van de fijnste landen om te leven maar heeft ook grote opgaven om de gezonde en veilige leefomgeving op peil te houden. De Gezondheidsraad brengt in het najaar van 2016 een advies uit over de manier waarop het meewegen van gezondheid goed verankerd kan worden in de besluitvorming over de inrichting van ons land. De Omgevingswet is een belangrijk middel om niet alleen ruimte voor ontwikkeling te bieden, maar ook de kwaliteit van de omgeving te waarborgen. Conform het wetsvoorstel Omgevingswet ontwikkelt het Rijk daartoe een integrale visie op het beleid voor de fysieke leefomgeving. Deze Nationale Omgevingsvisie wordt een strategische, samenhangende en inspirerende visie.

Ondanks de inzet op het tegengaan van klimaatverandering kunnen we er niet onze ogen voor sluiten dat een gedeeltelijke opwarming van de aarde een feit is met gevolgen voor onze leefomgeving, bijvoorbeeld op het gebied van water. Dat betekent dat we blijven investeren in slim en klimaatbestendig waterbeheer zodat we droge voeten houden en tegelijkertijd voldoende schoon water beschikbaar hebben. Met het Deltaprogramma en het Nationaal Waterplan is het waterveiligheidsbeleid voor de komende decennia stevig verankerd. Voor 2050 streven we naar een basisbeschermingsniveau tegen overstromingen die overeenkomt met een jaarlijkse kans op overlijden die kleiner is dan één honderdste. In gebieden waar grote groepen slachtoffers kunnen vallen, grotere economische schade wordt geleden of ernstige schade door uitval van vitale en kwetsbare infrastructuur van nationaal belang, wordt de bescherming nog verder vergroot. Bij het realiseren van de veiligheid tegen overstromingen staat preventie voorop. Primair gaat het dan om de kwaliteit van waterkeringen en maatregelen in de ruimtelijke inrichting. Daarnaast is ook verbeterde zelfredzaamheid, rampenbeheersing en voorbereiding op evacuaties nodig om de kans op slachtoffers van overstromingen verder te beperken.

Wat we in 2017 gaan doen voor een Mobiel Nederland met een gezonde en veilige leefomgeving

Nieuwe technieken en Beter Benutten

In 2017 realiseert lenM samen met overheden en bedrijven diensten voor weggebruikers, onder andere via het programma Beter Benutten (Innovatie Partnerschap C-ITS voor nieuwe rijtaakondersteuning), de Praktijkproef Amsterdam, en de C-ITS corridor NL-DE-AU via hybride communicatie technieken (rij-assistentie). Deze zijn gericht op het verbeteren van de doorstroming, veiligheid en leefbaarheid in en rond stedelijk-economische centra. Daarnaast zet lenM zich ervoor in dat deze diensten ook in het buitenland soepel werken, zonder nationale barrières. Standaardisatie in Europees verband is dan ook een belangrijk doel. lenM past regelgeving aan zodat (vormen van) de verdere introductie van zelfrijdende voertuigen een impuls krijgt.

Het Beter Benutten Vervolgprogramma loopt tot eind 2017; volgend jaar staat daarom in het teken van de uitvoering van het programma. Daarnaast zetten we in op het uitwerken en nader aanscherpen van de tien acties uit het Meerjarenplan 2015–2020 van de Topsector Logistiek: Neutraal Logistiek Informatie Platform, Synchromodaal Transport, Kernnetwerk van (inter)nationale verbindingen en multimodale knooppunten, Trade compliance en border management, Cross Chain Control Centers, Service Logistiek, Supply Chain Finance, Buitenlandpromotie, Vereenvoudigen wet- en regelgeving, Human Capital Agenda en de Zero Emissie Stadslogistiek.

Investerings in Infrastructuur

In 2017 zullen de tracébesluiten voor de Ring Utrecht, de A27 Houten-Hooipolder en A1 Apeldoorn-Azelo worden genomen. Daarnaast start de realisatie voor de A13/16 en de Blankenburgverbinding. Op spoorgebied wordt de projectbeslissing van het veiligheidsprogramma ERTMS verwacht waarna de realisatiefase kan beginnen. Dankzij het Programma Hoogfrequent Spoor (PHS) kan de frequentie van de treindienst in de dienstregeling 2018 worden verhoogd op de corridor Amsterdam – Eindhoven (de zogenaamde A2-corrridor). Om realisatie van de ontbrekende schakels Blankenburgverbinding en ViA15 te bekostigen, kennen beide projecten een tologgabe (in totaal ca. € 600 miljoen). De Wet tijdelijke tolheffing Blankenburgverbinding en ViA15 is in 2016 in werking getreden. In 2017 wordt de realisatie van het free-flow tolsysteem voorbereid en worden de Eerste en Tweede Kamer geïnformeerd over de uitvoering in een uitvoerings- en handavingsplan.

In april 2016 heeft het kabinet de Actieagenda Schiphol gepresenteerd. Met de Actieagenda geeft het kabinet sturing aan het behouden en versterken van de concurrentiepositie van de mainport Schiphol. Er zijn lopende en nieuwe acties in opgenomen van alle betrokken stakeholders rond de mainport. Het gaat bijvoorbeeld om het uitvoeren van de MIRT-verkenning van station *Schiphol Airport*, de afronding van het adviestraject van de Omgevingsraad Schiphol voor het creëren van capaciteit voor de middellange termijn en om de analyse voor innovatieve maatregelen en investeringen op het gebied van security.

Rond vaarwegen start in 2017 de bouw van de zeesluis Terneuzen, sluis Eefde en de verruiming van de Twentekanalen. Ook worden in 2017 projectbeslissingen over de aanpak van ligplaatstekorten op de Waal (bij Lobith) en de Beneden-Lek voorzien. In 2017 wordt verder de openstelling

van de verruimde vaargeul bij Eemshaven en de schutsluis bij Zwartsluis verwacht.

Verlenging looptijd fondsen voor toekomstige investeringen

Om reeds bestaande en toekomstige bereikbaarheidsvraagstukken adequaat aan te kunnen pakken verlengt dit kabinet het Infrastructuur- en Deltafonds tot en met 2030. Op deze manier wordt beter aangesloten bij de looptijd van grote projecten en komt € 3,3 miljard respectievelijk € 0,8 miljard beschikbaar om te investeren in bereikbaarheid en waterveiligheidsopgaven. Daarnaast worden de middelen voor beheer en onderhoud en vervanging voor lange tijd veilig gesteld. Van de beschikbaar gekomen middelen zal het kabinet maximaal € 1,4 miljard respectievelijk € 0,4 miljard inzetten voor (nieuwe) ambities en risico's. De rest van de middelen wordt apart gezet voor een volgend kabinet. In het eerste deel van 2017 wordt de nieuwe Nationale Markt Capaciteit Analyse (NMCA) opgeleverd. Deze NMCA geeft, op basis van de langetermijnontwikkelingen van de WLO scenario's van het PBL en CPB, inzicht waar de bereikbaarheidsopgaven op de langere termijn 2030–2040 zich bevinden.

Vermindering van CO₂ en verbetering van de luchtkwaliteit

In 2017 zal specifieke aandacht uitgaan naar roetfilters, katalysatoren en vergelijkbare systemen, die bedoeld zijn om de emissies van schadelijke stoffen te verlagen. Ook tijdens de gebruiksfase moeten deze technieken naar behoren blijven functioneren. Het kabinet maakt zich hard voor aanscherping van Europees bronbeleid van motorvoertuigen als kosteneffectieve manier om generiek reducties te bereiken. Begin 2017 verschijnt een voorstel van de Europese Commissie over nieuwe CO₂-normen voor personen- en bestelauto's na 2021 respectievelijk 2020. Daarnaast zet Nederland zich in voor een besluit op Europees niveau om verlaging van het emissieplafond in de ETS-richtlijn voor de periode 2021–2030 vast te leggen. De EU-onderhandelingen over het EU klimaatbeleid worden naar verwachting in 2017 afgerond. Eind 2019 zullen alle EU-lidstaten een nationaal energie- en klimaatplan voor de periode 2021–2030 aanleveren. Hierin worden nationale beleidsmaatregelen benoemd die bijdragen aan het halen van de doelen van de EU-Energie Unie. Nederland zal in dit plan, in lijn met de CO₂-doelstelling, ook aangeven wat dit betekent voor hernieuwbare energie en energie-efficiëntie.

Het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) is eerder verlengd tot 1 januari 2017, het voornemen is het NSL te verlengen tot aan de invoering van de Omgevingswet (Kamerstukken II 2015–2016 [30 175, nr. 224](#)). Er resteren nog enkele hardnekkige knelpunten in bepaalde gebieden, zoals die met intensieve veehouderij (fijnstof) en bij binnenstedelijke gebieden (NO₂). Met name daar is het gewenst de NSL-aanpak nog enige tijd voort te zetten en te monitoren. Omdat luchtkwaliteit van invloed is op de gezondheid blijven we werken aan een permanente verbetering van de luchtkwaliteit, ook als de normen zijn gehaald. Het streven daarbij is om de waarden van de World Health Organisation (WHO) te realiseren.

Maatregelen voor een Circulaire economie

In het rijksbrede programma Circulaire Economie (CE) wordt de kabinetsinzet voor CE neergezet. De huidige programma's VANG en Biobased Economy vormen hiervoor de basis. Hoofddoel van het programma is het versnellen van de transitie naar een circulaire economie. Vanuit de sectoren kunststof, bouw, electronica en schaarse metalen, huishoudelijk afval en biomassa wordt ingezet op het sluiten van

ketens. Samen met vertegenwoordigers van deze sectoren wil ik nieuwe concepten, producten en diensten ontwikkelen waarmee we slimmer omgaan met onze grondstoffen. Dit vraagt om technologische ontwikkelingen en nieuwe businessmodellen.

Stelselherziening omgevingsrecht & visie

In 2016 is de Omgevingswet aangenomen door de Eerste Kamer. De AMvB's onder de wet zijn aan de Tweede Kamer aangeboden. In 2017 wordt gewerkt aan de Ministeriële Regelingen van de Omgevingswet, de invoeringswetgeving en de nadere uitwerking van de aanvullingswetgeving van geluid, bodem, grondeigendom en natuur (deze laatste wordt opgesteld door het Ministerie van Economische Zaken).

In 2017 zullen de aanvullingswetten van de Omgevingswet en de AMvB's in de Tweede Kamer aan bod komen. De Omgevingswet zal in 2019 in werking treden. De uitvoeringsregelgeving en invoeringswetgeving van de Omgevingswet moet nader uitgewerkt worden. Daarnaast wordt de uitvoeringsregelgeving van de aanvullingswetten geluid, bodem, grondeigendom en natuur (deze laatste door het Ministerie van Economische Zaken) nader uitgewerkt.

De stelselherziening staat of valt met een goede implementatie. Deze implementatie wordt samen met de koepels IPO, VNG en UvW vormgegeven. Het gaat hier onder andere om de invoeringsbegeleiding, het opzetten van een centrale helpdesk en het ontwikkelen van het digitaal stelsel Omgevingsrecht. Via het programma Nu al Eenvoudig Beter en de Crisis- en herstelwet is het voor gemeenten en provincies mogelijk gemaakt om (onder voorwaarden) vooruitlopend op de Omgevingswet te werken met het omgevingsplan en de omgevingsvisie.

Tegelijkertijd wordt in het programma Nationale Omgevingsvisie (NOVI) gewerkt aan de ontwikkeling van een Nationale Omgevingsvisie die verplicht wordt bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Ter voorbereiding hierop vergaart het programma inzicht in de actuele toestand van de fysieke leefomgeving en wordt de breedte, diversiteit en integraliteit van de leefomgeving in samenspraak met gemeenten, waterschappen, provincies, maatschappelijke organisaties en burgers in kaart gebracht. Zo wordt onderzocht wat geborgd moet blijven, welke wensen en ideeën er voor de NOVI zijn en waar de uitdagingen, kansen en verbindingen met andere ontwikkelingen liggen. De Nationale Omgevingsvisie is de langetermijnvisie over de noodzakelijke en de gewenste ontwikkelingen van de fysieke leefomgeving. De Nationale Omgevingsvisie komt in de plaats van in ieder geval het strategische gedeelte van het nationale waterplan, het verkeers- en vervoerplan, de nationale structuurvisie van het Rijk (meest recent de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte) en delen van het nationale natuurbeleidsplan (natuurvisie in de Wet natuurbescherming) en het nationale milieubeleidsplan.

Verdere verbetering van de Waterveiligheid

De invoering van de nieuwe normen voor waterveiligheid (door wijziging van de Waterwet) is voorzien per 1 januari 2017, na de parlementaire behandeling in 2016. De wijzigingen van de Waterwet landen bij invoeringsbesluit in de Omgevingswet. Bij de wijziging van de Waterwet hoort ook de aanpassing van de onderliggende regelgeving. Het Wettelijke Beoordelingsinstrumentarium zal in 2017 gereed zijn. Met dit nieuwe instrumentarium zal van 2017 tot en met 2023 de Eerste Wettelijke

Beoordelingsronde van de primaire keringen worden uitgevoerd. Keringen die nog niet aan de nieuwe norm voldoen, kunnen na het rijksoordeel van de Inspectie Leefomgeving en Transport worden aangemeld bij het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). De meest urgente versterkingsmaatregelen in het HWBP zullen het snelst in uitvoering gaan. In het HWBP programma 2017–2023 wordt al zoveel mogelijk geanticipeerd op de veiligheidsopgave op grond van de nieuwe normen.

De kennis en expertise van Nederland op het gebied van water wordt ook internationaal ingezet om waterveiligheid en waterzekerheid te vergroten. We kunnen niet toekijken hoe de gevolgen van overstromingen, droogte, orkanen en tsunami's steeds groter worden. Daarom wordt interdepartementaal ingezet op een coherente en effectieve aanpak in samenwerking met andere partijen zoals de VN, internationale banken, het bedrijfsleven en (lokale) overheden. Door deze inzet kan de Nederlandse watersector het handelspotentieel en verdienvermogen vergroten, gericht op duurzame integrale oplossingen met kansen voor private financiering.

Uitbannen van gevaarlijke stoffen in de leefomgeving

In Europees verband werkt Nederland aan een gezamenlijke aanpak van gevaarlijke stoffen, gericht op versnelling en completering van het stoffenbeleid (hormoonverstorende stoffen, cumulatieproblematiek, nanovorm van stoffen). Dit moet leiden tot concrete inbreng voor de review van REACH in 2017.

Een nog altijd hardnekkig probleem is de aanwezigheid van asbest in de leefomgeving. Het kabinet stelt zich ten doel te zorgen dat de laatst overgebleven substantiële bron van asbestvezels in de buitenlucht wordt weggenomen. Het verbod per 2024 op asbestdaken vraagt een forse inspanning van dakenbezitters en de asbestbranche. Daarom wordt op korte termijn een actieplan asbest gelanceerd. Met dit plan wordt de sanering versneld op gang gebracht door het organiseren van schaal-grootte, het uitwisselen van best practices en het ontzorgen en faciliteren van niet-deskundige dakeigenaren. Vanuit het Rijk wordt de subsidieregeling verwijdering asbestdaken gecontinueerd.

De WRR, de Gezondheidsraad en de COGEM hebben in juni 2016 de «*Trendanalyse Biotechnologie 2016: Regels Ontregeld*» gepresenteerd. Deze ontwikkelingen kunnen grote consequenties hebben voor de samenleving. Eind 2016 zal het kabinet in een kabinetsreactie op de Trendanalyse aangeven welke acties in gang worden gezet om ook in de toekomst de kansen van de nieuwste technologische ontwikkelingen te benutten maar ook de risico's van deze technologie te beheersen.

Met betrekking tot veilig vervoer van gevaarlijke stoffen zullen de incidentele chloortransporten over het spoor worden beëindigd. Voor meer veiligheid moeten ook enkele tunnels op het hoofdwegennet die onderdeel uitmaken van het netwerk voor vervoer van gevaarlijke stoffen worden opgewaardeerd naar categorie C waardoor gevaarlijke transporten niet langer door woonkernen gaan.

Versterken veiligheid in de leefomgeving

Het is van belang dat bedrijven in de chemische industrie blijven investeren in een sterke veiligheidscultuur. Door middel van het sluiten van de zogenaamde Safety Deals wordt het versterken van deze cultuur gestimuleerd en gefaciliteerd. Chemische bedrijven zijn niet alleen

verantwoordelijk voor hun eigen veiligheidsprestaties, maar stimuleren ook verbetering van de prestaties bij hun partners. Goed presterende chemische bedrijven hebben ook positieve invloed op bedrijven in de omgeving of in hun productieketen, waaronder bij vervoer van gevaarlijke stoffen. Deze belangrijke ontwikkeling wordt ondermeer ondersteund door de in de loop van 2016 van kracht zijnde stimuleringsregeling voor Safety Deals die de versterking van de veiligheidscultuur in de ketens en de veiligheidsprestaties tot doel heeft.

Begroting op hoofdlijnen

De onderstaande tabel geeft de belangrijkste wijzigingen in de uitgaven en inkomsten aan ten opzichte van de Eerste supplettoire begroting 2016. Een meer gedetailleerd overzicht van de mutaties per artikel is in de verdiepbijlage te vinden.

Bedragen x € 1.000	art.	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022–2028	2029–2030
Stand ontwerpbegroting 2016		8.175.961	8.338.063	8.350.677	8.390.067	8.361.763	8.813.942		
Nota's van wijziging									
Mutaties 1e supplettoire wet 2016		- 57.792	69.371	47.185	49.940	50.111	61.053		
Stand Voorjaarsnota 2016		8.118.169	8.407.434	8.397.862	8.440.007	8.411.874	8.874.995		
Belangrijkste mutaties Hoofdstuk XII		- 88.009	- 413.010	- 56.898	9.540	180.279	- 76.731		
Kaderrelevante mutaties									
Hoofdstuk XII									
1	Ramingsbijstelling								
	- <i>Infrastructuurfonds</i>	26	- 80.960	- 80.960	- 80.960	- 80.960	- 80.960	- 566.720	
	- <i>Deltafonds</i>	26	- 12.819	- 12.819	- 12.819	- 12.819	- 12.819	- 89.733	
	- <i>Hoofdstuk XII</i>	div.	- 12.221	- 12.221	- 12.221	- 12.221	- 12.221		
2	Ramingsbijstelling HGIS	div.	- 146	- 146	- 146	- 146	- 146		
3	Verlenging fondsen								
	- <i>Infrastructuurfonds</i>	26							10.471.706
	- <i>Deltafonds</i>	26							2.295.292
4	Regeringsvliegtuig	97					40.000		
		97	40.000				- 40.000		
5	Ontvangsten BCT	15	6.195						
6	Digipoort MSW	98		8.950					
7	Basisregistratie Grootchalige Topografie	13		- 8.741	- 8.741	- 8.741	- 8.741	- 8.741	
8	Impuls Omgevingsveiligheid	22		- 14.772					
9	Overige interdepartementale overboekingen HXII	div.	- 1.076	1.806	5.722	6.299	10.282	5.795	
10	Overige kaderrelevante mutaties IF/DF Diversen	26	- 136.630	- 291.510	53.059	118.920	285.676	32.361	- 86.801
		div.	3.502	- 2.597	- 792	- 792	- 792		- 266.000

Bedragen x € 1.000	art.	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022–2028	2029–2030
<i>Overige mutaties</i>									
<i>Hoofdstuk XII</i>									
11	Eenvoudig Beter – <i>artikelonderdeel</i> Eenvoudig Beter – <i>apparaatsuitgaven kerndepartement</i>	13	4.500	9.250	4.050	700	4.000	4.000	
	– <i>waarvan dekking uit apparaatsuitgaven</i>	98	6.500	11.400	4.100	600	600	600	
	– <i>waarvan dekking uit nominaal en onvoorzien</i>	98	– 4.500						
	– <i>waarvan dekking uit IF</i>	99	– 6.500		– 1.900	– 700	– 4.000	– 4.000	
	– <i>overboeking van DF naar IF</i>	26		– 20.650	– 6.250	– 600	– 600	– 600	
	– <i>overboeking van DF naar IF</i>	26		19.131	9.310	1.840	1.080	120	5.670
	– <i>overboeking van DF naar IF</i>	26		– 19.131	– 9.310	– 1.840	– 1.080	– 120	– 5.670
12	Samenvoeging artikel 15 en 16	15	– 1.073	– 5.636	– 5.999	– 6.095	– 6.493	– 6.502	
		16	1.073	5.636	5.999	6.095	6.493	6.502	
13	Caribisch Nederland – <i>Drink- en afvalwaterkwaliteit</i>	div.	– 4.653	– 4.987	– 9.241	– 4.156	– 4.211	– 4.364	
	– <i>Masterplannen luchtvaart</i>	11	3.708	2.911	2.411	2.211	2.211	2.211	
	– <i>Verbeteringen afvalbeheer</i>	17			4.748				
	– <i>Bedrijven en overige</i>	21		1.551	1.597	1.645	1.695	2.053	
	– <i>Crisisbeheersing</i>	22	895	425	385	200	205		
	– <i>Crisisbeheersing</i>	97	50	100	100	100	100	100	
14	Herschikking ANVS	98	– 6.595	– 6.595	– 6.595	– 6.595	– 6.595	– 6.595	
		97	6.595	6.595	6.595	6.595	6.595	6.595	
15	Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP – <i>Infrastructuurfonds</i>	99	– 10.989	– 9.525	– 9.525	– 9.525	– 9.525	– 9.525	
	– <i>Deltafonds</i>	26	5.220	4.525	4.525	4.525	4.525	4.525	31.675
	– <i>Hoofdstuk XII</i>	26	1.561	1.353	1.353	1.353	1.353	1.353	9.471
	– <i>Hoofdstuk XII</i>	div.	4.208	3.647	3.647	3.647	3.647	3.647	
16	Loon- en prijsbijstelling – <i>waarvan Infrastructuurfonds</i>	99	– 47.041	– 45.893	– 44.637	– 44.555	– 44.511	– 45.343	
	– <i>waarvan Deltafonds</i>	26	21.204	21.334	20.248	20.179	20.456	20.253	142.794
	– <i>waarvan Hoofdstuk XII</i>	26	5.286	4.927	4.990	4.989	4.757	5.416	37.912
	– <i>waarvan Hoofdstuk XII</i>	div.	20.551	19.632	19.399	19.387	19.298	19.674	
Stand ontwerpbegroting 2017			8.030.160	7.994.424	8.340.964	8.449.547	8.592.153	8.798.264	

Ad 1. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van

€ 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar). Op de fondsen wordt de ramingsbijstelling opgevangen binnen de resterende investeringsruimte tot en met 2028.

Ad 2. Op de lenM verantwoorde HGIS middelen wordt een ramingsbijstelling van € 146.000 per jaar doorgevoerd om de Rijksbrede ruilvoetproblematiek op te lossen. Dit is onderdeel van de totale ramingsbijstelling op de HGIS middelen. De ramingsbijstelling voor lenM met betrekking tot de HGIS middelen is opgevangen binnen de artikelen 11, 17, 18 en 19.

Ad 3. Bij de Begroting 2017 wordt de looptijd van het Infrastructuurfonds en het Deltafonds met twee jaar verlengd tot en met 2030. Het niveau van extrapolatie is gelijk aan het jaar 2028 stand begroting 2016 na verwerking van structurele begrotingsmutaties. In de begroting op hoofdlijnen van het Infrastructuurfonds en het Deltafonds is een nadere toelichting opgenomen op de invulling van de ruimte die beschikbaar is gekomen met de verlenging.

Ad 4. Op het artikel 97 worden de uitgaven van lenM voor het onderhoud, exploitatie en aanschaf van een vervangend Regeringsvliegtuig verantwoord. In de brief (Kamerstukken II 2015–2016 [33 400, nr. 79](#)) van 8 juli 2016 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de aanschaf van een vervangend Regeringsvliegtuig. De kosten daarvan liggen naar verwachting in de range van € 50 à € 90 miljoen. Ter dekking hiervan heeft het kabinet als eerste stap € 40 miljoen toegevoegd aan de begroting van lenM.

Ad 5. Het project / tijdelijke subsidieregeling Boord Computer Taxi is nagenoeg afgerond. Dit werd de afgelopen jaren uitgevoerd door de ILT in opdracht van lenM. De ILT hevelt de middelen over naar artikel 15 OV-keten op basis van de huidige inschatting van de geraamde uitgaven. De definitieve afrekening vindt naar verwachting in 2017 plaats.

Ad 6. Ten behoeve van het digiprogramma Maritime Single Window (MSW) wordt er € 9,0 miljoen overgeboekt vanuit de aanvullende post naar lenM. Het MSW in Nederland is ontwikkeld voor de uitwisseling van maritieme meldingsformaliteiten, in één portal voor scheeps- en ladingmeldingen aan overheidsinstanties.

Ad 7. De exploitatie van de Basisregistratie Grootchalige Topografie wordt vanaf 2017 door de gemeentes uitgevoerd. De middelen wordt structureel overgeboekt naar het Gemeentefonds (€ 7,7 miljoen) en het Btw-compensatiefonds (€ 1,1 miljoen).

Ad 8. Dit betreft een overboeking naar het Provinciefonds (€ 14,3 miljoen) en het Btw-compensatiefonds (€ 0,5 miljoen) ten behoeve van het programma Impuls Omgevingsveiligheid.

Ad 9. Deze reeks betreft een saldo van interdepartementale overboekingen, waaronder een overboeking naar het Gemeentefonds van € 8,0 miljoen voor het actieplan Luchtkwaliteit knelpunten Amsterdam (€ 2,0 miljoen in 2016 en € 6,0 miljoen in 2017), een bijdrage vanuit het Provinciefonds en het Btw-compensatiefonds van € 2,2 miljoen naar lenM voor de uitvoering van het Landelijk Meldpunt Afval (LMA) door RWS vanaf 2017, en een terugboeking van € 5,0 miljoen van het Gemeente-

fonds naar lenM als gevolg van een versnelde uitvoering van de saneringsopgave Amsterdam Nazorg Gasfabrieken (€ 0,5 miljoen in 2019 en € 4,5 miljoen in 2020).

Ad 10. De twee fondsbegrotingen van lenM, het Infrastructuurfonds en het Deltafonds, worden gevoed vanuit de beleidsbegroting Hoofdstuk XII via beleidsartikel 26 (Bijdrage Investeringsfondsen). Kaderrelevante mutaties op de fondsen hebben betrekking op Hoofdstuk XII. De toelichting op de kaderrelevante mutaties, waaronder interdepartementale overboekingen, van de investeringsfondsen zijn beschikbaar in het Infrastructuurfonds en het Deltafonds. De begroting op hoofdlijnen verstrekt hierbij inzicht in de belangrijkste budgettaire voorstellen die leiden tot wijzigingen van de begroting van de investeringsfondsen.

Ad 11. Dit betreft een toevoeging van € 26,5 miljoen aan artikelonderdeel 13.05 Eenvoudig Beter en een toevoeging van € 23,8 miljoen aan artikel 98 Apparaatsuitgaven kerndepartement voor het programma Eenvoudig Beter. Voor de eenmalige kosten ten behoeve van dit programma zijn middelen vrijgemaakt op Hoofdstuk XII en uit de investeringsruimten van alle modaliteiten op de investeringsfondsen. De op het Infrastructuurfonds en Deltafonds vrijgemaakte middelen staan gereserveerd op artikel 18.16 Reservering Omgevingswet van het Infrastructuurfonds en worden tranchegewijs naar Hoofdstuk XII overgeheveld waar de uitgaven voor de stelselherziening van het omgevingsrecht worden verantwoord. Voor de exploitatiekosten van Eenvoudig Beter worden vanuit artikel 99 Nominaal en onvoorzien middelen overgeheveld naar artikelonderdeel 13.05 Eenvoudig Beter. De totale rijksuitgaven aan Eenvoudig Beter worden weergegeven bij de artikelsgewijze toelichting van artikel 13.

Ad 12. In het voorjaar van 2014 is het tweede deel van de Lange Termijn Spooragenda (LTSA) naar de Tweede Kamer gestuurd (Kamerstukken II 2013–2014 [29 984, nr. 474](#)). De kern van de ambitie zoals in de LTSA opgenomen is een optimale reis van deur tot deur benadering binnen de Openbaar Vervoer en Spoorketen. In het verlengde hiervan wordt bij de Ontwerpbegroting 2017 artikel 15 OV-keten en artikel 16 Spoor samengevoegd tot één artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor. Met dit integrale artikel Openbaar Vervoer en Spoor wordt beoogd de samenhang te benadrukken.

Ad 13. In het kader van Caribisch Nederland zijn verschillende uitgaven voorzien. Deze uitgaven vallen onder diverse thema's: Drink- en afvalwater (op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit), Luchtvaart (uitvoering masterplannen luchtvaart), Afvalbeheer (gescheiden afvalinzameling), Bedrijven en overige (activiteiten in het kader van de Milieuwet) en Crisisbeheersing (aansluiting van crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij processen en informatievoorziening van lenM). Dit betreft deels projecten in de uitvoeringsfase of die al in beheer zijn, maar ook projecten die nog in de verkenningsfase zijn.

Ad 14. In verband met de Kernenergiewet is met ingang van 1 mei 2015 de verantwoordelijkheid voor de nucleaire veiligheid en stralingsbescherming overgedragen van EZ naar lenM (Kamerstukken II 2014–2015 [34 000 XII, nr. 67](#)). Hiervoor zijn budgetten overgeheveld vanuit EZ naar lenM en zijn verschillende diensten op het gebied van nucleaire veiligheid en stralingsbescherming van EZ en lenM samengevoegd tot de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS). Destijds was er nog geen verdeling naar programma en apparaat aangebracht. In het kader

van verantwoord begroten worden de gebudgetteerde uitgaven op artikel 98 overgeheveld naar artikel 97 op het financieel instrument «bijdrage aan agentschappen».

Ad 15. In het najaar van 2015 is een akkoord bereikt tussen de Minister voor Wonen en Rijksdienst en betrokken vertegenwoordigers van de vakbonden CNV Overheid, Ambtenarencentrum en CMHF voor de CAO sector Rijk 2015–2016. Dit betreft de verwerking van het loonruimte-akkoord (€ 9,5 miljoen structureel) (Kamerstukken II 2015–2016 34 300, nr. 9). Daarnaast heeft het ABP de premie voor 2016 verhoogd vanwege een stijging van de kosten en ten behoeve van een verbetering van de vermogenspositie van het fonds. Als gevolg hiervan wordt lenM deels gecompenseerd voor de herstelopslag ABP voor het jaar 2016 (€ 1,5 miljoen incidenteel).

Ad 16. Jaarlijks wordt besloten of de overheidsuitgaven van de Rijksbegroting gecorrigeerd worden voor loon- en prijsontwikkelingen. Dit betreft de loonbijstelling en prijsbijstelling tranche 2016 die nader wordt toegedeeld binnen de begrotingen Hoofdstuk XII en de fondsen.

Overzicht niet-juridische verplichte uitgaven en bestemming

Op verzoek van de Tweede Kamer wordt per Begroting 2017 conform de Rijksbegrotingsvoorschriften 2016 inzicht gegeven in de niet-juridisch verplichte uitgaven per beleidsartikel. Hiermee wordt de budgetflexibiliteit in de begroting beter inzichtelijk gemaakt en valt af te leiden welk deel van de geraamde uitgaven budgettair-technisch gezien beschikbaar is voor alternatieve besteding. Het percentage en het bedrag niet-juridisch verplichte uitgaven per beleidsartikel worden bepaald op basis van het percentage «juridisch verplicht» uit de budgettaire tabellen van de beleidsartikelen. In de kolom «Bestemming van de niet juridische verplichte uitgaven» wordt het niet verplichte bedrag opgesplitst naar de bestemming van de uitgaven.

Overzicht niet-juridische verplichte uitgaven en bestemming (bedragen x € 1.000)				
Art. nr.	Naam artikel	Juridisch verplicht	Niet-juridisch verplichte uitgaven	Bestemming van de niet-juridisch verplichte uitgaven
11	Integraal waterbeleid (56.206)	53.528 (95%)	2.678 (5%)	<ul style="list-style-type: none"> – 1.193 voor opdrachten algemeen waterbeleid (Staat van ons water, watereducatie, watercoalitie en Publiekscampagne Ons Water) – 574 voor opdrachten ter ondersteuning van water internationaal – 911 voor overige uitgaven
13	Ruimtelijke ontwikkeling (102.337)	96.560 (94%)	5.777 (6%)	<ul style="list-style-type: none"> – 1.121 voor opdrachten ruimtelijk beleid (krimp, stedelijke herverkaveling, grondeigendom) – 1.170 voor opdrachten ruimtelijk ontwerp (werkprogramma college van Rijksadviseurs, Gouden Piramide, Atelier Making Projects) – 496 voor opdrachten Omgevingsloket Online2 (OLO2) – 1.785 voor opdrachten Bodem en Structuurvisie Ondergrond – 1.205 voor overige uitgaven

Art. nr.	Naam artikel	Juridisch verplicht	Niet-juridisch verplichte uitgaven	Bestemming van de niet-juridisch verplichte uitgaven
14	Wegen en verkeersveiligheid (34.406)	26.638 (77%)	7.768 (23%)	<ul style="list-style-type: none"> – 1.700 voor diverse opdrachten/onderzoeken t.b.v. wegmaatregelen, het verduurzamen van mobiliteit ERRU en Smart Mobility – 1.857 voor opdrachten Beter Benutten voor diverse onderzoeken, communicatie, gedrag en vraagbeïnvloeding, fietsbeleid en Intelligente Transport Systemen – 4.211 voor diverse onderzoeken verkeersveiligheid en verkeersveiligheidcampagnes
16	Openbaar Vervoer en Spoor (32.910)	29.883 (91%)	3.027 (9%)	<ul style="list-style-type: none"> – 600 voor het project Nationale Data Openbaar Vervoer (NDOV) – 200 voor Taken werkagenda Nationaal Openbaar Vervoer Beraad (NOVB) OV-Chipkaart – 300 voor het uitvoeren van activiteiten ter ondersteuning van beheer- en vervoerconcessie – 1.927 voor diverse opdrachten/onderzoeken t.b.v. uitvoering van de Lange Termijn Spooragenda (LTSA), toegankelijkheid en het creëren van een gelijk speelveld van het Openbaar Vervoer
17	Luchtvaart (14.049)	10.347 (74%)	3.702 (26%)	– 3.702 voor diverse opdrachten/onderzoeken m.b.t. luchtvaartveiligheid, luchthavenontwikkeling, luchtverkeer en economie en luchtvaartpolitiek
18	Scheepvaart en Havens (27.752)	26.873 (97%)	879 (3%)	<ul style="list-style-type: none"> – 220 voor opdrachten Topsector Logistiek voor plannen vanuit jaarplan 2017 – 659 voor opdrachten Scheepvaart en Havens. Hierbinnen (opdrachten Scheepvaart en Havens) valt: <ul style="list-style-type: none"> ° Bevorderen duurzame binnenvaart (180) ° Vernieuwen internationale regelgeving (75) ° BES-activiteiten veiligheid zeehavens (100) ° Onderzoek naar klimaat, luchtkwaliteit duurzame zeevaart (100) ° Overige uitgaven (204)
19	Klimaat (61.434)	58.720 (96%)	2.714 (4%)	<ul style="list-style-type: none"> – 1.050 voor de uitvoering van de klimaatagenda – 596 voor vrijwillige bijdragen aan (inter)nationale organisaties – 322 voor cofinanciering INTERREG – 300 voor diverse internationale missies – 244 voor overig uitvoering HGIS – 202 voor overig uitvoering niet-HGIS
20	Lucht en Geluid (30.402)	28.402 (93%)	2.000 (7%)	<ul style="list-style-type: none"> – 1.000 voor de compensatieregeling milieuzonering – 1.000 voor de uitvoering Slimme Gezonde Stad
21	Duurzaamheid (20.900)	18.594 (89%)	2.306 (11%)	<ul style="list-style-type: none"> – 872 voor de uitvoering Duurzaamheidsinstrumentarium – 458 voor de uitvoering Duurzame Productketens – 976 voor de uitvoering Natuurlijk Kapitaal
22	Omgevingsveiligheid en Milieurisico's (33.780)	31.039 (92%)	2.741 (8%)	<ul style="list-style-type: none"> – 756 voor de uitvoering Veiligheid Chemische Stoffen – 1.091 voor de uitvoering veiligheid inrichtingen en bedrijven – 620 voor de uitvoering Veiligheid Bedrijven en Transport – 274 voor diverse opdrachten
23	Meteorologie, seismologie en aardobservatie (41.719)	41.719 (100%)	0 (0%)	–
24	Handhaving en toezicht (109.561)	109.561 (100%)	0 (0%)	–
25	Brede doeluitkering (888.311)	888.311 (100%)	0 (0%)	–

Art. nr.	Naam artikel	Juridisch verplicht	Niet-juridisch verplichte uitgaven	Bestemming van de niet-juridisch verplichte uitgaven
26	Bijdrage investeringsfondsen (6.168.329)	6.168.329 (100%)	0 (0%)	–
Totaal	7.622.096	7.588.504	33.592	–

Meerjarenplanning Beleidsdoorlichtingen

In onderstaande tabel is de meerjarenplanning van de beleidsdoorlichtingen opgenomen.

Artikel	realisatie	planning						Geheel artikel?
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Artikel 11 Waterkwantiteit Waterkwaliteit	X						X	Ja
Artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling (SVIR)						X		Ja
Artikel 14 Wegen en verkeersveiligheid			X					Ja
Artikel 16 Openbaar vervoer en Spoor				X				Ja
Artikel 17 Luchtvaart overig			X					Ja
Artikel 18 Scheepvaart en havens		X						Ja
Artikel 19 Klimaat				X				Ja
Artikel 20 Lucht					X			Nee
Artikel 20 Geluid	X						X	Nee
Artikel 21 Duurzaamheid						X		Ja
Artikel 22 Externe veiligheid en risico's				X				Ja
Artikel 23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie						X		Ja
Artikel 24 Handhaving en toezicht						X		Ja

Van een aantal beleidsdoorlichtingen is de planning verschoven in de tijd ten opzichte van de vorige begroting.

- Er is tot uitstel van de doorlichting van het onderdeel Lucht uit artikel 20 Lucht en Geluid besloten naar 2018 vanwege de verlenging van het NSL. De uitvoering van NSL is namelijk van betekenis is om een goede uitspraak te kunnen doen over de effectiviteit van het Klimaatbeleid.
- Het ingaan van de wet taken meteorologie en seismologie in 2015 leidt ertoe dat de effecten van het beleid op artikel 23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie beter worden beoordeeld als de doorlichting verschoven wordt van het jaar 2018 naar het jaar 2019.
- De fusie van de Inspectie Verkeer en Waterstaat en de VROM-Inspectie is met de oprichting van de autoriteit woningcorporaties geheel geëffectueerd. Om een goed samenhangend inzicht te kunnen krijgen over de werking in de praktijk van de naleving en handhaving van beleidsterreinen en uitvoeringsverantwoordelijkheden ligt een jaar uitstel van de beleidsdoorlichting van artikel 24 naar 2019 in de rede. Daarbij spelen ook het nog lopende capaciteitsonderzoek en de geïntensiverde ICT inspanningen een rol.

De Brede doeluitkering (artikel 25) en de bijdrage investeringsfondsen (artikel 26) worden zoveel mogelijk meegenomen in de doorlichtingen van de beleidsartikelen. De instrumentering en normering ten behoeve van handhaving en toezicht van het beleid wordt bij de doorlichting van de beleidsartikelen meegenomen. De doorlichting van beleidsartikel 24 betreft de keuzes die in het handavings- en toezichtbeleid door ILT kunnen worden gemaakt.

Het meest recente overzicht van de realisatie van beleidsdoorlichtingen staat op de website van de Rijksbegroting¹. Voor een verdere onderbouwing van de meerjarenprogrammering zie bijlage 4.5 Evaluatie en overig onderzoek.

Overzicht garanties en achterborgstellingen

In het overzicht van risicoregelingen worden garanties en/of achterborgstellingen opgenomen die een departement verstrekt aan derden buiten de sector Overheid. Het Ministerie van IenM heeft één dergelijke garantieregeling, te weten het Borgstellingkrediet Bodemsanering MKB. Het betreft de mogelijkheid voor een ondernemer in het midden- en kleinbedrijf, met onvoldoende middelen of te weinig zekerheden voor krediet bij een bank, om een borgstelling voor een gedeelte van het benodigde budget voor bodemsanering.

Een garantie is een voorwaardelijke financiële verplichting van de overheid aan een derde buiten de overheid, die pas tot uitbetaling komt als zich bij de wederpartij een bepaalde omstandigheid (realisatie van een risico) voordoet.

Invulling aangescherpte garantiekader

In de kabinetsreactie op het rapport van de Commissie Risicoregelingen is het garantiekader aangescherpt (Kamerstukken II 2013–2014 [33 750, nr. 13](#)). Eén van de doelen is het afbouwen van niet-gebruikte plafonds en het stopzetten van slapende regelingen. Het verplichtingenplafond van het Borgstellingkrediet Bodemsanering MKB is in lijn met de kabinetsreactie bij eerste suppletioire begroting 2014 verlaagd van € 65,3 miljoen naar € 15 miljoen. Overeenkomstig de aankondiging in de begroting 2016 heeft er in 2016 een evaluatie plaatsgevonden naar de doeltreffendheid en doelmatigheid van de regeling bijzondere financiering Borgstellingkrediet Bodemsanering MKB. De conclusie van de evaluatie, uitgevoerd door EY, is dat hoewel de regeling bodemsaneringsborgstellingskrediet complementair is aan andere regelingen op het gebied van bodemsanerungen, de relevantie van de regeling gering is. In het MKB is beperkt behoefte aan een borgstellingskrediet voor bodemsanering. Wijzigingen in het bodembeleid en de komst van subsidieregelingen in 2006 (waaronder de bedrijvenregeling en cofinanciering), hebben ertoe geleid dat de relevantie van de regeling is afgenomen. Het Borgstellingkrediet Bodemsanering MKB is mede naar aanleiding van deze evaluatie in 2016 beëindigd. In 2017 wordt alleen nog garant gestaan voor een lopende garantie ter grootte van € 436.000.

---

¹ <http://www.rijksbegroting.nl/2015/verantwoording/jaarverslag>.

Overzicht verstrekte garanties (bedragen x € 1.000)										
Artikel	Omschrijving	Uitstaande garanties 2015	Geraamd te verlenen 2016	Geraamd te vervallen 2016	Uitstaande garanties 2016	Geraamd te verlenen 2017	Geraamd te vervallen 2017	Uitstaande garanties 2017	Garantieplafond	Totaal plafond
Artikel 13	MKB Krediet	436	0	0	436	0	0	436	0	0
	Totaal	436	0	0	436	0	0	436	0	0

Overzicht uitgaven en ontvangsten garanties (bedragen x € 1.000)										
Artikel	Omschrijving	Uitgaven 2015	Ontvangsten 2015	Saldo 2015	Uitgaven 2016	Inkomsten 2016	Saldo 2016	Uitgaven 2017	Ontvangsten 2017	Saldo 2017
Artikel 13	MKB Krediet	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Totaal	0	0	0	0	0	0	0	0	0

3. DE BELEIDSARTIKELEN

Beleidsartikel 11 Integraal Waterbeleid

Algemene Doelstelling

Het op orde houden van een duurzaam watersysteem tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten, waardoor Nederland droge voeten heeft, over voldoende zoetwater beschikt en schoon (drink)water heeft en kan blijven gebruiken, nu en in de toekomst.

Rollen en Verantwoordelijkheden

(Doen) uitvoeren

Vanuit de begroting Hoofdstuk XII wordt bijgedragen aan het Deltafonds (zie extracomptabele verwijzingen). Vanuit het Deltafonds worden maatregelen en voorzieningen op het gebied van waterveiligheid (artikel 1), zoetwatervoorziening (artikel 2), beheer, onderhoud en vervanging (artikel 3) en waterkwaliteit (artikel 7) bekostigd. De rol (doen) uitvoeren heeft betrekking op taken binnen de beleidsdomeinen waterveiligheid, zoetwatervoorziening, waterkwaliteit en waterkwantiteit:

- Waterveiligheid. Het waarborgen van de bescherming door primaire waterkeringen langs het kust- en IJsselmeergebied en de rivieren volgens het wettelijk niveau; alsmede het dynamisch handhaven van de kustlijn op het niveau 2012, conform herziene basiskustlijn 2012 en handhaving kustfundament.
- Waterveiligheid en Zoetwatervoorziening. Het (doen) uitvoeren van verkenningen en planuitwerkingen.
- Waterveiligheid en Waterkwaliteit. Het (doen) uitvoeren van aanlegprojecten, zoals het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP), Ruimte voor de Rivier, de Maaswerken (allen waterveiligheid) en het Verbeterprogramma Waterkwaliteit Rijkswateren (waterkwaliteit).
- Waterveiligheid, Waterkwantiteit en Waterkwaliteit. Het (doen) uitvoeren van beheer, onderhoud en vervanging.

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving van het integrale waterbeleid, voor het Deltaprogramma en het toezicht op de uitvoering van de gerelateerde wet- en regelgeving. Ook is de Minister verantwoordelijk voor het verbeteren van de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de bestuurlijke organisatie en het instrumentarium ten behoeve van het waterbeleid.

De rol «regisseren» heeft in dit artikel betrekking op taken binnen de beleidsdomeinen waterkwantiteit, zoetwatervoorziening, waterkwaliteit en innovatie en exportbevordering.

- Waterkwantiteit en Zoetwatervoorziening. Het zorgen voor het ontwikkelen en implementeren van integraal waterbeleid in een aanpak gericht op de gebieden met grote Rijkswateren. Het realiseren van een maatschappelijk afgewogen verdeling van water en het daartoe zo te beheren hoofdwatersysteem dat wateroverlast en -tekort worden voorkomen. Het zorgen voor kaders en instrumentarium voor regionale afwegingen om het regionale watersysteem op orde te brengen en te houden. Deze aanpak is onder andere terug te vinden in het Nationaal Waterplan 2016–2021² en het Beheer- en Ontwikkelprogramma voor de Rijkswateren 2016–2021³.

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnota-s/2015/12/14/nationaal-waterplan-2016-2021>

³ <https://www.rijkswaterstaat.nl/water/waterbeheer/beheer-en-ontwikkeling-rijkswateren/beheer-ontwikkelplan-rijkswateren.aspx>

- Waterkwaliteit. Het ontwikkelen van beleid ten behoeve van het bereiken van een goede ecologische en chemische waterkwaliteit van de oppervlaktewateren in de Rijkswateren van de stroomgebieden van de Rijn, Maas, Schelde, Eems. De uitvoering gericht op het behalen van een goede chemische en kwantitatieve toestand van de grondwateren in de vier stroomgebieden conform de voorschriften zoals opgenomen in de Kaderrichtlijn Water (KRW), om in drie planperiodes uiterlijk in 2027 aan de Europese verplichtingen te voldoen.
- Nederlands deel van de Noordzee. Het gaat hier om het ontwikkelen van beleid om de nodige maatregelen te nemen die tot het bereiken en behouden van een goede milieutoestand in het Nederlandse deel van de Noordzee. Dit gebeurt in samenwerking en samenhang met de andere Noordzeelanden, conform de vereisten zoals opgenomen in de Kaderrichtlijn Mariene Strategie. Daarnaast geldt ten aanzien van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) dat de coördinerende verantwoordelijkheid ligt bij de Minister van IenM, tezamen met de Minister van EZ voor zover het aangelegenheden betreft die mede tot zijn verantwoordelijkheid behoren.
- Innovatie en exportbevordering. Het ontwikkelen van beleid, onder andere ten behoeve van de Topsector Water, gericht op het ontwikkelen van kennis, het bevorderen van innovatie en het versterken van de samenwerking tussen het bedrijfsleven, de kennisinstellingen en de overheid (de gouden driehoek) om de internationale concurrentiekracht van het Nederlandse bedrijfsleven te versterken. Hierbij wordt een sterke thuismarkt (kennis en innovatie) gekoppeld aan een concurrerend Nederland in het buitenland. Voor dit laatste gaat het daarbij onder meer om het ontvangen van buitenlandse delegaties en het organiseren en uitvoeren van bilaterale handelsmissies.
- Daarnaast regisseert de Minister de afstemming van het waterbeheer met de landen rondom de Noordzee en met de buurlanden bovenstrooms gelegen in de stroomgebieden van Rijn, Maas, Schelde en Eems.
- Tenslotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op de beleidsterreinen waterkwantiteit en waterkwaliteit (zie beleidsartikel 24 Handhaving en toezicht).

Indicatoren en Kengetallen

Waterkwantiteit

Hieronder zijn de beleidsmatige indicatoren en kengetallen voor waterkwantiteit opgenomen. In productartikelen 1, 2 en 3 van het Deltafonds zijn de aan dit beleidsartikel gerelateerde productindicatoren en/of -kengetallen opgenomen.

Ongeveer 60% van ons land zou regelmatig onder water staan als er geen dijken en duinen zouden zijn. In dit gebied wonen negen miljoen mensen en wordt 70% van ons BNP verdiend. Maatschappelijk gezien is aandacht voor de waterveiligheid dus van cruciaal belang voor de leefbaarheid en de economie van Nederland (Kamerstukken II 2012–2013 [33 400, nr. 19](#)).

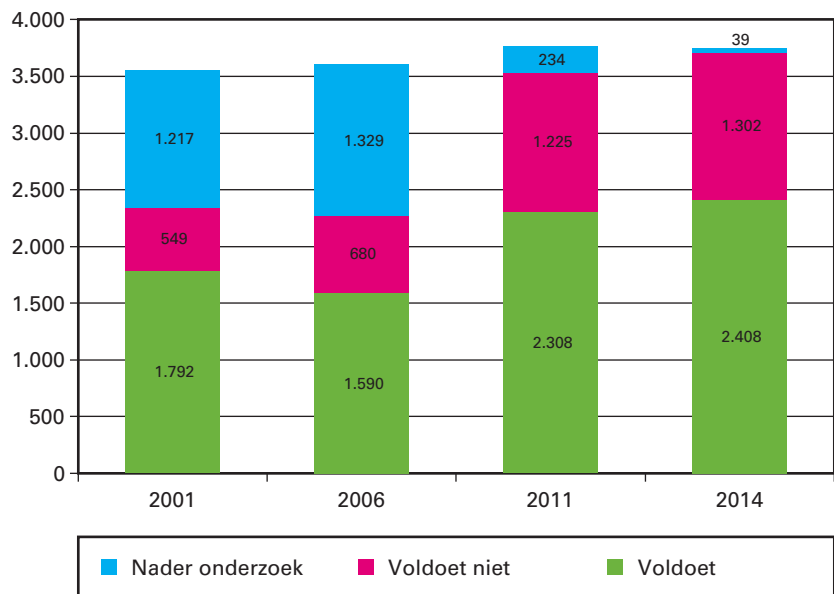
Indicator één en twee: waterveiligheid (droge voeten)

Onderstaande indicatoren geven weer hoe het is gesteld met het aantal kilometers dijken en duinen en het aantal kunstwerken die zorgen voor waterveiligheid in Nederland. De cijfers zijn gebaseerd op de toetsronden uit 2001, 2006, 2011 en de verlengde derde toetsing uit 2014. Conform de Waterwet wordt periodiek getoetst of de primaire waterkeringen voldoen

aan de wettelijke veiligheidsnormen. Deze toetsing wordt door de beheerder uitgevoerd volgens het door de Minister vastgestelde wettelijk toetsinstrumentarium. Indien een kering niet aan de norm voldoet, worden maatregelen getroffen.

In 2013 is de Verlengde Derde Toetsronde Primaire Waterkeringen (LRT3+) gehouden. Deze toetsing kwam voort uit de derde toetsing uit 2011, met als bedoeling om zoveel mogelijk de categorie die bij de derde toetsing het oordeel «nader onderzoek nodig» had gekregen weg te werken. In 2014 is hierover aan de Tweede Kamer gerapporteerd met als belangrijkste conclusie dat voor circa 80% van de dijken en duinen het oordeel «nader onderzoek nodig» nu is omgezet in een definitief oordeel, wat eveneens geldt voor bijna 70% van de kunstwerken (Kamerstukken II 2013–2014 31 710, nr. 32). De waterkeringen en kunstwerken die bij de laatst gehouden toetsing niet aan de norm voldeden, worden in de nabije toekomst versterkt. Ongeveer de helft hiervan heeft reeds een plek in lopende verbeterprogramma's, zoals HWBP-2, Ruimte voor de Rivier en Maaswerken. De afgekeurde keringen uit de derde en verlengde derde toetsing krijgen een plek in het nieuwe HWBP, mits wordt voldaan aan de subsidiecriteria. In 2017 start de volgende toetsronde. Over de resultaten van deze toetsing wordt in 2023 gerapporteerd aan de Eerste en Tweede Kamer (Kamerstukken II 2013–2014 33 750 J, nr. 20).

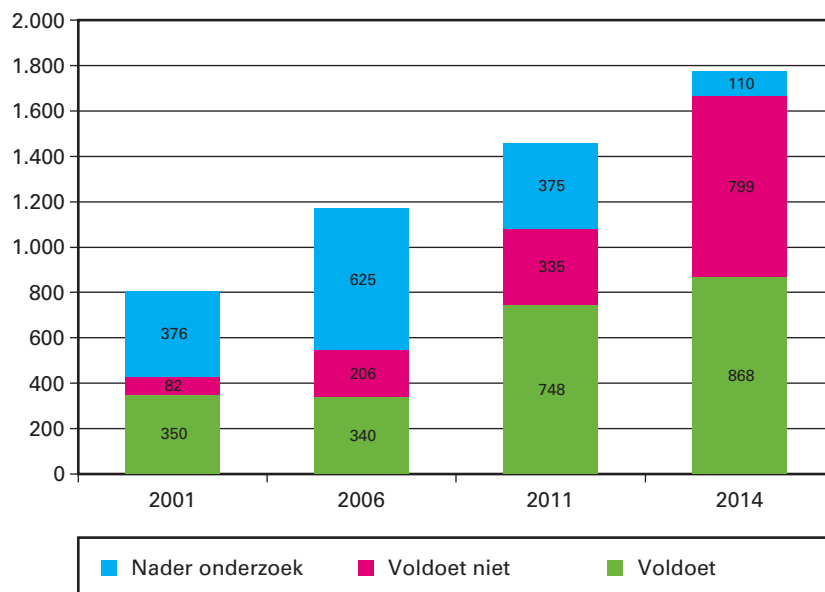
Dijken en duinen (km)

Dijken en duinen (in kilometers)

Bron: Inspectie Leefomgeving en Transport, 2014

Kunstwerken (aangemerkt als primaire waterkering in aantallen)

Kunstwerken (aangemerkt als primaire waterkering in aantallen)
Bron: Inspectie Leefomgeving en Transport, 2014

Ten behoeve van een goede verdeling van water zodat Nederland over voldoende zoetwater kan beschikken wordt peilbeheer op het hoofdwaterstelsel toegepast. Hiervoor dienen de streefpeilen van drie belangrijke watersystemen (het IJsselmeer, Amsterdam-Rijnkanaal/ Noordzeekanaal en het Haringvliet) op het afgesproken niveau te worden gehouden. Stuwen en spuien/gemalen zijn nodig om dit peil te beïnvloeden.

Indicator Beschikbaarheid streefpeilen voor Noordzeekanaal/Amsterdam-Rijnkanaal, IJsselmeer en Haringvliet				
		Realisatie	Streefwaarde	Streefwaarde
Indicator	Eenheid	2015	2016	2017
Beschikbaarheid streefpeilen voor Noordzeekanaal/Amsterdam-Rijnkanaal, IJsselmeer en Haringvliet	%	100%	90%	90%

Bron: Rijkswaterstaat, 2016

De norm is dat 90% van de tijd (24-uursgemiddelde) de afgesproken (streef)peilen, onder normale omstandigheden, binnen de operationele marge worden gerealiseerd. De streefpeilen van het Haringvliet, Amsterdam-Rijnkanaal, Noordzeekanaal en IJsselmeer (alleen zomerpeil telt mee) waren in 2015 de gehele periode binnen de marge.

Waterkwaliteit (schoon (drink)water)

Over de ecologische en chemische kwaliteit van de oppervlaktewateren in de stroomgebieden van de Rijn, Maas, Schelde en de Eems en het bereiken van een goede chemische en kwantitatieve toestand van de grondwateren in de vier stroomgebieden, wordt de Tweede Kamer vanaf 2016 jaarlijks geïnformeerd via «De Staat van Ons Water»⁴. Omdat de Kaderrichtlijn Water werkt met planperiodes, is een volledige beschrijving van de toestand alleen om de zes jaar mogelijk. Het PBL rapporteert op

⁴ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/05/26/de-staat-van-ons-water>

verzoek van de Minister van IenM in het Compendium voor de Leefomgeving jaarlijks op basis van de beschikbare gegevens over waterkwaliteit.

Integraal waterbeleid

Over de voortgang van het integraal waterbeleid wordt vanaf 2016 jaarlijks gerapporteerd in «De Staat van Ons Water». Meer specifieke resultaatinformatie over het waterkwantiteitsbeleid wordt jaarlijks door de waterschappen gepubliceerd in de «Waterschapsspiegel»⁵.

Beleidswijzigingen

De nieuwe normering primaire waterkeringen zal middels de gewijzigde Waterwet per 1 januari 2017 in werking treden. De bijhorende regeling voor de beoordeling van de veiligheid van primaire waterkeringen, een wijziging van het Waterbesluit en aanpassing van de subsidieregeling voor de versterking van de primaire keringen treden dan ook in werking.

De primaire waterkeringen in Nederland worden periodiek beoordeeld. Met de doelen voor 2050 als uitgangspunt wordt dit jaar gestart met de beoordelingsronde op basis van nieuwe normen waterveiligheid. Deze ronde duurt 6 jaar. De keringbeheerders zullen de resultaten van de beoordeling rapporteren aan de Minister. Deze rapportage kan doorlopend plaatsvinden. Nadat de ILT heeft geconcludeerd dat de beheerder de beoordeling conform de voorschriften heeft uitgevoerd, kan de beheerder keringen die niet aan de norm voldoen aanmelden bij het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Programmering in het HWBP vindt plaats op basis van prioriteit, waarbij de meest urgente dijkversterkingen het snelst in uitvoering gaan. In het HWBP 2017–2022 is in de prioritering rekening gehouden met de nieuwe normen. In 2023 zal de Minister de Tweede Kamer informeren over het landelijke veiligheidsbeeld. Na deze ronde volgen nog twee beoordelingsrondes waarin verfijning van het veiligheidsbeeld plaatsvindt en op basis waarvan verdere versterkingsmaatregelen in het HWBP worden geprogrammeerd.

In de «Klimaatagenda: weerbaar, welvarend en groen» heeft het kabinet aangekondigd om de Nationale Adaptatie Strategie (NAS) uit te brengen. De NAS, die in 2016 verschijnt, heeft als doel om Nederland in alle opzichten goed voor te bereiden op gevolgen van klimaatverandering, om invulling te geven aan de EU adaptatiestrategie en om tegelijkertijd marktkansen voor Nederlandse bedrijven te creëren. De adaptatiestrategie is een aanvulling op het Deltaprogramma 2015.

In 2017 vindt onder verantwoordelijkheid van de Staatssecretaris van EZ, overleg plaats met de Europese Commissie (EC) over het 6e Actieprogramma Nitraatrichtlijn dat per 1 januari 2018 in werking moet treden. In het Actieprogramma geeft Nederland (of de lidstaat) aan welke maatregelen genomen worden om de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater te verbeteren. Dit draagt bij aan de verduurzaming van de land- en tuinbouw, het realiseren van in Nederland vastgestelde doelen voor kwaliteit van grond- en oppervlaktewater, c.q. de implementatie van de Beleidsnota Drinkwater en de KRW (waaronder ook drinkwater valt).

De Internationale Waterambitie (IWA), uitgebracht in 2016, beschrijft het kader voor de nieuwe accenten van het (interdepartementale) waterbeleid. De basis voor de samenwerking zijn de verantwoordelijkheden en rollen van de drie ministeries van Buitenlandse Zaken (BZ), Economische Zaken (EZ) en Infrastructuur en Milieu (IenM). In 2017 verbindt de Internationale

⁵ <http://waterschapsspiegel.nl/>

Waterambitie het waterbeleid, integreert de inzet en ondersteunt nieuwe kansen. De concrete activiteiten waarop wordt ingezet zijn:

- Inzet op de 7 deltalanden (Indonesië, Vietnam, Myanmar, Bangladesh, Colombia, Egypte en Mozambique) en gericht op het bestendigen van de samenwerking, het uitwisselen van kennis tbv strategische (delta-) plannen, toewerken naar de uitvoering van werken in de deltalanden, focus op financiering tbv de realisatiefase en stimuleren van preventieve aanpak.
- Specifieke inzet op (maximaal) 8 stedelijke delta's ten behoeve van het vergroten van waterveiligheid en waterzekerheid en het Nederlands aandeel hierin.
- Inzet op Polen, Zuid-Afrika, Turkije, Mexico en Filippijnen om marktpartijen te stimuleren aansluiting bij de markt te krijgen via een verstrekte G2G component.
- Stimuleren van samenwerking op specifieke domeinen gerelateerd aan water in Balkan, India, Roemenie, USA en Singapore.
- Het inspelen op ad hoc verzoeken uit landen, initiatieven van de watergezant, study tours, en verduurzaming van DRR initiatieven.
- Het stimuleren van financieringsoplossingen (PPS en innovatieve financiering) om realisatie fase van haalbaarheidsstudies te stimuleren en NLse verdienkansen te vergroten.
- Coördinatie rondom WB advisory council en de SDG's.
- Sterkere verbondenheid tussen de nationale aanpak en internationale markt waarbij Nederland de etalage is voor (innovatieve) icoonprojecten.
- Bijdragen aan het vergroten van het verdienvermogen van de Nederlandse watersector.

lenM ontsluit de kennis vanuit de beleidskern en Rijkswaterstaat (RWS) en verbindt het nationale kennisniveau met de internationale vraag en markt. Voor de uitvoering van het PvW 2016–2021 programma is mandaat verleend aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (zie ook 11.01.02 Subsidies).

In 2016 is het beleid uit de Human Capital Agenda geëvalueerd. De evaluatie leidt tot voorstellen tot beleidswijziging voor wat betreft de studiebeurzen. Voornemen is deze terug te brengen tot een jaar en het pakket aan contraprestaties beter af te bakenen. Bedoeling is dat hierdoor met dezelfde middelen twee keer zoveel studenten kunnen worden bereikt die zich inzetten voor de watersector. Hiermee wordt gestart in 2017. Ook is er het voornemen om te komen tot een flexibel en toekomstgericht personeelsmanagement. Dit wordt mede vormgegeven door intensievere samenwerking met de CIV's en de CoE's. Betrokkenheid bij bijpassende activiteiten zoals het Wereld Water College en de Battle of the Beach wordt voortgezet. De doelstelling om te zorgen voor een continue en zo mogelijk toenemende instroom van goed gekwalificeerd personeel in de watersector blijft gehandhaafd.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 11 Integraal waterbeleid (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen	32.289	49.931	60.825	38.669	39.177	39.318	39.588
Uitgaven:	34.852	47.354	56.206	41.518	41.723	41.734	42.004
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			95%				
11.01 Algemeen waterbeleid	29.857	35.169	44.543	31.079	31.231	31.202	31.419
11.01.01 Opdrachten	2.147	6.631	14.729	4.338	4.474	4.437	4.654
11.01.02 Subsidies	8.722	10.441	11.361	11.302	11.302	11.302	11.302
– <i>Partners voor Water (HGIS)</i>	<i>8.597</i>	<i>10.391</i>	<i>11.311</i>	<i>11.302</i>	<i>11.302</i>	<i>11.302</i>	<i>11.302</i>
– <i>Overige subsidies</i>	<i>125</i>	<i>50</i>	<i>50</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
11.01.03 Bijdrage aan agentschappen	18.169	17.325	16.453	15.439	15.455	15.463	15.463
– <i>waarvan bijdrage aan RWS</i>	<i>17.643</i>	<i>16.801</i>	<i>16.043</i>	<i>15.029</i>	<i>15.045</i>	<i>15.053</i>	<i>15.053</i>
– <i>waarvan bijdrage aan KNMI</i>	<i>526</i>	<i>524</i>	<i>410</i>	<i>410</i>	<i>410</i>	<i>410</i>	<i>410</i>
11.01.04 Bijdrage aan medeoverheden	819	772	2.000	0	0	0	0
11.02 Waterveiligheid	2.788	2.693	2.889	2.925	2.889	2.890	2.890
11.02.01 Opdrachten	2.788	2.693	2.889	2.925	2.889	2.890	2.890
11.03 Grote oppervlaktewateren	2.207	2.003	2.727	2.479	2.529	2.579	2.579
11.03.01 Opdrachten	2.207	2.003	2.727	2.479	2.529	2.579	2.579
11.03.05 Bijdrage aan internationale organisaties	0	0	0	0	0	0	0
11.04 Waterkwaliteit	0	7.489	6.047	5.035	5.074	5.063	5.116
11.04.01 Opdrachten	0	3.773	3.148	3.295	3.459	3.473	3.526
11.04.02 Subsidies	0	79	391	0	0	0	0
11.04.04 Bijdrage aan medeoverheden	0	1.642	741	0	0	0	0
11.04.05 Bijdrage aan internationale organisaties	0	1.995	1.767	1.740	1.615	1.590	1.590
Ontvangsten	24.357	0	3.000	0	0	0	0

Extracomptabele verwijzingen

Extracomptabele verwijzingen naar artikel 1 Investeren in Veiligheid van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)						
	2017	2018	2019	2020	2021	
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 1 Investeren in Veiligheid van het Deltafonds	349.873	379.531	409.190	327.592	692.701	
Andere ontvangsten van artikel 1 Investeren in Veiligheid van het Deltafonds	186.805	192.608	150.433	177.389	153.406	
Totale uitgaven op artikel 1 Investeren in Veiligheid van het Deltafonds	536.678	572.139	559.623	504.981	846.107	
<i>waarvan</i>						
1.01 <i>Grote projecten waterveiligheid</i>		373.919	323.350	267.896	245.997	43.914
1.02 <i>Overige aanlegprojecten waterveiligheid</i>		153.751	247.809	290.807	258.054	801.693
1.03 <i>Studiekosten</i>		9.008	980	920	930	500

Extracomptabele verwijzingen naar artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)					
	2017	2018	2019	2020	2021
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening van het Deltafonds	38.973	38.505	33.622	35.542	32.404
Andere ontvangsten van artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening van het Deltafonds	0	3.006	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 2 Investeren in zoetwatervoorziening van het Deltafonds	38.973	41.511	33.622	35.542	32.404
<i>waarvan</i>					
2.01 Aanleg waterkwantiteit	0	0	0	0	0
2.02 Overige waterinvesteringen zoetwatervoorziening	36.928	38.561	30.672	31.992	32.289
2.03 Studiekosten	2.045	2.950	2.950	3.550	115

Extracomptabele verwijzingen naar artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)					
	2017	2018	2019	2020	2021
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging van het Deltafonds	169.466	163.944	159.920	112.428	129.540
Andere ontvangsten van artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging van het Deltafonds	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 3 Beheer, onderhoud en vervanging van het Deltafonds	169.466	163.944	159.920	112.428	129.540
<i>waarvan</i>					
3.01 Watermanagement	7.031	7.030	7.002	7.002	7.002
3.02 Beheer, onderhoud en vervanging	162.435	156.914	152.918	105.426	122.538

Extracomptabele verwijzingen naar artikel 7 Investeren in waterkwaliteit van het Deltafonds (bedragen x € 1.000)					
	2017	2018	2019	2020	2021
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 7 Investeren in waterkwaliteit van het Deltafonds	26.124	34.861	54.175	88.549	62.200
Andere ontvangsten van artikel 7 Investeren in waterkwaliteit van het Deltafonds	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 7 Investeren in waterkwaliteit van het Deltafonds	26.124	34.861	54.175	88.549	62.200
<i>waarvan</i>					
7.01 Real.progr.Kaderrichtlijn water	24.850	33.098	51.376	66.625	62.200
7.02 Overige aanlegprojecten Waterkwaliteit	279	768	1.804	20.929	0

Budgetflexibiliteit

11.01 Algemeen Waterbeleid

Het opdrachtenbudget is grotendeels juridisch verplicht. Dit heeft betrekking op de betaling van verplichtingen die tot en met 2016 zijn aangegaan, waaronder de versterking van de iconowaarde van de Afsluitdijk, en op de structurele uitwerking van de wettelijke taken op basis van de Waterwet. Het restant heeft vooral betrekking op de uitwerking van de afspraken in het Bestuursakkoord Water (BAW). De uitgaven voor de subsidies, de bijdrage aan medeoverheden voor de tijdelijke subsidieregeling kwijschelding door waterschappen en de agentschapbijdragen aan RWS en KNMI zijn volledig juridisch verplicht.

De subsidies en de bijdragen aan medeoverheden hebben een beperkte tijdshorizon en de agentschapbijdragen hebben een structureel karakter.

11.02 Waterveiligheid

Het opdrachtenbudget is grotendeels juridisch verplicht. Dit heeft betrekking op de betaling van verplichtingen die tot en met 2016 zijn aangegaan en de uitwerking van de wettelijke taken op basis van de waterwet zoals onder andere de implementatie van de nieuwe normering en de EU-richtlijn Overstromingsrisico's (ROR).

11.03 Grote oppervlaktewateren

De uitgaven voor de opdrachten zijn deels juridisch verplicht. Dit heeft met name betrekking op de betaling van de lopende verplichtingen die aangegaan zijn tot en met 2016.

11.04 Waterkwaliteit

Een deel van het opdrachtenbudget is juridisch verplicht. Dit heeft betrekking op de betaling van diverse kleine verplichtingen die tot en met 2016 zijn aangegaan. De uitgaven voor de subsidies, de bijdragen aan medeoverheden en de bijdragen aan internationale organisaties zijn volledig verplicht. De bijdragen aan medeoverheden zijn bestemd voor het synergieprogramma KRW en lopen door tot en met 2017. De bijdragen aan internationale organisaties zijn bestemd voor structurele jaarlijkse contributies voor de internationale riviercommissies en de OSPAR-commissie, die in internationale verdragen zijn opgericht. Daarnaast zijn ze bestemd voor de bijdragen aan VN organisaties, die onder andere het gevolg zijn van een tweetal Memoranda of Understanding.

Het niet-juridisch verplichte deel op dit artikel heeft met name betrekking op de onder de financiële instrumenten opgenomen opdrachten op het gebied van de uitvoering van een aantal activiteiten. Dat gaat om activiteiten in het kader van de Kaderrichtlijn Water (KRW), de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM). Ook heeft het niet-juridisch verplichte deel betrekking op de ondersteuning van de internationale riviercommissies en OSPAR in de voorbereiding en de uitvoering van hun werkzaamheden.

11.01 Algemeen waterbeleid

11.01.01 Opdrachten

Vanaf 2016 wordt jaarlijks in mei de voortgangsrapportage «Staat van Ons Water» gepubliceerd. Hierin wordt gerapporteerd over de uitvoering van het Nationaal Waterplan 2016–2021, het Bestuursakkoord Water uit 2011 en het uitvoeringsprogramma van de Beleidsnota Drinkwater. Ook wordt hierin verslag gedaan over de voortgang van de uitvoering van de Europese richtlijnen over waterkwaliteit, overstromingsrisico's en de mariene strategie. De Staat van Ons Water wordt gepubliceerd op de website www.staatvanonswater.nl. In aansluiting daarop wordt gerapporteerd over de voortgang in de uitvoering van het waterbeleid, onder meer aan de hand van mijlpalen en acties die voortkomen uit de diverse beleidsstukken. Door het opnemen van verwijzingen (links) naar andere websites is het nodige bronmateriaal makkelijk toegankelijk.

In het Nationaal Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat (NKWK) werkt IenM met andere overheden (onder andere waterschappen), kennisinstellingen en bedrijfsleven samen met het doel de eigen onderzoeksprogramma's vanuit vraagsturing efficiënt te combineren. Hiervoor vindt vanuit IenM jaarlijkse financiering aan het NKWK plaats. Het streven is ook om daarbij fundamenteel, strategisch en praktijkgericht onderzoek met elkaar en met innovatieve pilots meer te verbinden. Daarnaast gaat het om een betere aansluiting op Europese onderzoeksprogramma's. Dat gebeurt in 14 onderzoekslijnen gericht op water- en klimaatvraagstukken waarvan de resultaten bijdragen aan de ambities van IenM. In 2017 zal het accent na de fases van netwerkvorming, agendering en programmering, meer op het uitvoeren van concrete projecten komen te liggen.

Verder wordt binnen het NKWK gewerkt aan het versterken van de verbinding met de Europese netwerken en Research & Development programma's. In dit kader financiert IenM de Nederlandse deelname aan vier projecten binnen het ERA-net cofund WaterWorks 2014.

Building with Nature is voor het Ministerie van IenM een belangrijke ontwikkeling voor waterveiligheidsopgaven. Steeds meer oplossingen worden eendachtig met het bestaande natuursysteem ontworpen en uitgevoerd in pilots, zoals bijvoorbeeld bij de Zandmotor of bij de Houtribdijk. De kennis die wordt opgedaan in de verschillende pilots en wat daarvan generiek wordt geleerd, zowel inhoudelijk als van de processen, wordt door Stichting Ecoshape in 2017 verder uitgewerkt. De resultaten worden gedeeld met alle betrokken partijen. De activiteiten op het gebied van de Watercoalitie zijn gericht op het ontwikkelen van een nieuw sturingsinstrument voor het waterdomein. Rond het onderwerp «Water in en om het huis» wordt onderzocht of met adaptieve sturing bijgedragen kan worden aan de beleidsdoelen van water met als doel om huishoudens daarbij meer te activeren.

Voor het vergroten van het waterbewustzijn vormt het meerjarig communicatieprogramma Ons Water het fundament. Voor deze publiekscampagne vindt jaarlijkse financiering plaats. De strategie van Ons Water is erop gericht om een verandering in denken teweeg te brengen. Op deze wijze wordt er bewustzijn gecreëerd dat bescherming tegen hoogwater, het borgen van voldoende zoetwater en waterkwaliteit niet vanzelfsprekend is, het werken aan water nooit af is, en er ook een eigen verantwoordelijkheid en handelingsperspectief hierin bestaat.

Specifiek voor de doelgroep jongeren tot 18 jaar worden ook in 2017 weer een aantal op watereducatie gerichte activiteiten georganiseerd die tot doel hebben het waterbewustzijn te vergroten. Door onder andere bij te dragen aan de totstandkoming van lespakketten en gastlessen over waterbeleid wordt gestimuleerd dat in het onderwijs aandacht is voor wateronderwerpen.

Het programmabudget Water Internationaal wordt ingezet op kleine opdrachten die de uitvoering van de beleidsdoelstellingen ondersteunen. Dit houdt verband met relevante onderzoeken, ondersteunde diensten, marktanalyses/-evaluaties, communicatie en samenwerking met de sector (watertechnologie, deltatechnologie en maritiem).

Voor de uitvoering van het Omgevingsloket Online wordt een jaarlijkse bijdrage geleverd. Hiermee wordt geanticipeerd op de komst van de Omgevingswet.

Aan de Helpdesk Water, onderdeel van de dienst Water, Verkeer en Leefomgeving van RWS, wordt een jaarlijkse bijdrage geleverd. De Helpdesk Water zorgt voor beantwoording van vragen van waterprofessionals en publiek op het waterdossier. Met de ontwikkeling van de Omgevingswet wordt ook gekeken naar de mogelijkheden van verdere integratie van de helpdesks op dit terrein.

Voor de uitvoering van het project Icoon Afsluitdijk (totaal € 13 miljoen) door diverse opdrachtnemers wordt in 2017 € 10,6 miljoen beschikbaar gesteld. Dit is inclusief de bijdrage van € 5 miljoen van regionale partners en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

11.01.02 Subsidies

In 2016 is het nieuwe programma Water Internationaal gestart als opvolger van het programma HGIS Partners voor Water 3. Dit betreft het centrale uitvoeringsprogramma van de interdepartementale Internationale Water Ambitie (IWA). Het programma wordt aangestuurd vanuit het Interdepartementale Water Cluster, waarin de drie ministeries BZ, EZ en IenM samenwerken. De uitgaven voor het programma Water Internationaal worden via de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) gefinancierd. Voor de uitvoering van het PvW 2016–2021 programma is mandaat verleend aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Het budget dat wordt ingezet is onderverdeeld in een deel voor lange termijn samenwerking met 7 Deltalanden, een subsidie deel ten behoeve van marktbetrokkenheid en samenwerking met kansrijke nieuwe landen en Holland promotie. Een belangrijke doelstelling in 2017 binnen de IWA is om het PvW instrument inclusief het subsidie instrument beter te verbinden met het overige instrumentarium. Hiervoor is de pilot collectief programmeren gestart om synergie en logische aansluiting met andere instrumenten te stimuleren.

De op 16 december 2013 verstrekte subsidiebeschikking inzake de realisatie LiveDijk projecten aan de stichting FloodControl IJkdijk wordt met 1 jaar verlengd tot 31 december 2017. Vanwege het later dan gepland inbrengen van het verticaal zanddicht geotextiel, is een vertraging opgelopen van circa 1,5 jaar bij het onderdeel Livedijk Rivierenland. Bij dit onderdeel wordt het faalmechanisme piping onderzocht en wordt specifiek gekeken naar het reducerend effect op piping van een ingebracht kunststof geotextiel. Om een valide meetreeks op te bouwen en de reeds gedane investering optimaal te benutten, is het nodig om ook in het hoogwaterseizoen 2016–2017 metingen te verrichten. Dit betekent dat deze subsidiebeschikking eindigt op 31 december 2017.

11.01.03 Bijdragen aan agentschappen

Deze bijdrage heeft betrekking op beleidsadvisering, vertegenwoordiging in internationale werkgroepen, opstelling van rapportages en evaluaties en begeleiding van opdrachten aan de markt en aan Deltares. Hiervoor wordt jaarlijks een opdracht aan RWS verstrekt. Tot deze opdracht behoren onder andere de bijdragen aan de uitwerking van de MIRT-onderzoeken waterveiligheid en zoetwatervoorziening.

Aan het KNMI worden diverse onderzoeken en analyses gevraagd omtrent wind op de Noordzee, verbeterde windmodellen, het klimaat in het Rijn- en Maasstroomgebied, het weer in de toekomst en risico-analyses ten aanzien van het samenvallen van extreme weersituaties. De resultaten

van deze analyses dragen bij aan projecten voor windenergie op zee, adaptatie onder het Deltaprogramma en het waterveiligheidsbeleid in het algemeen.

11.01.04 Bijdragen aan medeoverheden

Sinds 1 januari 2012 mogen lokale overheden op grond van de Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990 bij het bepalen van het nettobesteedbaar inkomen in het kader van de kwijtschelding rekening houden met de nettokosten van kinderopvang. Ter compensatie van de gedeelde inkomsten van de gemeenten en waterschappen heeft het Ministerie van SZW € 10 miljoen per jaar beschikbaar gesteld. Voor de waterschappen gaat het om € 2 miljoen per jaar tot 2018. Tot op heden hebben zes waterschappen van deze regeling gebruik gemaakt. Op verzoek van het Ministerie van SZW voert lenM deze regeling uit.

11.02 Waterveiligheid

11.02.01 Opdrachten

De overstromingsrisico- en gevaarkaarten en de overstromingsrisicobeheerplannen onder de Richtlijn Overstromingsrisico (ROR) kennen een zesjaarlijkse cyclus. De overstromingsrisicobeheerplannen voor de vier stroomgebieden Eems, Rijn, Maas en de Schelde zijn in 2016 aan de Europese Commissie gerapporteerd. Doel is om in 2019 de risicokaarten en in 2021 de plannen te hebben geactualiseerd. Voor de actualisatie van de risicokaarten en de plannen wordt opdracht gegeven voor ondersteuning, ontwikkeling en beheer.

In 2017 wordt gewerkt aan de eerste ronde beoordelen van de primaire waterkeringen op basis van de nieuwe normen. Voor deze beoordeling worden nog diverse opdrachten verstrekt ter ondersteuning waterkeringsbeheerders, onder andere voor het voortzetten van het opleiden van waterbeheerders voor deze veiligheidsbeoordeling. Daarnaast worden opdrachten verstrekt om kennis ten aanzien van waterveiligheid te ontwikkelen en ook vast te leggen. Voor de kust worden in 2017 opdrachten verstrekt voor verdere kennisontwikkeling, onder andere over zeespiegelstijging.

Voor de rivieren worden in 2017 opdrachten verstrekt voor diverse verkenningen naar onder andere systeemwerking Maas en het effect van langsdammen, en wordt bijgedragen aan diverse MIRT-projecten in het rivierengebied.

11.03 Grote oppervlaktewateren

11.03.01 Opdrachten

De beschikbare budgetten worden in 2017 ingezet voor onder andere de uitvoering van de volgende beleidsonderwerpen:

Waddenzee

Het Ministerie van lenM zal (mede namens het Ministerie van Economische Zaken) naar verwachting begin 2017 zijn visie op de toekomstige ontwikkeling van het Waddengebied naar de Tweede Kamer zenden. Bij de ontwikkeling van deze visie worden de bevindingen betrokken van onder meer de Evaluatie van de SVW, de Beleidsverkenning en de tussentijdse evaluatie van de Samenwerkingsagenda Verbetering Beheer

Waddenzee. In 2017 en 2018 wordt de Toekomstvisie voor het Waddengebied uitgewerkt in onder meer het instrumentarium van de Omgevingswet.

Eems Dollard

Het Rijk en regio spreken af om, onder gezamenlijke regie van het Ministerie van IenM en de provincie Groningen, een meerjarig adaptief programma Eems-Dollard op te stellen. Voor de eerste fase wordt een kwartiermakersteam aangesteld.

Noordzee

De Beleidsnota Noordzee 2016–2021 geldt als het maritieme ruimtelijke plan conform de eisen van de EU-Richtlijn Maritieme ruimtelijke planning. In 2017 worden de acties uit de Beleidsnota Noordzee 2016–2021 verder in uitvoering gebracht (Kamerstukken II 2014–2015 31 710, nr. 35 bijlage blg-427951).

Om de duurzame energiedoelstellingen voor 2023 te halen wordt in 2017 met het Ministerie van Economische Zaken verder gewerkt aan de uitrol van windparken op zee.

In 2017 wordt een onderbouwende studie uitgevoerd naar de sociale, economische en ecologische samenhang tussen land en zee, op basis van de vereisten in de Europese Richtlijn Maritieme Ruimtelijke Planning. Zoals opgenomen in de Beleidsnota Noordzee 2016–2021 draagt deze studie ook bij aan internationale samenwerking rond de Noordzee. Die krijgt concreet vorm via de participatie in een Noordzee Interreg project dat doorloopt tot eind 2018. Dit project draagt bij aan een gezamenlijke kennisbasis van de Noordzeelanden over lopende en mogelijke nieuwe ontwikkelingen met een grensoverschrijdend karakter. De resultaten zijn mede input voor het hoofdstuk over de Noordzee in de Nationale Omgevingsvisie.

Zuidwestelijke Delta

In de ontwerp-rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak-Zoommeer schetst het kabinet een ontwikkelrichting voor een verbeterde waterkwaliteit de natuur, recreatie en toerisme, landbouw, schelpdierteelt en de kwaliteit van de leefomgeving ten goede komt. Vanuit het Deltaprogramma zoetwater worden maatregelen getroffen om de zoetwatervoorziening van gebieden rondom het Volkerak-Zoommeer te verbeteren. De regio heeft een actieve rol in het zorgen voor de bekostiging en uitvoering van de plannen uit de ontwerp-rijksstructuurvisie. In maart 2015 is met regionale partijen een bestuursovereenkomst afgesloten met afspraken over de governance en wijze waarop wordt toegewerkt naar financiële dekking van de maatregelen uit de ontwerp-rijksstructuurvisie. Voorwaarde voor verdere stappen is dat er financiële dekking is voor de maatregelen uit de ontwerp-Rijksstructuurvisie. Meer specifiek betreft het in 2017 de uitvoering van de Scheldeverdragen en het doen van lopend onderzoek.

11.04 Waterkwaliteit

11.04.01 Opdrachten

Het doel is om in 2027 de doelstelling van chemisch schoon water en een ecologisch gezond watersysteem voor duurzaam gebruik bereikt te hebben. Ieder jaar wordt in De Staat van Ons Water de voortgang van de

uitvoering van de maatregelen gerapporteerd. De toestand, doelen en maatregelen worden iedere 6 jaar vastgelegd en aan de Europese Commissie gerapporteerd middels stroomgebiedbeheerplannen onder de Kaderrichtlijn Water. De tweede stroomgebiedbeheerplannen voor Rijn, Maas, Schelde en Eems voor de periode 2016–2021 zijn eind december 2015 vastgesteld en op dit moment in uitvoering. De uitvoering van de tweede tranche maatregelen in het hoofdwatersysteem loopt via artikel 7 van het Deltafonds.

De Europese Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) kent, net als de KRW, een zesjarige plancyclus. In 2017 wordt de implementatie van het KRM-Programma van Maatregelen, onderdeel van het Nationaal Waterplan 2016–2021, voortgezet. Het betreft met name aanvullende maatregelen op vigerend beleid op het terrein van terugdringen van zwerfvuil in zee (plastic soep) en bescherming van ecologisch waardevolle gebieden op de Noordzee. Daarnaast geeft het kabinet meer invulling aan zijn faciliterende rol ten aanzien van «kansen benutten» voor het samengaan van een duurzame economische groei en gebruik met een gezond systeem, en voor eventueel ecosysteemherstel. In 2017 worden ook de resultaten uit het KRM-monitoringprogramma beoordeeld en wordt aanvullend onderzoek op gebied van vooral onderwatergeluid, zwerfvuil en microplastics uitgevoerd ten behoeve van het actualiseren van de beoordeling van de milieutoestand in 2018. Daarmee samenhangend vindt de voorbereiding plaats van het actualiseren van de beschrijvingen van de goede milieutoestand en beleidsdoelen in 2018. De uitvoering van de KRM vindt plaats in samenwerking met de Staatssecretaris van Economische Zaken. Er wordt ingezet op internationale afstemming en samenwerking (Noordzeeregio, OSPAR, EU), op samenwerking met kennisinstututen en belanghebbenden en op cofinanciering uit EU-fondsen als EFMZV en INTERREG.

11.04.02 Subsidies

Ter uitvoering van het Bestuursakkoord Water zijn door de Stichting RIONED met subsidie van het Ministerie van IenM vijftien kenniscoaches waterketen aangesteld. Deze kenniscoaches zijn beschikbaar voor de samenwerkende partijen in de regio's om proces en inhoud te ondersteunen. In 2017 zal het programma worden afgerond. In dit laatste jaar zijn middelen vrijgemaakt voor onder andere de organisatie van bijeenkomsten, waarin regiospecifieke kwesties worden uitgediept, en worden ambtelijke trekkers van samenwerkingsregio's vaardigheden bijgebracht om hun rol als spil in de (complexe) regionale samenwerking goed te vervullen.

Stichting De Noordzee ontvangt tot en met 2017 een incidentele subsidie voor de versterking van de kennisbasis binnen het netwerk van natuur- en milieuorganisaties en als verbinder bij besluitvormingsprocessen in het Noordzeebeleid.

11.04.04 Bijdragen aan medeoverheden

Het Synergieprogramma KRW is gericht op synergie tussen ruimtelijke maatregelen ten behoeve van de doelstellingen van de KRW en andere rijksdoelen. Het programma omvat circa honderdtwintig projecten, waaronder ruim tachtig projecten in het landelijk gebied. Ingevolge het Bestuursakkoord natuur zijn deze laatste projecten gedecentraliseerd. De provincies zijn nu verantwoordelijk voor de verdere uitvoering van die

projecten. Gemeenten en waterschappen zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de circa veertig synergieprojecten in het stedelijk gebied. Het Rijk was medeverantwoordelijk voor de financiering van de synergieprojecten in het stedelijk gebied tot en met 2016. In 2017 wordt dit programma financieel afgesloten.

11.04.05 Bijdragen aan internationale organisaties

Nederland is partij in de verdragen waarin de internationale riviercommissies voor de Rijn, Maas en Schelde zijn opgericht. In deze commissies bespreekt Nederland watervraagstukken op het gebied van kwaliteit, droogte en overstroming. De contributie voor deze commissies wordt jaarlijks vastgesteld. Voor coördinatie van de EU-richtlijnen Kaderrichtlijn water en Overstromingsrisico's bestaat voor de Eems geen vaste riviercommissie, maar heeft Nederland apart een contract afgesloten met *Flussgebietsgemeinschaft Ems* in Nedersaksen, Duitsland.

Voor de internationale samenwerking en afstemming over vraagstukken op het gebied van mariene milieu, ecologie en biodiversiteit in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan, inclusief de Noordzee, bestaat het OSPAR-verdrag. Ook voor OSPAR is jaarlijks contributie verschuldigd.

Nederland ambieert een internationale profilering als centrum voor watervraagstukken. Dit is verwoord in de Internationale Waterambitie van het kabinet. Het streven van Nederland als Centre of Excellence wordt gedeeltelijk ingevuld door middel van twee Memoranda of Understanding (MOU), waarmee UNESCO wordt ondersteund. Het gaat hier om ondersteuning van het grondwaterinstituut IGRAC en om capacity building door UNESCO-IHE.

Water speelt een verbindende rol in de in VN-kader afgesproken *Sustainable Development Goals (SDG's)*. Er is reeds een specifiek SDG voor water afgesproken. In een van de subdoelen van de SDG die zich richt op steden wordt specifiek de nadruk gelegd op het verminderen van risico's van watergerelateerde rampen. Op dit moment is hiertoe de implementatiefase aangebroken. Hiervoor wordt met internationale organisaties en platforms samengewerkt en worden activiteiten ondersteund. Zo worden bijdragen geleverd aan het Sendai raamwerk van de UNISDR, HELP, Aqueduct, Wereldbank Global Water Practice GWP, OESO, Habitat III en World Water Council. Nederland steunt verder actief de activiteiten van UNECE Water op het gebied van grensoverschrijdend waterbeheer.

Beleidsartikel 12 Waterkwaliteit

In het verlengde van de overheveling van KRW middelen van artikel 12 Waterkwaliteit naar artikel 7 van het Deltafonds, heeft lenM bij Begroting 2015 aangekondigd om bij Begroting 2016 de artikelen 11 Waterkwantiteit en 12 Waterkwaliteit samen te voegen tot één integraal waterartikel, met behoud van het onderscheid tussen waterkwantiteit en waterkwaliteit. Hiertoe wordt de naam en algemene doelstelling van artikel 11 aangepast van «Waterkwantiteit» naar «Integraal waterbeleid». Artikel 12 Waterkwaliteit wordt geschrapt en zal deel uitmaken van het nieuwe artikel 11 Integraal waterbeleid als artikelonderdeel 11.04 Waterkwaliteit. Met dit integrale waterartikel wordt beoogd de samenhang tussen de artikelen te benadrukken, zonder af te doen aan de transparantie van de begroting.

Hieronder is de budgettaire tabel van artikel 12 Waterkwaliteit opgenomen. Door de samenvoeging van de beleidsartikelen 11 en 12 heeft deze alleen nog betrekking op de jaren 2015 en daarvoor. Voor de jaren 2016 en verder wordt verwezen naar artikel 11 Integraal waterbeleid.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 12 Waterkwaliteit (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen	4.193	0	0	0	0	0	0
Uitgaven:	5.915	0	0	0	0	0	0
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			<i>0%</i>				
12.01 Waterkwaliteit	5.915	0	0	0	0	0	0
12.01.01 Opdrachten	4.076	0	0	0	0	0	0
12.01.02 Subsidies	261	0	0	0	0	0	0
12.01.03 Bijdrage aan agentschappen	0	0	0	0	0	0	0
– <i>Verbeterprogramma Waterkwaliteit rijkswateren</i>	0	0	0	0	0	0	0
– <i>Natuurcompensatie Perkpolder</i>	0	0	0	0	0	0	0
– <i>Natuurlijker Markermeer/IJ'meer</i>	0	0	0	0	0	0	0
– <i>Verruiming vaargeul Westerschelde</i>	0	0	0	0	0	0	0
12.01.04 Bijdrage aan medeoverheden	460	0	0	0	0	0	0
12.01.05 Bijdrage aan internationale organisaties	1.118	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

Beleidsartikel 13 Ruimtelijke Ontwikkeling

Algemene Doelstelling

Een ruimtelijk beleid voor een concurrerend, bereikbaar, leefbaar en veilig Nederland, waarin sprake is van regionaal maatwerk, waarin de gebruiker voorop staat, waarin investeringen scherp worden geprioriteerd en waarin ruimtelijke ontwikkelingen, milieu en mobiliteit met elkaar zijn verbonden.

Rollen en verantwoordelijkheden

Het Rijk is enerzijds verantwoordelijk voor het systeem van ruimtelijke ordening en stimuleert anderzijds de ruimtelijke investeringen en de kwaliteit daarvan. Daardoor heeft de Minister van IenM een stimulerende en een regisserende rol.

Stimuleren

IenM werkt aan meer eenvoudige regelgeving voor ruimtelijke ordening. Daarbij verwacht het Rijk dat medeoverheden zich eveneens inzetten voor meer eenvoud en verdere integratie op het gebied van ruimtelijke regelgeving. Hierdoor neemt de bestuurlijke drukte af en ontstaat er ruimte voor regionaal maatwerk. Om dit doel te bereiken is goede samenwerking met en inzet door medeoverheden van groot belang. Het Rijksbeleid voor ruimtelijke ontwikkeling en ordening is beschreven in de in 2012 vastgestelde Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) (Kamerstukken II 2011–2012 [32 660, nr. 50](#)). Dit ruimtelijk beleid kent een selectieve beleidsinzet op 13 nationale belangen. Bij deze 13 nationale belangen is het Rijk (mede) verantwoordelijk voor het behalen van deze doelen. Gebiedsontwikkeling wordt ingezet om bij te dragen aan een excellente ruimtelijk-economische structuur van Nederland. Voor het onderdeel Ruimtegebruik Bodem is de algemene doelstelling om te komen tot een duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van bodem en ondergrond. De (Rijks) structuurvisie Ondergrond vormt een belangrijke basis voor het ordenen van activiteiten in de bodem en ondergrond. De aanpak is onder meer beschreven in het Convenant Bodem en Ondergrond 2016 – 2020 en het Convenant Bodem en Bedrijven 2015.

Het Rijk bevordert de ruimtelijke investeringen en de kwaliteit daarvan door middel van:

- Zorg dragen voor een gestructureerde afstemming met de regio in de vorm van het Bestuurlijk Overleg MIRT, waarin het Rijk en de regio afspraken kunnen maken over afgestemde acties en investeringsbeslissingen.
- Het, via de gebiedsagenda's, in kaart brengen van de inhoudelijke samenhang tussen de verschillende onderdelen van het ruimtelijk-fysieke domein (onder andere woningbouw, bereikbaarheid, economie, energie, natuur en waterveiligheid).
- Het bevorderen van de duurzame kwaliteit van de ruimtelijke inrichting en het doelmatig gebruik van het bodem- en watersysteem (gebiedsontwikkeling).
- Het ontwikkelen van nationale ruimtelijke visies, zoals een Visie op de ruimtelijke kansen voor duurzame energie-opwekking, -opslag en -transport in 2050.
- De inhoudelijke inbreng vanuit het ruimtelijk beleid in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI).
- Inbreng van ontwerp in ruimtelijke projecten en programma's van IenM.

Regisseren

Daarnaast heeft de Minister van IenM – bij de onderwerpen Ruimtelijk Instrumentarium, Geo-informatie, Stelselherziening Omgevingsrecht en Ruimtegebruik Bodem – een systeemverantwoordelijkheid voor het goed laten verlopen van processen op het gebied van ruimtelijke ordening, ongeacht wie verantwoordelijk is voor het resultaat of welke doelen worden nagestreefd. De Minister van IenM is vanuit deze rolopvatting eerstverantwoordelijk voor:

- Het opstellen, onderhouden en coördineren van nationale en EU-kaders en wet- en regelgeving op ruimtelijk gebied en ten aanzien van interbestuurlijke geo-informatie en de daarbij behorende informatievoorziening.
- Het vertalen en implementeren van relevante Europese beleidskaders. Samenwerken met het bedrijfsleven en wetenschap in een topteam geo-informatie om de gezamenlijke opgestelde toekomstvisie GeoSamen te realiseren.
- Zorg dragen voor de stelselherziening van het omgevingsrecht, waarin de wetgeving met betrekking tot het fysieke domein wordt gebundeld en gestroomlijnd. De Minister en de andere overheden zijn verantwoordelijk voor de implementatie (invoeringsbegeleiding, digitale ondersteuning en infopunt) daarvan.
- De coördinatie van het opstellen van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI).
- Het vanuit de ruimtelijke invalshoek bijdragen aan (de nieuwe) bestuurlijke structuren en inrichting.
- Zorg dragen voor de structurele verankering van het ruimtelijk ontwerp in de beleidsprocessen en projecten van de ruimtelijke ontwikkeling van medeoverheden.
- De verdere ontwikkeling van kennis van de fysieke leefomgeving ten behoeve van beleid in relatie tot maatschappelijke opgaven en het faciliteren van de toepassing daarvan door de andere overheden.
- Het in staat stellen van de decentrale overheden om in 2030 de bodemverontreinigingproblematiek te beheersen.
- Ten slotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en toezicht).

Indicatoren en Kengetallen

De monitor Infrastructuur en Ruimte onderzoekt de realisatie van de dertien nationale belangen uit de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR), afgezet tegen de gestelde ambities.

Omdat gebleken is dat de afbeeldingen van de indicatoren veel ruimte innemen en de inzichtelijkheid niet bevorderen, is ervoor gekozen vanaf de begroting 2017 te verwijzen naar het PBL. Door de opname van links wordt bovendien bereikt dat er voortdurend geactualiseerde cijfers beschikbaar zijn. In september 2016 komt het PBL met nieuwe metingen van het doelbereik van de Nationale belangen genoemd in de SVIR.

In samenloop met de totstandkoming van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) zal vanaf de begroting 2018 gezien worden in welke mate indicatoren en kengetallen daarop moeten worden aangepast of geactualiseerd.

Nationaal belang SVIR	Doel SVIR	Voorlopige kengetallen Monitor Infrastructuur en Ruimte	Meting 2014/2016
Een excellente ruimtelijk-economische structuur van Nederland door een aantrekkelijk vestigingsklimaat in en goede internationale bereikbaarheid van de stedelijke regio's met een concentratie van topsectoren	Versterken concurrentiekracht stedelijke regio's Bereikbaarheid	Internationale concurrentie Nederlandse regio's Nabijheid wonen-werken	http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2150-Economische-ontwikkeling-in-regio%27s-met-concentratie-topsectoren.html?i=40-189 Sinds 1996 nabijheid wonen en werken met 2,5% toegenomen (periode 1996–2015). Sinds 2012 gegroeid met 1%
	Vestigingsklimaat	Fysiek vestigingsklimaat	http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2134-Nabijheid-wonen--werken.html?i=40-189 http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2133-Regionale-Quality-of-living.html?i=40-189
Ruimte voor het hoofdnetwerk voor (duurzame) energievoorziening en de energietransitie	Realisering netwerk SEV-III	Toename netlengte hoogspanningslijnen met spanning 220 kV en hoger	2.800 km (2008), 2.890 km (2012), 2890 km (2015) http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2135-Hoogspanningsleidingen.html?i=40-190
	Transitie duurzame energie Doelstelling windenergie	Verbruik hernieuwbare energie Opgesteld vermogen windenergie op land en op zee	4,2% (2011) 4,5% (2013), 5,5% (2014) http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl0385-Verbruik-van-hernieuwbare-energie.html?i=40-190 2237 MW (2010) 2433 MW(2012), 2865 MW (2014) op land 228 MW (2012), 228 MW (2014) op zee http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl0386-Windvermogen-in-Nederland.html?i=40-190
Ruimte voor het hoofdnetwerk voor vervoer van (gevaarlijke) stoffen via buisleidingen	Buisleidingen in gereserveerde stroken	Toename rode ontwikkelingen buisleidingstroken	Netlengte 18.406 km (2008), Daarnaast ligt er ongeveer 133.546 (2014) aan gasleidingen voor lokale distributie en 5.000 km warmtenet (2014). Aantal woningen binnen gereserveerde buisleidingstroken 283 (2012), 286 (2014), 286 (2015) ¹ http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2136-Hoofdnetwerk-buisleidingen.html?i=40-191
Efficiënt gebruik van de ondergrond	Winning oppervlaktedelfstoffen verbinden met andere functies	Nog uit te werken op basis van structuurvisie ondergrond	Realisatiecijfers worden verwacht wanneer structuurvisie beschikbaar is.
Zorgvuldige afweging en transparante besluitvorming bij alle ruimtelijke en infrastructurele besluiten	Ladder voor duurzame verstedelijking	Ladder voor duurzame verstedelijking	Aandeel Ladderplichtige bestemmingsplannen waarbij de Ladder volledig is toegepast 8% (nulmeting 2013), 43% (2015). http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl2173-Toepassing-Ladder-duurzame-verstedelijking.html?i=40-203

¹ Cijfers op basis van nieuwe bron

Bron: De kengetallen zijn afkomstig uit de Monitor Infrastructuur en Ruimte 2014, Planbureau voor de Leefomgeving (www.clo.nl). Gegevens zijn deels afkomstig uit de meting 2016. September 2016 zal deze meting beschikbaar zijn en gepubliceerd worden.

Voor het Meerjarenprogramma Bodem wordt verwezen naar het Convenant Bodem en Ondergrond 2016–2020 (stcr. 2015, 14854). In dit convenant is onder meer beschreven hoe de overheden de focus leggen bij de aanpak van de resterende verontreinigingen. Resterende verontreinigingen zijn verontreinigingen waarbij het risico voor mens, plant en dier het grootst is. De budgetten van het meerjarenprogramma Bodem worden over de bevoegde overheden ex Wet Bodembescherming (ex Wbb) verdeeld via het provincie- en gemeentefonds.

Beleidswijzigingen

In de beleidsdoorlichting ruimtelijke ordening (artikel 13), die in 2015 is verschenen, is de aanbeveling opgenomen om vorm te geven aan een overkoepelende evaluatie- en monitoringprogramma voor het ruimtelijk beleid samen met medeoverheden en private partijen. In dit evaluatieprogramma zal expliciet aandacht gegeven moeten worden aan de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de ingezette financiële instrumenten.

Als een eerste uitwerking daarvan is het voornemen om vanaf de begroting 2018 samen met andere overheden jaarlijks een van de onderdelen te evalueren. De afspraken over de te leveren prestaties in relatie tot het Meerjarenprogramma Bodem zijn vastgelegd in het Convenant Bodem en Ondergrond 2016–2020 ([stcr. 2015. 14854](#)). Hierover zijn rapportages aan de Kamer voorzien in 2018 en eind 2020. In de beleidsdoorlichting is tevens de aanbeveling gedaan om de structuur van artikel 13 te verbeteren. Een eerste stap hiertoe is bij deze begroting gedaan. Vanaf de begroting 2018 zal, in samenloop met de totstandkoming van de Nieuwe Omgevingsvisie worden bezien in welke mate indicatoren en kengetallen daarop moeten worden aangepast of geactualiseerd.

In de zomer van 2016 is een Kustpact opgesteld voor de kust in brede zin, waarin de gezamenlijke waarden ten aanzien van de toekomstige ontwikkelingen zijn bepaald. Het Kustpact vormt het vertrekpunt om te komen tot een visie op basis van gedeelde waarden. Deze visie vormt de basis voor de verdere plannen van de betrokken partijen. De uitwerking van deze visie vindt plaats in 2016 en 2017. Parallel hieraan wordt met elkaar de bevoegdheden en het juridisch instrumentarium in beeld gebracht. Het doel hiervan is om eventuele hiaten dan wel problemen in de praktische toepassing op te lossen, waarbij rekening zal worden gehouden met de bestaande plannen.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 13 Ruimtelijke ontwikkeling (bedragen x € 1.000)		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen		69.162	107.294	90.220	95.625	83.308	97.218	186.528
Uitgaven:		112.043	118.265	102.337	98.885	90.561	98.258	186.528
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>				94%				
13.01	Ruimtelijk instrumentarium	12.065	10.275	9.081	7.310	7.377	7.689	8.500
13.01.01	Opdrachten	4.665	9.044	9.081	7.310	7.377	7.689	8.500
	– <i>Wabo</i>	2	55	1.696	1.636	1.752	1.752	1.752
	– Architectonisch beleid	1.744	2.128	2.920	2.919	2.918	2.919	2.919
	– <i>Overige opdrachten</i>	2.919	6.861	4.465	2.755	2.707	3.018	3.829
13.01.02	Subsidies	4.472	1.016	0	0	0	0	0
	– <i>Programma Ruimtelijk Ontwerp</i>	3.484	1.016	0	0	0	0	0
	– <i>Overige subsidies</i>	988	0	0	0	0	0	0
13.01.03	Bijdrage aan agentschappen	2.436	0	0	0	0	0	0
	– <i>waarvan bijdrage aan RWS</i>	2.436	0	0	0	0	0	0
13.01.04	Bijdrage aan medeoverheden	492	215	0	0	0	0	0
13.02	Geo-informatie	51.639	43.200	28.408	22.723	28.017	27.993	28.093
13.02.01	Opdrachten	2.385	4.387	2.510	1.941	1.941	1.941	1.941
13.02.02	Subsidies	12.532	6.699	690	380	380	380	380
	– <i>Basisregistraties</i>	12.532	6.699	690	380	380	380	380
13.02.06	Bijdrage aan ZBO's en RWT's	36.722	32.114	25.208	20.402	25.696	25.672	25.772
	– <i>Kadaster</i>	36.722	32.114	25.208	20.402	25.696	25.672	25.772
13.03	Gebiedsontwikkeling	3.422	9.818	10.993	13.472	7.744	7.631	6.753
13.03.01	Opdrachten	932	3.290	2.642	3.862	4.064	4.050	4.143

		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
13.03.02	Subsidies	134	60	60	60	60	60	60
13.03.03	Bijdrage aan agentschappen	0	0	0	0	0	0	0
	– waarvan bijdrage aan RWS	0	0	0	0	0	0	0
13.03.04	Bijdrage aan medeoverheden	2.356	6.468	8.291	9.550	3.620	3.521	2.550
	– Projecten BIRK	2.288	3.918	4.432	4.150	0	0	0
	– Projecten Nota Ruimte	68	0	1.309	2.850	1.070	971	0
	– Projecten Bestaand Rotterdams Gebied	0	2.550	2.550	2.550	2.550	2.550	2.550
13.04	Ruimtegebruik bodem	32.367	39.983	40.721	51.346	46.339	50.861	139.198
13.04.01	Opdrachten	1.784	6.258	5.054	5.354	5.328	5.319	5.369
13.04.02	Subsidies	17.654	12.000	12.000	8.684	10.000	10.000	10.000
	– Bedrijvenregeling	10.746	10.000	10.000	8.684	10.000	10.000	10.000
	– Bodemsanering NS	4.538	0	0	0	0	0	0
	– Overige subsidies	2.370	2.000	2.000	0	0	0	0
13.04.03	Bijdrage aan agentschappen	8.709	6.943	5.846	5.905	5.787	5.787	5.787
	– waarvan bijdrage aan RWS	8.709	6.943	5.846	5.905	5.787	5.787	5.787
13.04.04	Bijdrage aan medeoverheden	1.900	14.782	17.821	31.403	25.224	29.755	118.042
	– Meerjarenprogramma Bodem	1.900	10.280	14.910	28.992	23.013	27.544	115.831
	– Programma Gebiedsgericht instrumentarium	0	4.502	2.911	2.411	2.211	2.211	2.211
13.04.07	Bekostiging	2.320	0	0	0	0	0	0
	Uitvoering klimaatadaptatie	2.320	0	0	0	0	0	0
13.05	Eenvoudig Beter	12.550	14.989	13.134	4.034	1.084	4.084	3.984
13.05.01	Opdrachten	4.158	6.247	6.309	1.509	359	18	0
	– Eenvoudig Beter	4.158	6.247	6.309	1.509	359	18	0
13.05.03	Bijdrage aan agentschappen	8.392	8.742	6.825	2.525	725	4.066	3.984
	– waarvan bijdrage aan RWS	8.392	8.742	6.825	2.525	725	4.066	3.984
	Ontvangsten	6.371	8.989	3.824	3.824	3.824	3.824	3.824

Extracomptabele verwijzingen

Extracomptabele verwijzing naar artikel 18.16 Reservering Omgevingswet van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)					
	2017	2018	2019	2020	2021
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 18.16 Reservering Omgevingswet van het Infrastructuurfonds	75.001	40.300	8.600	4.800	0
Andere ontvangsten van artikel 18.16 Reservering Omgevingswet van het Infrastructuurfonds	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 18.16 Reservering Omgevingswet van het Infrastructuurfonds	75.001	40.300	8.600	4.800	0
<i>waarvan</i>					
18.16 Reservering Omgevingswet	75.001	40.300	8.600	4.800	0

Budgetflexibiliteit

13.01 Ruimtelijk instrumentarium

Van het opdrachtenbudget is het grootste deel juridisch verplicht door lopende opdrachten ten behoeve van de uitvoering van het ruimtelijk beleid. Het betreft onder meer opdrachten in de sfeer van het programma NOVI (Nieuwe Omgevingsvisie), de uitvoering Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo), het beleid voor architectuur en ruimtelijk ontwerp en het beleid met betrekking tot de Klimaat – en Ruimtelijke Adaptatie. De uitgaven voor de subsidies en de agentschapbijdrage aan RWS voor de maatregelen op het gebied van het programma Ruimtelijke Adaptatie zijn eveneens juridisch verplicht. De subsidies hebben nog maar een beperkte tijdshorizon maar zijn volledig verplicht. Daarentegen heeft de agentschapbijdrage een structureel karakter.

13.02 GEO-informatie

Het opdrachtenbudget en het subsidiebudget zijn merendeels juridisch verplicht. Het opdrachtenbudget betreft voornamelijk de meerjarige opdrachtverlening aan de Stichting Geonovum in het kader van de uitvoering van wettelijke taken, zoals het beheer van de standaarden ruimtelijke informatie en de invoeringsverplichtingen van INSPIRE. Het budget voor bijdragen aan ZBO's is jaarlijks volledig juridisch verplicht zijnde de opdracht aan het Kadaster ten behoeve van het beheer en onderhoud en de exploitatie van de basisregistraties.

13.03 Gebiedsontwikkeling

Het opdrachtenbudget is deels juridisch verplicht op grond van lopende verplichtingen vanwege de uitvoering van het gebiedsbeleid en MIRT projecten. De uitgaven voor de subsidie aan het Regionaal College Waddengebied, de agentschapbijdrage aan RWS, voor maatregelen op het terrein van het gebiedsbeleid en de bijdrage aan andere overheden voor de uitvoering van Budget Investeringen Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK), Nota Ruimte en Nieuwe Sleutel Projecten (NSP) projecten zijn allen juridisch verplicht.

13.04 Ruimtegebruik bodem

Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht op grond van lopende verplichtingen vanwege de uitvoering van het bodembeleid. De uitgaven voor de subsidies en de agentschapbijdrage aan RWS/WVL zijn juridisch verplicht.

Het niet-juridisch verplichte deel op dit artikel heeft met name betrekking op gelden conform de bestuurlijke afspraken voor knelpunten in de uitvoering van de Wet bodembescherming, grootschalige bodemsaneringsprojecten en de bijdragen aan drink- en afvalvoorzieningen in Caribisch Nederland.

13.05 Eenvoudig Beter

Van het opdrachtenbudget 2017 is al een groot deel juridisch verplicht op grond van lopende verplichtingen vanwege de stelselherziening omgevingsrecht en de implementatie van de Crisis- en herstelwet (Chw). Tevens is de agentschapbijdrage aan RWS en het RIVM juridisch verplicht.

13.01 Ruimtelijk instrumentarium

13.01.01 Opdrachten

Uitvoering Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR)

De financiële middelen worden in 2017 met name ingezet om zicht te houden op de realisatie van de SVIR en om zorg te dragen voor kennisontwikkeling ten behoeve van de uitvoering van de SVIR. Hiertoe behoren evaluaties over de realisatie van doelen, het uitvoeren van beleidsverkenningen en het op peil houden van de vakkennis. De ondersteuning van provincies en gemeenten in krimp- en anticiperregio's door middel van kennis en experimenten wordt in 2017 voortgezet.

Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp

Architectuur en ruimtelijk ontwerp zijn van belang voor een goede ontwikkeling en beheer van de fysieke leefomgeving. De rijksinzet met de Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp is geactualiseerd en vastgelegd voor de periode 2017 – 2020. Hierbij staat de inzet van ontwerpkracht op de maatschappelijke opgaven zoals geagendeerd in de Nationale Omgevingsagenda en bij het opstellen en toepassen van omgevingsplannen en -visies centraal.

De financiële middelen voor architectuur en ruimtelijk ontwerp worden enerzijds gebruikt voor de eigen rol en verantwoordelijkheid van het Rijk met het College van Rijksadviseurs en met ontwerpend onderzoek – interdepartementaal – op thema's zoals energietransitie, klimaatopgave, herbesteding en mobiliteit. Anderzijds worden deze middelen ingezet voor programma's zoals het O-team, de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam en stimuleringsprogramma's voor de lokale praktijk bij uitvoeringspartners. De uitvoering van de Actieagenda gebeurt in een netwerk van het Rijk met lead partners.

Opdrachten Ruimtelijke Adaptatie en Klimaatadaptatie

Het programma Klimaatadaptatie richt zich op het bevorderen van een transitie van personen en organisaties naar meer klimaatbestendig handelen. Daarbij bevindt het programma zich in een breed speelveld, waarbinnen het een schakelfunctie vervult. Klimaat Adaptatie omvat drie onderdelen; allereerst de uitvoering van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie van september 2014 (en het daarover gesloten bestuursakkoord). Hierin is een interbestuurlijke aanpak afgesproken teneinde Nederland op de lange termijn waterrobuust en klimaatbestendig in te richten, met als doel dat Nederland beter bestand is tegen dreigingen van overstromingen, neerslag, droogte en hitte. In 2017 wordt de voortgang geëvalueerd.

Eind 2016 wordt een nationale adaptatiestrategie uitgebracht. IenM heeft hierbij een coördinerende rol. Vervolgens wordt een agenda en maatregelenpakket opgesteld en in 2017 aan Brussel toegestuurd. Proceskosten en ondersteuning van enkele pilots zijn de voorziene uitgaven in 2017.

13.01.02 Subsidies

Actieagenda Architectuur en Ruimtelijke Ontwerp (AAARO)

Het budget van 2017 – 2021 voor de Actieagenda Architectuur en Ruimtelijke Ontwerp wordt deels als een meerjarig subsidie uitgekeerd aan een aantal van de lead partners (waaronder het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Architectuur Lokaal en de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam), om zo goed mogelijk aan te sluiten op ontwikkelingen en concrete activiteiten in de praktijk.

13.01.03 Bijdrage aan agentschappen

Dit betreft de jaarlijkse opdracht aan het agentschap RWS ten behoeve van het beheer en onderhoud van het OLO2 systeem, dat nodig is ter ondersteuning van de uitvoering van het huidige Omgevingsloket.

13.01.04 Bijdragen aan medeoverheden

Het Innovatieprogramma Mooi Nederland stimuleert vanaf begin 2009 verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. In dit kader kregen achtenvijftig voorbeeldprojecten medefinanciering uit de Innovatieregeling Mooi Nederland. Uiterlijk 2019 zal het laatste project zijn gerealiseerd.

13.02 Geo informatie

13.02.01 Opdrachten

De structurele middelen zijn bestemd voor de exploitatie, beheer en onderhoud van de voorzieningen op basis van Europese verplichtingen, waaronder de implementatie van de Europese richtlijn INSPIRE, gericht op ontsluiting en harmonisatie van ruimtelijke gegevens. Verder zijn de opdrachten aan onder meer Geonovum in het licht van de beleidsuitvoering portefeuille geo-informatie hier opgenomen. Bovendien worden in het kader van de afronding van het programma Basisregistratie Grootschalige Topografie in 2017 nog enkele opdrachten verstrekt.

13.02.02 Subsidies

Met het oog op het uitvoeren van het basisprogramma op het terrein van geo-informatie en de geo-basisregistraties wordt een subsidie verleend aan de Stichting Geonovum.

13.02.06 Bijdragen aan ZBO/RWT

Betreft een structurele bijdrage aan het Kadaster. De bijdrage is bestemd voor beheer en ontwikkeling van de landelijke voorzieningen van basisregistraties en in enkele gevallen ook het actueel houden van de inhoud. Tevens gaat het om beheer en ontwikkeling van de gezamenlijke verstekkingsvoorziening voor geo-informatie PDOK (Publieke Dienstverlening op de Kaart), het Nationaal GeoRegister (NGR) in relatie tot Europese richtlijn INSPIRE en de beheerkosten van het landelijke online portaal voor ruimtelijke plannen.

13.03 Gebiedsontwikkeling

13.03.01 Opdrachten

De opdrachten in relatie tot de gebiedsontwikkeling hebben veelal een relatie met het MIRT. Het MIRT is het meerjarenprogramma van de opgaven in het ruimtelijk fysieke domein. De nadruk ligt op opgaven waaraan het Rijk financieel bijdraagt. Ook opgaven waaraan het Rijk niet financieel bijdraagt, maar waar een rijksbelang heeft, worden in het MIRT besproken. Het streven is te komen tot een brede afweging tussen projecten van verschillende overheden, binnen diverse beleidssectoren, met het doel zo tot een doelmatige inzet van publiek geld te geraken. In het MIRT wordt ook de samenhang met regionale opgaven en initiatieven van bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties besproken. Het Rijk doet dit voor onderwerpen in het ruimtelijk fysieke domein. Samen met de regio's en andere partijen in de bestuurlijke MIRT overleggen wordt aan de hand van de gezamenlijke gebiedsagenda's gewerkt.

Daarnaast neemt IenM het initiatief vanuit zijn beleidsverantwoordelijkheid voor de Grote Wateren om samen met collega-departementen en gebiedspartners te werken aan gebiedsagenda's. Hierin worden zo veel mogelijk relaties tussen water, milieu, natuur, cultuur-historisch erfgoed en gebruiksfuncties in een ruimtelijk perspectief geplaatst en wordt op basis daarvan gewerkt aan een gezamenlijke adaptieve uitvoeringsagenda. In 2016–2017 wordt dit gedaan voor het IJsselmeergebied.

13.03.02 Subsidies

Er wordt jaarlijks een subsidie verstrekt aan het Regiecollege Waddengebied (RCW). Dit College is opgericht met het primaire doel het beleid en de plannen omtrent het besteden van het Waddenfonds te coördineren.

13.03.04 Bijdragen aan medeoverheden

Projecten BIRK

Het Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK) is ingezet ter versterking van de ruimtelijke kwaliteit in stedelijke centra of stedelijke gebieden. De projecten zijn volop in uitvoering. Met een vijftal BIRK projecten bestaat er de komende jaren nog een subsidierelatie. De slotbetalingen zijn thans voorzien in 2018.

Nieuwe Sleutel Projecten (NSP)

Dit budget wordt ingezet ter ontwikkeling en versterking van zes centra in nationale stedelijke netwerken door (her)ontwikkeling van Hogesnelheidslijn (HSL) stations en omgeving. In 2016 heeft dit alleen nog maar betrekking op de NSP projecten Breda en Arnhem. De slotbetaling aan NSP Arnhem heeft begin 2016 plaatsgevonden en de slotbetaling aan NSP Breda is thans voorzien in 2018.

Projecten Nota Ruimte

Het budget is een extra impuls voor de versterking van de economische concurrentiepositie, krachtige steden en platteland, borging belangrijke ruimtelijke waarden en borging van veiligheid. Thans bestaat alleen nog met Rotterdam Stadshavens een subsidierelatie. De slotbetaling aan dit project is thans voorzien in 2018.

Bestaand Rotterdams Gebied (BRG)

De financiële middelen voor BRG zijn een jaarlijkse bijdrage vanuit het Rijk als onderdeel van het Project Mainport Rotterdam, om de doelstellingen van het deelproject Bestaand Rotterdams Gebied te kunnen bereiken. BRG bestaat uit een aantal deelprogramma's en projecten dat tot doel heeft de ruimte in de haven beter te benutten en de leefbaarheid van de regio Rijnmond te vergroten.

13.04 Ruimtegebruik bodem

13.04.01 Opdrachten

De opdrachtverlening heeft betrekking op uitbesteding van beleidsinhoudelijke onderzoeksopdrachten en evaluaties aan derden op het gebied van: Taakveld Bodem, Taakveld Drinkwater en Waterketen, Taakveld BES-eilanden, Drinkwater commissie van deskundigen, Structuurvisie Ondergrond (STRONG), Taakveld bodemenergie, Uitvoering structuurvisie buisleidingen, Taakveld Energie en Ruimte, Taakveld Milieu Effect Rapportage en NEN regelgeving (drinkwater, bodem, zwemwater).

13.04.02 Subsidies

Bedrijvenregeling

Op grond van de Wet bodembescherming en het Besluit financiële bepalingen bodemsanering, worden subsidies ten behoeve van saneringsmaatregelen van bedrijven vastgelegd.

Programma Commissie m.e.r.

Sinds 1 juli 2014 brengt de Commissie voor de milieueffectrapportage de kosten van haar advies in rekening bij het bevoegd gezag dat het advies heeft gevraagd. Om de continuïteit van de Commissie m.e.r. niet in gevaar te brengen, is bij de Tweede Kamerbehandeling van het wetsvoorstel tarieven Commissie m.e.r. in 2013 toegezegd dat het Rijk in de jaren 2014–2017 een overbruggingsbudget van jaarlijks € 2 miljoen beschikbaar zal stellen.

13.04.03 Bijdragen aan agentschappen

De Uitvoeringsorganisatie bodem en ondergrond bij RWS/WVL: dit betreft een opdracht aan het agentschap RWS. Concreet gaat het hierbij om het verrichten van uitvoerende wettelijke taken op grond van de Wet bodembescherming en ondersteuning van de beleidsontwikkeling op het gebied van bodem en ondergrond.

13.04.04 Bijdragen aan medeoverheden

Meerjarenprogramma bodem

Het bodembeleid voor de periode 2016–2020 is opgenomen in het Convenant Bodem en Ondergrond 2016–2020 ([stcrt. 2015, 14854](#)). Dit convenant is ondertekend door het Rijk, het IPO, de VNG en de Unie van Waterschappen. Dit convenant vormt de basis voor het verstrekken van een bijdrage aan de andere overheden voor de financiering van de uitvoering van het convenant, inclusief de aanpak van verontreinigingen. Tevens vindt de betaling van eerdere toezeggingen voor de aanpak van enkele specifieke verontreinigingen plaats. Dit betreft onder andere de rijksbijdrage aan het Rotterdamse gasfabriekprogramma, de afkoop van de rijksbijdragen aan het Amsterdamse gasfabriekenprogramma, de Volgermeerpolder en de aanpak van asbest in het Gijmink in Overijssel.

Het resterende budget voor 2017 is voorzien voor eventuele knelpunten (artikel 11.4 Convenant Bodem en Ondergrond 2016–2020) en voor benodigde aanvullende financiële middelen voor individuele bevoegde overheden Wbb in verband met de uitvoering van het convenant (artikel 11.3 Convenant Bodem en Ondergrond 2016–2020).

Programma Gebiedsgericht instrumentarium

Sinds 10 oktober 2010 zijn Bonaire, Sint Eustatius en Saba openbare lichamen binnen het Nederlandse staatsbestel. Met het uitvoeren van drinkwater- en afvalwaterprogramma's zijn ook de bijdragen aan investeringen in drinkwatervoorzieningen en de exploitatiekosten drink- en afvalwater in Caribisch Nederland gestegen. In de lenM begroting wordt in een structurele bijdrage voorzien aan de drinkwater- en afvalwaterprogramma's.

13.04.08 Garanties

Het Borgstellingkrediet Bodemsanering MKB is mede naar aanleiding van een evaluatie van deze garantieregeling in 2016 beëindigd. In 2017 wordt alleen nog garant gestaan voor een lopende garantie ter grootte van € 436.000. De openstaande garanties lopen af naar nul over de looptijd tot en met 2027.

13.05 Eenvoudig Beter

Algemeen

Binnen de interdepartementale programmadirectie Eenvoudig Beter (EB) wordt gewerkt aan de stelselherziening van het omgevingsrecht en de implementatie van de Crisis- en herstelwet (Chw). Daarnaast wordt vanuit de programmadirectie door een interbestuurlijke unit het opdrachtgeverschap voor de implementatie van de Omgevingswet, samen met de bestuurlijke koepels IPO, VNG en UvW georganiseerd. De stelselherziening is erop gericht om te komen tot minder regels en het vergroten van de inzichtelijkheid, een samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving, meer ruimte voor decentrale afweging, en het versnellen en verbeteren van de besluitvorming over projecten. Goede implementatie van de Omgevingswet is essentieel. Het gaat hier om invoeringsbegeleiding, het vormen van één centraal infopunt en de ontwikkeling van een Digitaal Stelsel Omgevingswet.

Op 21 april 2016 is het Hoofdlijnenakkoord financiële stelselherziening omgevingsrecht door de Minister van IenM en de koepels VNG, IPO en UvW getekend. Over de eenmalige uitgaven is afgesproken dat de Rijksoverheid de investeringskosten betaalt voor het digitale stelsel, de invoeringsondersteuning en het informatiepunt. In deze begroting is invulling gegeven aan deze afspraak door dekking voor de periode 2016–2024 van totaal circa € 218,1 miljoen op te nemen. De dekking is grotendeels ten laste van de investeringsruimte op het Infrastructuurfonds en het Deltafonds gebracht. Een deel van deze middelen staat gereserveerd op het IF artikel 18.16 onder het kopje «Reservering Omgevingswet» (totaal € 157,05 miljoen) en artikel 12.06 voor transitiekosten van Rijkswaterstaat (€ 0,9 miljoen). Het restant ad € 60,1 miljoen is op Hoofdstuk XII geboekt (waarvan € 30,7 miljoen op artikel 13.05 en € 29,4 miljoen op artikel 98). De hierboven genoemde middelen zijn bestemd voor de eerste fase (invoeringsbegeleiding, het oprichten van een centraal infopunt en het ontwikkelen van het Digitaal Stelsel Omgevingswet) met als uitgangspunt behoud van het huidige voorzieningenniveau. De benodigde middelen voor de vervolgfase van het Digitaal Stelsel Omgevingswet van circa € 93,1 miljoen zijn nog niet aan het projectbudget toegevoegd. Bij vervolg van dit programma zonder aanvullende externe financiering zal er additioneel bijgedragen worden vanuit alle modaliteiten op de investeringsfondsen. Voor de vervolgfase is het streefbeeld dat alle functionaliteiten beschikbaar zijn die helpen om de doelen van de Omgevingswet te realiseren, waarbij de informatiehuizen verder zijn uitgebouwd.

Om de Kamer een integraalbeeld te verschaffen van de totaal beschikbare middelen is onderstaande extracomptabele tabel opgenomen. De middelen die nog op het Infrastructuurfonds staan gereserveerd worden transegewijs overgeboekt naar Hoofdstuk XII, waar de uitgaven worden verantwoord. Voor de volledigheid zijn de middelen die vanaf de start (2011–2015) ten laste van de begroting van IenM zijn gebracht ook

opgenomen (totaal € 44,8 miljoen). De besteding van het bedrag t/m 2015 (OLO-3, opdrachten verkenning/planuitwerking, apparaat, inhuur van expertise, etc.) is jaarlijks in de jaarverslagen van lenM verwerkt. Naast de toegekende budgetten voor de eenmalige uitgaven is in de tabel ook de op artikel 13.05 budgettair getroffen voorziening voor de exploitatiekosten Digitaal Stelsel Omgevingswet zichtbaar.

Extracomptabele Tabel Toegekende Budgetten Stelselherziening Omgevingsrecht (bedragen x € 1.000)									
Enmalige uitgaven	t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2029/ 2030	Totaal vanaf 2016
Hoofdstuk XII									
13.05									
Eenvoudig									
Beter	31.598	14.989	13.134	2.134	384	43	25		30.709
98.01									
Apparaat	13.196	12.091	11.400	4.100	600	600	600		29.391
Infrastructuur- fonds									
18.16									
Reservering									
Omgevingswet			75.001	40.300	8.600	4.800		28.350	157.051
12.06									
Apparaats- kosten RWS		900							900
Totaal – eenmalig	44.794	27.980	99.535	46.534	9.584	5.443	625	28.350	218.051
Exploitatie-uitgaven									
Hoofdstuk XII									
13.05									
Eenvoudig									
Beter				1.900	700	4.041	3.959		10.600
Totaal – exploitatie				1.900	700	4.041	3.959		10.600
Totaal toegekend		27.980	99.535	48.434	10.284	9.484	4.584	28.350	228.651

13.05.01 Opdrachten

De financiële middelen worden ingezet voor het nader uitwerken van de uitgangspunten van de Omgevingswet in de uitvoeringsregelgeving (AMvB's en Ministeriele Regelingen) en de invoeringswetgeving, toetsing en consultatie, voor het omgevingsmanagement en voor het versterken van kennis en kunde via het programma NU al EB.

Voor de inwerkingtreding van de wet is een tijdige en zorgvuldige implementatie essentieel. Het gaat hier om de invoeringsbegeleiding, het oprichten van een centraal infopunt en de digitale ondersteuning van de Omgevingswet. Er wordt onder andere gewerkt aan het beter uitwisselbaar maken van digitale gegevens. Hiermee wordt mede invulling gegeven aan de ambitie in het regeerakkoord om gegevens beter digitaal te ontsluiten en meer vergunningaanvragen digitaal te maken.

13.05.03 Bijdragen aan agentschappen

Dit betreft de agentschapbijdrage voor de inzet van RWS voor de implementatie van het wetsvoorstel Omgevingswet en de Crisis- en herstelwet. Daarnaast levert RWS capaciteit voor de uitwerking van de uitvoeringsregelgeving van de Omgevingswet. Tot slot zijn de exploitatiekosten van Eenvoudig Beter van IenM hier geraamd.

Beleidsartikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid

Algemene Doelstelling

Het Ministerie van IenM streeft er naar om weggebruikers zo snel, verkeersveilig, betrouwbaar en duurzaam mogelijk van A naar B te laten reizen. Daarvoor worden verschillende instrumenten ingezet: regelgeving, investeringen, regisseren, uitvoering en toezicht. IenM werkt toe naar een modern en goed functionerend verkeerssysteem en ontwikkelt een hoofdwegennet dat bijdraagt aan de economische en ruimtelijke ontwikkeling van Nederland en dat voldoet aan de milieunormen. Daarnaast wordt ingezet op een landelijke afname van het aantal verkeersslachtoffers. Om deze doelen te bereiken werkt IenM samen met medeoverheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties.

Rollen en Verantwoordelijkheden

(Doen) Uitvoeren

De Minister is verantwoordelijk voor een robuust mobiliteitssysteem van sterke verbindingen, sterke modaliteiten, voorspelbare reistijden en goede bereikbaarheid (zie ook artikelen 15 OV-keten en 16 Spoor). Voor het hoofdwegennet betekent dit dat de Minister zorgt voor:

- Regelgeving en afspraken over voorzieningen- en kwaliteitsniveaus bij infrastructuur in het kader van veiligheid, betrouwbaarheid, snelheden, doorstroming en duurzaamheid.
- De besluitvorming over en uitvoering van infrastructuur in relatie tot gebiedsontwikkeling. Aanlegprojecten worden in het MIRT vastgelegd. De bijdragen zijn gerelateerd aan het Infrastructuurfonds (artikel 12 Hoofdwegen).
- De financiering (via het Infrastructuurfonds) van het programma Beter Benutten.
- De uitvoering van het beheer, onderhoud, verkeersmanagement en het oplossen van veiligheidsknelpunten door RWS als beheerder van het hoofdwegennet. Deze activiteiten zijn terug te vinden op het Infrastructuurfonds (artikel 12 Hoofdwegen).
- Het bevorderen van de bereikbaarheid en veiligheid en beperken van de kosten door verbetering van de reisinformatie en het verkeersmanagement: via inzet op de laatste technologieën en samenwerking tussen bedrijfsleven en wegbeheerders verbetert de reisinformatie voor de reiziger, die zich daardoor zowel beter kan voorbereiden op de reis, als de reis kan aanpassen.
- Het beheersen van de geluidproductie vanwege verkeer door middel van een jaarlijkse monitoring van de naleving van de geluidproductieplafonds langs het rijkswegennet en

het aanpakken van hoge geluidbelastingen langs rijkswegen door middel van het Meerjarenprogramma Geluidsanering (MJPG).

- Het oplossen van de knelpunten voor luchtkwaliteit langs het rijkswegennet door middel van maatregelen (zowel generiek en locatiespecifiek) in het kader van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL).

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving en deels ook voor de uitvoering van het beleid inzake wegen en verkeersveiligheid, waaronder het toezicht op de uitvoering van de wet- en regelgeving. Via wet- en regelgeving, aansturing van RWS in het beheer van het wegennet en afspraken met het bedrijfsleven en andere maatschappelijke organisaties, zorgt IenM voor veilige infrastructuur en optimaal gebruik daarvan. Daarbij wordt ingespeeld op ontwikkelingen bij gebruikers, voertuigen en infrastructuur. Deze rol wordt concreet ingevuld door:

- Het vervolg van Beter Benutten, landelijk is de volgende programma-ambitie afgesproken: tenminste 10% vermindering van de reistijd van deur tot deur op de belangrijkste gesignaleerde knelpunten in de spits op de weg in de periode 2015 tot en met 2017. Dit ten opzichte van een situatie zonder het vervolgprogramma Beter Benutten. Voor het lopende programma Beter Benutten worden in de gebiedsprogramma's de laatste maatregelen afgerond en loopt het programma Decentraal Spoor tot en met 2020.
- De Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) en de gebiedsagenda's vormen de kaders voor de bereikbaarheidsopgaven. Maatschappelijke en technologische ontwikkelingen maken een andere aanpak van deze bereikbaarheidsopgaven op (middel)lange termijn nodig én mogelijk. Voortbouwend op de ervaringen van het programma Meer Bereiken wordt deze andere aanpak in de praktijk vorm gegeven. Uitgangspunten hierbij zijn een gelijkwaardige samenwerking tussen Rijk, medeoverheden, bedrijfsleven en maatschappelijke partijen, het in samenhang bezien van bereikbaarheid met andere ruimtelijke opgaven (bijvoorbeeld wonen, natuur, leefbaarheid, veiligheid) en het onderzoeken van een brede set oplossingsrichtingen (innoveren, informeren, in stand houden, inrichten en investeren).
- De inzet van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2008–2020 en de Beleidsimpuls Verkeersveiligheid. De plannen richten zich op verbetering van infrastructuur, voertuigen en gedrag van weggebruikers ter vermindering van het aantal verkeersdoden en ernstige verkeersgewonden. Samen met medeoverheden en maatschappelijke partners is met name aandacht voor de groeiende risicogroepen onder de verkeersdeelnemers: ouderen, fietsers, notoire overtreeders en beginnende bestuurders.
- Samen met (internationale) overheden en marktpartijen te werken aan de marktcondities ten behoeve van veiligheid, bereikbaarheid en economie in het wegvervoer. Denk daarbij aan regelgeving over opleidingseisen, cabotage en maten en gewichten van het vrachtverkeer in Europa.
- Inzetten op verbeteren van data van verkeersongevallen en in samenwerking met de decentrale overheden onderzoeken hoe een risicogestuurde aanpak kan worden gebruikt als nieuwe basis voor de inzet van maatregelen.
- Specifiek voor smart mobility wordt in (inter)nationale samenwerking met overheden en marktpartijen gewerkt aan het faciliteren en versnellen van de ontwikkeling van informatisering van het verkeerssysteem en automatisering van het voertuig. Dit gebeurt bijvoorbeeld door testen en proeven met innovatieve systemen in Nederland ruim baan te geven. In samenwerking met sociale partners, de transportsector en maatschappelijke organisaties wordt ingezet op verbeterde duurzaamheid van mobiliteit.

Tenslotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de Inspectie Leefomgeving en Transport op dit beleidsterrein (zie artikel 24 Handhaving en toezicht).

Indicatoren en Kengetallen

Hieronder zijn de beleidsmatige indicatoren en kengetallen voor Wegen en verkeersveiligheid opgenomen. In productartikel 12 van het Infrastructuurfonds zijn de aan dit beleidsartikel gerelateerde productindicatoren en/of -kengetallen opgenomen.

Aanleg

In het notaoverleg MIRT, d.d. 23 november 2015, heeft de Tweede Kamer ingestemd om in de eerstvolgende Nationale Markt- en Capaciteitsanalyse de indicator voor acceptabele reistijd te wijzigen. De indicator voor acceptabele reistijd uit de Nota Mobiliteit en de SVIR komt hiermee te vervallen en wordt vervangen door de hoofdwegennet indicator. Met deze indicator worden de economische verlieskosten van toekomstige knelpunten in beeld gebracht. Bij suppletore begroting 2017 zal worden aangegeven hoe daarover wordt gerapporteerd.

Indicator: acceptabele reistijd									
	Basis- waarde 2001	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Streef- waarde 2020
percentage trajecten waar de streefwaarde wordt gehaald.	86%	84%	83%	88%	92%	94%	93%	87%	100%

Bron: Publieksrapportage RWS/WVL, 2016

Beter Benutten

Over de voortgang van de uitvoering van de gebiedsprogramma's Beter Benutten wordt de Tweede Kamer geïnformeerd in het kader van het MIRT-proces (Kamerstukken II 2015–2016 [34 300-A, nr. 70](#))

Beheer en onderhoud

Verwezen wordt naar het Infrastructuurfonds artikel 12.01 (verkeerssignalering op banen en verkeerscentrales) en 12.02 (km rijbaanlengte, km² asfalt, km² groen areaal).

Verkeersmanagement

Verwezen wordt naar het Infrastructuurfonds artikel 12.01 (indicator van op alle bemeten wegvlakken ingewonnen betrouwbare reis en route-informatie en tijdige levering aan de serviceproviders).

Geluid en luchtkwaliteit

Indicator: lokale luchtkwaliteit NO ₂					
	Waarde 2012	Waarde 2013	Waarde 2014	Waarde 2015	Streef- waarde peildatum
Lokale luchtkwaliteit NO ₂					0 knelpunten
Geluidsknelpunten langs rijkswegen waarvoor nog een saneringsplan moet worden vastgesteld	8.700	8.650	8.600	8.300	0 knelpunten in 2020

Bron: RWS/WVL, 2016

Toelichting:

Omdat voor lokale luchtkwaliteit per 1 januari 2015 op alle locaties langs rijkswegen de grenswaarde voor stikstofdioxide (NO₂) gehaald moest zijn, ligt deze streefwaarde inmiddels achter ons. In het najaar van 2016 zal blijken of de prognose van 0 knelpunten in 2015 ook daadwerkelijk is gehaald. Hierover zal in het jaarverslag over 2016 worden gerapporteerd. Tegelijk is het zo dat ook de komende jaren blijvend moet worden voldaan

aan de normen voor luchtkwaliteit. Dat betekent dat 0 knelpunten het streven blijft. Ook hierover zal in de jaarverslagen steeds gerapporteerd worden op basis van de jaarlijkse monitoring over het gepasseerde jaar.

De genoemde getallen voor geluid betreffen het aantal objecten (met name woningen) met een geluidbelasting op de gevel boven de maximale waarde van 65dB, waarvoor nog een geluidsaneringsplan moet worden opgesteld. De peildatum van 2020 hangt samen met de hiervoor in de Wet milieubeheer opgenomen einddatum voor het opstellen van een saneringsplan. In deze context is sprake van nul knelpunten als voor alle saneringsobjecten een saneringsplan is opgesteld. De termijn voor de uitvoering van de saneringsmaatregelen wordt in de saneringsplannen vastgelegd en zoveel mogelijk gecombineerd met reguliere vervanging van het wegdek en eventuele wegaanpassingen, dit zal dus ook deels na 2020 zijn.

De sanering wordt uitgevoerd in het kader van het Meerjarenprogramma Geluidsanering (M JPG). In dit programma worden onder bepaalde voorwaarden ook objecten met een geluidbelasting onder de 65dB gesaneerd. Vooruitlopend op het opstellen van regionale saneringsplannen vindt de geluidsanering plaats binnen een aantal tracébesluiten.

De gehanteerde geluidbelastingen zijn gebaseerd op een «worst-case» situatie (volledig benut geluidproductieplafond). Bij een deel van de gesaneerde objecten blijft de geluidbelasting op de gevel na het treffen van de doelmatige saneringsmaatregelen boven de 65dB en wordt toepassing van gevelmaatregelen onderzocht om te voldoen aan de geluidsnorm binnen de woning.

In vervolg op de brief aan de Tweede Kamer over de kostenbeheersing van het M JPG d.d. 20 november 2015 (Kamerstukken II 2015–2016 [32 252](#), [nr. 56](#) zal de komende jaren verder invulling hieraan worden gegeven.

Regelgeving en afspraken

Verwezen wordt naar het Infrastructuurfonds artikel 12.02.04 (beschikbaarheid, verhouding verstoring wegwerkzaamheden ten opzichte van totale verstoringen, tijdsduur percentage van het jaar dat de weg veilig beschikbaar is).

Verkeersveiligheid

Indicator: Ontwikkeling aantal verkeersslachtoffers							
	basis-waarde					reali- doelstelling satie	
	2002	2011	2012	2013	2014	2015	2020
aantal verkeersdoden	1.066	661	650	570	570	621	500
ernstig verkeersgewonden	16.100	20.100	19.200	18.800	20.700	dec-16	10.600

Bron: Rijkswaterstaat/WVL, 2013, 2014 en 2015

Marktcondities

Verwezen wordt naar de «Kerncijfers verkeersveiligheid» (Kamerstukken II 2015–2016 [29 398](#), [nr. 500](#)).

Beleidswijzigingen

Duurzaamheid

Voor de doelstellingen voor de sector verkeer en vervoer wordt verwezen naar artikel 19 Klimaat.

In vervolg op de resultaten van de Informele Transportraad van 16 april 2016 met betrekking tot de Declaration of Amsterdam on Connected and automated driving wordt toegewerkt naar een interoperabel systeem dat innovatief grensoverschrijdend vervoer binnen de Europese Unie ruim baan geeft. Met het omarmen van de Declaration hebben de lidstaten de ambitie uitgesproken in 2019 een framework te hebben om ervoor te zorgen dat er ook internationaal geen belemmeringen zijn voor de interoperabiliteit van voertuigen met nieuwe technieken. Dit om te voorkomen dat er bij elke grens een ander werkend systeem bestaat. Thema's die in de Declaration aan bod komen zijn bijvoorbeeld regelgeving, afspraken over gebruik data, privacy, security, maar ook het uitwisselen van kennis en het mogelijk maken van grensoverschrijdende test- en vervoer. In Nederland zijn we als een van de koplopers erg actief op het terrein van smart mobility dat ons in de gelegenheid stelt om inbreng te leveren en proactief voorstellen te doen op Europees niveau.

In lijn met het kabinetsbeleid tot afbouw van subsidies waar dat mogelijk is, zal vanaf 2017 nog slechts een gedeeltelijke vergoeding plaatsvinden aan het CBR voor geschiktheidsonderzoeken, het resterende bedrag zal worden doorberekend aan de burgers waarbij deze geschiktheidsonderzoeken moeten plaatsvinden.

In 2016 vindt een beleidsdoorlichting op het beleidsartikel plaats die in 2017 wordt afgerond.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 14 Wegen en verkeersveiligheid (bedragen x € 1.000)								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Verplichtingen	40.149	34.002	31.892	27.901	27.397	27.455	28.716	
Uitgaven:	40.064	35.739	34.406	28.357	27.466	27.657	29.216	
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			77%					
14.01 Netwerk	21.538	17.271	17.587	12.039	11.016	11.109	11.910	
14.01.01 Opdrachten	16.980	12.894	11.790	6.777	5.804	5.897	6.698	
– <i>Beter Benutten</i>	10.165	7.946	6.471	1.691	183	184	183	
– <i>BOA wegverkeersbeleid</i>	1.773	1.913	2.165	2.096	2.350	2.387	2.722	
– <i>Wegverkeersbeleid</i>	3.931	1.967	1.792	1.628	1.873	1.904	2.167	
– <i>Overige opdrachten</i>	1.111	1.068	1.362	1.362	1.398	1.422	1.626	
14.01.02 Subsidies	1.229	1.161	1.176	641	591	591	591	
14.01.03 Bijdrage aan agentschappen	3.329	3.216	4.621	4.621	4.621	4.621	4.621	
– <i>waarvan bijdrage aan RWS</i>	3.329	3.216	4.621	4.621	4.621	4.621	4.621	
14.02 Veiligheid	18.526	18.468	16.819	16.318	16.450	16.548	17.306	
14.02.01 Opdrachten	6.774	6.552	6.766	6.263	6.396	6.494	7.283	
– <i>Opdrachten Verkeersveiligheid</i>	6.774	6.552	6.766	6.263	6.396	6.494	7.283	
14.02.02 Subsidies	11.329	8.632	8.539	8.541	8.540	8.540	8.539	
– <i>VVN</i>	3.619	3.746	3.744	3.744	3.744	3.744	3.744	
– <i>SWOV</i>	3.738	3.912	4.020	4.021	4.020	4.020	4.020	
– <i>Overige subsidies</i>	3.972	974	775	776	776	776	775	
14.02.03 Bijdrage aan agentschappen	393	585	584	584	584	584	584	
– <i>waarvan bijdrage aan RWS</i>	393	585	584	584	584	584	584	
14.02.05 <i>Bijdragen aan internationale organisaties</i>	30	30	30	30	30	30	0	
– <i>Euro NCAP</i>	30	30	30	30	30	30	0	
14.02.06 Bijdrage aan ZBO's en RWT's	0	2.669	900	900	900	900	900	
– <i>CBR</i>	0	2.669	900	900	900	900	900	
Ontvangsten	2.504	6.782	6.782	6.782	6.782	6.782	6.782	

In artikel 12 van het Infrastructuurfonds zijn de aan dit beleidsartikel gerelateerde productindicatoren en/of -kengetallen opgenomen.

Extracomptabele verwijzingen

Extracomptabele verwijzing naar artikel 12 Hoofdwegennet van het Infrastructuurfonds (x € 1.000)						
	2017	2018	2019	2020	2021	
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 12 Hoofdwegennet van het Infrastructuurfonds	2.228.785	2.410.421	2.490.820	2.538.934	2.579.227	
Andere ontvangsten van artikel 12 Hoofdwegennet van het Infrastructuurfonds	126.245	81.400	79.498	105.493	86.230	
Totale uitgaven op artikel 12 Hoofdwegennet van het Infrastructuurfonds	2.355.030	2.491.821	2.570.318	2.644.427	2.665.457	
<i>waarvan</i>						
12.01 <i>Verkeersmanagement</i>		3.638	3.638	3.639	3.638	3.635
12.02 <i>Beheer, onderhoud en vervanging</i>		609.164	631.992	616.981	537.601	454.296
12.03 <i>Aanleg</i>					1.200.544	1.332.627
12.04 <i>Geïntegreerde contractvormen/PPS</i>		631.536	815.629	1.090.180		
12.06 <i>Netwerkgebonden kosten HWN</i>		561.811	508.934	332.315	374.991	357.405
12.07 <i>Investeringsruimte</i>		548.881	531.628	527.203	527.653	517.494
		0	0	0	0	0

Extracomptabele verwijzing van artikel 14 naar de belastinguitgaven (x € mln)						
Belastinguitgaven (x € mln)	Bijstelling 2016 t.o.v. MN2016	2016 MN2017	Beleid 2017	Endogeen 2017	Endogeen in %	2017 MN2017
Belastingen op personenauto's en motorrijwielen						
Teruggaaf taxi's	- 3	43	0	1	2,1%	44
Motorrijtuigbelasting						
Nihiltarief OV-bussen op LPG	0	0	0	0	0,0%	0
Vrijstelling taxi's	- 5	46	0	0	0,0%	46
Vrijstelling wegenbouw	0	0	0	0	0,0%	0
Nihiltarief MRB zeer zuinige auto's	8	37	1	4	9,6%	35
Belasting op zware motorrijtuigen (eurovignet)						
Teruggaaf internationaal gecombineerd vervoer	0	0	0	0	0,0%	0

Bron: Bijlage 6 van de Miljoenennota 2017

Budgetflexibiliteit

14.01 Netwerk

De uitgaven voor subsidies (zie hiervoor de subsidiebijlage) en de agentschapsbijdrage aan RWS zijn volledig juridisch verplicht. Voor subsidies betreft het hier onder andere verplichtingen die tot en met 2017/2018 zijn aangegaan. De budgetten voor subsidies worden per jaar gepubliceerd en hebben daarmee een vastomlijnde tijdshorizon, de agentschapsbijdrage heeft een structureel karakter. Van het opdrachtenbudget is het merendeel juridisch verplicht op grond van lopende verplichtingen.

14.02 Veiligheid

De uitgaven voor de agentschapsbijdrage aan RWS zijn volledig juridisch verplicht. De overige verplichtingen betreffen subsidies aan Veilig Verkeer Nederland (VVN), Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV) en Team Alert. Voor de subsidies aan VVN, SWOV en Team Alert zijn de maximaal beschikbare subsidiebudgetten vermeld in de gepubliceerde meerjarensubsidieregelingen c.q. jaarlijks gepubliceerde subsidieplafonds.

Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht als gevolg van lopende opdrachten. Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor met name opdrachten voor het uitvoeren van onderzoeken en het uitvoeren van verkeersveiligheids campagnes.

Toelichting op de financiële instrumenten

14.01 Netwerk

14.01.01 Opdrachten

De opdrachten betreffen diverse onderzoeken op het gebied van wegmaatregelen en het verduurzamen van mobiliteit. Daarnaast vinden uitgaven plaats voor het European Register of Road Transport Undertakings (ERRU), Smart Mobility zoals de zelfrijdende auto en Intelligente Transport Systemen (ITS), het kennisplatform tunnelveiligheid en taken in

het kader van de wet SWUNG (Samen werken aan de uitvoering van nieuw geluidbeleid).

De opdrachten voor Beter Benutten betreffen kosten op het gebied van diverse onderzoeken, communicatie, monitoring en evaluatie, gedrag- en vraagbeïnvloeding, fietsbeleid en Intelligente Transport Systemen.

In het kader van het Energieakkoord voor duurzame groei (Kamerstukken II 2012–2013 [30 196, nr. 202](#)) is IenM betrokken bij de uitvoering van overeengekomen acties, zoals het programma Lean and Green Personal Mobility, waarbij werkgevers een plan maken om CO₂ te reduceren (voor het zakelijk en woon-werkverkeer), de green deal Autodelen en de green deal Het Nieuwe Draaien met de bouwsector, over zuiniger gebruik van machines.

14.01.02 Subsidies

De uitgaven hebben betrekking op subsidies verstrekt voor het fietsbeleid onder andere aan de Fietsersbond en een incidentele subsidie verstrekt aan Nationale Hogeschool voor Toerisme en Verkeer (NHTV) te Breda en aan de Stichting Wandelnet en Fietsplatform.

14.01.03 Bijdrage aan agentschappen

In het kader van het Beleidsondersteuning en Advies (BOA) protocol met RWS zijn afspraken gemaakt over beleidsondersteuning en -advisering, die RWS uitvoert in opdracht van de beleids-DG's. Door middel van de agentschapbijdrage wordt capaciteit hiervoor bij RWS gereserveerd.

14.02 Veiligheid

14.02.01 Opdrachten

Het verbeteren van de positie van kwetsbare verkeersdeelnemers gebeurt onder meer door onderzoeken op het gebied van fietsveiligheid en naar specifieke doelgroepen zoals ouderen. Opdrachten in verband met vergoedingen commissie rijgeschiktheid van de Gezondheidsraad en onderzoek rijden onder invloed. Het stimuleren van de verkoop van veilige voertuigen gebeurt door deelname aan Euro NCAP (New Car Assessment Programme). Euro NCAP beoordeelt onafhankelijk de veiligheidsprestaties van Europa's meest verkochte auto's. Om gedragsbeïnvloeding te bereiken wordt ondermeer het Meerjarenprogramma Campagnes Verkeersveiligheid uitgevoerd.

Op 4 maart 2015 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State een uitspraak gedaan over het alcoholslotprogramma. De Afdeling heeft artikel 17 van de Regeling maatregelen rijvaardigheid en geschiktheid 2011 (RMRG 2011), het artikel waarin wordt geregeld in welke gevallen het alcoholslotprogramma wordt opgelegd, onverbindend verklaard. Dit betekent dat het artikel zoals het luidde niet meer mag worden toegepast en het CBR het alcoholslotprogramma niet meer kan opleggen. De RMRG 2011 is als gevolg van de uitspraak aangepast, waardoor in plaats van het alcoholslotprogramma een educatieve maatregel alcohol en verkeer (EMA) wordt opgelegd of – in geval van recidivisten – een geschiktheidonderzoek.

14.02.02 Subsidies

Er worden subsidies verstrekt aan maatschappelijke organisaties Veilig Verkeer Nederland (VVN), Fietsersbond, Team Alert en de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV).

14.02.03 Bijdrage aan agentschappen

In het kader van het Beleidsondersteuning en Advies (BOA) protocol met RWS zijn afspraken gemaakt over beleidsondersteuning en -advisering, die RWS uitvoert in opdracht van de beleids-DG's. Door middel van de agentschapbijdrage wordt capaciteit hiervoor bij RWS gereserveerd.

14.02.06 Bijdrage aan ZBO en RWT's

Ingevolge de Regeling maatregelen Rijvaardigheid en Geschiktheid (RMRG) ontvangt het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR), een RWT, in 2016 een volledige vergoeding voor de onderzoeken die zij uitvoeren naar de rijvaardigheid alsmede de geestelijke en lichamelijke geschiktheid. Herziening van het RMRG is voorzien per 1 januari 2017.

In lijn met het kabinetsbeleid tot afbouw van subsidies waar dat mogelijk is, zal vanaf 2017 nog slechts een gedeeltelijke vergoeding plaatsvinden. Het resterende bedrag zal worden doorberekend aan de burgers waarbij geschiktheidsonderzoek moet plaatsvinden.

Beleidsartikel 15 OV-keten

In het voorjaar van 2014 is het tweede deel van de Lange Termijn Spooragenda naar de Tweede Kamer gestuurd (Kamerstukken II 2013–2014 29 984, nr. 474). De kern van de ambitie zoals in de LTSA opgenomen is een optimale reis van deur tot deur binnen de Openbaar Vervoer en Spoorketen. De huidige begrotingsindeling sluit hier niet op aan, omdat er sprake is van een apart artikel voor Openbaar Vervoer en een apart artikel voor Spoor. Daarom heeft lenM bij Eerste suppletoire 2016 aangekondigd om bij Begroting 2017 de artikelen samen te voegen tot één nieuw artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor. Hiertoe wordt de naam en algemene doelstelling van artikel 16 aangepast van «Spoor» naar «Openbaar Vervoer en Spoor». Artikel 15 OV-keten wordt geschrapt en zal opgaan in het nieuwe artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor. Met dit integrale artikel wordt beoogd de samenhang tussen de artikelen te benadrukken. De samenvoeging is gemeld aan de Tweede Kamer middels een brief (Kamerstukken II 2015–2016 34 300, nr. 73).

Hieronder is de budgettaire tabel van artikel 15 OV-keten opgenomen. Door de samenvoeging van de beleidsartikelen 15 en 16 heeft deze alleen nog betrekking op de jaren 2016 en daarvoor. Voor de jaren 2017 en verder wordt verwezen naar artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 15 OV-keten (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen	4.712	6.017	0	0	0	0	0
Uitgaven:	5.673	5.615	0	0	0	0	0
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			<i>0%</i>				
15.01 OV-keten	5.673	5.615	0	0	0	0	0
15.01.01 Opdrachten	3.838	3.990	0	0	0	0	0
15.01.02 Subsidies	1.036	827	0	0	0	0	0
15.01.03 Bijdrage aan agentschappen	799	798	0	0	0	0	0
– waarvan bijdrage aan RWS	799	798	0	0	0	0	0
Ontvangsten	0	6.195	0	0	0	0	0

Beleidsartikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor

Algemene Doelstelling

Om er voor te zorgen dat reizigers veilig, betrouwbaar en betaalbaar kunnen reizen van A naar B ontwikkelt, beheert en stuurt lenM de benutting van de hoofdspoorweginfrastructuur aan en stelt zij decentrale overheden in staat het Openbaar Vervoer buiten de hoofdspoorweginfrastructuur hiertoe te ontwikkelen, beheren en benutten. Daarbij zorgt lenM tegelijkertijd dat verladers van goederen over het spoor de trein in toenemende mate als een aantrekkelijke vervoersoptie beschouwen.

lenM zet in op een hoofdspoorweginfrastructuur en Openbaar Vervoer dat bijdraagt aan de economische en ruimtelijke ontwikkeling van Nederland, aan het behalen van de milieunormen en de sociale functie van het Openbaar Vervoer. Om deze doelen, die ook beschreven staan in de Lange Termijn Spooragenda deel 2 (Kamerstukken II 2013–2014 [29 984, nr. 474](#)), te behalen werkt lenM samen met medeoverheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties.

Rollen en Verantwoordelijkheden

(Doen) Uitvoeren

De Minister is verantwoordelijk voor een robuust mobiliteitssysteem van sterke verbindingen, sterke modaliteiten, voorspelbare reistijden en goede bereikbaarheid (zie ook artikel 14 Wegen en verkeersveiligheid). Voor het Openbaar Vervoer en Spoor betekent dit dat de Minister zorgt voor:

- Een concessie voor het vervoer over het hoofdrailnet (NS) waarin het aanbod van het reizigersvervoer op het hoofdrailnet is vastgelegd.
- De uitvoering van het beheer, onderhoud en vervanging van railinfrastructuur, verkeersleiding, capaciteitsmanagement en het oplossen van veiligheidsknelpunten door ProRail onder aansturing van lenM (via de beheerconcessie). Deze activiteiten zijn terug te vinden op het Infrastructuurfonds (artikel 13).
- De besluitvorming over en uitvoering van investeringen in de hoofdspoorweginfrastructuur (incl. stations) in relatie tot gebiedsontwikkeling. Aanlegprojecten worden in het MIRT vastgelegd. De middelen worden beschikbaar gesteld via het Infrastructuurfonds.
- Een bijdrage aan de financiering (via het Provinciefonds of de BDU) van het gedecentraliseerde Openbaar Vervoer.
- Een concessie voor de Waddenveren (met uitzondering van Texel)
- De financiering (via het Infrastructuurfonds) van het programma Beter Benutten Decentraal Spoor.
- Het vormgeven (in saneringsplannen) en uitvoeren van de aanpak van hoge geluidsbelastingen langs het hoofdrailnet door middel van het Meerjarenprogramma geluidsanering (MJPG)
- Om onder meer de veiligheid verder te verhogen wordt het European Railway Traffic Management System (ERTMS) ingevoerd. Voor 2017 is het de verwachting dat het programma ERTMS van de planuitwerking-fase over kan gaan naar de realisatiefase.

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving van het beleid inzake openbaar vervoer (per trein, bus, tram, metro, taxi en waddenveren), waaronder het toezicht op de uitvoering van de wet- en regelgeving. lenM zorgt voor veilige infrastructuur en optimaal gebruik daarvan via wet- en regelgeving, aansturing van ProRail en NS in het beheer van de hoofdspoorweginfrastructuur en stations en afspraken met decentrale overheden, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Uitvoering vindt plaats door middel van samenwerking in de gehele OV-keten en de

gehele goederenketen. Het beleid stimuleert en faciliteert deze samenwerking.

Deze regierol wordt ingevuld door:

- Regelgeving en afspraken over voorzieningen- en kwaliteitsniveaus bij infrastructuur in het kader van veiligheid, betrouwbaarheid, doorstroming en duurzaamheid.
- Regelgeving en afspraken over concessieoverstijgende onderwerpen waar het voor de reiziger van belang is dat zaken uniform geregeld worden, ongeacht de vervoerder of concessie (zoals sociale veiligheid, toegankelijkheid, OV-chipkaart, taxivervoer en OV-data).
- Regelgeving en afspraken over de benutting van de Openbaar Vervoer infrastructuur en de ordening van de Openbaar Vervoer markt. Hierbij worden de aanbevelingen van de parlementaire enquête Fyra hierover betrokken.
- Het stimuleren van de samenwerking in de gehele OV-keten en de spoorgoederenvervoerketen, door het organiseren van platforms en tafels.
- De inzet van de Beleidsimpuls railveiligheid (Kamerstukken II 2015–2016 [29 893, nr. 204](#)), waarin de prioriteiten in de veiligheidsaanpak voor de komende jaren zijn benoemd, zoals het Landelijke Verbeterprogramma Overwegen, het programma niet-actief beveiligde overwegen (nabo), het STS-verbeterprogramma (reductie stoptonend sein passages), suïcidepreventie en externe veiligheid langs het spoor en bij emplacementen.

Tenslotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en toezicht)

Indicatoren en kengetallen

Hieronder staan de beleidsmatige indicatoren en kengetallen voor Openbaar Vervoer en Spoor.

In productartikel 13 Spoorwegen van het Infrastructuurfonds zijn de aan dit beleidsartikel gerelateerde productindicatoren en/of -kengetallen opgenomen.

In de vorige begroting is aangegeven dat het kengetal reizigerskilometers regionaal openbaar vervoer niet meer wordt opgenomen aangezien de gegevens niet langer verzameld worden en dus niet meer beschikbaar zijn. Het Nationaal Openbaar Vervoer Beraad is nagegaan of gebruik kon worden gemaakt van geanonimiseerde OV-Chipkaartdata.

In 2015 zijn afspraken gemaakt over de gegevens die niet privacy gevoelig zijn. De Tweede Kamer is via de voortgangsrapportage van het Nationaal Openbaar Vervoer Beraad (NOVB) hierover geïnformeerd (Kamerstukken II 2015–2016 [23 645, nr. 605](#)) en via een separate brief over OV-data (Kamerstukken II 2015–2016 [23 645, nr. 623](#)). In de Lange Termijn Spooragenda (LTSA) is in actie 43 aangegeven dat gezamenlijk een dashboard wordt ontwikkeld waarmee de verbetering van de reis van deur-tot-deur in beeld kan worden gebracht. Op basis van het dashboard wordt de deur-tot-deur ambitie gemonitord aan de landsdelige en landelijke OV&Spoortafels. Over de uitvoering van deze actie is de Tweede Kamer op 7 juli 2015 geïnformeerd via de voortgangsrapportage over de uitvoeringsagenda van de LTSA. (Kamerstukken II 2014–2015 [29 984, nr. 611](#))

Kengetal klanttevredenheid regionaal openbaar vervoer							
	2005	2006	2011	2012	2013	2014	2015
Algemeen oordeel	7,0	7,0	7,2	7,4	7,4	7,5	7,5
Informatie en veiligheid	7,2	7,4	7,5	7,6	7,6	7,6	7,7
Rijcomfort	7,0	7,0	7,3	7,4	7,5	7,5	7,6
Tijd en doorstroming	6,1	6,2	6,6	6,8	6,8	6,9	7,0
Prijs	6,0	6,3	5,9	6,2	6,3	6,4	6,6

Bron: CROW/KpVV – Klantenbarometer 2015

Toelichting

De OV Klantenbarometer is het klanttevredenheidsonderzoek voor het regionale stads- en streekvervoer waarvoor de provincies en de metro-poolregio's verantwoordelijk zijn.

Het onderzoek wordt jaarlijks gehouden in de periode van eind oktober tot begin december.

Vanaf 2017 wordt ook de concessie voor het hoofdrailnet waarvoor het rijk de opdrachtgever is in de OV Klantenbarometer opgenomen.

Kengetal Sociale veiligheid in het stads- en streekvervoer					
	2011	2012	2013	2014	2015
Waardering veiligheidsgevoel in het voertuig als rapportcijfer					
– Reizigers (1)	7,9	7,9	7,9	8	8
– Personeel (2)	nb	6,9	nb	7	nb
Onveiligheidsincidenten in en rond het OV in %					
– Reizigers(3)	nb	15	15	16	14
– Personeel(4)	nb	60	nb	60	nb

Bron: CROW-KpVV Personeelsmonitor stads- en streekvervoer 2014 en CROW-KPvV OV-Klantenbarometer 2015.

Toelichting

Ad 1) Dit cijfer betreft het veiligheidsgevoel van de reizigers tijdens de rit.

Ad 2) Dit cijfer betreft het veiligheidsgevoel van het personeel zowel in als rond het openbaar vervoer. Dit cijfer wordt tweejaarlijks gemeten

Ad 3) Dit betreft het percentage reizigers dat slachtoffer is geworden van een incident. Het percentage in 2012 en verder is niet vergelijkbaar met voorgaande jaren omdat een andere vraagstelling heeft plaatsgevonden. Voor een toelichting wordt verwezen naar de uitgave Sociale Veiligheid van OV-reizigers in het stads- en streekvervoer.

Ad 4) Dit is het percentage van het personeel dat één of meerdere keren slachtoffer is geweest van een incident. Dit cijfer wordt tweejaarlijks gemeten.

Kengetal sociale veiligheid NS						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Klantoordeel sociale veiligheid (1)	78,3%	79,1%	78,3%	79,5%	80,2%	80,1%

Bron: Verantwoording NS over 2015

Toelichting

In 2015 heeft 80,1% van de reizigers sociale veiligheid met het cijfer zeven of hoger beoordeeld. In het Vervoerplan van NS wordt voor sociale veiligheid, net als voor diverse andere zorggebieden, het klantoordeel gebruikt. Het klantoordeel veiligheid geeft een percentage en niet een cijfer. Het klantoordeel is het gewogen gemiddelde van de klantoordelen overdag en 's avonds in de trein en overdag en 's avonds op stations.

Indicator: Reizigerspunctualiteit en Algemeen klantoordeel								
	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Bodemwaarde	Progressiewaarde	Streefwaarde
	2011	2012	2013	2014	2015	2015–2019 ¹	2016 ¹	2019 ¹
Reizigerspunctualiteit ²	91,5%	91,5%	90,0%	90,5%	91,0%	90,0%	91,0%	92,3%
Algemeen klantoordeel ³	74%	74%	75%	75%	74%	74%	75%	80%

Bron: NS, jaarlijkse vervoerplannen en operationele verantwoordingen

Ad 1) Met ingang van de nieuwe vervoerconcessie is de systematiek van jaarlijks veranderende grenswaarden gewijzigd in een systematiek van bodem- en streefwaarden. De bodemwaarde is de waarde waaronder NS niet mag presteren op straffe van een boete. De streefwaarde voor 2019 werkt met een bonus/malus-regime, waardoor er zowel een positieve als een negatieve prikkel is om de gewenste verbetering van de prestaties te realiseren. Voor elke prestatie-indicator geeft NS in het vervoerplan een zogeheten progressiewaarde voor het betreffende jaar waar de ambitie in zit. Progressiewaarden en realisaties moeten tezamen over het geheel gezien progressie tonen richting de streefwaarden voor 2019.

Ad 2) De indicator Reizigerspunctualiteit laat het percentage reizigers zien voor wie de treinreis qua reistijd is geslaagd. Dat wil zeggen dat de trein daadwerkelijk gereden heeft, bij aankomst minder dan 5 minuten vertraging had en de voor de overstappers geplande aansluiting is gehaald.

Ad 3) Het Algemeen klantoordeel geeft het percentage reizigers dat het reizen per trein op het hoofdrailnet met een zeven of hoger waardeert.

Spoorveiligheid (naar risicodragers)

Hieronder staan de indicatoren voor spoorveiligheid zoals die in de afgelopen jaren zijn gehanteerd. Dit betreft de ontwikkeling van de verschillende veiligheidsdoelstellingen voor de diverse risicodragers conform de Europese systematiek, zoals die ook wordt toegepast in de Derde Kadernota Railveiligheid. Risicodragers zijn actoren met verschillende rollen die binnen het spoorstelsel veiligheidsrisico's lopen. In onderstaande tabel is voor de belangrijkste zeven spoorveiligheidsindicatoren aangegeven wat de stand van zaken eind 2014 was op basis van meerjarige voortschrijdende gewogen gemiddelden («Moving Weighted Average»). De stand van zaken 2015 komt in september 2016 beschikbaar. Voor de ontwikkelingen rondom deze spoorveiligheidsindicatoren geldt het beleid van de Derde Kadernota Railveiligheid, namelijk dat we de veiligheid op alle fronten, dus bij elk van deze zeven veiligheidsindicatoren, continu willen verbeteren. Er lopen verschillende veiligheidsverbeterprogramma's om de gestelde doelstellingen te realiseren (onder andere het Landelijk Verbeterprogramma Overwegen en het STS (Stoptonend Sein)-verbeterplan).

In het kader van de tussentijdse evaluatie van de Derde Kadernota Railveiligheid en de als gevolg daarvan vast te stellen «Beleidsimpuls Railveiligheid» zullen deze tot nu toe gehanteerde indicatoren voor de spoorveiligheid worden geactualiseerd, in samenhang met de voor de korte en middellange termijn vast te stellen inhoudelijke prioriteiten⁶.

Indicator: spoorveiligheid (naar risicodrager)						
Nr.	Risico-drager	Omschrijving indicator	Beoordelingsjaar			verbetering in 2014 t.o.v. 2013?
			NRV	MWA 2014	MWA 2013	
1.1	Reiziger	FWSI onder reizigers / jaar / mld reizigerstreinkm's	7,43	3,87	4,22	ja
1.2	Reiziger	FWSI onder reizigers / jaar / mld reizigerskm's	0,089	0,03	0,03	gelijk
2	Personeel	FWSI onder spoorpersoneel / jaar / mld treinkm's	5,97	1,83	3,37	ja
3	Overweggebruiker	FWSI onder overweggebruikers / jaar / mld treinkm's	127	71,6	85,22	ja
4	Onbevoegden	FWSI onder onbevoegden op het spoor / jaar / mld treinkm's	15,9	7,66	7,92	ja
5	Anderen	FWSI onder «anderen (derden)» / jaar / mld treinkm's	4,7	6,58 ¹	5,74	neen
6	Overall	Totaal FWSI / jaar / mld treinkm's	148	90,09	110	ja

Bron: ILT Jaarverslag spoorveiligheid 2014 (Kamerstukken II 2015–2016 29 893, nr. 200)

Gebruikte afkortingen in de tabel:

FWSI = Fatalities and Weighted Serious Injuries (het aantal doden en gewogen zwaargewonden)

NRV = National Reference Value, de in Europees kader vastgestelde referentiewaarde per lidstaat voor de betreffende indicator

MWA = Moving Weighted Average (voortschrijdend gewogen gemiddelde)

Toelichting:

Hierboven staan de indicatoren voor railveiligheid. Dit betreft de ontwikkeling van de verschillende veiligheidsdoelstellingen voor de diverse risicodragers conform de Europese systematiek, zoals die ook wordt toegepast in de Derde Kadernota Railveiligheid. Risicodragers zijn actoren met verschillende rollen die binnen het spoorstelsel veiligheidsrisico's lopen.

Kengetal aantal treinbewegingen goederentreinen per week							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Betuweroute	190	310	420	430	410	480	440
Zevenaar grens	340	380	480	490	490	540	470
Oldenzaal grens	80	70	60	60	70	60	100
Venlo grens	230	250	230	220	240	190	270
Maastricht grens	30	30	20	20	30	30	30
Roosendaal grens	120	120	120	110	110	110	130

Bron: ProRail Operatie, VL/PAB en ProRail Vervoer en Dienstregeling PV/POV

Toelichting

De treinbewegingen van goederentreinen in bovenstaande tabel zijn afgerond op tientallen. In 2015 is enige verschuiving van verkeer waarneembaar van de Betuweroute naar het gemengde net door omleidingen als gevolg van de bouw van het Derde spoor in Duitsland. In

⁶ Zie onder andere brief aan Tweede Kamer van 8 december 2015, kamerstuk 29 893, nr. 200.

Beleidswijzigingen

2016 neemt naar verwachting het aantal treinbewegingen verder toe, maar ook dan zal sprake zijn van verschuiving.

Nu de implementatie van de LTSA2 in volle gang is, zijn lenM en de OV-partners (overheden, vervoerders en infrabeheerder) het Programma Toekomstbeeld OV gestart om naar het OV voor de langere termijn (2040) te kijken en te komen tot een toekomstbestendig OV-netwerk in Nederland. In 2017 zullen we komen met een gezamenlijk Toekomstbeeld en een ontwikkelagenda die aangeeft hoe we beleid en uitvoering stap voor stap kunnen gaan richten op dat Toekomstbeeld.

Ten aanzien van de ordening van de vervoersdiensten op het spoor op de langere termijn (na 2024) wordt in 2016 een viertal scenario's uitgewerkt. Dit is in lijn met de kabinetreactie op de parlementaire enquête Fyra. Daarnaast wordt, zoals aangekondigd in de kabinetreactie, gewerkt aan het omvormen van ProRail tot een publieke organisatievorm.

De onderhandeling over het Europese Vierde Spoorwegpakket zijn afgerond. De implementatie daarvan gaat dit jaar van start. Daarnaast is in 2016 mede naar aanleiding van de voorstellen in het Vierde Spoorwegpakket en een recent Raad van State advies (W14150443) gestart met een inventarisatie naar de noodzaak tot aanpassing en modernisering van de Spoorwegwetgeving. Dit is een meerjarig herzieningstraject van wetgeving waarbij de stakeholders nauw worden betrokken. Over de voorstellen en de planning zal lenM de Tweede Kamer nog nader informeren.

In het voorjaar van 2014 is het tweede deel van de Lange Termijn Spooragenda naar de Tweede Kamer gestuurd (Kamerstukken II 2013–2014 [29 984, nr. 474](#)). De kern van de ambitie zoals in de LTSA opgenomen is een optimale reis van deur tot deur binnen de Openbaar Vervoer en Spoorketen. De huidige begrotingsindeling sluit hier niet op aan, omdat er sprake is van een apart artikel voor Openbaar Vervoer en een apart artikel voor Spoor. Daarom heeft lenM bij Eerste suppletoire 2016 aangekondigd om bij Begroting 2017 de artikelen samen te voegen tot één nieuw artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor. Hiertoe wordt de naam en algemene doelstelling van artikel 16 aangepast van «Spoor» naar «Openbaar Vervoer en Spoor». Artikel 15 OV-keten wordt geschrapt en zal opgaan in het nieuwe artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor. Met dit integrale artikel wordt beoogd de samenhang tussen de artikelen te benadrukken. De samenvoeging is gemeld aan de Tweede Kamer middels een brief (Kamerstukken II 2015–2016 [34 300, nr. 73](#)).

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 16 Openbaar Vervoer en Spoor (bedragen x € 1.000)								
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen		49.388	20.098	9.457	8.704	9.911	10.615	18.147
Uitgaven:		24.603	26.747	32.910	12.215	13.095	13.615	14.085
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>				91%				
16.01	OV en Spoor	24.603	26.747	32.910	12.215	13.095	13.615	14.085
16.01.01	Opdrachten	12.042	4.018	5.973	5.761	5.991	6.411	6.943
	– ERTMS	10.417	47	0	0	0	0	0
	– Overige opdrachten	1.625	3.971	5.973	5.761	5.991	6.411	6.943
16.01.02	Subsidies	12.388	20.347	23.562	3.079	3.729	3.829	3.767
	– Bodemsanering NS	9.076	9.076	0	0	0	0	0
	– GSM-R	1.092	8.625	20.283	0	0	0	0
	– Overige subsidies	2.220	2.646	3.279	3.079	3.729	3.829	3.767
16.01.03	Bijdrage aan agentschappen	44	44	1.022	1.022	1.022	1.022	1.022
	– waarvan bijdrage aan KNMI	44	44	0	0	0	0	0
	– waarvan bijdrage aan RWS	0	0	1.022	1.022	1.022	1.022	1.022
16.01.04	Bijdrage aan medeoverheden	0	2.253	2.253	2.253	2.253	2.253	2.253
	– CLU Betuweroute en HSL	0	2.253	2.253	2.253	2.253	2.253	2.253
16.01.05	Bijdragen aan internationale organisaties	129	85	100	100	100	100	100
Ontvangsten		152	0	0	0	0	0	0

Extracomptabele verwijzing naar artikel 13 Spoorwegen van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)						
		2017	2018	2019	2020	2021
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 13 Spoorwegen van het Infrastructuurfonds		2.043.653	1.826.788	1.897.617	1.962.388	2.056.539
Andere ontvangsten van artikel 13 Spoorwegen van het Infrastructuurfonds		185.262	314.308	200.642	195.736	200.651
Totale uitgaven op artikel 13 Spoorwegen van het Infrastructuurfonds		2.228.915	2.141.096	2.098.259	2.158.124	2.257.190
<i>waarvan</i>						
13.02	Beheer, onderhoud en vervanging		1			
		1.245.661	226.826	1.192.105	1.213.190	1.215.680
13.03	Aanleg	735.505	674.583	676.245	705.775	769.580
13.04	Geïntegreerde contractvormen/PPS	158.806	159.508	162.083	169.070	169.882
13.07	Rente en aflossing	48.362	16.597	16.597	16.597	16.597
13.08	Investeringsruimte	40.581	63.582	51.229	53.492	85.451

Extracomptabele verwijzing naar artikel 14 Regionaal, lokale Infrastructuur van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)						
	2017	2018	2019	2020	2021	
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 14 Regionaal, lokale Infrastructuur van het Infrastructuurfonds	216.332	332.243	184.395	146.541	110.356	
Andere ontvangsten van artikel 14 Regionaal, lokale Infrastructuur van het Infrastructuurfonds	0	0	0	0	0	
Totale uitgaven op artikel 14 Regionaal, lokale Infrastructuur van het Infrastructuurfonds	216.332	332.243	184.395	146.541	110.356	
<i>waarvan</i>						
14.01 Grote regionaal/lokale projecten	132.863	173.577	109.630	85.923	88.162	
14.02 Regionale mobiliteitsfondsen	0	0	0	9.128	0	
14.03 RSP-ZZL: pakket bereikbaarheid	83.469	158.666	74.765	51.490	22.194	

Extracomptabele verwijzing naar artikel 17.02 Betuweroute, 17.03 HSL-Zuid, 17.07 ERTMS en 17.08 ZuidasDok van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)						
	2017	2018	2019	2020	2021	
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 17.02 Betuweroute, 17.03 HSL-Zuid, 17.07 ERTMS en 17.08 ZuidasDok van het Infrastructuurfonds	133.867	177.106	242.092	281.280	291.193	
Andere ontvangsten van artikel 17.02 Betuweroute, 17.03 HSL-Zuid, 17.07 ERTMS en 17.08 ZuidasDok van het Infrastructuurfonds	40.441	22.119	28.553	60.681	67.487	
Totale uitgaven op artikel 17.02 Betuweroute, 17.03 HSL-Zuid, 17.07 ERTMS en 17.08 ZuidasDok van het Infrastructuurfonds	174.308	199.225	270.645	341.961	358.680	
<i>waarvan</i>						
17.02 Betuweroute	942	942	4.807	0	0	
17.03 HSL-Zuid	40.745	40.745	0	0	0	
17.07 ERTMS	44.463	48.204	102.588	151.588	181.000	
17.08 ZuidasDok	88.158	109.334	163.250	190.373	177.680	

Extracomptabele verwijzing van artikel 16 naar de belastinguitgaven (x € mln)						
Belastinguitgaven (x € mln)	Bijstelling 2016 t.o.v. MN2016	2016 MN2017	Beleid 2017	Endogeen 2017	Endogeen in %	2017 MN2017
Omzetbelasting verlaagd tarief						
Vervoer van personen (w.o. openbaar vervoer)	- 524	677	0	28	4,2%	705

Bron: Bijlage 6 van de Miljoenennota 2017

Budgetflexibiliteit

16.01 OV en Spoor

De uitgaven voor subsidies, de agentschapsbijdrage aan RWS, de bijdragen aan mede overheden en de bijdragen aan internationale organisaties zijn volledig juridisch verplicht. De subsidies hebben een tijdshorizon. De agentschapsbijdrage, de bijdrage aan mede overheden en de bijdragen aan internationale organisaties hebben een structureel karakter. Van het opdrachtenbudget is circa de helft juridisch verplicht op grond van lopende verplichtingen. Het betreft hier onder andere de bijdrage aan de Autoriteit Consument & Markt (ACM), uitgaven voor de Ov-begeleiderskaart, de continue screening van de taxibranche en het

onderzoek verplaatsingen in Nederland (OVIN). Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor uitvoering van taken die voortvloeien uit de werkagenda van het NOVB inzake de OV-chipkaart, het stimuleren van het beschikbaar stellen van (actuele) brongegevens voor reisinformatiediensten in het kader van het project Nationale Data Openbaar Vervoer en het uitvoeren van activiteiten ter ondersteuning van het beheer van en vervoer over het spoor via concessies en de uitvoering van de Lange Termijn Spooragenda. Ook wordt bijgedragen aan de toegankelijkheid van het openbaar vervoer en aan uitgaven om een gelijk speelveld te creëren in het openbaar vervoer.

16.01 OV en Spoor

16.01.01 Opdrachten

Dit betreffen voornamelijk (lopende) opdrachten voor de implementatie van de OV-chipkaart, monitoring sociale veiligheid, het stimuleren van het beschikbaar stellen van (actuele) brongegevens voor reisinformatiediensten in het kader van het project Nationale Data Openbaar Vervoer (NDOV), de beheer- en vervoerconcessie en spoorwegwetgeving. Ook wordt bijgedragen aan de toegankelijkheid van het openbaar vervoer en aan uitgaven om een gelijk speelveld te creëren in het openbaar vervoer. Daarnaast maakt de jaarlijkse vergoeding aan de Autoriteit Consument en Markt (ACM) onderdeel uit van deze middelen, welke een vergoeding is voor haar werk op het gebied van spoor zoals de Vervoerkamer. De Vervoerkamer reguleert de relatie tussen de beheerders en de gebruikers van het spoor.

16.01.02 Subsidies

GSM-Rail: Uitgaven voor GSM-R(ail) ter mitigatie van de interferentieproblematiek bij ProRail en vervoerders door de uitrol van 3G- en 4G-netwerken door de telecom providers.

Tijdelijke subsidieregeling spoorgoederenvervoer voor bijzondere omleidingskosten: Deze regeling heeft tot doel de marktpositie van het spoorgoederenvervoer ten opzichte van het meer vervuilende goederenvervoer over de weg te behouden gedurende de periode dat de Betuwe-route door de aanleg van een derde spoor in Duitsland tussen Emmerich en Oberhausen verminderd beschikbaar is en spoorwegondernemingen daardoor geconfronteerd worden met extra kosten door omleiding. Voor de jaren 2016 tot en met 2020 bedraagt het subsidieplafond inclusief uitvoeringskosten € 13 miljoen.

Verder worden subsidie uitgaven gedaan voor het OV-loket, de beleidsondersteuning van ROVER, de ondersteuning van het consumentenplatform Friese Waddenveren, het landelijk klachtenmeldpunt taxi en de OV Klantenbarometer. Doel van deze subsidies is het ondersteunen van reizigers en een loket te organiseren waar zij terecht kunnen.

16.01.03 Bijdrage aan agentschappen

In het kader van het Beleidsondersteuning en Advies (BOA) protocol met RWS zijn afspraken gemaakt over beleidsondersteuning en -advisering, die RWS uitvoert in opdracht van de beleids-DG's. Door middel van de agentschapbijdrage wordt capaciteit hiervoor bij RWS gereserveerd.

16.01.04 Bijdrage medeoverheden

Dit betreft een jaarlijkse bijdrage voor de Complete Lijn Uitschakeling (waarbij bijvoorbeeld bij een incident een tracé als geheel wordt uitgeschakeld) en de inzet van de 25kV Spanningtester (CLU+) op de Betuwe-route en HSL in het kader van de daartoe gesloten overeenkomst met de betrokken Veiligheidsregio's.

16.01.05 Bijdragen aan internationale organisaties

Dit betreft een bijdrage aan de Organisation pour les Transports Internationaux Ferroviaires (OTIF). Deze internationale organisatie richt zich vooral op het creëren van een uniform rechtssysteem voor het vervoer van passagiers en vracht per rails.

Beleidsartikel 17 Luchtvaart

Algemene doelstelling

Het versterken van de internationale concurrentiekracht van de Nederlandse luchtvaartsector en het realiseren van een efficiënt, veilig en duurzaam luchtvaartbestel voor goederen, passagiers en omwonenden.

Rollen en verantwoordelijkheden

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving van de kaders en voor het binnen deze kaders (doen) realiseren van de gewenste ontwikkeling van de Nederlandse luchtvaart. De rol «regisseren heeft» betrekking op de volgende taken:

- Voor een veilig en duurzaam gebruik van netwerken stelt de Minister normen en handhaaft deze. Daarbij valt te denken aan de wetgeving voor het Nieuw Normen- en Handhavinstelsel Schiphol om geluidshinder te beperken. Om de concurrentiekracht van de luchtvaart te versterken streeft de Minister internationaal naar een gelijk speelveld. Daarin passen een actief Nederlands lidmaatschap van de International Civil Aviation Organization (ICAO) en een gerichte bijdrage in de totstandkoming van Europese regelgeving inclusief een actieve rol in agentschappen als de European Aviation Safety Agency (EASA).
- Voor het in stand houden en versterken van het luchtvaartnetwerk van verbindingen van Nederland met de rest van de wereld zijn internationale overeenkomsten cruciaal (multilateraal en bilateraal). De Minister sluit hiertoe overeenkomsten met de vanuit de Nederlandse luchtvaartpolitiek belangrijke landen.
- Daarnaast wordt mede vanuit het oogpunt van verbetering van het milieu en van de kwaliteit van de leefomgeving de innovatie en de transitie naar een duurzame luchtvaart bevorderd.
- IenM zorgt voor de regelgeving op het gebied van marktordening, passagiersrechten, veiligheid, milieu en security. Veel van deze regelgeving komt in internationaal of Europees kader tot stand. In deze kaders levert Nederland een actieve bijdrage gericht op de Nederlandse belangen.
- De Minister richt zich nationaal en internationaal op het veiligstellen en verbeteren van de inrichting, beheer en gebruik van het luchtruim en op verbetering van de prestaties van de Luchtverkeersleiding Nederland en het Maastricht Upper Area Control Centre, intensievere samenwerking tussen civiele en militaire luchtverkeersleidingsorganisaties (co-locatie) en betere samenwerking van internationale luchtverkeersleidingsorganisaties binnen het Functional Airspace Block Europe Central (FABEC).
- De Minister geeft zoveel mogelijk ruimte voor ondernemerschap, met een maximaal beroep op de eigen verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven voor duurzaamheid en voor een permanente verbetering van de veiligheid middels introductie van veiligheidsmanagement en toezicht gebaseerd op risico's en veiligheidsprestatie.
- De Minister richt zich op het veilig stellen van voldoende nationale luchthavencapaciteit en geeft invulling aan de wettelijke taken en verplichtingen ten aanzien van inrichting en gebruik van luchthavens en de omgeving.
- Voorts zet de Minister in op een intensivering en stroomlijning van de inspanningen van alle overheden, belangenorganisaties en sectorpartijen betrokken bij bovenstaande beleidsopgaven.
- Tevens draagt de Minister zorg voor een actieve inzet van Nederland in internationale gremia waar discussies worden gevoerd en besluiten worden genomen die van invloed zijn op het Nederlandse (mainport-)beleid, zoals in de Europese Raad van Transportministers.

- Het behalen van de doelstelling hangt af van de betrokkenheid van en samenwerking met andere overheden en het bedrijfsleven. Daarnaast spelen het innovatieve vermogen van en technologische ontwikkelingen in de luchtvaartsector, de internationale ontwikkelingen en ontwikkelingen in internationale organisaties (EU, Eurocontrol, EASA, ICAO, ea.) een rol alsmede economische ontwikkelingen in Nederland.

Tenslotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en toezicht).

Indicatoren en kengetallen

Indicator: Creëren van luchthavencapaciteit Schiphol								
	Basis- waarde 2009	2010	2011	2012	2013	2014	Gerea- liseerd 2015	Streef- waarde 2020
Gerealiseerde vliegtuigbewegingen tov plafond 500.000	390.000 78%	386.000 77%	420.000 84%	423.000 85%	426.000 85%	438.300 88%	450.679 90%	500.000 100%

Bron streefwaarde: (Kamerstukken II 2014–2015 34 098, nr. 1–3)

Bron realisatie: 2015 Traffic Review Schiphol Amsterdam Airport, januari 2016

Voor de luchthaven Schiphol is in 2008 tot 2020 een plafond aan het aantal vliegtuigbewegingen afgesproken. Met het oog op de netwerkqualiteit moet binnen dit plafond ruimte blijven voor de ontwikkeling van mainportgebonden verkeer. Het Rijk heeft hierbij de verantwoordelijkheid voor het creëren van capaciteit op de luchthavens Eindhoven en Lelystad. In 2012 is het convenant «Behoud en versterking mainportfunctie en netwerkqualiteit luchthaven Schiphol» tussen Schiphol en het Rijk bijgesteld en is afgesproken de inspanning er op te richten al bij 90% van de destijds gehanteerde 510.000 vliegtuigbewegingen extra regionale luchthavencapaciteit te kunnen inzetten ter ontlasting van Schiphol (Kamerstukken II 2011–2012 29 665, nr. 181).

Met de introductie van het nieuwe normen- en handhavingstelsel wordt in 2017 voor Schiphol de ontwikkelruimte verankerd middels het borgen van het plafond van totaal 500.000 vliegtuigbewegingen tot en met 2020, de 50/50 regel en de regels voor strikt preferentieel baangebruik.

Indicator: Creëren extra luchthavencapaciteit Eindhoven en Lelystad				
	Basis- waarde 2009	Gereali- seerd t/m 2016	Streef- waarde 2017	Streef- waarde 2020
Luchthaven capaciteit Eindhoven	0	25.000	25.000	25.000
Luchthaven capaciteit Lelystad	0	45.000	45.000	45.000

Bron: De individuele luchthavenbesluiten van het kabinet

Bron Eindhoven: Luchthavenbesluit Eindhoven 2014 (Kamerstukken II 2013–2014 31 936, nr. 187)

Bron Lelystad: Ontwerp Luchthavenbesluit Lelystad

De ontwikkeling van Eindhoven en Lelystad (met in totaal 70.000 extra vliegtuigbewegingen op jaarbasis) vindt plaats in een zodanig tempo dat Schiphol meer ruimte krijgt voor écht mainportverkeer en de concurrentiepositie van Schiphol wordt versterkt, conform het Convenant «Behoud en versterking mainportfunctie en netwerkqualiteit luchthaven Schiphol».

De feitelijke toevoeging van capaciteit vindt plaats op het moment dat deze is vastgelegd in het luchthavenbesluit.

In 2014 is voor Eindhoven met het vaststellen van het luchthavenbesluit de wettelijke basis gelegd voor 25.000 extra vliegtuigbewegingen tot 2020. In 2015 is de eerste tranche, op basis van de verleende vergunning burgermedegebruik voor 10.000 extra vliegtuigbewegingen, geëvalueerd. (Kamerstukken II 2014–2015 [31 936, nr. 291](#)). Uit de evaluatie bleek dat aan alle elementen van de evaluatie was voldaan, zodat fase 2 in werking kon treden. Het kabinet heeft het Aldersadvies uit 2015 overgenomen en heeft hieraan enkele additionele hinderbeperkende maatregelen toegevoegd. Met ingang van 1 januari 2016 is een vergunning burgermedegebruik verleend voor de volledige ruimte van 25.000 extra vliegtuigbewegingen.

Voor Lelystad is in 2015 een luchthavenbesluit vastgesteld voor 45.000 vliegtuigbewegingen «groot handelsverkeer». Vanaf 2018 komt deze extra capaciteit op Lelystad gefaseerd beschikbaar afgestemd op de marktontwikkelingen.

Met het vaststellen van de beide luchthavenbesluiten is de eerste stap van de beleidsopgave van de creatie van 70.000 extra vliegtuigbewegingen op Eindhoven en Lelystad gerealiseerd.

Indicator: Luchthavengelden, ATC-heffingen en overheidsheffingen (aeronautical kosten)					
Ranglijst kostenniveau (van hoog naar laag)	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Streefwaarde 2015 e.v.
London Heathrow (LHR)	1	1	1	1	
Parijs (CDG)	2	3	3	3	
Frankfurt (FRA)	3	2	2	2	
Gatwick	4	4	4	4	
Schiphol	8	8	8	9	< LHR, FRA, CDG
Zürich	5	5	5	6	
München	6	6	6	5	
Brussel	9	9	9	8	
Madrid	7	7	7	7	

Bron: SEO, jaarlijkse Benchmark Luchthavengelden en Overheidsheffingen 2015

In de tabel geldt hoe hoger het getal, hoe lager het kostenniveau.

Toelichting

Om te kunnen vaststellen of Schiphol een concurrerend kostenniveau heeft, vindt jaarlijks een vergelijking plaats van de luchthavengelden, de ATC-heffingen en de overheidsheffingen op Schiphol en tien concurrerende luchthavens. In deze benchmark wordt berekend wat op de verschillende luchthavens voor een vergelijkbaar aantal vluchten betaald zou moeten worden. De resultaten van de benchmark van 2015 laten zien dat Schiphol medio 2015 op dit vlak de goedkoopste is van de negen onderzochte luchthavens in de benchmark. Van belang is dat Schiphol een concurrerend kostenniveau behoudt, zoals ook omschreven in de Actieagenda Schiphol (Kamerstukken II 2015–2016 [29 665, nr.224](#)), waarover meer onder beleidswijzigingen.

Kengetal: Geluidsbelasting rond Schiphol					
Periode	2012	2013	2014	2015	grens- waarde TVG
Gedurende het gehele etmaal (L_{den})	62,71	62,45	62,55	62,67	63.46 dB(A)
Gedurende de periode van 23.00 tot 7.00 uur (L_{night})	52,47	52,09	52,14	52,35	54.44 dB(A)

Bron: Handhavingsrapportage Schiphol van de ILT 2015
Bron grenswaarde: Luchthavenverkeerbesluit 2004

Toelichting

In het Luchthavenverkeerbesluit (Algemene Maatregel van Bestuur, 18 september 2008) zijn voor de luchthaven Schiphol de grenzen gesteld aan de totale hoeveelheid geluid (Totaal Volume Geluid, TVG) dat het vliegverkeer in een jaar mag produceren. De geluidsbelasting van het vliegverkeer moet worden begrensd met op handhavingpunten vastgestelde grenswaarden (aan de baankoppen en bij aanpalende bebouwde kom).

In het Luchthavenverkeerbesluit Schiphol is vastgelegd dat de totale hoeveelheid geluid van het luchthavenluchtverkeer bij Schiphol per gebruiksjaar overdag (L_{den}) niet meer dan 63,46 dB(A) en voor de nacht (L_{night}) niet meer dan 54,44 dB(A) mag bedragen. IenM stelt de grenswaarden vast maar heeft geen directe invloed op de daadwerkelijk gerealiseerde geluidsbelasting, dat is de verantwoordelijkheid van de sector. Bij dreigende overschrijding wordt door de ILT handhavend opgetreden. De Handhavingsrapportage Schiphol 2015 van de ILT is aan de Tweede Kamer aangeboden (Kamerstukken II 2015–2016 [29 665, nr. 223](#)).

Voor de jaarlijkse totale risicogewicht score (TRG-score) voor Schiphol in relatie tot de TRG-grenswaarde in het Luchthavenverkeerbesluit wordt verwezen naar de Handhavingsrapportage Schiphol, ILT, 2015.

Kengetal: Aantal passagiersbestemmingen waarnaar (> 2 x per jaar) met vnl. geregelde vluchten wordt gevlogen per luchthaven						
Luchthaven	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Amsterdam	263	271	266	261	264	263
Frankfurt	283	288	301	286	286	287
London Heathrow	165	174	176	176	179	180
Parijs Charles de Gaulle	271	268	256	258	278	274
Brussel	188	200	190	181	192	190

Bron: Amsterdam Airport Schiphol (AAS), op basis van APGdat, januari 2016

Toelichting

In deze tabel zijn de bestemmingen opgenomen waarvoor geldt dat deze meer dan twee keer per jaar worden aangevlogen.

Kengetal: Aantal vliegtuigbewegingen, aantal passagiers en vrachtonnage per luchthaven						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vliegbewegingen (x 1.000)						
Amsterdam	386	420	423	426	438	451
Frankfurt	458	481	476	466	463	457
London Heathrow	449	476	471	470	471	472
Parijs Charles de Gaulle	492	507	491	472	465	469
Brussel	205	214	206	199	214	221
Passagiers (x miljoen)						
Amsterdam	45	50	51	53	55	58
Frankfurt	53	56	57	58	59	61
London Heathrow	66	69	70	72	73	75
Parijs Charles de Gaulle	58	61	61	62	64	66
Brussel	17	19	19	19	22	23
Vracht (x 1.000 ton)						
Amsterdam	1.512	1.524	1.483	1.531	1.633	1.621
Frankfurt	2.199	2.133	1.986	2.016	2.051	1.993
London Heathrow	1.473	1.484	1.465	1.423	1.499	1.497
Parijs Charles de Gaulle	2.177	2.088	1.950	1.876	1.896	1.861
Brussel	476	475	459	430	454	463

Bron: Amsterdam Airport Schiphol (AAS), januari 2016

Toelichting

Inzet van het beleid is het optimaliseren van de netwerkqualiteit in combinatie met een concurrerende en duurzame luchtvaart. De netwerkqualiteit wordt mede bepaald door overheidstarieven en -maatregelen, maar is voor een groot deel niet direct beïnvloedbaar. Bovenstaande kengetallen geven de omvang van het netwerk in aantallen bestemmingen en het verkeer en vervoer op Schiphol weer in vergelijking met andere grote Noordwest-Europese luchthavens.

In de jaarlijkse Monitor Netwerkqualiteit en Staatsgaranties laat IenM elk jaar de ontwikkeling van de netwerkqualiteit van Schiphol monitoren. De jaarlijkse Monitor Netwerkqualiteit en Staatsgaranties geeft een beeld van de ontwikkeling van de kwaliteit van het verbindingennetwerk (de connectiviteit) op Schiphol ten opzichte van enkele concurrerende buitenlandse luchthavens. Daarnaast wordt in de monitor het verbindingennetwerk van Skyteam (Air France KLM en alliantiepartners) vanaf Schiphol vergeleken met dat vanaf Parijs Charles de Gaulle. Zo wordt de naleving van de staatsgaranties gevolgd die in het kader van de fusie van KLM met Air France zijn afgesproken. Uit het onderzoek blijkt dat het verbindingennetwerk van Schiphol ook in 2015 sterker groeit dan de netwerken van de vier andere West-Europese luchthavens in de benchmark (Londen Heathrow, Parijs Charles de Gaulle, Frankfurt en München). De netwerken van Istanbul en Dubai ontwikkelen zich echter nog sterker. De connectiviteit van de Skyteam alliantie heeft zich de afgelopen jaren op Schiphol sterker ontwikkeld dan op Parijs Charles de Gaulle.

Kengetal: Gemiddelde EU-brede vertraging per en-route vlucht toe te rekenen aan Air Traffic Management (in minuten)				
	2012	2013	2014	2015
Taakstelling vanaf 2000 met herijking voor 2002–2006	0,7	0,6	0,5	0,5
Gerealiseerd	0,63	0,54	0,61	0,76

Bron: Performance Review Body, Performance monitoring Dashboard 2016

Toelichting

Het Rijk heeft geen directe invloed op het aantal minuten vertraging in het Europese luchtruim.

Dit kengetal is een internationaal gemiddelde en wordt bepaald door operationele factoren, zoals capaciteitsplanning, human resource management, weersomstandigheden en stakingen. Dit kengetal geeft wel een beeld van de efficiëntie van het luchtvaartbestel.

Kengetal: Gemiddelde ATFM in Nederlands-luchtruim (ATFM staat voor «Air Traffic Flow Management»-vertraging per vlucht (in minuten))	
	2015
Gemiddelde ATFM-vertraging per vlucht	2,0
Gerealiseerd	2,91

Bron: Luchtverkeersleiding Nederland 2016

Toelichting

Dit kengetal heeft betrekking op de gemiddelde en-route vertraging per vlucht in het Nederlandse luchtruim en de gemiddelde vertraging op Schiphol tezamen. Het merendeel van de vertragingen treedt op in de terminalfase van een vlucht en wordt veroorzaakt door weersomstandigheden (storm, mist, sneeuw) die een direct negatief effect hebben op de afhandeling van de starts en landingen in de vluchtfase onder een hoogte van één kilometer. Beperkte aantallen vliegtuigopstelplaatsen kunnen ook vertragingen veroorzaken. De vertragingen in 2015 zijn vooral veroorzaakt door weersomstandigheden, de implementatie van een nieuw Voice Communication System (VCS) en een aanbod van vliegtuigen dat de ATC-afhandelingscapaciteit overstijgt (bunching-effect).

Beleidswijzigingen

De komende jaren wordt uitwerking gegeven aan de Luchtvaartnota (Kamerstukken II 2011–2012 [31 936 A](#)), de Luchtruimvisie (Kamerstukken II 2011–2012 [31 936, nr. 114](#)) en het State Safety Programme 2015–2019. De bij deze nota's behorende uitvoeringsagenda's (Kamerstukken II, 2010–2011, [31 936, nr. 47](#)) en het SSP Actieplan zijn hierbij leidend. Daarnaast is in april 2016 de Actieagenda Schiphol aan de Tweede Kamer aangeboden (Kamerstukken II 2015–2016 [29 665, nr. 224](#)). Deze agenda bevat een overzicht van maatregelen voor de komende jaren die de overheid en sector gezamenlijk nemen om de concurrentiepositie van Schiphol te behouden en te versterken. Het gaat daarbij naast kostenreductie door de sector ook om de bereikbaarheid van Schiphol via spoor en weg, inzet op innovatie en duurzaamheid en het creëren van ruimte voor wonen en vliegen.

Het is tevens van groot belang dat Europa prioriteit geeft aan het vergroten van de concurrentiekracht van de Europese luchtvaart en het behoud van de regionale en mondiale connectiviteit van Europa. Ook dit is in de actieagenda opgenomen. De in 2016 onder Nederlands voorzitterschap overeengekomen onderhandelingsmandaten voor de Europese Commissie, om met ondermeer de Golfstaten afspraken te kunnen maken over eerlijke concurrentie in ruil voor geleidelijke marktopening, worden vanaf 2016 en verder gebruikt om te onderhandelen.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 17 Luchtvaart (bedragen x € 1.000)								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Verplichtingen	19.220	31.678	11.956	14.474	13.889	6.846	7.332	
Uitgaven:	21.288	28.136	14.049	13.165	13.157	10.966	8.652	
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			74%					
17.01 Luchtvaart	21.288	28.136	14.049	13.165	13.157	10.966	8.652	
17.01.01 Opdrachten	5.651	9.429	8.739	6.019	9.973	8.382	6.168	
– Opdrachten GIS	1.401	2.391	3.487	284	5.021	2.800	0	
– Overige opdrachten	4.250	7.038	5.252	5.735	4.952	5.582	6.168	
17.01.02 Subsidies	2.423	8.254	3.664	759	1.559	959	959	
– Leefbaarheidsfonds	0	5.300	2.900	0	1.000	400	400	
– Overige subsidies	2.423	2.954	764	759	559	559	559	
17.01.03 Bijdrage aan agentschappen	12.068	9.040	69	4.811	49	49	49	
– waarvan bijdrage aan RWS (Caribisch Nederland)	12.010	8.955	0	4.748	0	0	0	
– waarvan bijdrage aan RWS	35	71	49	49	49	49	49	
– waarvan bijdrage aan KNMI	23	14	20	14	0	0	0	
17.01.05 Bijdrage aan internationale organisaties	1.146	1.313	1.477	1.476	1.476	1.476	1.476	
17.01.06 Bijdrage aan ZBO's en RWT's	0	100	100	100	100	100	0	
– LVNL	0	100	100	100	100	100	0	
Ontvangsten	31.354	10.312	325	325	325	325	325	

Extracomptabele verwijzingen

Extracomptabele verwijzing van artikel 17 naar de belastinguitgaven (bedragen x € mln)						
Belastinguitgaven (x € mln)	Bijstelling 2016 t.o.v. MN2016	2016 MN2017	Beleid 2017	Endogeen 2017	Endogeen in %	2017 MN2017
Accijns						
Vrijstelling accijns luchtvaartuigen	– 74	2.123	6	15	0,7%	2.145

Bron: Bijlage 5 van de Miljoenennota 2017

Budgetflexibiliteit

17.01 Luchtvaart

Het grootste deel van de uitgaven is juridisch verplicht. Het betreft de uitfinanciering van aangegane verplichtingen voor opdrachten en subsidies voor onder meer het project geluidsisolatie Schiphol (GIS), de uitgaven voor het Schadeschap Schiphol en voor de uitvoering van toezichtstaken door de Autoriteit Consument & Markt (ACM). Voor een overzicht van de subsidies wordt verwezen naar de bijlage Subsidies. De subsidies hebben een tijdschorsing. Op basis van de opdrachtbrief aan RWS voor Beleidsondersteuning en advies (BOA) is het budget voor 2017, ultimo 2016 juridisch verplicht.

De bijdrage aan internationale organisaties betreft de jaarlijkse contributie aan de International Civil Aviation Organization (ICAO), aan het hiertoe opgezette samenwerkingsverband binnen ABIS en aan de European Civil Aviation Conference (ECAC). Dit bedrag is daarmee geheel juridisch verplicht.

De resterende niet juridisch verplichte ruimte is belegd met de activiteiten uit de uitvoeringsagenda bij de Luchtvaartnota (Kamerstukken II 2010–2011 [31 936, nr. 47](#)) en het State Safety Programme Actieplan 2015.

17.01 Luchtvaart

De afname van het budget na 2016 wordt met name veroorzaakt door een afname van de benodigde middelen voor opdrachten Geluidsisolatie Schiphol (GIS) en door de lagere agentschapsbijdrage aan RWS bestemd voor Caribisch Nederland. De agentschapsbijdrage wordt na 2018 beëindigd omdat de uitvoering van de masterplannen luchthavens Caribisch Nederland dan wordt voltooid.

17.01.01 Opdrachten

Opdrachten Geluidsisolatie Schiphol (GIS)

Doel van het project Geluidsisolatie Schiphol fase 3 (GIS-3) is het verminderen van geluidshinder voor omwonenden van Schiphol door middel van geluidsisolatie. De geplande uitgaven voor 2017 en verder hebben betrekking op aankopen in de geluidssloopzones, klachtenafhandeling en de behandeling en uitbetaling van schadeclaims.

Overige opdrachten

1. Luchtvaartnota, actieagenda, ORS en de overlegtafels

Sinds 2008 zijn drie Alderstafels actief: Schiphol, Eindhoven en Lelystad. In 2016 is de Alderstafel voor Eindhoven overgegaan in een uitvoeringstafel. De Alderstafels bieden een succesvolle overlegstructuur van belanghebbenden in deze luchthavenregio's. De Aldersadviezen vormen voor het kabinet een waardevolle basis voor beleidskeuzes ten aanzien van de ontwikkeling van luchthavens in relatie tot de effecten op de leefomgeving. Ook in 2017 blijven de uitvoeringstafel Eindhoven en de Alderstafel Lelystad actief. Op Schiphol is de Alderstafel inmiddels samen met de Commissie Regionaal Overleg luchthaven Schiphol (CROS) overgegaan in de Omgevingsraad Schiphol (ORS).

2. Normen en handhavingstelsel

De ontwikkeling van Schiphol tot 2020 vindt plaats binnen de aan de Alderstafel afgesproken kaders. Het budget is bestemd voor opdrachten ten behoeve van de implementatie van het nieuwe normen- en handhavingstelsel voor Schiphol en aanpassing van de wet- en regelgeving en het Luchthavenindelingbesluit Schiphol (LIB)/ Luchthavenverkeerbesluit Schiphol (LVB). Dit zal op basis van de huidige inzichten in 2017 van kracht worden.

3. Verminderen risico op vogelaanvaringen

In 2017 wordt opnieuw gewerkt aan het uitvoeren van de maatregelen uit het convenant Reduceren risico vogelaanvaringen Schiphol om de vogelaanvaringsproblematiek te verminderen. De maatregelen betreffen het ontwikkelen en toepassen van detectieapparatuur, maatregelen

gericht op populatiebeheer en een aanscherping van de ruimtelijke beperkingen ten aanzien van de foerageer-, rust- en broedgebieden.

4. State Safety Programme

Op basis van de door het ministerie en de luchtvaartsector uitgevoerde risicoanalyse zijn het State Safety Programme 2015–2019 en het SSP Actieplan 2015 opgesteld. Vanaf 2016 wordt uitvoering gegeven aan het Actieplan. Het plan betreft onder andere maatregelen om de wetgeving op orde te brengen, de veiligheid met prestatie-indicatoren meetbaar te maken en de introductie van veiligheidsmanagement door de gehele luchtvaartsector.

5. Nadere uitwerking luchtruimvisie en civiel-militaire samenwerking

Als uitwerking van de Luchtruimvisie worden verschillende onderzoeken en studies uitgevoerd voor de voorbereiding van luchtruimwijzigingen en aanpassingen van het luchtverkeersleidingsconcept. Hiertoe worden activiteiten uitgevoerd in samenwerking met de Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL) en het Commando Luchtstrijdkrachten (CLSK) van het Ministerie van Defensie.

Door middel van jaarlijkse voortgangsbrieven wordt de voortgang gemeld van hoe en wanneer de luchtverkeersleidingsorganisaties uitvoering geven aan de beoogde luchtruimwijzigingen en aan de aanpassingen aan het luchtverkeersleidingsstelsel. De uitwerking van de verdergaande civiel-militaire samenwerking op het gebied van luchtverkeersdienstverlening is daarbij een belangrijk aspect.

6. KDC

De Stichting Knowledge & Development Center (KDC) levert kennis om innovatieve oplossingen te vinden voor de duurzame ontwikkeling van de Mainport Schiphol. In het KDC werken de partners KLM, Schiphol en Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL) samen met universiteiten en kennisinstellingen om alle operationele processen op en rond Schiphol te innoveren, zowel op de grond als in de lucht.

7. Opdrachten Caribisch Nederland

Het betreft de aanschaf van apparatuur ter bevordering van het veilig gebruik van de luchthavens en ter verbetering van de bedrijfsvoering. Tevens betreft het de financiering van diverse onderzoeken en opleidingen.

17.01.02 Subsidies

Versneld onderploegen graanresten ten behoeve van reduceren risico vogelaanvaringen

Met het convenant Reduceren risico vogelaanvaringen Schiphol is een vergoedingsregeling in het leven geroepen voor het versneld onderwerken van de graanresten na de oogst in een deel van de Haarlemmermeerpolder. De boeren die de overeenkomst hebben ondertekend ontvangen hiervoor in 2016 een vergoeding per hectare versneld ondergewerkte graanakker.

Omgevingsraad Schiphol en commissies regionaal overleg

lenM draagt financieel bij aan de activiteiten van de Omgevingsraad Schiphol (ORS). Dit onafhankelijke overleg- en adviesorgaan verenigt bewoners, regionale en lokale overheden en luchtvaartpartijen met als doel om de hinder van Schiphol zoveel mogelijk te beperken en een

optimaal gebruik van de luchthaven te bevorderen. De jaarlijkse bijdrage bedraagt maximaal € 0,369 miljoen. De luchthavens van nationale betekenis Eelde, Lelystad, Maastricht en Rotterdam kennen in 2017 eveneens commissies voor regionaal overleg. In 2017 is de rijksbijdrage per commissie maximaal € 0,035 miljoen.

Leefbaarheidsfonds

Bij de afnemende mogelijkheden van hinderbeperking is de tweede tranche van het leefbaarheidsfonds een belangrijke impuls voor de inpassing van de luchthaven Schiphol in zijn omgeving. De partijen Schiphol, de provincie Noord-Holland en het Rijk hebben afgesproken om in totaal € 30 miljoen voor een tweede fase ter beschikking te stellen aan de Stichting Leefomgeving Schiphol.

Het Rijk stelt maximaal € 10 miljoen ter beschikking, waarvan maximaal € 5,3 miljoen in 2016 en maximaal € 2,9 miljoen in 2017. De overige € 1,8 miljoen wordt in de jaren 2019 – 2021 ter beschikking gesteld.

Incidentele subsidies

lenM treedt toe tot het KLM Corporate Biofuel Programme. De bijdrage van € 0,2 miljoen aan het programma wordt door KLM voor 100% geïnvesteerd om duurzame biokerosine in te kopen en draagt daarmee bij aan de vergroening van de luchtvaartsector.

Voor het leefbaarheidsfonds Eindhoven zal in 2016 een incidentele subsidie van € 0,2 miljoen verstrekt worden.

17.01.03 Bijdrage aan agentschappen

Het betreft voornamelijk de bijdrage aan RWS voor uitvoering van activiteiten in het kader van Beleidsondersteuning en advies.

17.01.05 Bijdragen aan internationale organisaties

Voor de jaarlijkse contributie aan de International Civil Aviation Organization, aan het hiertoe opgezette samenwerkingsverband binnen ABIS (de ABIS-groep vertegenwoordigt de burgerlijke luchtvaartautoriteiten van Oostenrijk, België, Nederland, Luxemburg, Ierland, Zwitserland en Portugal), en aan de European Civil Aviation Conference (ECAC) wordt in 2017 een bedrag uitgegeven van € 1,485 miljoen, waarvan € 1,32 miljoen via de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS).

17.01.05 Bijdragen aan ZBO's (LVNL)

Ten behoeve van het geschikt maken van de Soesterberg radar voor burgermedegebruik wordt een bijdrage van € 0,1 miljoen verstrekt aan de Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL).

Garantie LVNL

Het luchtvaartbegeleidingssysteem van de Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL) nadert het einde van zijn technische levensduur en dient te worden vervangen. Daarnaast wordt een uitbreiding van de huisvesting voorzien. Hiervoor gaat LVNL bij het Ministerie van Financiën leningen aan voor een totaalbedrag van € 165 miljoen. In het kader van de regelgeving met betrekking tot schatkistbankieren stelt het Ministerie van lenM zich garant voor deze leningen.

Beleidsartikel 18 Scheepvaart en Havens

Algemene doelstelling

Het realiseren van een efficiënt, veilig en duurzaam goederenvervoersysteem, waarbinnen de internationale concurrentiekracht van de mainport en van de Nederlandse maritieme sector wordt versterkt.

Rollen en verantwoordelijkheden

(Doen) uitvoeren

De Minister is verantwoordelijk voor het in stand houden van een robuust hoofdnetwerk van vaarwegen. Vanuit de begroting Hoofdstuk XII (artikel 26.01) wordt een bijdrage gedaan aan het Infrastructuurfonds. Via het Infrastructuurfonds (artikel 15, 17 en 18) investeert de Minister door middel van aanleg en benutting in dit netwerk, in binnenhavens en in de maritieme toegang van zeehavens om een goede en betrouwbare bereikbaarheid over water van de economische kerngebieden te realiseren. Aanleg- en benuttingsprojecten worden in het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) vastgelegd. De Minister is verantwoordelijk voor toezicht en nautisch beheer. Rijkswaterstaat voert als beheerder het beheer, onderhoud en vervanging uit. De uitgaven aan beheer, onderhoud en vervanging worden verantwoord op het Infrastructuurfonds (artikel 15).

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de vormgeving en deels ook voor de uitvoering van het maritiem beleid. De rol «regisseren» heeft betrekking op de volgende taken:

- De Minister stelt normen en handhaaft deze om het veilige en duurzame gebruik van netwerken te waarborgen. De Minister ijvert regionaal en internationaal voor deze normen, bijvoorbeeld in de Raad Vervoer, Telecommunicatie en Energie van de EU en de Internationale Maritieme Organisatie (IMO), ook omdat een internationaal level playing field goed is voor de Nederlandse concurrentiepositie. Daarin passen een actief Nederlands lidmaatschap van IMO en Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR) en een gerichte bijdrage aan de totstandkoming van Europese regelgeving, inclusief een actieve rol in agentschappen als het Europese Maritieme Veiligheidsagentschap (EMSA) en andere organisaties.
- De in 2015 vastgestelde maritieme strategie geeft de leidende principes aan: meerwaarde door samenwerking, ruimte voor ondernemerschap en oog voor de stad en leefomgeving. Vanuit het oogpunt van verbetering van het milieu en van de kwaliteit van de leefomgeving in de zeehavengebieden wordt de innovatie en de transitie naar een duurzame scheepvaart bevorderd. IenM zorgt voor «state of the art» regelgeving op het gebied van marktordening, passagiersrechten, bemanningszaken en security. Waar nodig wordt hiervoor internationaal samengewerkt.
- Met het programma Beter Benutten stimuleert de Minister een slim, efficiënt en veilig gebruik van de vaarwegen. Samen met de inspanningen van de vervoerders en verladers kan daarmee de capaciteit van de vaarwegen beter worden benut.
- De Minister geeft zoveel mogelijk ruimte voor ondernemerschap, met een maximaal beroep op de eigen verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven voor een permanente verbetering van de veiligheid en duurzaamheid met betrekking tot maritiem beleid.
- IenM draagt, binnen het kabinetsbrede bedrijvenbeleid onder coördinatie van het Ministerie van Economische Zaken, als vakdepartement verantwoordelijkheid voor de overheidsinbreng op de Topsector Logistiek en het maritieme cluster binnen de Topsector Water.

- Voorts zet de Minister in op een intensivering en stroomlijning van de inspanningen van alle overheden, belangenorganisaties en sectorpartijen betrokken bij bovenstaande beleidsopgaven.

Tenslotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de Inspectie Leefomgeving en Transport op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en toezicht) en door de Autoriteit Consument en Markt.

Indicatoren en Kengetallen

Hieronder zijn de beleidsmatige indicatoren en kengetallen voor scheepvaart en havens opgenomen. In productartikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds zijn de aan dit beleidsartikel gerelateerde productindicatoren en/of -kengetallen opgenomen.

Indicator: Passeertijd sluzen						
	Realisatie 2011	Realisatie 2012	Realisatie 2013	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Streefwaarde 2016 en 2017
Hoofdtransportas	67%	68%	69%	70%	68%	85%
Hoofdvaarweg	79%	78%	80%	80%	80%	75%
Overige vaarweg	92%	93%	92%	92%	91%	70%

Bron: RWS, 2015

Toelichting

De «passeertijd sluzen» is een absolute normtijd die voor elke sluis afzonderlijk is bepaald. Voor elk type vaarweg wordt een te realiseren percentage schepen nagestreefd dat binnen de normtijd de sluis passeert. De gerealiseerde passeertijden op de hoofdtransportassen voldoen nog niet aan de streefwaarden. Dit speelt al langere tijd en wordt, naast geplande onderhoudsmaatregelen voornamelijk veroorzaakt door gebrek aan capaciteit op de trajecten tussen Rotterdam en Zeeland. Voor de sluzen op die corridor lopen dan ook MIRT-projecten, gericht op het verbeteren van de toekomstige capaciteit. De passeertijden voor de hoofd- en overige vaarwegen scoren overall gezien wel ruim voldoende.

Kengetal: Ontwikkeling van het procentuele marktaandeel (in tonnen) van de Nederlandse havengebieden ten opzichte van de totale Noordwest Europese havenrange (de «Hamburg-Le Havre range»)							
	Basis waarde 2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totaal Nederlandse Zeehavens	44,9	47,8	47,2	47,9	47,5	47,2	48,1
Mainport Rotterdam	34,9	37,0	36,3	37,0	36,6	36,2	37,3
Overige Nederlandse Zeehavens	10,0	10,8	10,9	10,9	10,9	11,0	10,8

Bron: 2002–2010 Nationale Havenraad, 2011–2015 IenM

Toelichting

Dit kengetal geeft informatie over het marktaandeel van de Nederlandse zeehavens ten opzichte van de concurrerende Noordwest Europese havenrange (de zogenaamde «Hamburg-Le Havre range»). Het streven is het marktaandeel van de Nederlandse havengebieden ten opzichte van de totale Noordwest (de «Hamburg-Le Havre range») ten minste te handhaven.

«Totaal Nederlandse Zeehavens» laat in 2015 weer een lichte stijging van het marktaandeel zien ten opzichte van voorgaande jaren. Met name Mainport Rotterdam, die na een lichte stijging in 2012 in 2013 en 2014 marktaandeel verloor, laat een behoorlijke stijging van het marktaandeel zien. Het marktaandeel van de overige Nederlandse zeehavens laat een lichte daling zien.

Kengetal: Ontwikkeling in aantallen en bruto tonnage (GT)¹						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Van de vloot van in Nederland geregistreerde zeeschepen onder Nederlandse vlag²						
<i>Aantallen</i>						
Handelsvaart	725	769	800	822	808	790
Zeesleepvaart	249	235	247	260	258	275
Waterbouw	120	156	169	168	167	171
Totaal	1.094	1.160	1.216	1.250	1.233	1.236
<i>Bruto tonnage (GT) (x 1.000)</i>						
Handelsvaart	6.075	6.883	6.740	7.045	6.978	6.572
Zeesleepvaart	310	290	362	347	360	409
Waterbouw	450	513	531	533	537	531
Totaal	6.835	7.686	7.633	7.925	7.875	7.512
Van de vloot onder buitenlandse vlag in Nederlands eigendom of beheer³						
<i>Aantallen</i>						
Handelsvaart	433	422	408	403	403	432
Zeesleepvaart	459	456	477	498	519	512
Waterbouw	63	55	55	52	52	62
Totaal	955	933	940	953	974	1.006
<i>Bruto tonnage (GT) (x 1.000)</i>						
Handelsvaart	5.259	5.232	5.072	5.517	5.987	6.500
Zeesleepvaart	1.011	1.298	1.640	1.612	1.643	1.740
Waterbouw	251	210	264	248	285	312
Totaal	6.521	6.740	6.976	7.377	7.915	8.552

¹ Schepen > 100 GT en pontons > 1000 GT

² Bron: Inspectie Leefomgeving en Transport, 2016

³ Bron: cijfers 2010–2015 Inspectie Leefomgeving en Transport (februari 2016). Cijfers van zeeschepen onder buitenlandse vlag op basis van IHS.

Toelichting

Bovenstaande kengetallen geven informatie over de ontwikkeling in aantallen en bruto tonnage (GT) van de vloot in Nederlands eigendom of beheer onder Nederlandse en buitenlandse vlag. De gegevens zijn opgesplitst naar de sectoren handelsvaart, zeesleepvaart en waterbouw. De groei c.q. afname van de vloot onder Nederlandse vlag is niet alleen van overheidsbeleid afhankelijk, maar van meerdere factoren zoals de wereldwijde groei van het ladingaanbod en investeringsklimaat, het zeevaartbeleid (waaronder fiscale klimaat) van andere landen en de individuele prestaties van de ondernemingen. Een toename van de vanuit Nederland beheerde vloot (en dan met name de Nederlandse vlag) is gunstig voor de ontwikkeling van de toegevoegde waarde.

Kengetal: veiligheid scheepvaart							
Aantal scheepvaartongevallen (inclusief visservaartuigen en recreatievaart) op het Nederlandse deel van de Noordzee (Nederlandse en buitenlandse vlag)							
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Zeer ernstige scheepvaartongevallen (ZESO)	1	1	0	4	2	0	0
Ernstige scheepvaartongevallen	4	9	4	15	13	12	11
Totaal (ESO)	5	10	4	19	15	12	11
Aantal significante ongevallen met schepen op de Nederlandse binnenwateren ¹							
Aantal significante scheepsongevallen	96	164	159	161	136	138	157
Aantal doden en gewonden op schepen op de Nederlandse binnenwateren (ook onder niet Nederlandse vlag)							
Aantal doden	7	4	8	4	9	4	5
Aantal gewonden	49	45	63	58	27	44	35

¹ Voor de beoordeling van de ontwikkeling van de veiligheid op de Nederlandse binnenwateren wordt gebruik gemaakt van het begrip «significant scheepsongeval». Significante scheepsongevallen zijn scheepsongevallen op de Nederlandse binnenwateren met schepen (ook onder niet Nederlandse vlag) waarbij schade is ontstaan die als ernstig wordt geclassificeerd in de vorm van slachtoffers (doden/gewonden), stremming van de vaarweg of schade aan de vaarweg, schip, lading of milieu.

Bron: RWS, 2015

Toelichting

In 2015 zijn op het Nederlandse deel van de Noordzee elf ESO's (ernstige scheepvaartongevallen) geregistreerd. Er hebben in 2015 geen ZESO's plaatsgevonden. De elf ESO's zijn als volgt verdeeld: koopvaardij (vijf), visserij (vier) en recreatievaart (twee). Sinds 2012 is de registratie en classificatie van scheepsongevallen op de Noordzee aanzienlijk verbeterd en verfijnd. Dit heeft tot het inzicht geleid dat de historische reeks 2004–2011 waarschijnlijk een onderschatting van het aantal ESO's geeft dat in werkelijkheid is opgetreden. Om een goede uitspraak te kunnen doen over de ontwikkeling van de veiligheid van scheepvaart op de Noordzee moet vanaf 2012 een nieuwe historische reeks van ESO's worden opgebouwd. De historische reeks van ZESO's wordt wel betrouwbaar geacht.

Het aantal geregistreerde significante scheepsongevallen op het binnenwater lag in 2015 op 157. Het aantal was iets hoger dan eerder gerapporteerd is voor 2013 en 2014 en ligt op het niveau van de getallen gerapporteerd over 2010, 2011 en 2012. Jaarlijks treedt variatie in het aantal ongevallen op en veranderingen in het aantal scheepsongevallen moet daarom over een langere periode gevolgd worden, voor uitspraken over veranderingen in de veiligheid gedaan kunnen worden. De variatie in aantal ongevallen ontstaat doordat het optreden van ongevallen deels door toeval wordt bepaald. Ook is de registratiegraad van scheepsongevallen niet altijd constant.

In 2015 vielen vijf doden bij scheepsongevallen. Vier doden vielen bij de recreatievaart, 1 bij de beroepsvaart. Naar aanleiding van een aantal ernstige scheepsongevallen in de recreatievaart in 2013, waarbij negen dodelijke slachtoffers vielen, is sprake van een hoger aantal doden dan gemiddeld. Onderzoek heeft uitgewezen dat structurele beleidswijzigingen niet noodzakelijk zijn. De watersportsector heeft naar aanleiding van de ongevallen zelf initiatief genomen om te komen tot verbetermaatregelen.

Beleidswijzigingen

In 2017 zijn er geen beleidswijzigingen. De met de rijksbrede Nederlandse Maritieme Strategie 2015 – 2025 (Kamerstukken II 2014–2015 31 409, nr. 70) ingezette koers wordt ook in 2017 voortgezet. Daarbij zal in 2017 nog meer accent worden gelegd op interdepartementale samenwerking bij de uitwerking van de maritieme strategie.

Inhoudelijk richt het maritieme beleid zich op zes grote thema's: Human Capital, Innovatie, Handel, Bereikbaarheid, Veiligheid en Milieu en Veiligheidsdreigingen en Stabiliteit. Bij de uitwerking van deze thema's zal zo veel mogelijk worden aangesloten bij maatschappelijke trends en ontwikkelingen. Concreet betekent dit dat in 2017 het accent en de beleidsfocus nog meer komt te liggen op:

- Oplossingen die de gehele maritieme cluster versterken in plaats van oplossingen die zich richten op versterking van afzonderlijke deelsectoren van de maritieme cluster.
- Maatwerkoplossingen waarbij beter rekening wordt gehouden met de wensen en kenmerken van specifieke gebruikersgroepen.
- Het beter benutten van infrastructuur.
- Het functioneren van de logistieke keten als geheel en ladingstromen in plaats van een focus op afzonderlijke vervoersmodaliteiten.
- Informatiestromen (naast fysieke stromen).
- Duurzame in plaats van incidentele oplossingen.

Het in 2016 aflopende werkprogramma zeehavens zal in 2017 worden vervolgd in een nieuw werkprogramma. Hierbij zal meer focus aangebracht worden op de thema's waar de betrokken partners met elkaar het verschil kunnen maken. Versterking van de concurrentiepositie van de havens en het havenbedrijfsleven zal uitgangspunt blijven.

Begin 2016 is een beleidsdoorlichting voor het gehele beleidsartikel van start gegaan. De afronding daarvan is voorzien eind 2016.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 18 Scheepvaart en havens (bedragen x € 1.000)								
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen		30.508	37.571	11.665	4.098	4.197	4.244	4.738
Uitgaven:		10.932	26.385	27.752	17.315	14.197	11.222	4.738
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>				97%				
18.01	Scheepvaart en havens	10.932	26.385	27.752	17.315	14.197	11.222	4.738
18.01.01	Opdrachten	6.279	19.122	16.908	9.878	8.402	7.886	2.120
	– Topsector logistiek	4.909	16.013	15.323	7.967	6.469	5.931	0
	– Overige opdrachten	1.370	3.109	1.585	1.911	1.933	1.955	2.120
18.01.02	Subsidies	2.200	4.787	8.225	4.819	3.177	718	0
	– Topsector logistiek	1.750	4.337	7.775	4.819	3.177	718	0
	– Overige subsidies	450	450	450	0	0	0	0
18.01.03	Bijdrage aan agentschappen	1.283	1.290	1.441	1.441	1.441	1.441	1.441
	– waarvan bijdrage aan RWS	1.283	1.290	1.441	1.441	1.441	1.441	1.441
18.01.05	Bijdragen aan internationale organisaties	1.170	1.186	1.178	1.177	1.177	1.177	1.177
Ontvangsten		0	0	0	0	0	0	0

Extracomptabele verwijzingen

Extracomptabele verwijzing naar artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)					
	2017	2018	2019	2020	2021
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds	778.903	909.789	997.938	858.087	779.931
Andere ontvangsten van artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds	93.675	120.617	127.927	100.240	59.500
Totale uitgaven op artikel 15 Hoofdvaarwegennet van het Infrastructuurfonds	872.578	1.030.406	1.125.865	958.327	839.431
<i>waarvan</i>					
15.01 Verkeersmanagement	8.428	8.428	8.428	8.428	8.428
15.02 Beheer, onderhoud en vervanging	366.969	382.587	326.299	298.791	236.016
15.03 Aanleg	186.361	302.555	285.586	203.503	262.811
15.04 Geïntegreerde contractvormen/PPS	10.904	40.448	211.999	155.058	41.970
15.06 Netwerkgebonden kosten HVWN	299.916	296.388	293.553	292.547	290.206
15.07 Investeringsruimte	0	0	0	0	0

Extracomptabele verwijzing naar artikel 17.06 PMR van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)					
	2017	2018	2019	2020	2021
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 17.06 PMR van het Infrastructuurfonds	6.866	4.316	3.796	1.690	2.934
Andere ontvangsten van artikel 17.06 PMR van het Infrastructuurfonds	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 17.06 PMR van het Infrastructuurfonds	6.866	4.316	3.796	1.690	2.934
<i>waarvan</i>					
17.06 Project Mainportontwikkeling Rotterdam	6.866	4.316	3.796	1.690	2.934

Extracomptabele verwijzing naar artikel 18.03 Intermodaal vervoer van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)					
	2017	2018	2019	2020	2021
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 18.03 Intermodaal vervoer van het Infrastructuurfonds	4.723	0	0	0	0
Andere ontvangsten van artikel 18.03 Intermodaal vervoer van het Infrastructuurfonds	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 18.03 Intermodaal vervoer van het Infrastructuurfonds	4.723	0	0	0	0
<i>waarvan</i>					
18.03 Intermodaal vervoer	4.723	0	0	0	0

Extracomptabele verwijzing van artikel 18 naar de belastinguitgaven (x € mln)						
Belastinguitgaven (x € mln)	Bijstelling 2016 t.o.v. MN2016	2016 MN2017	Beleid 2017	Endogeen 2017	Endogeen in %	2017 MN2017
Verlaging lastendruk op ondernemingen						
Willekeurige afschrijving zeeschepen	0	3	0	0	0,0%	3
Keuzeregime winst uit zeescheepvaart (tonnagebelasting)	0	120	0	0	0,0%	120
Verlaging lastendruk op arbeid						
Afdrachtvermindering zeevaart	1	116	0	3	2,3%	119
Accijns						
Vrijstelling communautaire wateren	37	1.284	4	5	0,4%	1.293

Bron: Bijlage 6 van de Miljoenennota 2017

Budgetflexibiliteit

18.01 Scheepvaart en havens

De bijdragen aan agentschappen en internationale organisaties zijn volledig juridisch verplicht en hebben een structureel karakter.

Voor de Topsector Logistiek zijn zowel het subsidiedeel aan de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) als de opdrachten via Connekt volledig juridisch verplicht. Het opdrachtenbudget voor lenM opdrachten voor de topsector Logistiek is grotendeels juridisch verplicht.

Van het overige opdrachtenbudget is circa de helft juridisch verplicht. Het betreft de uitfinanciering van aangegane verplichtingen voor onder meer de uitvoering van toezichtstaken door de ACM, de uitvoering van inningstaken betreffende het Verkeersbegeleidingstarief door de Belastingdienst/douane en de monitoring van maritieme indicatoren en kengetallen. De bijdrage aan kennismakingsstages zeevaart en koopvaardij is conform de vastgestelde subsidieregeling verplicht.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor beleidsonderzoek gericht op onder meer binnenvaart, zeevaart, zeehavens en Caribisch Nederland.

Toelichting op de financiële instrumenten

18.01 Scheepvaart en havens

18.01.01 Opdrachten

- lenM draagt financieel jaarlijks bij aan de ACM voor het uitvoeren van toezicht op het loodswezen. De overige kosten van het toezicht worden via het loodstarief doorberekend aan de scheepvaart.
- Voor beleidswerk gericht op havens (onder andere havensamenwerking) en Caribisch Nederland (de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba) is het benodigde budget gereserveerd.
- In 2017 zal het in 2016 aflopende werkprogramma Zeehavens worden verlengd met nieuwe acties om samen met de Nederlandse havenbedrijven en het havenbedrijfsleven de concurrentiepositie van de zeehavens te versterken.

- Als vlaggen-, kust- en havenstaat zet Nederland in IMO- en EU-verband in op verbetering van het stelsel van regelgeving (bij voorkeur door optimaliseren bestaande regelgeving).
- De concurrentiepositie van het maritieme cluster vereist de implementatie van verdragen, een gelijk speelveld en vermindering van de administratieve lasten. De inzet richt zich bijvoorbeeld op een Europese maritieme ruimte zonder grenzen, de bevordering van de aanwas in het maritieme onderwijs, het monitoren van de arbeidsmarkt en het faciliteren van verbetering van de efficiency van bemanningen. Hiervoor wordt beleidsinformatie verzameld en onderzoek verricht.
- Voor de topsector Logistiek worden de opdrachten op basis van het meerjarenprogramma en de op te starten activiteiten in 2016 en 2017 via het programmasecretariaat van de topsector uitgezet. Het programma is onderverdeeld in tien acties. Voor 2017 wordt in totaal voor € 15,3 miljoen aan activiteiten in de vorm van opdrachten uitgevoerd.

18.01.02 Subsidies

- Een grotere instroom in het nautisch onderwijs is voor een voldoende aanbod van zeevarenden gewenst. IenM heeft de regeling voor kennismakingstages voor potentiële studenten tot 2018 verlengd. Dit heeft een positief effect op de wervingskracht van het nautische onderwijs.
- Voor de topsector Logistiek worden de subsidies op basis van het meerjarenprogramma en de op te starten activiteiten in 2016 en 2017 via de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) uitgezet.
- Voor innovaties in de binnenvaart gericht op verduurzaming is er in 2016 en 2017 een subsidieregeling Innovaties Duurzame Binnenvaart ter grootte van € 0,2 miljoen per jaar.

18.01.03 Bijdragen aan agentschappen

In het kader van het Beleidsondersteuning en Advies (BOA) protocol met RWS zijn afspraken gemaakt over beleidsondersteuning en -advisering, die RWS uitvoert in opdracht van de beleids-DG's. Door middel van de agentschapbijdrage wordt capaciteit hiervoor bij RWS gereserveerd.

18.01.05 Bijdragen aan internationale organisaties

Vanuit de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) gelden betaald Nederland circa € 0,5 miljoen contributie aan de Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR) en circa € 0,4 miljoen contributie aan de International Maritime Organisation (IMO) conform verdragsverplichtingen. Daarnaast zijn bijdragen aan de International Association of Marine Aids to Navigation and Lighthouse Authorities (IALA) de Donaucommissie en North Atlantic Ice Patrol verschuldigd.

Beleidsartikel 19 Klimaat

Algemene Doelstelling

Klimaatverandering door menselijk handelen tegen gaan. Door uitstoot van CO₂ en overige broeikasgassen stijgt de temperatuur op aarde. Hierdoor verandert het klimaat en stijgt de zeespiegel. Nederland heeft internationale afspraken gemaakt om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en zo de klimaatverandering te beperken. Vermindering van CO₂-uitstoot biedt bovendien economische kansen, stimuleert slimme groene investeringen, creëert daarmee banen, en bevordert zo Nederlandse innovaties die ook buiten de landsgrenzen kunnen worden ingezet.

Rollen en Verantwoordelijkheden

Regisseren

De Minister van IenM regisseert de inhoudelijke lijn voor de nationale inbreng in de ontwikkeling van het Europese en het mondiale klimaatbeleid. Meer specifiek is de Minister van IenM verantwoordelijk voor:

- Het door Nederland nakomen van de (onder andere) in UNFCCC⁷ en EU-verband gemaakte afspraken over het reduceren van emissies van CO₂ en overige broeikasgassen en voor het emissiehandelssysteem waaronder het toewijzen en het doen veilen van CO₂-emissierechten;
- De regie op het nationale klimaatbeleid en de internationale aspecten van het IenM-beleid, inclusief het politieke optreden en de vertegenwoordiging in de betreffende internationale gremia. Daartoe horen onder andere de Europese Transport- en Milieuraad en relevante VN-bijeenkomsten;
- De opdracht aan de NEa voor het handelssysteem in CO₂-emissierechten. Ook de registratie van hernieuwbare energie voor het verkeer en de rapportage hierover ter controle van de duurzaamheid en de CO₂-prestatie zijn hier onderdeel van;
- De coördinatie van de Nederlandse inzet in internationaal kader bij de vaststelling van normen en plafonds, de vertaling daarvan naar Nederlandse wet- en regelgeving en de verdeling van doelstellingen over sectoren en milieuthema's. De doelen en normen hebben betrekking op het reduceren van CO₂-emissies van motorvoertuigen, op brandstofkwaliteit, op productie en inzet van duurzame biobrandstoffen, op de mondiale uitfasering van ozonlaagafbrekende stoffen en van gefluorideerde broeikasgassen en op de handel in CO₂-emissierechten (Emissions Trading System/ETS).

Het internationale IenM-beleid vindt niet alleen zijn grondslag in dit artikel. Specifieke rollen en verantwoordelijkheden van de Minister op de verschillende beleidsterreinen van IenM zijn bij de betreffende artikelen vermeld.

Stimuleren

Om de milieudoelen op het gebied van klimaat te behalen, is het belangrijk deze op een proactieve wijze met maatschappelijke partners te delen. Daarom stimuleert de Minister van IenM:

- Het aangaan en organiseren van allianties met en tussen bedrijven, branches, overheden en kennisorganisaties om de doelen uit de Klimaatagenda, de afspraken in het SER-Energieakkoord waar de Minister voor verantwoordelijk is en het Lokale Klimaatactieprogramma tot succesvolle uitvoering te brengen. Via het Lokale Klimaatactieprogramma, Green Deals en initiatieven voor reductie van CO₂-emissies brengt de Minister ondernemers, burgers en andere

⁷ United Nations Framework Convention on Climate Change.

- overheden beter in positie om maatregelen te nemen die goed zijn voor klimaat en economie;
- Zuinigere voertuigen. Dit gebeurt onder andere door de voorlopers in de sector te stimuleren en voor ontwikkeling van diverse alternatieve voertuigen en brandstoffen een kansrijke omgeving te creëren;
  - Het verduurzamen van brandstoffen in de sectoren mobiliteit en transport door afspraken te maken over de rijksbijdrage aan de Actieagenda duurzame brandstofvisie voor het doelbereik van 15 tot 20 petajoule energiebesparing voor 2020 en een maximumuitstoot van 25 megaton CO₂ in 2030. Dit vanuit het SER-Energieakkoord, pijler zeven transport en mobiliteit. Het bereiken van de jaardoelstelling voor hernieuwbare energie stimuleren door ontwikkeling en toepassing van alternatieve energiedragers zoals elektrisch rijden en rijden op waterstof, en het faciliteren van de aanleg van tankinfrastructuur voor alternatieve energiedragers.

Tenslotte is de Minister van IenM verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht).

Indicatoren en Kengetallen

Kengetal: Sectorale niet-ETS emissieplafonds voor 2020 (in megaton CO ₂ equivalenten)			
	Verantwoordelijk ministerie	Nieuwe raming (Mton)	Emissieplafond (Mton)
CO ₂ industrie en energie	EZ	7,2	11
CO ₂ verkeer en vervoer	IenM	34,5	36
CO ₂ gebouwde omgeving	BZK	23,9	22,5
CO ₂ land- en tuinbouw	EZ	6,0	6
Overige CO ₂ broeikasgassen landbouw	EZ	18,8	16
Resterende overige broeikasgassen	IenM	9,5	9

Bron: Nationale Energieverkenning 2015, tabel 3.4 op blz. 100 www.pbl.nl;
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-597873>

Toelichting:

In deze tabel zijn de sectorale emissieplafonds en de raming weergegeven. De raming geeft aan in welke mate het doelbereik in zicht is. In deze raming is het effect van het begrotingsakkoord, het SER-energieakkoord en de Klimaatagenda «weerbaar, welvarend en groen» verwerkt.

In de kabinetsaanpak Klimaatbeleid op weg naar 2020 heeft het kabinet afgesproken dat indien in een sector tegenvallers optreden die samenhangen met (de uitvoering van) het beleid van het ministerie, de verantwoordelijke bewindspersoon in beginsel compenserende maatregelen neemt. Wanneer is aangetoond dat (alle) binnen de sector mogelijke compenserende maatregelen veel duurder zijn dan de oorspronkelijke maatregelen, zal het kabinet zoeken naar alternatieve kosteneffectieve maatregelen – binnen de beschikbare middelen – in andere sectoren. Vervolgens zal het kabinet een besluit nemen en de Tweede Kamer hierover informeren. Is er een tegenvaller die niets van doen heeft met tegenvallende beleidseffecten, dan volstaat naar verwachting het overschot in andere sectoren om deze tegenvaller op te vangen.

Kengetal: Ontwikkeling verplichting aandeel hernieuwbare energie in het vervoer (in %)														
Verplichtingen	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Besluit Hernieuwbare energie vervoer 2015	2	3,25	3,75	4	4,25	4,5	5	5,5	6,25	7	7,75	8,5	9,25	10
Realisatie	2	3,26	3,75	4,01	4,31	4,54	5,05	5,54						

Bron: Besluit Hernieuwbare energie vervoer 2015 (Stb. 2014, 460)

Bron realisatie 2014: Rapportage hernieuwbare energie 2014 van de Nederlandse Emissieautoriteit (<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-586974>)

Toelichting:

In artikel 2.1 van het Besluit Hernieuwbare Energie vervoer 2015 dat op 1 januari 2015 van kracht is geworden, is de ontwikkeling van de jaarverplichting hernieuwbare energie in het vervoer tot en met 2020 vastgelegd.

Kengetal: Ontwikkeling CO ₂ -emissie nieuwe personenauto's in gram CO ₂ per kilometer									
	2005	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2021
EU	162,6	145,7	140,3	135,7	132,2	127,0	123,4	130,0 ¹	95,0 ¹
Nederland	169,9	146,9	135,8	126,2	118,6	109,1	107,3		

¹ Norm

Bron: European Environment Agency; EEA Technical report No 16/2015. Monitoring CO₂ emissions from new passenger cars and vans in 2014

Toelichting:

Nadat vrijwillige afspraken over CO₂-reductie met de Europese autofabrikanten niet tot gewenste resultaten hebben geleid, heeft de Europese Commissie in december 2007 een voorstel gedaan voor verplichte reductiedoelstellingen. Dat voorstel is in 2009 aangenomen en bevatte een verplichte norm van gemiddeld 130 g CO₂/km in 2015. Daarnaast is in november 2013 overeenstemming bereikt dat een verplichte norm van gemiddeld 95 g CO₂/km in 2021 zal gelden. Deze norm zal er straks toe leiden dat de gemiddelde automobilist op jaarbasis zo'n € 340 aan brandstofkosten bespaart ten opzichte van het referentiejaar 2007.

Alleen voor 2015 en 2021 zijn er EU-normen (voor fabrikanten). De CO₂-uitstoot van nieuwe voertuigen in Nederland wordt jaarlijks gemonitord.

Met name fiscaal beleid, waaronder de korting op de bijtelling voor het privé gebruik van zakelijke auto's, heeft ervoor gezorgd dat de gemiddelde CO₂-uitstoot van nieuw verkochte voertuigen in Nederland sterk is gedaald, veel sterker dan in de rest van Europa. Daarmee onderstreept Nederland het belang van de reductie van broeikasgassen in het verkeer. Volgens voorlopige cijfers die het Europese milieuagentschap in april 2016 heeft gepubliceerd, komt in 2015 de voorlopige gemiddelde CO₂-uitstoot uit op 101,2 g/km in Nederland en op 119,6 g/km in Europa. Op Europees niveau is aan fabrikanten opgelegd om in 2015 een gemiddeld CO₂-uitstoot te realiseren van 130 g/km. Omdat fabrikanten in Nederland onder de Europese norm komen, kunnen zij het zich veroorloven in andere landen minder zuinige auto's te verkopen: het zogenaamde «waterbedeffect». Door het waterbedeffect gaat klimaatwinst verloren en daarmee ook van de effectiviteit van nationale beleid. De voorlopige cijfers over 2015 laten echter zien dat in 2015 de werkelijke

Beleidswijzigingen

CO₂-uitstoot in Europa ruimschoots onder norm ligt. Fabrikanten gebruiken dus niet «alle ruimte» om exact aan de norm te voldoen. Het is derhalve niet vast te stellen in welke mate het waterbedeffect in de praktijk daadwerkelijk optreedt.

Met het sluiten van het klimaatakkoord in Parijs eind 2015 is een belangrijke stap gezet om in internationaal verband klimaatverandering tegen te gaan. Alle 195 bij de Verenigde Naties aangesloten landen hebben unaniem uitgesproken dat ze de opwarming van de aarde tot ruim onder de 2 graden zullen beperken en zullen streven de opwarming te beperken tot 1,5 graad. Om deze doelen te bereiken dienen de mondiale emissies zo snel mogelijk omgebogen te worden naar een daling en dient er in de tweede helft van deze eeuw een balans worden bereikt tussen de uitstoot en opname van broeikasgassen (*klimaatneutraliteit*).

Het kabinet kiest naar aanleiding van akkoord Parijs voor een tweesporenenadering:

1. Onverkort uitvoeren wat reeds is afgesproken via implementatie van de EU-klimaatdoelstelling voor 2030 in wetgeving en doorvertaling hiervan naar nationaal beleid;
2. Verdere stappen zetten om de ambitie van Parijs te realiseren, door een proces waarmee door middel van het vijfjaarlijks indienen bij de UNFCCC van aangepaste bijdrages de afgesproken doelstelling wordt gerealiseerd en invulling wordt gegeven aan de afspraken rondom klimaatfinanciering.

Voor Nederland zijn de Europese afspraken leidend en heeft het uitvoeren van de bestaande 2030 afspraken prioriteit. Deze afspraken vormen de basis voor de klimaatbijdrage van de Europese Unie (EU) aan het Parijs-akkoord. De EU heeft zich gecommitteerd aan een broeikasgasreductie in 2030 van ten minste 40% ten opzichte van 1990. Dit is wat minimaal nodig is om het oorspronkelijke «beneden twee graden doel» te halen.

De in het klimaatakkoord aangescherpte mondiale ambitie onderstreept het belang om binnen de EU de reeds in gang gezette trajecten voortvarend te behandelen, waaronder: (i) de aanpassing van het emissiehandelssysteem (EU ETS), waarvoor de Commissie al een voorstel heeft uitgebracht, en; (ii) de verdeling van de resterende opgave over de lidstaten. Voor de inspanningenverdeling voor de niet-ETS sectoren (landbouw, transport, gebouwen en lichte industrie) en de integratie van de landgebruiksector (LULUCF) in het 2030-raamwerk verwacht de Commissie rond de zomer van 2016 één of meerdere voorstellen te kunnen presenteren.

Het is de verwachting dat in de loop van 2017 een akkoord kan worden bereikt over de voorgenoemde voorstellen.

Conform de afspraak in de Energieraad in 2015 dienen de lidstaten uiterlijk eind 2019 een nationaal energie- en klimaatplan voor de periode 2021–2030 op te stellen, gevolgd door een eerste Europese evaluatie van de ingediende plannen in 2021 (Kamerstukken II 2015–2016 [21 501-33, nr. 572](#)). Voor de contouren van dit plan zal onder andere gebruik worden gemaakt van de Energiedialoog en het klimaatakkoord van Parijs. Nederland zal in lijn met de Europese 2030 CO₂-doelstelling in dit plan ook maatregelen beschrijven.

Het interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) CO₂ (Kamerstukken II 2015–2016 [32 813, nr. 122](#)) bevat een eerste analyse van elementen die van belang zijn voor een kostenefficiënt lange termijn klimaatbeleid. Mede naar aanleiding hiervan en op basis van de uitkomsten van de «faciliterende dialoog»⁸ in 2018 kan voor de lange termijn in kaart worden gebracht wat een nog vast te stellen hogere ambitie in de EU voor 2030, 2040 of 2050 zou betekenen voor Nederland.

Het huidige nationale klimaat- en energiebeleid richt zich op het behalen van de doelen voor 2020:

- 16% CO₂-reductie ten opzichte van het jaar 2005 in de niet-emissiehandelsectoren;
- 14% hernieuwbare energie (16% in 2023);
- 1,5% energiebesparing per jaar (als bijdrage aan het Europese doel voor 2020 van 20%);
- 100 PJ energiebesparing.

In de voortgangsrapportage van het SER-Energieakkoord (Kamerstukken II 2015–2016 [30 196, nr. 381](#)) is aangegeven met welke aanvullende maatregelen het hernieuwbare-energie-doel van 14% en het energiebesparingsdoel van 100 PJ zullen worden gerealiseerd.

In het kader van het Energieakkoord wordt binnen de sector Transport en Mobiliteit in 2020 15 tot 20 PJ energiebesparing gerealiseerd en wordt de CO₂-uitstoot van deze sector gemaximeerd tot 25 Mton in 2030. In het najaar komt de nationale Energieverkenning (NEV) uit, waaruit blijkt hoe de voortgang is op deze en andere doelen. Indien de NEV daartoe aanleiding geeft zullen alle partijen in overleg treden om tot aanvullende maatregelen te komen zodat de doelstellingen worden gerealiseerd.

Volledige implementatie van het Energieakkoord leidt op basis van informatie uit NEV 2015 en de Nederlandse emissieregistratie tot een broeikasgasreductie van circa 21% in 2020 ten opzichte van 1990. De Rechtbank Den Haag heeft in zijn uitspraak van 24 juni 2015 bepaald dat de Staat de emissies van broeikasgassen in Nederland in 2020 moet beperken tot een niveau van 25% onder de uitstoot in 1990. De Staat heeft hoger beroep aangetekend tegen het vonnis. Het is echter uitvoerbaar bij voorraad verklaard, hetgeen betekent dat de Staat, hangende het hoger beroep, het vonnis uit moet voeren. De implementatie van het Energieakkoord is daarin een eerste stap. In aanvulling daarop is uw Kamer in de kabinetsreactie op het IBO CO₂ geïnformeerd over de aanvullende maatregelen die het kabinet overweegt om uitvoering te kunnen geven aan de resterende opgave van het vonnis (Kamerstukken II 2015–2016 [32 813, nr. 122](#)). Besluitvorming over de in deze brief genoemde maatregelen volgt in het najaar van 2016.

In de Duurzame Brandstofvisie voor de transportsector (Kamerstukken II 2015–2016 [30 196, nr. 353](#)) is per modaliteit aangegeven hoe deze kan bijdragen aan de klimaatdoelstellingen en welke kansen er zijn voor de Nederlandse industrie. Het Rijk heeft medewerking toegezegd bij het nader vormgeven van zeven actiesporen. Hiermee maakt Nederland werk

⁸ De faciliterende dialoog vindt plaats met alle partijen die zijn aangesloten bij het VN klimaatverdrag (waaronder de EU), waarbij zal worden gesproken over de verschillende klimaatbijdragen; daarmee is dit ook een moment om naar de eigen EU-inzet te kijken. Als input voor de dialoog zal onder andere het rapport worden gebruikt dat het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), op verzoek van het UNFCCC zal opstellen, over de effecten van 1,5 graad opwarming en de daaraan gerelateerde mondiale emissiepaden.

van groene mobiliteit. De Brandstofvisie met bijbehorende investeringsagenda is breed gedragen. Het Kabinet maakt zich hard voor aanscherping van Europees bronbeleid van motorvoertuigen als kosteneffectieve manier om generiek reducties te bereiken. Naar verwachting komt de Europese Commissie in 2017 met een voorstel voor «decarbonising» de transportsector. Daarbij zet het kabinet in op versnelling van de transitie naar elektrische aandrijflijnen.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 19 Klimaat (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen	32.414	76.702	60.195	55.927	54.216	53.148	53.818
Uitgaven:	81.400	76.607	61.434	56.602	54.216	53.147	53.817
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			96%				
19.01 Tegengaan klimaatverandering	21.582	18.497	13.244	12.386	11.433	11.440	11.435
19.01.01 Opdrachten	3.327	6.461	2.506	2.160	1.624	1.627	1.627
19.01.02 Subsidies	4.697	452	0	0	0	0	0
19.01.03 Bijdrage aan agentschappen	13.558	11.584	10.738	10.226	9.809	9.813	9.808
– waarvan bijdrage aan KNMI	716	809	398	398	109	109	109
– waarvan bijdrage aan NEa	7.320	8.084	6.934	6.789	6.789	6.789	6.789
– waarvan bijdrage aan RWS	5.522	2.691	3.406	3.039	2.911	2.915	2.910
19.02 Internationaal beleid, coördinatie en samenwerking	59.818	58.110	48.190	44.216	42.783	41.707	42.382
19.02.01 Opdrachten	8.868	11.806	7.643	6.365	6.010	5.189	5.979
– Uitvoering CDM	5.114	0	0	0	0	0	0
– RIVM	0	0	0	0	0	0	0
– RVO	0	0	0	0	0	0	0
– Interreg	1.671	215	322	1.255	777	244	244
– Overige opdrachten	2.083	11.591	7.321	5.110	5.233	4.945	5.735
19.02.02 Subsidies	913	1.215	1.533	0	267	0	0
– Interreg	913	1.215	1.533	0	267	0	0
19.02.03 Bijdrage aan agentschappen	46.222	42.215	36.695	35.521	33.926	33.938	33.823
– waarvan bijdrage aan RIVM	35.181	32.520	29.308	28.844	27.250	27.262	27.251
– waarvan bijdrage aan RVO	10.722	9.357	7.008	6.472	6.471	6.471	6.471
– waarvan bijdrage aan RWS	319	338	379	205	205	205	101
19.02.05 Bijdragen aan internationale organisaties	3.815	2.874	2.319	2.330	2.580	2.580	2.580
Ontvangsten	188.286	195.485	226.500	224.000	224.000	224.000	224.000

Budgetflexibiliteit

19.01 Tegengaan klimaatverandering

De uitgaven voor subsidies (zie hiervoor de subsidiebijlage) en agentschapsbijdragen zijn volledig juridisch verplicht. De subsidies hebben een tijdshorizon en de agentschapsbijdragen hebben een structureel karakter. Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht door lopende opdrachten. Meer specifiek betreft het opdrachten in de sfeer van klimaat en duurzame mobiliteit.

19.02 Internationaal beleid, coördinatie en samenwerking

De uitfinanciering van de in voorgaande jaren aangegane verplichtingen in het kader van de uitvoering van de opdrachten 2015 aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) en RIVM zijn juridisch verplicht. Deze bijdragen hebben een structureel karakter. De bijdrage aan internationale organisaties is grotendeels juridisch verplicht. Het betreft hier

uitgaven op grond van internationale verdragen of andere internationale afspraken. Deels zijn deze structureel van aard.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor opdrachten die worden verstrekt voor wetenschappelijk internationaal klimaatonderzoek, onderzoekprogramma's en bijdragen aan (inter)nationale organisaties die een bijdrage leveren aan de internationale beleidsdoelstellingen op het gebied van milieu.

19.01 Tegengaan klimaatverandering

19.01.01 Opdrachten

Het Ministerie van IenM geeft uitvoerings- en onderzoeksopdrachten in het kader van de beleidsterreinen klimaat, duurzame mobiliteit en industrie.

In het kader van het SER-Energieakkoord realiseert en bekostigt het Ministerie van IenM de volgende maatregelen:

1. Verankering in de Wet milieubeheer en onderhoud van erkende maatregelenlijsten voor realiseren van energiebesparing bij bedrijven;
2. Het samen met het Ministerie van Economische Zaken uitvoeren van negen pilots met betrekking tot de Energie Prestatie Keuring om energiestatistiek bij bedrijven te verbeteren;
3. Ondersteuning en activering van bevoegde gezagen bij handhaving van de Wet milieubeheer in het kader van energiebesparing bij bedrijven;
4. Ontwikkelen en uitvoeren van de publiekscampagne veilige, zuinige, stille banden op spanning.

19.01.02 Subsidies

In het verleden heeft het Ministerie van IenM subsidies aan bedrijven, onderzoeksinstituten en andere organisaties verstrekt, waarvoor in de jaren tot en met 2016 nog betalingen moeten plaatsvinden. Het betreft subsidies in het kader van Lokale Klimaatinitiatieven, milieutechnologie, duurzame mobiliteit en energiebesparing.

19.01.03 Bijdragen aan agentschappen

Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI)

Het KNMI verricht diverse werkzaamheden in het kader van klimaatonderzoek, het [Intergovernmental Panel on Climate Change](#) (IPCC) en andere internationale verplichtingen.

Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)

Jaarlijks verstrekt het Ministerie van IenM een opdracht aan de NEa voor de uitvoering van alle werkzaamheden in het kader van emissiehandel, alsmede met betrekking tot het register voor biobrandstoffen.

Rijkswaterstaat (RWS)

Het betreft hier werkzaamheden die door RWS worden uitgevoerd. Het gaat met name om de uitvoering Infomil (centraal punt voor bundeling en verspreiding van milieu wet- en regelgeving) en om de uitvoering van werkzaamheden en het leveren van expertise op de beleidsterreinen

klimaat (uitvoering Klimaatagenda en SER-energieakkoord) en duurzame mobiliteit.

19.02 Internationaal beleid, coördinatie en samenwerking

19.02.01 Opdrachten

Interreg

Interreg is een Europese subsidieregeling waarin partijen uit meerdere landen samenwerken op het terrein van innovatie, duurzaamheid, bereikbaarheid en regionale gebiedsontwikkeling. De deelname van Nederlandse organisaties aan de transnationale en interregionale programma's van Interreg wordt bevorderd. Met de beschikbare middelen wordt de Nederlandse bijdrage voor de kosten van de internationale uitvoering en de uitvoering in Nederland (waaronder inbegrepen de stimulering van de deelname door Nederlandse partners) gefinancierd. De stimulering via de Interreg-subsidieregelingen is hieronder bij 19.02.02 vermeld.

Partnership for Market Readiness en Carbon Pricing Leadership Coalition

In 2016 en 2017 worden via de Wereldbank projecten uitgevoerd in het kader van *Carbon Pricing*. Het gaat daarbij om de programma's Partnership for Market Readiness en Carbon Pricing Leadership Coalition. Een Nederlandse bijdrage voor dit laatste programma is reeds tijdens de Klimaattop van December 2015 aangekondigd. Genoemde programma's worden gefinancierd uit de door de Wereldbank terug te storten resterende CDM-gelden; zie 19.09 Ontvangsten.

Overige opdrachten

Het Ministerie van IenM verstrekt aan nationale en internationale wetenschappelijke en adviserende instellingen opdrachten, onder andere op het gebied van de klimaatverandering, duurzame productie en consumptie en de inzet van biobrandstoffen. Ook worden de middelen aangewend voor het in Europees verband uitwerken van het klimaatbeleid richting 2050, activiteiten in het kader van internationale diplomatie, waaronder het uitvoeren van bedrijfslevenmissies, en het ondersteunen en faciliteren van delegaties bij internationale bijeenkomsten.

19.02.02 Subsidies

Interreg

Dit betreft uitgaven in het kader van subsidieregelingen ter stimulering van deelname door Nederlandse partners aan de Europese Interreg-subsidieprogramma's Europe, North West Europe of North Sea Region:

- Via de PSR-regeling (Projectstimuleringsregeling Interreg V; [Stcrt. 2015, 10986](#)) worden subsidies verstrekt in de voorbereiding en indiening van Interreg-projectvoorstellen.
- Via de Cofinancieringsregeling ([Stcrt. 2015, 30863](#)) kunnen partners een bijdrage krijgen in hun aandeel in de projectkosten.

19.02.03 Bijdragen aan agentschappen

RIVM en RVO.nl

IenM heeft een deel van de beleidsuitvoering uitbesteed aan externe uitvoeringsorganisaties, zoals aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (uitvoering van subsidieregelingen en ander beleidsondersteunende werkzaamheden) en aan het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en

Milieu (uitvoering van wettelijke taken en beleidsonderbouwend onderzoek).

RWS

Dit betreft de agentschapsbijdrage voor de capaciteitsinzet in het kader van de uitvoering van Infomil (centraal punt voor bundeling en verspreiding van milieuwet- en regelgeving), de uitvoering van de Antarctica regelgeving en enkele ondersteunende activiteiten in het kader van het internationaal beleid van lenM.

19.02.05 Bijdragen aan (inter-)nationale organisaties

Het Ministerie van lenM kent op grond van internationale verdragen of andere internationale afspraken financiële bijdragen toe aan (inter-)nationale organisaties. Dat is nodig om de kosten te dekken van de doorlopende ontwikkeling van zo'n verdrag of organisatie.

In onderstaande tabel zijn de verwachte bijdragen voor 2017 vermeld.

Verwachte bijdragen 2017	
Bedragen x € 1.000	
Verdragen	1.215
United Nations Environment Programme (UNEP)	615
VNECE – environmental performance review	50
Verdrag van Wenen ter bescherming van de ozonlaag	10
Montrealprotocol (<i>uitbanning ozonlaagaantastende stoffen</i>)	67
VNECE CLRTAP-verdrag (<i>grensoverschrijdende luchtverontreiniging</i>)	73
VNECE PRTR-verdrag (<i>emissieregisters</i>)	20
Verdrag van Rotterdam (<i>melding vooraf export chemicaliën</i>)	40
Verdrag van Stockholm (<i>persistente organische stoffen</i>)	80
Verdrag van Bazel (<i>overbrenging gevaarlijk afval</i>)	100
OESO Programme on Chemicals Accidents (<i>voorkomen en bestrijden van gevolgen van chemische ongelukken</i>)	35
Cartagenaprotocol (<i>verdrag over veiligheid van grensoverschrijdend vervoer van levend ggo's</i>)	50
VNECE Aarhus-verdrag (<i>toegang tot informatie, besluitvorming en rechter</i>)	45
VNECE Helsinki-verdrag (<i>bescherming tegen industriële ongevallen</i>)	30
Contributies	533
UNFCCC International Transaction Log (<i>verificatie transactie Kyoto units</i>)	74
IPCC (<i>Trustfund tbv draagvlak gebruik rapporten</i>)	43
China Council (<i>adviesraad voor duurzame ontwikkeling</i>)	100
Control of Chemicals (OESO) (<i>veiligheid van chemische producten</i>)	20
European Sustainable Phosphorus Platform (<i>gericht op duurzame productie en gebruik van fosfaat</i>)	10
International Transport Forum (<i>ontwikkelingen op vervoersgebied</i>)	186
International Resource Panel (<i>informatie over het gebruik van natuurlijke hulpbronnen</i>)	100

Tevens worden de middelen ingezet voor het verstrekken van incidentele bijdragen en vrijwillige bijdragen aan (inter-)nationale organisaties voor activiteiten die het internationaal milieubeleid van het Ministerie van lenM ondersteunen.

Ontvangsten

De opgenomen ontvangsten betreffen de geraamde opbrengsten van de verkoop van CO₂-emissierechten, als onderdeel van het Europese Emissions Trading System (EU ETS).

Daarnaast zijn in 2016 en 2017 ontvangsten van € 5,9 miljoen respectievelijk € 2,5 miljoen geraamd in verband met het door de Wereldbank terugstorten van HGIS-middelen die resteren na afloop van het Clean Development Mechanism (CDM)-programma. Deze gelden worden vervolgens ingezet voor de programma's Partnership for Market Readiness en Carbon Pricing Leadership Coalition. Zie 19.02.01 Opdrachten.

Beleidsartikel 20 Lucht en Geluid

Algemene Doelstelling

Bevorderen van een solide en gezonde leefomgeving door de luchtkwaliteit te verbeteren en door geluidhinder te voorkomen of te beperken.

Rollen en Verantwoordelijkheden

Regisseren

Om qua luchtkwaliteit en geluid een solide en gezonde leefomgeving te bereiken, regisseert de Minister van IenM de inhoudelijke lijn voor de nationale inbreng in de ontwikkeling van het Europese luchtkwaliteits- en geluidbeleid. Meer specifiek is de Minister van IenM verantwoordelijk voor:

- De coördinatie van de Nederlandse inzet in internationaal kader bij de vaststelling van grenswaarden en plafonds voor emissies van luchtverontreinigende stoffen, de vertaling daarvan naar Nederlandse wet- en regelgeving en de verdeling van doelstellingen over sectoren en milieuthema's. De doelen, grenswaarden en normen hebben betrekking op verbetering van de luchtkwaliteit, op bronbeleid voor geluid- en industriële emissies en op bronbeleid om geluidemissies en schadelijke uitlaatgasemissies door de verkeerssector (motorvoertuigen, mobiele machines, lucht- en scheepvaart) tegen te gaan;
- De ondersteuning van gemeenten en provincies bij het opstellen van algemene regels en bij de vergunningverlening ter vermindering van luchtmissies bij de industrie en bij een juiste toepassing van de geluidregelgeving;
- De reductie van administratieve lasten voor het bedrijfsleven door vereenvoudiging van de monitoring- en rapportagestructuur voor emissies;
- De implementatie van de geluidregelgeving (wet SWUNG⁹) waarmee een optimale gezondheidsbescherming van burgers en flexibiliteit voor de beheerders van rijkswegen en hoofdspoorwegen wordt beoogd. SWUNG-2 zal de aanpak van geluidhinder op gemeentelijk en provinciaal niveau beter uitvoerbaar maken. Deze nieuwe geluidregels worden ondergebracht in de Omgevingswet. Aan lagere overheden worden subsidiemiddelen ter beschikking gesteld om aan de voorschriften van deze regelgeving te kunnen voldoen en geluidsgevoelige locaties langs infrastructuur aan te pakken.

Stimuleren

Om de milieudoelen op het gebied van luchtkwaliteit en geluid te behalen, is het belangrijk deze op een proactieve wijze met maatschappelijke partners te delen. Daarom stimuleert de Minister van IenM:

- Het aangaan en organiseren van allianties met en tussen bedrijven, branches, overheden en kennisorganisaties om de doelen uit het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) en SWUNG (geluid) tot een succesvolle uitvoering te brengen;
- Schonere, zuiniger en stillere voertuigen. Door voorlopers in de sector te stimuleren en samen met de decentrale overheden en de sectorpartijen, slimme logistieke concepten te ontwikkelen voor stedelijke distributie, en voor ontwikkeling van diverse alternatieve voertuigen en brandstoffen een kansrijke omgeving te creëren;
- Medeoverheden tot uitvoering van maatregelpakketten in het NSL om daarmee de Europese normen voor luchtkwaliteit (voor fijnstof in 2011 en voor NO₂ in 2015) te halen. Dit is belangrijk voor de gezondheid van burgers en hiermee schept de Minister tevens ruimte voor nieuwe infrastructuur, woningbouw en bedrijvigheid.

⁹ SWUNG: Samen Werken aan de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid

Tenslotte is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en toezicht).

Indicatoren en Kengetallen

Algemeen

Jaarlijks ontvangt de Tweede Kamer een monitoringsrapportage over de voortgang van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL). De monitoring dient om de voortgang van de uitvoering van het NSL te volgen en biedt een basis om het programma waar nodig bij te sturen. De monitoring betreft de ontwikkeling van de luchtkwaliteit en de uitvoering van projecten en maatregelen. De zesde rapportage is reeds aan de Kamer verzonden (Kamerstukken II 2015–2016 30 175, nr. 224).

Tegengaan geluidhinder (kengetallen sanering verkeerslawaaai, aantal woningen)					
	t.g.v. Rijksinfrastructuur		t.g.v. andere infrastructuur		Totaal
Aantal woningen	Rijkswegen inclusief betreffende A-lijst woningen	Spoor- wegen	A-lijst	Overig	
Totaal	109.800	70.650	77.355	335.800	593.605
Uitgevoerd 1980–1990 (schatting)	40.000	7.450	–	40.000	87.450
Uitgevoerd 1990–2011	58.302	16.238	48.650	36.721	159.911
Uitgevoerd 2012	–	549	3.031	1.125	4.705
Uitgevoerd 2013	–	831	3.000	2.784	6.615
Uitgevoerd 2014	56	704	3.000	397	4.157
Uitgevoerd 2015	22	2.311	2.000	434	4.767
Planning 2016	–	1.400	1.600	1.940	4.940
Planning 2017	–	600	200	1.675	2.475
Gepland restant per eind 2017	11.420	40.567	15.874	250.724	318.585

Bron: Bureau Sanering Verkeerslawaaai (BSV), 18 maart 2016

Toelichting:

De hier gepresenteerde realisatiecijfers voor Rijksinfrastructuur hebben betrekking op de sanering die door Bureau Sanering Verkeerslawaaai (BSV) onder de Wet geluidhinder wordt afgehandeld. Deze sanering kent een ander normenkader dan de sanering zoals die nu door RWS en ProRail wordt uitgevoerd onder de (meer recente) Wet milieubeheer. Hierdoor wijken de hier gepresenteerde aantallen af van de aantallen bij beleidsartikel 14, die zijn gebaseerd op sanering onder de Wet milieubeheer.

De gerealiseerde en geplande uitvoering van de A-lijst betreft een aanname op basis van de beschikbare budgetten en gemiddelde kosten per woning. Voortgangsgegevens zijn niet centraal beschikbaar.

Kengetal: Emissies luchtverontreinigende stoffen 1990, 2000, 2005, 2010 en latere jaren, doelstellingen en prognoses 2020 en 2030 in kton/jr.												
	1990	2000	2005	2010	2010	2010	2013	2015 ¹	2020	2020 ²	2030	2030
					Gotenburg Protocol	NEC-Richtlijn	Realisatie	Raming	Raming	Voorstel EC	Raming	Akkoord 30 juni 2016
SO ₂	192	73	65	34	50	50	30	38	30	46	30	30
NO _x	575	395	341	274	266	260	240	222	172	201	125	133
NH ₃	355	162	160	144	128	128	134	117	127	124	118	126
NM VOS ³	482	238	178	158	191	185	150	145	146	160	149	151
PM _{2,5}	46	24	20	15			13	12	10,4	13	9,6	11

¹ Inschatting op basis van verwachte ontwikkelingen in de emissies tussen 2011 en 2020.

² Plafonds voor 2020 en 2030 zijn afgeleid van het akkoord dat op 30 juni 2016 gesloten is, met reductiepercentages geven ten opzichte van basisjaar 2005. De voorstellen voor 2020 zijn gelijk aan de waarden in het nog niet geratificeerde herziene Gotenburgprotocol, de voorstellen voor 2030 zijn nog niet bekrachtigd (Kamerstukken II 2014–2015 22 112, nr. 1942).

³ NMVOS: Vluchtige organische stoffen, exclusief methaan.

Bronnen: de informatie over de gerealiseerde emissies is afkomstig uit «Informative Inventory Report 2015» (RIVM Rapport 2014_0166) en «Nationale Energieverkenning 2015» (ECN, PBL, CBS, RVO.nl, Petten, 2015). De geraamde emissies komen uit de «Nationale Energieverkenning 2015» (ECN, PBL, CBS, RVO.nl, Petten, 2015). De ramingen gaan uit van uitvoering van vastgesteld en voorgenomen beleid.

Toelichting:

In mei 2012 zijn in Genève de nieuwe doelstellingen voor luchtverontreinigende stoffen vastgesteld. Het betreft aanpassing van het zogenaamde Gothenburg Protocol. Enigszins complicerend is dat er, in tegenstelling tot het bestaande protocol alsook de National Emission Ceiling (NEC) richtlijn, geen emissieplafonds zijn opgenomen, maar reductiepercentages. Het referentiejaar voor die reducties is 2005 en de doelstellingen betreffen reductiepercentages die in 2020 dienen te zijn gerealiseerd. In bovenstaande tabel zijn de reductiepercentages omgerekend naar vrachten. Naast voorgaande verandering geldt dat aan de bestaande stoffenlijst (NO_x, SO₂, NH₃ en VOS) ook fijnstof PM_{2,5} is toegevoegd. Elk jaar wordt een nieuwe analyse uitgevoerd en door nieuwe kennis kan dat betekenen dat ook eerdere cijfers soms nog enigszins worden aangepast.

In de laatste kolom zijn de plafonds opgenomen die afgeleid kunnen worden uit het akkoord dat Raad en Europees Parlement op 30 juni 2016 bereikt hebben. De plenaire vergadering van het Europees Parlement en de Raad moeten dit akkoord nog wel bekrachtigen.

Kengetal: Emissies luchtverontreinigende stoffen en broeikasgas door verkeer en vervoer ¹ in kton/jr.									
	1990	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2020	2030
	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Raming	Raming
NO _x	367	270	233	192	174	166	149	103	82
SO ₂	21	10	6	1	0,5	0,2	0,2	0,3	0,3
PM _{2,5}	24	15	12	8	7	6	5	3	3
NH ₃	0,9	4,3	5,3	4,8	4,4	4,2	3,8	3,6	3,6
NMVOS ²	202	81	52	41	36	34	34	28	26

¹ Betreft mobiele bronnen totaal, dus transportmiddelen en mobiele werktuigen, exclusief zeevaart.

² NMVOS – Vluchtige organische stoffen, exclusief methaan.

Bronnen: *Emission of trans boundary pollutants in the Netherlands 1990–2014 Informative Inventory Report 2016 (chapter 4, Transport page 45–84)*. De geraamde emissies NMVOS komen uit de *Referentieraming energie en emissies: actualisatie 2012. Energie en emissies in de jaren 2020 en 2030 (pagina 66–67, tabel B4.6)*. De ramingen gaan uit van uitvoering van vastgesteld en voorgenomen beleid. De geraamde emissies NO_x, SO₂, PM_{2,5} en NH₃ komen uit de *Grootschalige concentratie- en depositiekaarten Nederland, Rapportage 2015, Bijlage 1 Tabellen B1.1 tot en met B1.6*. De ramingen gaan uit van uitvoering van vastgesteld en voorgenomen beleid.

Toelichting:

De getallen worden jaarlijks aan de hand van nieuwe inzichten voor emissieregistratie door het Planbureau voor de Leefomgeving in samenwerking met het RIVM, TNO e.d. bepaald, waarna doorrekening plaatsvindt voor de hele reeks. Dit laatste betekent dat daarmee ook realisaties uit voorgaande jaren eventueel worden bijgesteld.

Beleidswijzigingen

Het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) is eerder verlengd tot 1 januari 2017, het voornemen is het NSL te verlengen tot aan de invoering van de Omgevingswet (2015–2016, [30 175, nr. 224](#)). Er resteren namelijk nog enkele hardnekkige knelpunten in bepaalde gebieden, zoals die met intensieve veehouderij (fijnstof) en bij binnenstedelijke gebieden (NO₂). Met name daar is het gewenst de NSL-aanpak nog enige tijd voort te zetten en te monitoren.

Bij auto's richt het kabinet zich op overschakeling naar elektrische aandrijflijnen, waarbij auto's vrij zijn van schadelijke uitlaatgassen. Een dergelijke overgang kost echter tijd. In de tussenliggende periode is het van belang om aandacht te blijven houden voor naleving en verdere aanscherping van Europese emissienormen. Daarbij moet fraude zoals in september 2015 aan het licht kwam worden voorkomen. In 2017 zal daarnaast specifieke aandacht uitgaan naar roetfilters, katalysatoren en vergelijkbare systemen, die bedoeld zijn om de emissies van schadelijke stoffen te verlagen. Ook tijdens de gebruiksfase moeten deze technieken naar behoren blijven functioneren.

Geluid wordt gekenmerkt door vele en vaak complexe regels. In het kader van de Omgevingswet zullen, na de invoering van SWUNG-1, ook de overige regels worden gemoderniseerd. Voor steden en stedelijke gebieden is het daarbij van belang dat de saneringsoperatie verder wordt afgerond en waar mogelijk op een kosteneffectieve manier wordt verbreed. Naast deze ontwikkelingen zal worden gezocht naar tot nu toe onvoldoende gebruikte mogelijkheden. Dit heeft bijvoorbeeld geleid tot het streven naar het combineren van maatregelen aan woningen tegen geluid met maatregelen gericht op energiebesparing in het kader van het SER-energieakkoord. Met het oog op een kostenefficiënte inzet van de beschikbare middelen voor de geluidsanering langs de rijksinfrastructuur (Meerjarenprogramma Geluidsanering) is in 2016 de regelgeving beperkt

aangepast en zijn uitgangspunten voor prioritering van saneringsmaatregelen geformuleerd. De verdere uitwerking van maatregelen in het kader van het Meerjarenprogramma Geluidsanering vindt op basis hiervan in 2017 plaats.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 20 Lucht en geluid (bedragen x 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen	31.227	31.531	32.977	29.587	28.697	31.488	31.476
Uitgaven:	31.867	30.077	30.402	43.543	31.475	31.488	31.476
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			93%				
20.01 Gezonde lucht en tegengaan geluidhinder	31.867	30.077	30.402	43.543	31.475	31.488	31.476
20.01.01 Opdrachten	6.431	6.341	5.013	3.717	2.778	2.782	2.782
– Verkeersemissies	3.061	1.988	1.035	197	0	0	0
– Geluid- en luchtsanering	3.370	4.353	3.978	3.520	2.778	2.782	2.782
20.01.02 Subsidies	3.544	2.200	1.004	0	0	0	0
– Euro 6 en Euro-VI	3.544	0	0	0	0	0	0
– Verkeersemissies	0	2.200	1.004	0	0	0	0
20.01.03 Bijdrage aan agentschappen	2.477	2.365	1.419	804	1.251	1.260	1.248
– waarvan bijdrage aan RWS	2.477	2.365	1.419	804	1.251	1.260	1.248
20.01.04 Bijdrage aan medeoverheden	18.095	18.010	22.020	38.148	26.305	26.305	26.305
– NSL	0	0	385	11.239	0	0	0
– Wegverkeerslawaaai	18.074	18.010	21.635	26.909	26.305	26.305	26.305
– Overige bijdrage medeoverheden	21	0	0	0	0	0	0
20.01.07 Bekostiging	1.320	1.161	946	874	1.141	1.141	1.141
Ontvangsten	169	0	0	0	0	0	0

Budgetflexibiliteit

De uitgaven voor subsidies (zie hiervoor de subsidiebijlage), alsmede de bijdragen aan medeoverheden in het kader van met name de wettelijke taken inzake de sanering van het wegverkeerslawaaai en het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) zijn juridisch verplicht. De subsidies hebben een tijdshorizon. Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht door lopende opdrachten in de sfeer van de uitvoering van met name de geluidsanering en van de steekproefcontroleprogramma's.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor diverse (onderzoeks)opdrachten op de beleidsterreinen geluid en luchtkwaliteit.

Toelichting op de financiële instrumenten

20.01 Gezonde lucht en tegengaan geluidhinder

20.01.01 Opdrachten

Het Ministerie van IenM geeft uitvoerings- en onderzoeksopdrachten uit in het kader van verkeersemissies, geluidhinder en luchtkwaliteit. Op het gebied van verkeersemissies worden opdrachten verstrekt voor de uitvoering van steekproefcontroleprogramma's door de Nederlandse Organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO) inzake voertuigemissies. Daarbij gaat het in hoofdzaak om metingen in het laboratorium als op de weg van schadelijke stoffen in uitlaatgassen van personen-, bestel- en vrachtauto's en bussen. De uitkomsten van deze metingen worden onder andere toegepast voor de afleiding van emissiefactoren voor de berekening van de luchtkwaliteit in Nederland, voor de

mogelijkheden om tijdens de APK de werking van affabriek roetfilters te kunnen controleren en voor de internationale onderhandelingen van de Real Driving Emissions testprocedure. Ten aanzien van het beleidsterrein geluidhinder gaat het met name om de opdrachtverlening aan het Bureau Sanering Verkeerslawaai (BSV), dat namens het Ministerie van IenM zorg draagt voor de uitvoering van de geluidsanering voor gemeentelijke en provinciale infrastructuur.

20.01.02 Subsidies

Het Ministerie van IenM heeft in het verleden subsidies verstrekt in de aanschafkosten van nieuwe voertuigen, uitgerust met schone motoren, welke voldoen aan normen voor Euro-6 (taxi's en bestelauto's) respectievelijk Euro-VI (vrachtwagens en bussen). Op deze subsidies vonden nog tot en met 2015 betalingen plaats.

De subsidie verkeersemisssies heeft betrekking op compensatie in de aanschafkosten van schonere bestelauto's voor ondernemers in grensgemeenten van NSL-gemeenten die een milieuzone voor bestelauto's hebben ingevoerd.

20.01.03 Bijdragen aan agentschappen

RWS

De voornaamste werkzaamheden van RWS zijn de uitvoering van InfoMil (centraal punt voor bundeling en verspreiding van milieu wet- en regelgeving), de monitoring van duurzame mobiliteit en ondersteunende werkzaamheden bij de uitvoering van milieuzones.

20.01.04 Bijdragen aan medeoverheden

De betalingen aan de provincies en gemeenten in het kader van het NSL hebben in de afgelopen jaren plaatsgevonden, in diverse tranches. De financiële afwikkeling en nabetaling van het restant van de toegezegde bijdragen is in 2018 voorzien.

Bij het onderdeel wegverkeerslawaai gaat het om de bijdragen aan provincies en gemeenten voor het uitvoeren van saneringsmaatregelen met betrekking tot geluidhinder door het verkeer.

20.01.07 Bekostiging

Jaarlijks bekostigt het Ministerie van IenM een deel van het milieuonderzoeksprogramma van Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN) te Petten. Over de invulling van dit programma worden afspraken gemaakt met ECN, mede om te borgen dat het onderzoek en de resultaten dienstbaar zijn aan de beleidsontwikkeling en -onderbouwing door IenM.

Beleidsartikel 21 Duurzaamheid

Algemene Doelstelling

Bevorderen van de circulaire economie met als doelen het behouden van onze natuurlijke hulpbronnen, het verbeteren van de voorzieningszekerheid van grondstoffen en het versterken van de Nederlandse economie.

Rollen en Verantwoordelijkheden

Regisseren

Duurzaamheid moet expliciet onderdeel uit gaan maken van afwegingen en besluiten van organisaties en individuen in Nederland. Om dit te bereiken worden belemmeringen weggenomen, instrumenten ontwikkeld en samenwerkingsverbanden georganiseerd met de maatschappelijke partners. De Minister is hierbij verantwoordelijk voor:

- De transitie naar een circulaire economie die wezenlijk bijdraagt aan het vitaal houden van ons natuurlijk kapitaal, het verbeteren van de voorzieningszekerheid en het versterken van het verdienvermogen van de Nederlandse economie;
- Het ontwikkelen (samen met EZ) van instrumenten om de waarde van natuurlijk kapitaal tot uitdrukking te brengen in het economisch verkeer;
- Het borgen van verduurzaming via wetgeving op nationaal en op internationaal niveau, bijvoorbeeld om ongewenste emissies van stoffen te kunnen voorkomen, de kwaliteit van de leefomgeving in veedichte gebieden te verbeteren of door het marktaandeel van circulaire producten te verhogen;
- Het met behulp van de minimumstandaarden in het Landelijk Afvalbeheerplan (LAP) verder realiseren van hoogwaardige afvalverwerking;
- Het coördineren van beleid in Europees en in mondiaal verband om het internationale level playing field voor duurzaamheid te versterken;
- Het stellen van grenzen aan de uitputting en de aantasting van natuurlijke hulpbronnen. Dit gebeurt via generieke en brongerichte maatregelen ter versterking van de veerkracht van het natuurlijk kapitaal;
- Het beprijzen van milieuschade door het toepassen van slimme marktprikkels;
- Het voeren van de regie richting medeoverheden om de omvang van de inzet, de effectiviteit en de efficiëntie van het instrument MVI (Maatschappelijk Verantwoord Inkopen) bij de medeoverheden te vergroten.

Stimuleren

Zowel producenten als consumenten moeten concrete stappen kunnen zetten naar een meer circulaire economie. Om dit te bereiken steunt lenM duurzame initiatieven in de samenleving. Daarom stimuleert de Minister in samenwerking met andere Ministers door:

- De verduurzaming van productketens waarbij bedrijven worden gestimuleerd om efficiënter om te gaan met grondstoffen, kringlopen verder te sluiten en meerwaarde uit afval te halen. Hiertoe worden partijen gefaciliteerd via bijvoorbeeld aanpassing van regelgeving, Green Deals en ketenprojecten;
- Het stimuleren van ketenpartijen om duurzaamheidscriteria te hanteren. Door het bieden van meer transparantie en vergelijkingsmogelijkheden kan duurzaamheid een integraal onderdeel uitmaken van ieders afwegingen en besluiten;

- Samenwerking met andere organisaties om begrippen als «duurzaam consumeren» en «maatschappelijk verantwoord ondernemen» concreet en hanteerbaar te maken voor (kleine) bedrijven en burgers;
- De aanschaf van milieuvriendelijke producten of bedrijfsmiddelen, zoals de productie van groen gas en van energie op daken en in kassen. Dit wordt onder andere door middel van financiële stimulering (MIA¹⁰/Vamil¹¹ en Groen Beleggen) aantrekkelijk gemaakt;
- Het stimuleren van het natuurlijk kapitaal en het gebruik van ecosysteemdiensten door concrete projecten op het gebied van groene functiecombinaties mogelijk te maken. Hiervoor wordt kennis en informatie over het duurzaam gebruik ter beschikking gesteld door ondermeer het ontwikkelen van de «Digitale Atlas van het Natuurlijk Kapitaal», worden beslissingsondersteunende instrumenten aangeboden aan bedrijven en overheden en worden voorbeeldprojecten ondersteund;
- Het beoordelen van innovatieve stalsystemen door de Tacrav (Technische adviescommissie regeling ammoniak en veehouderij). Op deze wijze wordt de ontwikkeling en toepassing van stalsystemen met minder ammoniakemissie bevorderd. De Minister verkent de mogelijkheden tot verbreding naar onderwerpen als geurhinder en fijnstof.

Tenslotte is de Minister van IenM verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht).

Indicatoren en kengetallen

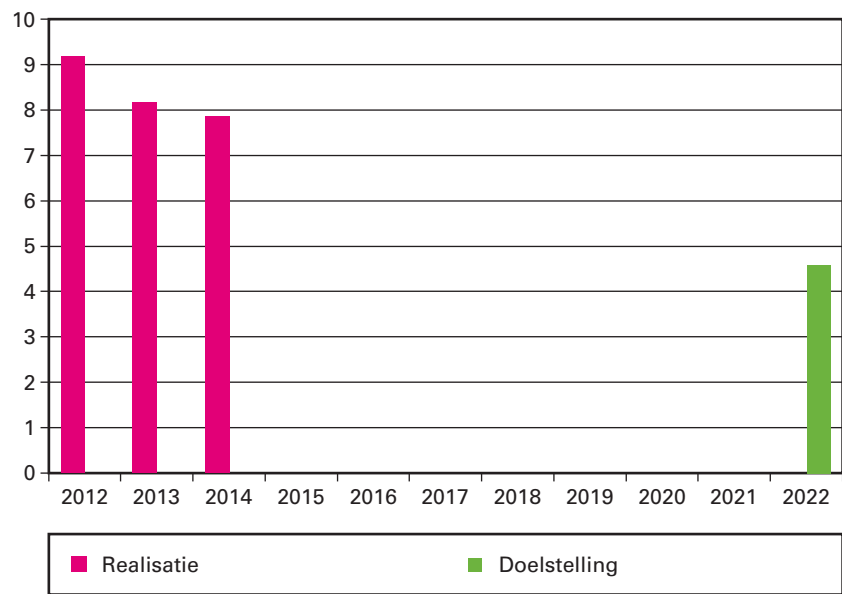
Duurzame ontwikkeling kan op meerdere manieren inzichtelijk worden gemaakt. In internationaal verband zijn najaar 2015 in de Verenigde Naties de *Sustainable Development Goals* vastgesteld. Wat betreft duurzaamheid in de Nederlandse samenleving zijn kengetallen te vinden in de *Monitor Duurzaam Nederland (MDN) 2011* van het CPB, PBL, SCP en het Indicatorenrapport *MDN 2016* van het CBS en in de CBS rapportage *Green growth in the Netherlands 2015*. In 2014 zijn aan de MDN ook indicatoren toegevoegd die meer gericht zijn op groene groei.

De grafiek zoals deze was opgenomen in artikel 21 als indicator met betrekking tot afvalaanbod en afvalverwerking is vervangen door tabellen die aansluiten bij de Van Afval Naar Grondstof (VANG) doelen. De nieuwe tabellen komen voort uit het Landelijk Afvalbeheer Plan (LAP). Onderstaande grafieken laten cijfers (realisatie) en prognoses (verwachtingen) zien met betrekking tot afvalaanbod (tabel 1) en afvalverwerking (tabel 2). Tabel 3 is een weergave van het werkelijke afvalaanbod in Nederland ten opzichte van het afvalaanbod als deze de groei van het BBP zou volgen. De ambitie is om de hoeveelheid afval die wordt gestort of verbrand terug te brengen van 10 miljoen ton naar 5 miljoen ton. Dat moet bereikt worden door inzet in de hele keten, door van de ontwerp- tot aan de afvalfase te werken aan preventie, hergebruik en recycling.

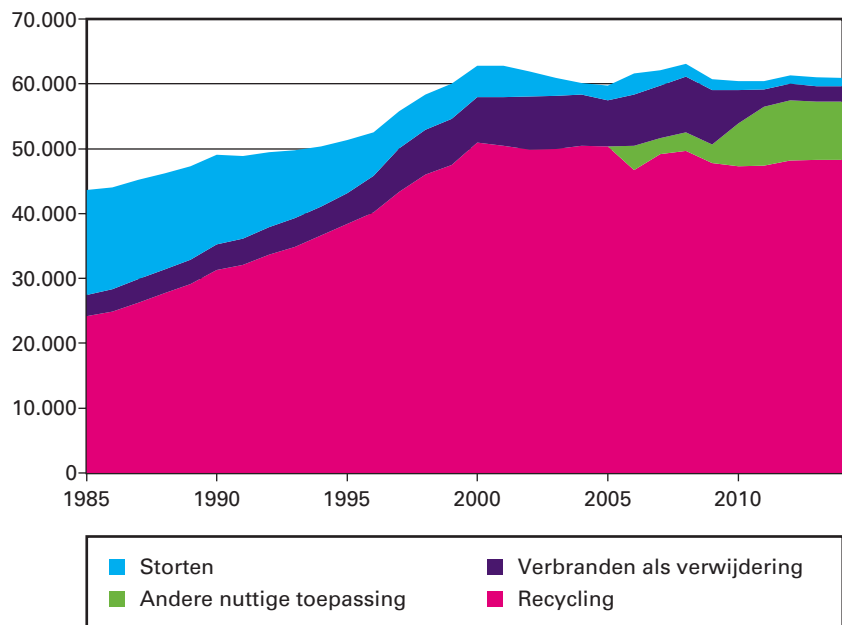
¹⁰ Milieu-investeringsaftrek.

¹¹ Willekeurige afschrijving milieu-investeringen; voorheen: «vervroegde».

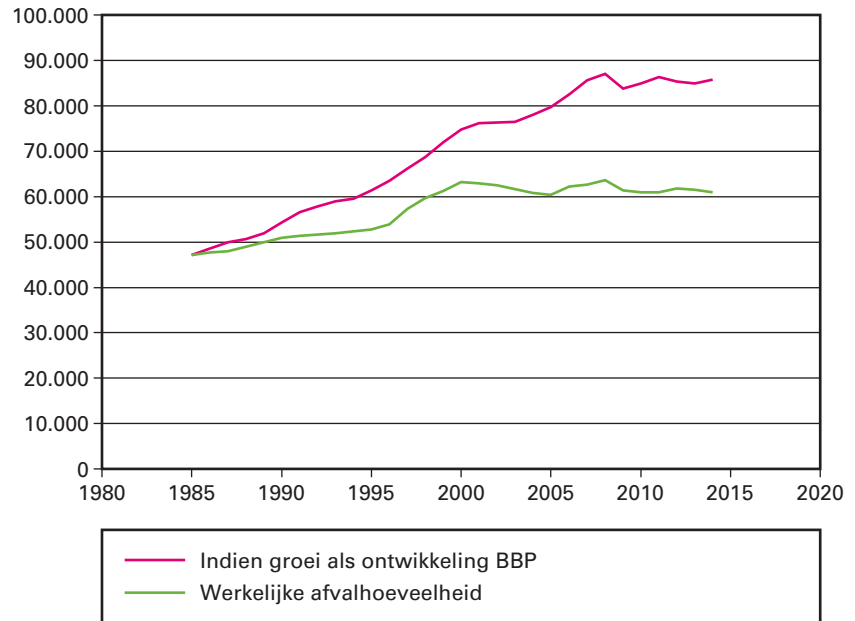
Tabel 1: De «hoeveelheid Nederlands afval die de keten verlaat» en doelstelling die van 2012 tot 2022 te halveren (cf. Uitvoeringsagenda VANG) (Mton)

Tabel 2: Afvalverwerking (Kton)

Tabel 3: Werkelijke afvalaanbod versus ontwikkeling BBP (Kton)

Beleidswijzigingen

Het circulaire economiepakket dat de Europese Commissie op 2 december 2015 heeft gepubliceerd, versterkt en ondersteunt de Nederlandse ambities voor een circulaire economie. Het pakket bestaat uit wijzigingsvoorstellen voor afvalwetgeving (voor het stimuleren van recycling en het uitfaseren van stortten) en een actieplan met maatregelen die de Commissie de komende drie jaar zal nemen. Zo zal de Commissie in 2017 komen met een plasticstrategie, voorstellen die hergebruik van bouw- en sloopafval moeten stimuleren, en een kader voor monitoring van de circulaire economie. De ambities en maatregelen in het pakket dragen bij aan de circulaire economie in Nederland, bijvoorbeeld door Europese regelgeving beter af te stemmen op hergebruik van grondstoffen, of door de Europese markt voor recyclaten te stimuleren. Nederland zal erop aandringen dat de aangekondigde maatregelen met ambitie en daadkracht worden uitgevoerd. Bij concrete commissievoorstellen zal Nederland erop inzetten dat deze zo goed mogelijk aansluiten op Nederlands beleid.

Een belangrijk instrument om de doelstellingen ten aanzien van Circulaire Economie te realiseren is Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI). MVI betekent dat bij de inkoop van producten, diensten en werken de effecten op people, planet en profit worden meegenomen. De Minister van Infrastructuur en Milieu voert de regie richting medeoverheden om de omvang van de inzet, de effectiviteit en de efficiëntie van het instrument MVI bij de medeoverheden te vergroten.

Duurzaam Door is een belangrijk interbestuurlijk en interdepartementaal programma dat structureel educatieve activiteiten op het gebied van natuur, milieu en duurzaamheid stimuleert en daarvoor de nodige kennisstructuur ontwikkelt. Het huidige programma loopt af in 2016. IenM is voornemens een voortzetting vanaf 2017 te ondersteunen.

Het LAP is het wettelijk verankerende centrale beleidskader in Nederland op het gebied van afvalbeheer. Het LAP wordt regelmatig geactualiseerd en elke vijf tot zeven jaar wordt het compleet vernieuwd. In 2016 is

gewerkt aan het derde LAP. Naar verwachting zal het nieuwe LAP in het voorjaar van 2017 in werking treden. Inzichten en maatregelen die de transitie naar een circulaire economie ondersteunen, zijn hierin opgenomen.

Budgettaire gevolgen van beleid

art 21. Duurzaamheid (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen	17.656	21.237	18.871	20.664	18.231	18.681	19.028
Uitgaven:	18.530	20.760	20.900	20.664	18.231	18.681	19.028
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			<i>89%</i>				
21.04 Duurzaamheidsinstrumentarium	1.310	741	1.594	1.537	988	1.047	1.047
21.04.01 Opdrachten	1.120	736	1.394	1.337	788	847	847
21.04.03 Bijdrage aan agentschappen	190	5	200	200	200	200	200
– waarvan bijdrage aan RWS	190	5	200	200	200	200	200
21.05 Duurzame Productketens	13.531	16.995	16.184	15.982	14.100	14.407	14.754
21.05.01 Opdrachten	4.818	9.983	8.733	8.699	6.846	7.153	7.500
– Uitvoering Duurzame productketens	4.818	9.983	7.182	7.100	5.200	5.458	5.465
– Caribisch Nederland afvalbeheer	0	0	1.551	1.599	1.646	1.695	2.035
21.05.02 Subsidies	1.494	1.495	621	520	520	520	520
21.05.03 Bijdrage aan agentschappen	7.219	5.517	6.830	6.763	6.734	6.734	6.734
– waarvan bijdrage aan RWS	7.219	5.517	6.830	6.763	6.734	6.734	6.734
21.06 Natuurlijk kapitaal	3.689	3.024	3.122	3.145	3.143	3.227	3.227
21.06.01 Opdrachten	1.322	2.092	1.460	1.455	1.453	1.537	1.537
21.06.02 Subsidies	138	72	287	359	359	359	359
21.06.03 Bijdrage aan agentschappen	2.229	860	1.375	1.331	1.331	1.331	1.331
– waarvan bijdrage aan RWS	2.229	860	1.375	1.331	1.331	1.331	1.331
Ontvangsten	6	2.170	0	0	0	0	0

Extracomptabele verwijzingen

Extracomptabele verwijzing van artikel 21 naar de belastinguitgaven (bedragen x € mln)						
Belastinguitgaven (x € mln)	Bijstelling 2016 t.o.v. MN2016	2016 MN2017	Beleid 2017	Endogeen 2017	Endogeen in %	2017 MN2017
Verlaging lastendruk op ondernemingen						
VAMIL	0	40	0	0	0%	40
Milieu-investeringsaftrek (MIA)	0	97	0	0	0%	97
Verlaging lastendruk op arbeid						
Verlaging fiscale bijtelling IB (zeer) zuinige auto's	209	810	– 322	84	10,3%	404
Verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen						
Vrijstelling groen beleggen forfaitair rendement	– 3	53	0	0	0,0%	53
Heffingskorting groen beleggen	– 2	34	0	0	0,0%	34
Energiebelasting						
Teruggaaf kerkgebouwen	– 2	8	0	0	0,0%	8
Teruggaaf non-profit	– 3	23	0	0	0,0%	23
Teruggaaf grootverbruik	3	5	0	0	0,0%	5

Bron: Bijlage 6 van de Miljoenennota 2017

21.04 Duurzaamheidsinstrumentarium

De agentschapsbijdragen zijn volledig juridisch verplicht en hebben een structureel karakter.

Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht als gevolg van doorlopende opdrachten. Meer specifiek betreft het opdrachten die betrekking hebben op de uitvoering van wettelijke taken onder andere door RWS in het kader van de uitvoering van het afvalbeleid.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor diverse (onderzoeks)opdrachten op het beleidsterrein duurzaamheidsinstrumentarium.

21.05 Duurzame productketens

De uitgaven voor subsidies (zie hiervoor de subsidiebijlage) en agentschapsbijdragen zijn volledig juridisch verplicht. De subsidies hebben een tijdshorizon en de agentschapsbijdragen hebben een structureel karakter. Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht als gevolg van doorlopende opdrachten. Meer specifiek betreft het opdrachten die betrekking hebben op de uitvoering van wettelijke taken en de uitvoering van de prioriteit VANG door onder andere RWS in het kader van de uitvoering van het beleid voor duurzame productketens.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor diverse (onderzoeks)opdrachten op het beleidsterrein duurzame productketens.

21.06 Natuurlijk kapitaal

De uitgaven voor subsidies (zie hiervoor de subsidiebijlage) en agentschapsbijdragen zijn volledig juridisch verplicht. De subsidies hebben een tijdshorizon en de agentschapsbijdragen hebben een structureel karakter. Meer specifiek betreft het opdrachten die betrekking hebben op de uitvoering van wettelijke taken onder andere door RWS op het gebied van biomassa, ecosystemen en landbouw.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikel wordt aangewend voor diverse (onderzoeks)opdrachten op het beleidsterrein natuurlijk kapitaal.

21.04 Duurzaamheidsinstrumentarium

Ontwikkelen van duurzaamheidsinstrumentarium en het verbeteren van het economisch functioneren van de huidige verdienmodellen, zodat alle (maatschappelijke) kosten een rol gaan spelen bij de afwegingen van consumenten.

21.04.01 Opdrachten

In dit kader worden opdrachten verstrekt voor de ontwikkeling en implementatie van duurzaamheidsinstrumentarium, zoals groene business cases, afwegingskaders op het gebied van verduurzaming en financiële instrumenten.

21.04.03 Bijdragen aan agentschappen

Dit betreft de bijdrage aan RWS voor de capaciteitsinzet in het kader van de uitvoering van het beleid op het gebied van duurzaamheidsinstrumentarium. RWS zal adequate ondersteuning bieden aan circulair ontwerp van producten en diensten, circulair maken van waardeketens en -sectoren en materialenbeheer (van afval naar grondstof). Instrumenten daarbij zijn projectmanagement (o.a. matchmaking), kennisontwikkeling & monitoring, informatievoorziening en secretariaatvoering van diverse convenanten en Green Deals.

Aan RWS wordt gevraagd deze werkzaamheden uit te voeren ten behoeve van een goede beleidsontwikkeling en -evaluatie, primair gericht op de politieke en wettelijke verplichtingen en ambities, en ten behoeve van een adequate informatievoorziening (monitoring) voor zowel beleid en Tweede Kamer als bedrijven/burgers (website, vragen beantwoorden).

21.05 Duurzame Productketens

Productketens worden onderzocht met het oog op de gevolgen van de winning, verwerking en het (her)gebruik van grondstoffen. Actie- en resultaatgerichte samenwerking in ketens en in de «gouden driehoek» (onderzoekers, ondernemers en overheid) wordt ondersteund om te komen tot een circulaire economie gericht op het maximaliseren van de herbruikbaarheid van producten en grondstoffen en het minimaliseren van waardevernietiging.

21.05.01 Opdrachten

De opdrachten hebben betrekking op uitvoering van wettelijke taken op het gebied van het afvalbeleid (onder andere de uitvoering van het LAP). Daarnaast worden opdrachten geboekt voor de uitvoering van VANG en projecten ter verduurzaming van ketens in het kader van de circulaire economie. Dit betreft vooral de ketens: fosfaat, kunststof, voedsel, textiel, beton, hout en elektronica, alsmede sectoren met een grote milieudruk zoals landbouw en bouw.

De budgettaire reeks Caribisch Nederland afvalbeheer heeft betrekking op de verbetering van het afvalbeheer op Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

21.05.02 Subsidies

Hier is een budget geraamd voor subsidieverlening in het kader van voorlichting aan burgers over duurzame handelingsperspectieven en ondersteuning van bedrijven bij verduurzaming van productieprocessen. Daarnaast is er budget geraamd voor de subsidieverlening in het kader van het ontwikkelen, beheren en toetsen van transparante duurzaamheidscriteria.

21.05.03 Bijdragen aan agentschappen

Dit betreft de bijdrage aan RWS voor de capaciteitsinzet in het kader van de uitvoering van het beleid op het gebied van afval, grondstoffen en productketens. Het betreft hier ook een opdracht aan RWS van € 2,2 miljoen voor de uitvoering van het Landelijk Meldpunt Afval (LMA), waar lenM – ook namens gemeenten en provincies – de opdracht voor verleent.

21.06 Natuurlijk kapitaal

Ecosystemen zijn van groot belang voor het voortbestaan van de mens, onder andere door de levering van voedsel, van water en een schone leefomgeving. In stand houden en verbeteren van de vitaliteit van het «natuurlijk kapitaal» maakt het mogelijk om goederen, diensten of ecosysteemfuncties duurzaam te kunnen benutten. Voorts vindt ondersteuning plaats gericht op verduurzaming van de landbouw.

21.06.01 Opdrachten

Het betreft hier opdrachten voor de ontwikkeling van criteria voor duurzaamheid van onder andere biomassa en voor de waardering van ecosystemen. Voor landbouw betreft het onder andere onderzoek op het gebied van de kwaliteit van de leefomgeving in veedichte gebieden.

21.06.02 Subsidies

Subsidies hebben betrekking op het honoreren van incidentele aanvragen die voor de ontwikkeling van het beleid van het duurzaam gebruik van ecosystemen bevorderlijk kunnen zijn. Per aanvraag zal een beoordeling op relevantie plaatsvinden.

21.06.03 Bijdragen aan agentschappen

Dit betreft de bijdrage aan RWS voor de capaciteitsinzet in het kader van de uitvoering van het beleid op het gebied van natuurlijk kapitaal en landbouw. RWS wordt gevraagd om: een rapportage waarin, via casuïstiek, de relatie inzichtelijk wordt gemaakt tussen de inzet van ecosystemendiensten en de gevolgen voor materiaalgebruik, CO₂-emissie en energiegebruik; ondersteuning van Green Deals en (in samenwerking met het RIVM) invulling te geven aan het relatiebeheer voor de Atlas Natuurlijk Kapitaal. Verder gaat het om enkele taken in verband met het stortplaatsendossier, informatie- en kennisoverdracht m.b.t. milieubeleid en -regelgeving voor de landbouw en beleidsondersteuning (inbreng expertise), Helpdesk, website, voorlichting en opstellen handreikingen, bijdragen aan voorbereiding en opstellen regelgeving, advisering en ondersteuning beleidskern.

Beleidsartikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's

Algemene Doelstelling

Mens en milieu beschermen tegen maatschappelijk onaanvaardbaar geachte veiligheid-, milieu- en gezondheidsrisico's.

Rollen en Verantwoordelijkheden

Regisseren

De Minister is verantwoordelijk voor de integrale kaderstelling rond activiteiten die risico's kunnen veroorzaken voor het milieu en de gezondheid van de mens. Deze regisserende rol komt naar voren in:

- De normstelling en regels waaraan bedrijven en overheden zich bij de uitoefening van hun activiteiten moeten houden. Dit beschermingsniveau wordt bij voorkeur op Europees of internationaal niveau vastgelegd en zonder «nationale kop» geïmplementeerd, waardoor een level playing field bereikt wordt. De veiligheid van mens en milieu bij handelingen met genetisch gemodificeerde organismen (GGO's), bij de ontwikkeling en implementatie van regelgeving op het gebied van chemische stoffen (REACH) en bestrijdingsmiddelen (Biocideverordening, Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden), bij risicovolle

- bedrijven en bij het transport van gevaarlijke stoffen (water, rail, buisleidingen en weg) zijn voorbeelden waarbij dit in de vorm van wet- en regelgeving gebeurt. Voor deze dossiers geldt dat Nederland een actieve bijdrage levert aan de Europese processen die leiden tot verdere verbetering van deze internationale (voornamelijk Europese) regels.
- Waar Europese regels (deels) ontbreken, of lidstaatspecifieke implementatie vereisen, of waar specifieke omstandigheden in Nederland het stellen van regels voor de veiligheid van de omgeving noodzakelijk maken, wordt in dialoog met stakeholders gezocht naar een optimum tussen de te bereiken doelen (en dus baten in termen van milieu en gezondheidswinst) en de lasten die deze regels veroorzaken. Dit is onder meer aan de orde bij de regelgeving rond buisleidingen, risicovolle bedrijven en basisnet vervoer gevaarlijke stoffen waarmee een balans wordt gezocht tussen de belangen van vervoer, ruimte en veiligheid. Voorts is dit aan de orde bij de beleidsontwikkeling ten behoeve van de veilige toepassing voor mens en milieu van nieuwe technologieën, zoals nanotechnologie en synthetische biologie. Het is ook aan de orde bij het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen buiten de landbouw. Hier wordt, binnen de grenzen van Europese regelgeving, een balans gezocht tussen bescherming van mensen in de openbare ruimte en de wens overlast door onkruid te bestrijden. Een ander voorbeeld is het verbod op asbestdaken dat in 2016 in werking is getreden en in 2024 van kracht zal zijn. In Nederland vormen asbestdaken de belangrijkste bron van verspreiding van asbestvezels in de leefomgeving.
  - De reductie van administratieve lasten voor bedrijven en het terugdringen van het aantal regels door de vereenvoudiging van de bestaande wet- en regelgeving. Het Activiteitenbesluit, dat bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet daarin opgaat, is hiervan het belangrijkste voorbeeld. Dit besluit is er onder meer op gericht de vergunningplicht te vervangen door algemene regels. Reductie van de regeldruk wordt ook nagestreefd door een betere kwaliteit van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Deze taken worden door 29 Omgevingsdiensten (OD's) uitgevoerd, waarbij zes OD's een specialisatie in BRZO¹²-taken hebben. Tegengaan van lastendruk is ook een centrale invalshoek bij het transport van gevaarlijke stoffen. Om die reden stelt Nederland in principe geen hogere eisen aan verpakkingen en voer- of vaartuigen dan in de relevante internationale verdragen is vastgelegd, conform de EU-Kaderrichtlijn Transport Gevaarlijke Stoffen.
  - Het ontwikkelen van een integraal afwegingskader veiligheid dat behulpzaam is bij besluitvorming inzake activiteiten die veiligheid-, milieu- en gezondheidsrisico's met zich mee kunnen brengen;
  - Het verlenen van vergunningen met als doel bescherming van mens en milieu voor activiteiten met GGO's;
  - Het verlenen van vergunningen voor een beperkt aantal bedrijven met een verhoogd risico voor de externe veiligheid in Caribisch Nederland.

Stimuleren

Het is primair de verantwoordelijkheid van bedrijven die risico's voor mens en milieu veroorzaken om deze risico's te identificeren en te voorkomen of te beperken. Dit geldt ook voor overheden die, bijvoorbeeld in de ruimtelijke ordening, keuzes maken die invloed hebben op veiligheid en risico's. De Minister stimuleert:

---

¹² BRZO: Besluit Risico's Zware Ongevallen.

- Het in beeld (doen) brengen van bestaande of nieuwe risicosituaties en het vermijden of beperken hiervan. Dit geschiedt door inventarisaties van deze risico's en het stimuleren van de aanpak daarvan, door het in beeld brengen van de risico's van nieuwe technologieën zoals het gebruik van nanomaterialen en synthetische biologie, het volgen van nieuwe wetenschappelijke inzichten op het gebied van hormoonverstoring en gecombineerde blootstelling aan stoffen en door het ontwikkelen van beleid ten aanzien van onzekere risico's zoals bij elektromagnetische velden. De eigen verantwoordelijkheid van bedrijven en andere overheden is daarbij een belangrijk anker, onder andere door openheid te geven ten aanzien van feitelijke risico's. De Risicokaart (in overleg met het Ministerie van Veiligheid en Justitie ontwikkeld) en de Atlas Leefomgeving zijn hiervan voorbeelden. Op basis van deze informatie kunnen burgers nagaan hoe het is gesteld met de kwaliteit van hun directe leefomgeving. Het landelijk asbestvolgsysteem voorziet alle ketenpartijen van de nodige informatie. Het verbod op asbestdaken gaat per 2024 in. Om de sanering tijdig op gang te brengen wordt dit verbod begeleid door een subsidieregeling die in 2016 is in gegaan. Tevens is in 2016 een strategisch samenwerkingsverband met alle betrokken partijen opgericht om onder meer met behulp van een meerjarig uitvoeringsprogramma de sanering van de asbestdaken te begeleiden. Hiermee moet worden voorkomen dat er rond 2023 een capaciteitsprobleem ontstaat bij de inventarisatie- en verwijderingbedrijven en dat er een handhavingprobleem ontstaat in 2024.
- Het nemen van maatregelen ter bescherming van mens en maatschappij tegen moedwillige verstoring van onderdelen van de vitale infrastructuur door te bevorderen dat de risico's op moedwillige verstoring (bijvoorbeeld terroristische aanslagen) worden geïdentificeerd en waar mogelijk beperkt. Het betreft hier onder andere chemische bedrijven en buisleidingen.
- Het bevorderen van een continue verbetering van de omgevingsveiligheid bijvoorbeeld met behulp van het instrument van de Safety Deals.

Verder is de Minister verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van (een deel van) de wet- en regelgeving door de ILT op dit beleidsterrein (zie beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht).

Indicatoren en Kengetallen

Op het terrein van Omgevingsveiligheid en milieurisico's worden de volgende kwantitatieve kengetallen gehanteerd:

REACH

In het kader van de Europese stoffenregelgeving (REACH) en de Biocideverordening worden stoffen beoordeeld en waar nodig van maatregelen voorzien (autorisatie, restrictie). Nederland levert een bijdrage aan dat proces, waarbij de Nederlandse inzet wordt bepaald door de eerder ontwikkelde beleidsprioriteringscriteria en de mate waarin de betreffende stof voor Nederland zorgen oplevert, of hier geproduceerd of gebruikt wordt. Onderstaande tabel geeft aan wat de realisatie is in 2015 bij deze producten van het Europese systeem en wat naar verwachting de Nederlandse inbreng en voor de hele EU is in 2016 en 2017. Daarbij betreft de Nederlandse bijdrage, naast het zelf inbrengen van dossiers, ook het actief commentariëren van door andere lidstaten ingebrachte dossiers.

		Realisatie 2015		Geraamd 2016*		Geraamd 2017*	
		NL inbreng	Hele EU	NL inbreng	Hele EU	NL inbreng	Hele EU
1	Beoordelingen ontwerpbesluiten ECHA t.a.v. registratiedossiers en testvoorstellen van Europese bedrijven	74	286	100	480	75–100	273
2	Door Nederland uitgevoerde en becommentarieerde stofevaluaties (getallen tussen haakjes)	3 (18)	48	2 (30)	45	2 (30)	50
3	Door Nederland ingediende en becommentarieerde RMO-analyses en informatieverzoeken (getallen tussen haakjes)	8 (10)	n.v.t.	6 (12)	n.v.t.	4–6 (8–12)	n.v.t.
4a	Door Nederland ingebrachte en becommentarieerde Annex XV dossiers t.a.v. zeer ernstige zorgstoffen (getallen tussen haakjes)	1 (8)	8	3(20)	20	3 (20)	50
4b	Door Nederland gerapporteerde en (becommentarieerde) autorisatieverzoeken (getallen tussen haakjes)	0 (7)	40	2 (8)	60	2 (10)	100
5	Door Nederland ingebrachte en becommentarieerde restrictiedossiers (getallen tussen haakjes)	0 (11)	3	1 (6)	14	1 (4–6)	11
6	Door Nederlandse ingebrachte en becommentarieerde voorstellen voor geharmoniseerde classificatie & labelling ⁶	6 (55)	52	7 (40)	60	5–10 (30–40)	70
7	Behandelde vragen door de REACH helpdesk ⁷	± 675	n.v.t.	400–500	n.v.t.	600–800	n.v.t.

Bron: ECHA's «baseline figures for 2014–2018 (Annex 3)».

Toelichting:

Het beoordeling- en besluitvormingstraject met betrekking tot de REACH-werkprocessen stofevaluatie, autorisatieverzoeken en restrictiedossiers beperkt zich veelal niet tot één kalenderjaar waarmee de daarmee samenhangende werklust over meerdere jaren wordt verspreid. De getallen in dit overzicht voor genoemde processen geven daarmee veelal een onderschatting van het daadwerkelijk aantal dossiers waarop in dat betreffende jaar input is geleverd.

Voor de Nederlandse bijdrage in 2017 staan bandbreedtes (onzekerheidsmarge) vermeld daar afstemming over de Nederlandse inzet nog niet is afgerond. Bij het prioriteren wordt de nadruk gelegd op stoffen die relevant zijn voor de Nederlandse situatie.

Ad 4b) De taken met betrekking tot de autorisatieverzoeken zijn nog vrij nieuw, wat blijkt uit het nog steeds verder oplopend aantal verwachte autorisatieaanvragen. Voor enkele autorisatieaanvragen treden Nederlandse RAC- dan wel SEAC-leden op als rapporteur, voor een deel van de andere autorisatieaanvragen wordt een reactie geschreven op een ontwerp opinie (de getallen tussen haakjes).

Ad 5) Nederland treedt mogelijk in 2016 en 2017 op als rapporteur voor een restrictiedossier en becommentarieerd restrictiedossiers van andere lidstaten en ECHA (de getallen tussen haakjes).

Ad 6) Onder becommentariëring vallen zowel reacties op publieke consultatie, reacties op ontwerp opinies van het RAC als rapporteurschappen van de Nederlandse leden van het Committee for Risk Assessment (RAC). Reacties op publieke consultatie en ontwerp opinie kunnen volgtijdelijk voor hetzelfde dossier worden ingediend, vandaar dat deze aantallen die van de hele EU overstijgen.

Ad 7) Sinds eind 2015 heeft het RIVM naast de taken die voortvloeien uit de REACH Helpdesk (zoals het beantwoorden van vragen van industrie en

voorlichting MKB) ook de taken met betrekking tot de CLP-Helpdesk erbij gekregen. Vandaar dat er een stijging wordt voorzien in het aantal helpdeskvragen.

Bevt en Bevi

Het aantal (opgeloste) kwetsbare objecten binnen veiligheidszones met betrekking tot externe veiligheid bij transport en -inrichtingen. Voor het oplossen van knelpunten veroorzaakt door het Basisnet is de milde saneringsregeling Bevt (Besluit externe veiligheid transport) gestart.¹³ Het aantal knelpunten is in 2014 gereduceerd van 42¹⁴ naar 34 woningen omdat door extra veiligheidsmaatregelen aan de infrastructuur (snelheidsverlaging bij omrijdroute tunnel «de Noord») acht woningen niet meer binnen de risicozone vallen. Verder zijn voorafgaand aan het in werking treden op 1 april 2015 van de Aankoopregeling Basisnet¹⁵ zeven woningen aangekocht. Na 1 april 2015 is aan de eigenaren van de resterende 27 woningen een aanbod tot aankoop gedaan. De regeling loopt tot en met 2020, dan moeten alle woningen zijn aangekocht.

Bij de inwerkingtreding van de saneringsregeling Bevi (Besluit externe veiligheid inrichtingen) in 2004 was er sprake van 65 saneringssituaties. Ultimo 2015 was de stand van zaken dat er in acht gevallen sprake is van een achterstand bij de sanering. In vier van deze acht gevallen is er sprake van een latente situatie. Dat wil zeggen dat er geen kwetsbaar object binnen de risicocontour van het bedrijf aanwezig is, maar dat het bestemmingsplan het wel toelaat. De monitoring van de overgebleven saneringssituaties is overgedragen aan het bevoegd gezag.

GGO's

In onderstaande tabel zijn voor 2015 als kengetallen de aantallen ontvangen vergunningaanvragen, aanvragen voor wijziging van vergunningen, kennisgevingen, wijzigingen op kennisgevingen en art. 2.8-verzoeken opgenomen, alsmede als indicator het percentage waarbij het risico voor mens en milieu gelijk of lager is dan een verwaarloosbaar risico.

	Kengetal 2015	Indicator 2015
Ingeperkt gebruik	139	100%
Vergunningaanvragen	44	100%
Kennisgevingen ¹	230	100%
Verzoeken ex art. 2.8 Besluit ggo milieubeheer 2013	95	100%
Introductie in het milieu, landbouw (inclusief marktaanvragen)	5	100%
Introductie in het milieu, medisch, veterinaire	13	100%
Totaal	526	100%

¹ Het betreft kennisgeving op niveau I, II-k, II-v, en III, inclusief de wijzigingen op de respectievelijke niveau's

Bron: RIVM Bureau Genetisch Gemodificeerde Organismen

¹³ [Staatscourant 2015, nr. 10961](#), Beleidsregel verwerven van woningen langs basisnetroutes.

¹⁴ [Staatscourant 2015, nr. 10961](#), Beleidsregel verwerven van woningen langs basisnetroutes. aankoop woningen basisnet.

¹⁵ [Staatscourant 2015, nr. 10961](#), Beleidsregel verwerven van woningen langs basisnet routes.

Toelichting:

Per 1 maart 2015 is het Besluit «GGO 2013» in werking getreden waarin een meldingsstelsel wordt geïntroduceerd naast het al bestaande, maar door het Besluit aangepaste, stelsel van vergunningen. Dit gegeven zorgt ervoor dat nog maar een beperkte set historische kengetallen voorhanden is. Een prognose voor 2016 en 2017 is daarom niet te geven.

Majeure risicobedrijven

Jaarlijks rapporteert de Staatssecretaris aan de Tweede Kamer de Staat van de Veiligheid bij de majeure risicobedrijven. De Staat van de Veiligheid majeure risicobedrijven schetst vanuit een breed perspectief een beeld van de veiligheidssituatie van de majeure risicobedrijven in Nederland. Met deze benadering wordt vanuit verschillende invalshoeken het beeld over de veiligheid bij deze groep bedrijven losgekoppeld van de individuele casuïstiek bij bedrijven. Op basis van een jaarlijks terugkerende rapportage (eerste rapportage in 2014) kunnen tevens trends en ontwikkelingen over de veiligheid bij de majeure risicobedrijven zichtbaar worden en waar nodig specifieke sturingsmaatregelen worden genomen. De Staat van de Veiligheid majeure risicobedrijven is een monitoringsinstrument voor de stelselverantwoordelijke departementen (IenM, VenJ en SZW).

Beleidswijzigingen

In het met de andere overheden in de jaren 2015 – 2018 uit te voeren programma Impuls Omgevingsveiligheid (IOV) wordt in 2017 een impuls gegeven aan het omzetten van de Publicatierreeks Gevaarlijke Stoffen (PGS) in een PGS Nieuwe Stijl (duidelijker governance gebaseerd op risicomethodiek). «Safety Deals» worden initiatieven van het bedrijfsleven en de overheden op het terrein van het creëren van een duurzame veiligheidscultuur bij bedrijven concreet opgepakt en uitgevoerd.

Het (Europese) beleid ten aanzien van nieuwe risico's, bijvoorbeeld op het vlak van nanotechnologie, hormoonverstorende stoffen en synthetische biologie is nog in ontwikkeling. Het accentueren van het gezondheidsaspect in het milieubeleid moet helpen om op termijn te komen tot een omgevingskwaliteit die bijdraagt aan een goede gezondheid. Omgevingsfactoren vormen een significante oorzaak van de gezondheidslast (circa 5%, schatting PBL 2014). In 2017 zal, worden nagegaan welke aanpak mogelijk is voor andere en nieuwe, onzekere risico's voor de gezondheid. Eind 2017 zal een «beleidsaanpak nieuwe risico's» worden gepresenteerd waarin de acties beschreven zijn die moeten leiden tot de ontwikkeling van inherent veilige nieuwe technologieën. Daarbij zal het Safe-by-Design concept een prominente rol spelen.

In 2017 zal een begin worden gemaakt met het ontwikkelen van aanvullende instrumenten die ervoor moeten zorgen dat ook in de toekomst de veiligheid van mens en milieu gewaarborgd is bij toepassing van biotechnologie in de samenleving (programma modernisering veiligheid biotechnologie). Ook zal in de EU de aanpassing van de GGO-Europese regelgeving worden geagendeerd teneinde die veiligheid te waarborgen. Daarbij zal aangehaakt worden bij de Europese evaluatie van het EU veiligheidsbeleid ten aanzien van biotechnologie.

Bij de beperking van de risico's van stoffen ligt de focus in 2017 op de Europese «review» van de Europese REACH-verordening. Hierbij is de inzet dat deze regelgeving op punten verduidelijkt en waar nodig aangevuld om risico's van zeer zorgwekkende stoffen beter te adresseren. Hierbij zoekt de Nederlandse inbreng aansluiting bij het zevende

Milieu-Actieprogramma van de EU, waarin al werd geconcludeerd dat verbetering nodig is ten aanzien van onder meer nanomaterialen, hormoonverstorende stoffen en cumulatieve blootstelling. Daarbij zullen ook de resultaten worden meegenomen van het project dat samen met het bedrijfsleven verbeteringsmogelijkheden voor de uitvoering van REACH identificeerde.

In 2017 zal met het inwerkingtreden van de AMvB Verbetering vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) de wetgeving voor VTH worden gecompleteerd. Met het volledige wetgevingspakket zijn de instelling en de taken van de omgevingsdiensten geborgd. De AMvB VTH benoemt onder andere de taken voor de omgevingsdiensten in het zogenaamde basistakenpakket en geeft bepalingen voor de uitwisseling van milieu-informatie.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen	30.217	32.881	33.108	48.780	53.312	62.348	63.159
Uitgaven:	25.225	35.999	33.780	51.115	55.411	62.683	63.159
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			92%				
22.01 Veiligheid chemische stoffen	11.802	8.148	5.853	6.215	5.985	5.986	5.986
22.01.01 Opdrachten	3.576	4.597	3.312	4.099	3.651	3.652	3.652
22.01.02 Subsidies	5.646	2.172	600	175	175	175	175
– NANOREG	5.266	1.827	425	0	0	0	0
– Overige subsidies	380	345	175	175	175	175	175
22.01.03 Bijdrage aan agentschappen	2.580	1.379	1.941	1.941	1.779	1.779	1.779
– waarvan bijdrage aan RWS	2.580	1.379	1.941	1.941	1.779	1.779	1.779
22.01.05 Bijdragen aan internationale organisaties	0	0	0	0	380	380	380
22.02 Veiligheid biotechnologie	1.516	3.602	3.070	3.000	2.870	2.870	2.870
22.02.01 Opdrachten	1.516	3.602	3.070	3.000	2.770	2.770	2.770
22.02.05 Bijdragen aan internationale organisaties	0	0	0	0	100	100	100
22.03 Veiligheid bedrijven en transport	11.907	24.249	24.857	41.900	46.556	53.827	54.303
22.03.01 Opdrachten	3.422	4.147	4.377	19.556	22.144	25.312	27.788
– Omgevingsveiligheid	799	0	389	14.821	17.313	16.160	20.160
– Overige opdrachten	2.623	4.147	3.988	4.735	4.831	9.152	7.628
22.03.02 Subsidies	3.479	14.427	14.768	17.731	20.282	24.385	22.385
– Asbest en safety deals	2.472	10.275	12.278	15.441	17.992	22.095	22.095
– Overige subsidies	1.007	4.152	2.490	2.290	2.290	2.290	290
22.03.03 Bijdrage aan agentschappen	4.059	2.629	2.666	1.567	1.084	1.084	1.084
– waarvan bijdrage aan RWS	4.059	2.629	2.666	1.567	1.084	1.084	1.084
22.03.04 Bijdragen aan medeoverheden	75	0	0	0	0	0	0
– Bijdragen programma Externe Veiligheid	75	0	0	0	0	0	0
22.03.05 Bijdragen aan internationale organisaties	0	0	0	0	0	0	0
22.03.09 Inkomensoverdrachten	872	3.046	3.046	3.046	3.046	3.046	3.046
Ontvangsten	11.607	2.057	675	250	250	250	250

Extracomptabele verwijzingen

Extracomptabele verwijzing naar artikel 18.06 Externe Veiligheid van het Infrastructuurfonds (bedragen x € 1.000)					
	2017	2018	2019	2020	2021
Bijdrage uit artikel 26 van Hoofdstuk XII aan artikel 18.06 Externe Veiligheid van het Infrastructuurfonds	4.568	1.008	872	769	0
Andere ontvangsten van artikel 18.06 Externe Veiligheid van het Infrastructuurfonds	0	0	0	0	0
Totale uitgaven op artikel 18.06 Externe Veiligheid van het Infrastructuurfonds	4.568	1.008	872	769	0
<i>waarvan</i>					
18.06 Externe veiligheid	4.568	1.008	872	769	0

Budgetflexibiliteit

22.01 Veiligheid chemische stoffen

De uitgaven voor subsidies en de agentschapbijdragen zijn volledig juridisch verplicht. Van het opdrachtenbudget is een deel juridisch verplicht als gevolg van doorlopende opdrachten. Meer specifiek betreft het opdrachten in de sfeer van wettelijke taken betreffende het (inter)nationale stoffenbeleid evenals de vergunningverlening op dat gebied, het NANoREG-programma, het (interdepartementale) meerjaren programma Gezondheidsrisico's straling zendmasten (elektromagnetische velden), de jaarlijkse bijdragen aan de Gezondheidsraad en het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb).

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikelonderdeel heeft met name betrekking op het uitvoeren van de programma's REACH, Gezondheid in het milieubeleid (GiM) en Bewust Omgaan met Veiligheid.

22.02 Veiligheid biotechnologie

Het grootste deel van de uitgaven is juridisch verplicht als gevolg van de jaarlijkse bijdrage aan de COGEM en de uitgaven in het kader van het meerjaren onderzoeksprogramma Biotechnologie en Veiligheid.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikelonderdeel wordt aangewend voor uitgaven in het kader van de modernisering veiligheid biotechnologie.

22.03 Veiligheid bedrijven en transport

De uitgaven voor inkomensoverdrachten en de agentschapbijdragen zijn volledig juridisch verplicht. Van het opdrachtenbudget en het subsidiebudget is een deel juridisch verplicht als gevolg van doorlopende opdrachten. Meer specifiek betreft het opdrachten en subsidies in de sfeer van (wettelijke) taken inzake omgevingsveiligheid, vervoer gevaarlijke stoffen, basisnetten en de subsidies in het kader van de Regeling Verwijderen Asbestdaken en de Safety Deals.

Het niet juridisch verplichte deel van dit artikelonderdeel wordt voor een deel aangewend voor uitgaven in het kader van de modernisering van het omgevingsveiligheidsbeleid.

22.01 Veiligheid chemische stoffen

22.01.01 Opdrachten

In dit kader worden opdrachten verstrekt aan onder andere de Gezondheidsraad voor de uitvoering van wettelijke taken op het gebied van asbest, chemische stoffen en externe veiligheid en het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) voor de uitvoering van het werkprogramma. Daarnaast worden opdrachten verstrekt voor het meerjarig onderzoekprogramma elektromagnetische velden (EMV), de uitvoering van EU-regelgeving ten aanzien van zeer zorgwekkende stoffen in relatie tot andere overheden (vergunningverlening), voor de uitvoering van taken op de gebieden «veiligheid en gezondheid» (asbest) en «nieuwe risico's en security» (nanotechnologie en synthetische biologie).

22.01.02 Subsidies

De subsidies hebben betrekking de bijdrage aan het Platform EMV en de bijdrage van de Europese Commissie (EC) voor de coördinatie van het EU-project NANoREG uit het zevende kaderprogramma voor onderzoek van de EC.

22.01.03 Bijdragen aan agentschappen

Dit betreft de bijdrage aan RWS voor voornamelijk de capaciteitsinzet in het kader van de uitvoering van InfoMil (centraal punt voor bundeling en verspreiding van milieu wet- en regelgeving) op het beleidsonderwerp «asbest». Daarnaast wordt inzet geleverd voor het beheer en verdere ontwikkeling van het Landelijk Asbestvolgsysteem (LAVS).

22.02 Veiligheid biotechnologie

22.02.01 Opdrachten

Ter uitvoering van de wettelijke taak wordt jaarlijks een opdracht verstrekt aan de Commissie Genetische Modificatie (COGEM) voor het maken van beoordelingen inzake risico's verbonden aan werkzaamheden met genetisch gemodificeerde organismen en het adviseren over maatregelen risicobeheersing en monitoring die bij de uitvoering van werkzaamheden met GGO's kunnen worden toegepast. Daarnaast worden de uitgaven in het kader van het meerjarige onderzoeksprogramma Biotechnologie en Veiligheid hier verantwoord.

22.03 Veiligheid bedrijven en transport

22.03.01 Opdrachten

Omgevingsveiligheid

Het betreft hier uitgaven in het kader van de Impuls omgevingsveiligheid (IOV 2015–2018) voor de deelprogramma's Besluit risico's zware ongevallen (BRZO), Publicatiereeks Gevaarlijke Stoffen (PGS), Informatie/Kennisinfrastructuur en lokaal externe (omgeving) veiligheidsbeleid. Door middel van een programmatische aanpak wordt ingezet op het creëren van een veiligere leefomgeving. Het programma wordt uitgevoerd onder auspiciën van het Bestuurlijk Omgevingsberaad (BOB)

Overige opdrachten

Het betreft hier opdrachten voor (wettelijke) taken in het kader van BRZO bedrijven, olieterminals in Caribisch Nederland en vuurwerk, de monitoring van basisnetten (weg, water, spoor), aanpassing regelgeving vervoer gevaarlijke stoffen als gevolg van wijzigingen internationale verdragen, modellenbeheer buisleidingen (Bevb), onderhouden Activiteitenbesluit voor het realiseren vermindering regeldruk bedrijven en de stelselontwikkeling en het beheer van standaarden voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Daarnaast worden opdrachten verstrekt voor onderzoek en implementatie van risicoreductie maatregelen alsmede de ondersteuning en begeleiding van het verwijderen van asbestdaken.

22.03.02 Subsidies

Asbest

Het betreft hier de uitgaven in het kader van de Subsidieregeling verwijderen asbestdaken die door de RVO.nl wordt uitgevoerd. Jaarlijks wordt in de Staatscourant het beschikbare jaarbudget gepubliceerd. Tevens worden hieruit subsidies aan organisaties betaald die een bijdrage leveren aan het samenwerkingsprogramma «verwijderen asbestdaken».

Safety Deals

Als onderdeel van de uitvoeringsagenda BRZO worden ook uitgaven gedaan onder de noemer «Safety Deals». De Safety Deals zijn complementair aan de maatregelen die versterking van toezicht en handhaving tot doel hebben (IOV 2015–2018). Het gaat hier om het creëren van een duurzame veiligheidscultuur bij onder meer de bedrijfsprocessen binnen de chemiesector, te weten het gebruik en productie van gevaarlijke stoffen, evenals de opslag en het transport daarvan. De veiligheidsmaatregelen leveren een positieve bijdrage aan de veiligheid in de omgeving.

Overige subsidies

De overige subsidies hebben voornamelijk betrekking op de vuurwerkcampagnes en het vervolmaken van het stelsel van Omgevingsdiensten.

22.03.03 Bijdragen aan agentschappen

Dit betreft de bijdrage aan RWS voor de capaciteitsinzet in het kader van de uitvoering van InfoMil (centraal punt voor bundeling en verspreiding van milieu wet- en regelgeving) op de beleidsonderwerpen «kennisoverdracht omgevingsveiligheid» en «vergunningverlening». Daarnaast vinden hier uitgaven plaats voor werkzaamheden van de Dienst Verkeer en Scheepvaart van RWS in het kader van basisnetten en vervoer gevaarlijke stoffen.

22.03.09 Inkomensoverdrachten

De inkomensoverdrachten hebben betrekking op het honoreren van incidentele aanvragen in het kader van de Regeling tegemoetkoming niet-loondienst gerelateerde slachtoffers van mesothelioom (TNS). Deze regeling is bedoeld voor iedereen die de ziekte van maligne mesothelioom heeft als gevolg van contact met asbest buiten de werksituatie.

Ontvangsten

Dit betreffen de bijdragen van het Ministerie van Defensie voor de kosten van de BRIKS (Bouwen, Reclame, Inrit, Kap en Sloop) vergunningen defensie inrichtingen.

Beleidsartikel 23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie

Algemene Doelstelling

Het KNMI garandeert als onafhankelijke autoriteit aan Nederland de best beschikbare informatie op het gebied van meteorologie, klimatologie en seismologie als bijdrage aan de veiligheid, bereikbaarheid en leefbaarheid van Nederland, inclusief de openbare lichamen Saba, Sint Eustatius en Bonaire.

Rollen en Verantwoordelijkheden

Financieren

De Minister is verantwoordelijk voor het faciliteren van een internationaal systeem van organisaties waarin Nederland vertegenwoordigd wordt door het KNMI. Dit doet zij door haar rol van financier in de vorm van bijdragen en contributies. Met name te noemen zijn EUMETSAT¹⁶, ECMWF¹⁷ en WMO¹⁸.

(Doen) uitvoeren

De Minister is verantwoordelijk voor de uitvoering van de wettelijke taken van het agentschap KNMI zoals vastgelegd in de Wet op het KNMI (2002). De rol «(doen) uitvoeren» heeft betrekking op de volgende taken:

- Het beschikbaar maken, houden en stellen van een algemeen weerbericht voor de Nederlandse samenleving en het afgeven van weerwaarschuwingen;
- Het beschikbaar maken, houden en stellen van meteorologische, seismologische en andere geofysische gegevens (onder andere voor hergebruik);
- Het beschikbaar maken, houden en stellen van luchtvaartmeteorologische inlichtingen;
- Het verrichten van met name wetenschappelijk meteorologisch en seismologisch onderzoek;
- Het desgevraagd en onder voorwaarden ondersteunen van bestuursorganen, de rechterlijke organisatie, overheidsbedrijven of openbare lichamen op het terrein van meteorologie, seismologie of andere geofysische terreinen bij de uitvoering van aan hen opgedragen taken;
- Het onderhouden van de nationale infrastructuur voor de meteorologie en andere geofysische terreinen;
- Internationale samenwerking op het gebied van meteorologie en seismologie en andere geofysische terreinen.

De Minister van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor het Kernstopverdrag en de Minister van Economische Zaken is verantwoordelijk voor het kader van de Mijnbouwwet.

¹⁶ European Organisation for the Exploitation of Meteorological Satellites; www.eumetsat.int.

¹⁷ European Centre for Medium-Range Weather Forecasts; www.ecmwf.int.

¹⁸ World Meteorological Organization; www.wmo.ch.

Indicatoren en kengetallen

Indicatoren en kengetallen	Realisatie					Streef- waarde/ norm
	2011	2012	2013	2014	2015	
Indicatoren						
Algemene weersverwachtingen en adviezen						
– afwijking min.temperatuur (°C)	– 0,06	– 0,17	– 0,01	– 0,18	0,45	ABS ¹ (<0,5)
– afwijking max.temperatuur (°C)	– 0,33	– 0,37	– 0,25	– 0,25	– 0,31	ABS (<0,5)
– gemiddelde afwijking windsnelheid (m/s)	– 0,03	– 0,06	0,26	0,00	0,00	ABS (<1,0)
Maritieme verwachtingen						
– tijdigheid marifoonbericht (%)	99	98,6	99,3	99,9	99,5	> 99
Gereviewde publicaties	97	103	105	105	120	> 80
Kengetallen						
Aantal uitgegeven weeralarmen	0	1	2	1	1	
Percentage tijdige beschikbaarheid van de meteorologische producten (Bron: EUMETSAT)	>98,5	>98,5	>98,5	>98,5	>98,5	>98,5

¹ ABS: absolute waarde

Bron: KNMI, 2016

Toelichting

De indicatoren ten aanzien van algemene weers- en maritieme verwachtingen geven een indruk van de tijdigheid van de berichtgeving door het KNMI en de gemiddelde afwijking van verwachte waarden voor temperatuur en windsnelheid ten opzichte van de uiteindelijk waargenomen waarden. Het aantal gereviewde publicaties is een maatstaf voor de kwantiteit en de kwaliteit van het onderzoek van het KNMI. Het aantal zogenoemde gereviewde publicaties in vooraanstaande wetenschappelijke tijdschriften wordt bepaald.

Het aantal weeralarmen is afhankelijk van de weersomstandigheden; hierdoor is er geen norm aan te geven. Bovendien is het afgeven van een weeralarm geen doel op zich. Wel is belangrijk dat het instrument weeralarm effectief wordt ingezet om de samenleving tijdig te waarschuwen voor maatschappij-ontwrichtend weer. In het jaarverslag zal worden ingegaan op het aantal opgetreden weeralarmsituaties en de mate waarin het KNMI gegrond heeft gewaarschuwd, dan wel gegrond niet heeft gewaarschuwd.

Het kengetal tijdige beschikbaarheid van de meteorologische producten geeft een beeld van de tijdige beschikbaarheid van de gegevens van de METEOSAT- en METOP-satellieten voor de meteorologische producten van het KNMI. Indien de streefwaarden niet worden gehaald, heeft dat een negatieve impact op de kwaliteit van de weersverwachting op de dagen van gebrekkige beschikbaarheid van de waarnemingen, een en anders afhankelijk van de dan optredende weerssituatie.

Beleidswijzigingen

Voor 2017 zijn er geen beleidswijzigingen.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie (bedragen x € 1.000)								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Verplichtingen	42.200	33.988	42.586	43.915	49.619	39.126	39.135	
Uitgaven:	41.030	35.013	41.719	44.782	48.752	38.259	38.268	
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			100%					
23.01 Meteorologie en seismologie	28.824	26.596	24.690	24.261	24.265	24.269	24.286	
23.01.03 Bijdrage aan het agentschap KNMI	27.795	25.571	23.823	23.394	23.398	23.402	23.419	
– Meteorologie	27.292	24.981	23.389	22.987	22.990	22.994	23.012	
– Seismologie	503	590	434	407	408	408	407	
23.01.05 Bijdrage aan internationale organisaties	1.029	1.025	867	867	867	867	867	
– <i>Contributie WMO (HGIS)</i>	1.029	1.025	867	867	867	867	867	
23.02 Aardobservatie	12.206	8.417	17.029	20.521	24.487	13.990	13.982	
23.02.03 Bijdrage aan het agentschap KNMI	12.206	8.417	17.029	20.521	24.487	13.990	13.982	
– <i>Aardobservatie</i>	12.206	8.417	17.029	20.521	24.487	13.990	13.982	
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0	

Budgetflexibiliteit

De uitgaven voor de bijdrage aan het agentschap KNMI zijn volledig juridisch verplicht. De bijdrage aan het agentschap KNMI heeft een structureel karakter.

Toelichting op de financiële instrumenten

23.01 Meteorologie en seismologie

23.01.03 Bijdrage aan het agentschap KNMI

Meteorologie

- Reguliere uitgifte van een algemeen weerbericht en van waarschuwingen voor gevaarlijk weer (code geel, code oranje en weeralarm);
- Ter beschikkingstelling van de meteorologische basisdata van het nationale meteorologische meetnet en de nationale meteorologische modelinfrastructuur, op basis van een open databeleid;
- Ter beschikkingstelling van data, informatie en kennis over het huidige klimaat;
- Het leveren van projecties over het toekomstige klimaat (klimaatscenario's);
- Verrichten van strategisch en toegepast onderzoek en het geven van beleidsadviezen op het gebied van de meteorologie;
- Internationale vertegenwoordigingen op het gebied van de meteorologie (met name WMO, EUMETSAT en ECMWF);
- Beantwoorden van vragen vanuit de maatschappij over weer en klimaat.

Seismologie

- Continue monitoring van natuurlijke en geïnduceerde seismiciteit in Nederland;
- Verrichten van strategisch en toegepast onderzoek en het geven van beleidsadviezen op het gebied van de seismologie;
- Beantwoorden van vragen vanuit de maatschappij op het gebied van aardbevingen en tsunami's;
- Verrichten van waarnemingen en onderzoek ten behoeve van het Nationaal Data Centre (NDC) voor de CBTBO.

23.01.04 Bijdragen aan internationale organisatie: contributie WMO

De beschikbare middelen worden gebruikt om de Nederlandse contributie aan de World Meteorological Organization (WMO) te voldoen. Deelname aan de activiteiten van het WMO wordt gefinancierd uit HGIS.

23.02 Aardobservatie

23.02.03 Bijdrage aan het agentschap KNMI: aardobservatie

Het verzorgen van de waarnemingen vanuit polaire en geostationaire weersatellieten in Europees verband (EUMETSAT).

Beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht

Algemene Doelstelling

Het stimuleren en bewaken van veilige vervoers- en watersystemen en een duurzame leefomgeving.

Rollen en Verantwoordelijkheden

Financieren

De Minister is verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van wet- en regelgeving in het transport en de leefomgeving. De Minister heeft een nationale coördinatie- c.q. verantwoordingsverplichting richting de EU ten aanzien van internationale milieuregelgeving.

Binnen het departement is de uitvoering van de handhaving en het toezicht opgedragen aan het agentschap Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). De werkzaamheden van dit agentschap worden grotendeels gefinancierd via bijdragen vanuit lenM. Een deel van de kosten van vergunningverlening wordt gefinancierd vanuit tarieven aan externe partijen; het niet gedekte deel van de kosten van vergunningverlening wordt gefinancierd vanuit bijdragen op artikel 97 uit deze begroting. De tarieven die aan externe partijen voor vergunningverlening wordt gevraagd zijn dus niet geheel kostendekkend.

De Autoriteit woningcorporaties als onderdeel van de ILT houdt namens de Minister voor Wonen en Rijksdienst toezicht op de woningcorporaties. Dit toezicht wordt, met uitzondering van het toezicht op de naleving van de Wet normering topinkomens (WNT) en een deel van de kosten van Corpodata, gefinancierd via een jaarlijkse heffing op deze woningcorporaties. Het toezicht op de naleving van WNT wordt uit de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gefinancierd, die voor Corpodata uit de begroting voor Wonen en Rijksdienst.

(Doen) uitvoeren

De Minister is verantwoordelijk voor de uitvoering van de wettelijke taken van het agentschap ILT. De Minister voor Wonen en Rijksdienst is verantwoordelijk voor de taken op het terrein van wonen en bouwen die aan de ILT zijn gemandateerd.

De rol uitvoeren heeft betrekking op:

- Vergunningverlening;
- Toezicht door middel van objectinspecties, administratie controles, audits, convenanten en digitale inspecties;
- Opsporing in geval van ernstige overtreding of fraude (onder aansturing van het OM);
- Incidentafhandeling en onderzoek.

Een gedetailleerde beschrijving van het uitvoeringsprogramma van de ILT is te vinden in het Meerjarenplan 2017–2021 dat in dit najaar aan de Tweede Kamer wordt verzonden. De Tweede Kamer wordt jaarlijks separaat geïnformeerd over het toezicht op de woningcorporaties via het meerjarenprogramma van de Autoriteit woningcorporaties.

Bij de totstandkoming van wet- en regelgeving beoogt de wetgever een door zijn gewenst niveau van veiligheid en duurzaamheid te bewerkstelligen. Daarbij worden de rechtsbeginselen van rechtvaardigheid, rechtszekerheid en rechtsgelijkheid gehanteerd, met oog voor de nalevingseisen die van de ondertoezichtstaanden worden gevraagd. Zij streeft daarbij samenwerking met andere overheidspartners na.

Indicatoren en kengetallen

Deze tabel geeft inzicht in het geplande aantal te verstrekken vergunningen, het aantal uit te voeren administratieve controles, (digitale en object) inspecties, audits, het aantal af te sluiten convenanten en het aantal onderzoeken in het begrotingsjaar. Het Meerjarenplan ILT 2017–2021 bevat een verdere toedeling naar doelgroepen en een nadere toelichting op deze cijfers.

Overzicht geplande productie-aantallen 2017							
	Vergunningen	Adm.Contr.	Audits	Convenanten	Object inspecties	incident-afhandeling	onderzoek
Afval, Industrie en Bedrijven	3.518	299	89	4	1.374	10	10
Water, Producten en Stoffen	425	6.250	30	30	37.945	0	0
Scheepvaart	6.470	220	39	8	5.480	400	250
Rail- en wegvervoer	615	952	179	73	17.382	0	0
Luchtvaart	5.300	0	410	0	1.300	0	0
Autoriteit woningcorporaties	1.450	340	710	0	0	0	4
Transport gevaarlijke stoffen	275	275	54	8	6.470	1.402	20
Totaal	18.053	8.336	1.511	123	69.751	1.812	284

Beleidswijzigingen

De vorming binnen de inspectie van de Autoriteit woningcorporaties in 2015 leidt in 2016 tot een verschuiving van taken en middelen van het domein Wonen, Water en Producten naar de Autoriteit woningcorporaties en tevens tot de omvorming tot het domein Water, Producten en Stoffen. Dit wordt bij Begroting 2017 verwerkt.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 24 Handhaving en toezicht (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen	119.051	118.983	109.561	106.755	106.783	106.785	106.801
Uitgaven:	119.051	118.983	109.561	106.755	106.783	106.785	106.801
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			100%				
24.01 Handhaving en toezicht	119.051	118.983	109.561	106.755	106.783	106.785	106.801
24.01.03 Bijdrage aan het agentschap ILT	119.051	118.983	109.561	106.755	106.783	106.785	106.801
– Afval, Industrie en bedrijven	27.706	27.569	24.549	23.711	23.711	23.712	23.718
– Rail en wegvervoer	24.691	27.482	24.765	24.331	24.359	24.360	24.367
– Scheepvaart	23.063	22.372	21.089	20.420	20.419	20.419	20.427
– Luchtvaart	19.166	18.415	17.352	16.967	16.968	16.968	16.966
– Water, producten en stoffen	24.425	23.145	21.806	21.326	21.326	21.326	21.323
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

Budgetflexibiliteit

De uitgaven voor de bijdrage aan het agentschap ILT zijn volledig juridisch verplicht. De bijdrage aan het agentschap ILT heeft een structureel karakter.

Toelichting op de financiële instrumenten

De ILT levert voor de financiële bijdragen van het moederdepartement aan het agentschap in de hieronder weergegeven vijf domeinen de volgende producten. In het meerjarenplan 2016–2020 staat per domein uitgebreid beschreven welke taken worden uitgevoerd en de bijbehorende kengetallen ten aanzien van naleving, vergunningverlening en toezicht.

24.01 Handhaving en toezicht

24.01.03 Bijdrage aan het agentschap ILT

Domein Afval, Industrie en Bedrijven

Bij grensoverschrijdend transport van afval is de ILT de bevoegde autoriteit in Nederland om vergunningen te verlenen en toezicht op de naleving uit te voeren zoals voorgeschreven in de Europese Verordening Overbrenging Afvalstoffen (EVOA). Volgens het Besluit Inzameling Afvalstoffen dienen inzamelaars van scheepsafvalstoffen, klein gevaarlijk afval en afgewerkte olie vergund te zijn. De ILT verleent inzamelvergunningen en ziet toe op de naleving.

De ILT verleent vergunningen en verricht toezicht in het kader van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, de Wet milieubeheer en de vergunningen die daaraan verbonden zijn voor Defensie, een aantal bijzondere inrichtingen en twee BRZO-bedrijven op de BES-eilanden. De handhaving is verder gericht op bedrijven en organisaties die verantwoordelijk zijn voor risicobronnen bij (externe) veiligheid, zoals geformuleerd in het Besluit externe veiligheid buisleidingen en/of inzake luchtmissies, energie en klimaat in de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en andere milieu- en veiligheidsregelgeving.

De inspectie ziet toe op toepassing, uitvoering en naleving van Europese en nationale normen en wettelijke regels door het bevoegd gezag op het gebied van onder andere externe veiligheid, afval, nationale ruimtelijke belangen en ongewone voorvallen.

De Inlichtingen en Opsporingsdienst (IOD)

De onderzoeken van de ILT zijn gericht op personen en bedrijven die de regelgeving op het gebied van milieu en wonen stelselmatig en op een ernstige manier overtreden. De ILT richt zich daarbij op georganiseerde criminaliteit met een ondermijnend karakter en vaak met internationale (financiële) constructies en handelsstromen, waarbij zonder ingrijpen van de overheid uiteindelijk onherstelbare schade ontstaat aan mens, milieu en maatschappij. De daadwerkelijke aansturing van strafrechtelijke onderzoeken gebeurt door het Functioneel Parket (FP) van het Openbaar Ministerie. Afspraken over prioriteiten en te bereiken resultaten liggen vast in een Handhavingsarrangement, dat jaarlijks wordt afgesloten tussen de ILT en het FP.

Domein Rail en Wegvervoer

Rail

De ILT houdt toezicht op de naleving van de Spoorwegwet. Ongevalonderzoek is een wettelijke taak van de ILT in dit domein. De markt voor het railgoederenvervoer is internationaal georiënteerd en geheel geliberaliseerd. De sector kent een hoog veiligheidsgehalte, maar het hoofdspoor blijft een kwetsbaar systeem. Daarnaast is de ILT toezichthouder voor lokaal en bijzonder spoor. In de Wet lokaal spoor is bepaald dat het toezicht bij de lokale overheid ligt, met de ILT als aangewezen toezichthouder. Tenslotte houdt de ILT toezicht op kabelbanen.

Taxi

De ILT richt zich op de naleving van de Wet en Besluit Personenvervoer 2000 en het Arbeidstijdenbesluit Vervoer. De ILT zet binnen haar toezicht veel capaciteit in op de aanpak van het aanbieden en verrichten van taxivervoer zonder vergunning.

Bus

De ILT houdt toezicht op de naleving van de arbeidstijdenbesluit Vervoer en de Wet Personenvervoer 2000. In het nationale busvervoer, met zijn relatief veilige status, sluit de ILT convenanten af met goed presterende bedrijven.

Goederenvervoer over de weg

De ILT houdt toezicht op de naleving van arbeidstijdenwetgeving (inclusief fraude met de digitale tachograaf) en wetgeving met betrekking tot maten en gewichten (overbelading). Het goederenvervoer over de weg is grensoverschrijdend. In Europees verband is de fraude met de digitale tachograaf een belangrijk probleem, waar in het toezicht extra aandacht aan wordt gegeven. Ook cabotage blijft een aandachtspunt in het toezicht. Daarnaast spelen overtredingen rond inleen van (buitenlandse) arbeidskrachten en ontduiken van sociale wetgeving een belangrijke rol. Vanaf 1 januari 2017 verricht de ILT toezicht in het kader van de naleving van de Wet rijonderricht motorvoertuigen (Wrm). De Wrm ziet toe op rij-instructeurs, transportbedrijven die praktische nascholing door eigen personeel laten uitvoeren en chauffeurs die een PTN-certificaat (Praktijktraining Nascholing) hebben.

Domein Scheepvaart

De taken van de ILT op het terrein van de binnenvaart zijn in belangrijke mate vastgelegd in Europese regelgeving. De ILT is primair verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving van de Binnenvaartwet en van de Wet vervoer gevaarlijke stoffen (over het water). De handhaving van de Scheepvaartverkeerswet is primair een taak van de politie en Rijkswaterstaat. Gelet op de naleving blijft in de binnenvaart aandacht nodig voor ten minste stabiliteit/stuwage, ladinginformatie en documenten, de vaartijden en de bemanningssterkte. Gelet op risico's die met deze vorm van vervoer gemoeid zijn, krijgt het vervoer van gevaarlijke stoffen meer aandacht.

Voor de koopvaardij is een complex van wet- en regelgeving van kracht, dat is geënt op overwegend mondiaal geldende regimes. Het algemene beeld is dat het veiligheidsbewustzijn in de koopvaardij op een behoorlijk niveau is en de naleving op de meeste onderdelen relatief hoog is (tussen de 80% en 95%).

Wet- en regelgeving voor de visserij is van (inter)nationale origine. Gelet op het aantal ongevallen is de visserij relatief onveiligere dan de andere scheepvaartsectoren. De meeste ongevallen in de visserij zijn het gevolg van menselijk handelen. Voor de naleving zijn met name de bemanningsaspecten in de visserij een aandachtspunt.

Domein Luchtvaart

De ILT houdt toezicht op de naleving van veiligheids- en milieuwetten en regels voor de luchtvaart. De luchtvaartsector is een hightech industrie waarin de zorg voor veiligheid vanaf zijn ontstaan een van de belangrijkste oorzaken is geweest voor uitgebreide en zeer gedetailleerde internationale regelgeving. De Europese regelgeving en de Europese

vormen van samenwerking nemen een steeds prominentere plaats in. Het toezicht richt zich op de hele keten: luchtvervoerders, luchtvaartuigen, technische bedrijven, grondafhandelingsbedrijven, luchtverkeersleiding, bemanning, onderhoudstechnici, keurings- en examineringsinstanties, opleidingsinstellingen, meteodiensten, het luchtruim, luchthavens en luchtvaartvertoningen. Naast toezicht op veiligheid is de ILT wettelijk ook betrokken bij de handhaving van milieuvoorschriften met name op het gebied van geluid.

De inspectie ziet er in Nederland op toe dat de luchtvaartmaatschappijen en luchthavens zich houden aan de Europese regels voor passagiersrechten van zowel passagiers met een mobiliteitsbeperking als passagiers die te maken krijgen met vertraging, annulering of instapweigering.

Domein Water, Producten en Stoffen

De ILT verleent vergunningen (respectievelijk goedkeuringen en verklaringen van geen bezwaar) voor de eigen werken van Rijkswaterstaat, meetprogramma's van drinkwaterbedrijven, vuurwerkimporteurs en precursoren.

Het toezicht op water en bodem richt zich op een breed palet van bedrijven, instellingen en personen: waterkeringbeheerders, Rijkswaterstaat en gecontracteerde aannemers, drinkwaterbedrijven en erkende bodemintermediairs. Op het gebied van hoogwaterveiligheid houdt de ILT toezicht op de beheerders van primaire waterkeringen. Bij de drinkwaterbedrijven richt het toezicht zich op de bepalingen in de Drinkwaterwet en de daaronder vallende regelingen maar ook op het tarief, de beveiliging en de afhandeling van calamiteiten.

De ILT houdt toezicht op bodemintermediairs en certificerende instellingen met als oogmerk de betrouwbaarheid van het werk van intermediairs te vergroten door toezicht te houden op werkzaamheden in het bodembeheer en aan de integriteit van de uitvoerders.

Het toezicht Producten is gericht op correcte labels en conforme producten voor bouwproducten, pleziervaartuigen en voertuigbanden. De verplichting geldt voor fabrikanten, importeurs en distributeurs. Verder wordt toezicht gehouden ter voorkoming van de verkoop van verkeersproducten (denk aan auto's, bromfietsen, trekhaken, aanhangwagens) die niet zijn toegelaten of die niet overeenkomen met de toelating.

Bij de handhaving Wonen richt het toezicht zich op de overdracht van energielabels bij verkoop en verhuur van zowel woningen als utiliteitsgebouwen, en op de aanwezigheid van energielabels in overheidsgebouwen en overige voor publiek toegankelijke gebouwen. Verder richt het toezicht op de erkend deskundige en de juiste keuring van airconditioningssystemen groter dan 12kW door bevoegde keuringsinstanties. Tot slot worden beleidsmonitoringsonderzoeken op het gebied van ruimte en bouwen uitgevoerd.

Het toezicht op de naleving van de regelgeving voor risicovolle stoffen en producten richt zich op de gehele keten: productie, transport, opslag, gebruik, handel en verwijdering. Belangrijke aandachtsgebieden zijn asbest(verwijdering), biociden en stoffen in het kader van REACH.

De ILT houdt toezicht op de naleving van de Wet explosieven voor civiel gebruik en het Vuurwerkbesluit bij onder andere producenten, transporteurs en importeurs. Zowel bij vuurwerk als bij explosieven is steeds meer sprake van een ketenbenadering. Het toezicht richt zich enerzijds op het vergroten van de productveiligheid van consumentenvuurwerk en anderzijds op het terugdringen van ondeugdelijk en illegaal vuurwerk. Het laatste betreft onder andere het aanpakken van de georganiseerde handel in en het tegengaan van de invoer van dit soort vuurwerk. Vanwege het internationale karakter van de keten, heeft de ILT als ketenregisseur contact met internationale handhavingspartners.

Transport van gevaarlijke stoffen

Voor het toezicht op het vervoer van gevaarlijke stoffen ontwikkelt de ILT jaarlijks één integraal toezichtsprogramma waarvan de uitvoering is belegd bij de domeinen Rail- en Wegvervoer, Scheepvaart, Afval industrie en bedrijven, en Luchtvaart. Het programma richt zich op de grootste risico's van het vervoer van gevaarlijke stoffen en op bedrijfsmatige producten en processen van betrokken bedrijven. De inzet is hierbij vooral multimodaal vervoer. Ook hier ligt de nadruk op systeemtoezicht en het afsluiten van convenanten met de best presterende bedrijven. Daarnaast wordt de ILT-capaciteit zoveel mogelijk ingezet op de logistieke knooppunten.

Beleidsartikel 25 Brede Doeluitkering

Algemene doelstelling

Het realiseren van maatwerkoplossingen voor verkeers- en vervoersvraagstukken door de twee krachtens artikel 20, derde lid, van de Wet personenvervoer 2000 aangewezen openbare lichamen die verkeer- en vervoerstaken verrichten (vervoerregio's). Dit betreffen thans de Stadsregio Amsterdam en het samenwerkingsverband van gemeenten in de zuidelijke Randstad, de Metropoolregio Rotterdam Den Haag.

Rol en verantwoordelijkheden

Financieren

De Minister is systeemverantwoordelijk voor de bijdrage aan de Brede Doeluitkering verkeer en vervoer (BDU), die het mogelijk maakt dat er in de gebieden waar de vervoerregio's actief zijn maatwerkoplossingen kunnen worden geboden voor verkeers- en vervoersvraagstukken. Dit artikel hangt samen met artikel 14 Wegen en verkeersveiligheid en artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor waarin het bredere beleidsveld wordt geschetst.

De samenwerkingsverbanden Stadsregio Amsterdam en Metropoolregio Rotterdam Den Haag zijn verantwoordelijk voor de beleidsinhoudelijke beslissingen over hun verkeer- en vervoeraangelegenheden.

Beleidswijzigingen

Voor 2017 zijn er geen beleidswijzigingen.

Budgettaire gevolgen van beleid

art 25. Brede doeluitkering (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen	884.538	888.514	866.780	866.751	865.361	879.532	868.912
Uitgaven:	1.878.691	893.936	888.311	866.805	866.752	865.341	854.721
<i>Waarvan juridisch verplicht</i>			<i>100%</i>				
25.01 Brede doeluitkering	1.878.691	893.936	888.311	866.805	866.752	865.341	854.721
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

Budgetflexibiliteit

25.01 Brede Doeluitkering

Conform de wet BDU wordt jaarlijks voorafgaand aan het uitkeringsjaar de brede doeluitkering ten behoeve van de voorbereiding en de uitvoering van het regionaal verkeer- en vervoersbeleid geheel als betalingsverplichting vastgelegd.

Toelichting op de financiële instrumenten

Jaarlijks wordt een beschikking verstrekt voor de Brede Doeluitkering aan de Stadsregio Amsterdam en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag. Deze beschikking wordt berekend op basis van de in de Wet BDU Verkeer en Vervoer opgenomen methodiek. Uitbetaling vindt plaats in vijf termijnen, waarvan de tweede termijn een dubbele is.

De Stadsregio Amsterdam en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag zijn vrij in de afweging aan welke verkeer- en vervoertaken zij de BDU-middelen besteden. Zij bepalen dat aan de hand van de doelen die zij willen bereiken op hun verkeer- en vervoersterrein. Daarbij hebben zij veel ruimte voor een eigen invulling, rekeninghoudend met de specifieke kenmerken van hun regio.

lenM financiert vanuit de BDU en op verzoek van de medeoverheden tot en met 2017 het CROW/KpVV-programma. Het CROW/KpVV-programma is een integraal pakket aan activiteiten op gebied van verkeer en vervoer, dat het CROW/KpVV in opdracht van decentrale overheden uitvoert. De middelen hiervoor zijn door deze medeoverheden vanuit de BDU beschikbaar gesteld.

Beleidsartikel 26 Bijdrage Investeringsfondsen

Algemene Doelstelling

Op dit artikel worden de bijdragen aan het Infrastructuurfonds en het Deltafonds verantwoord.

De rollen en verantwoordelijkheden

Financieren

Zaken die op het Infrastructuurfonds en Deltafonds worden verantwoord zijn terug te vinden in de verschillende beleidsartikelen op de begroting Hoofdstuk XII.

Beleidswijzigingen

Voor de beleidswijzigingen wordt verwezen naar de betreffende beleidsartikelen.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 26 Bijdrage investeringsfondsen (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen	5.874.315	6.085.444	6.168.329	6.597.992	6.732.281	6.880.418	7.013.510
Uitgaven:	5.874.315	6.085.444	6.168.329	6.597.992	6.732.281	6.880.418	7.013.510
26.01 Bijdrage aan het Infrastructuurfonds	4.821.159	5.065.247	5.450.478	5.695.483	5.793.886	5.887.555	5.823.241
26.02 Bijdrage aan het Deltafonds	1.053.156	1.020.197	717.851	902.509	938.395	992.863	1.190.269
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

Budgetflexibiliteit

De mate van budgetflexibiliteit is terug te vinden bij de afzonderlijke artikelen op de beide fondsen van lenM.

Toelichting op de financiële instrumenten

26.01 Bijdrage aan het Infrastructuurfonds

Het betreft hier de bijdrage vanuit de begroting Hoofdstuk XII aan het Infrastructuurfonds ten behoeve van uitgaven die op het fonds worden verantwoord.

Opbouw art.ond. 26.01 Bijdrage aan het IF (bedragen x € 1.000)									
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
12	Hoofdwegennet	2.221.945	2.228.785	2.410.421	2.490.820	2.538.934	2.579.227	3.070.668	3.146.808
12.01	Verkeersmanagement	10.302	3.638	3.638	3.639	3.638	3.635	3.632	3.631
12.02	Beheer, onderhoud en vervanging	619.913	609.164	631.992	616.981	537.601	454.296	820.791	796.719
12.03	Aanleg	632.017	505.291	734.229	1.010.682	1.095.051	1.246.397	1.436.603	1.522.584
12.04	Geïntegreerde contractvormen/PPS	380.886	561.811	508.934	332.315	374.991	357.405	304.460	312.410
12.06	Netwerkgebonden kosten HWN	578.827	548.881	531.628	527.203	527.653	517.494	505.182	511.464
12.07	Investeringsruimte	0	0	0	0	0	0	0	0
13	Spoorwegen	1.959.407	2.043.653	1.826.788	1.897.617	1.962.388	2.056.539	1.750.331	1.609.529
13.02	Beheer, onderhoud en vervanging	1.221.082	1.245.661	1.226.826	1.192.105	1.213.190	1.215.680	1.207.073	1.209.904
13.03	Aanleg	718.907	724.476	542.766	665.196	704.748	768.519	480.278	338.561
13.04	Geïntegreerde contractvormen/PPS	- 7.606	- 15.427	- 22.983	- 27.510	- 25.639	- 29.708	- 34.575	- 36.112
13.07	Rente en aflossing	17.021	48.362	16.597	16.597	16.597	16.597	16.597	16.597
13.08	Investeringsruimte	10.003	40.581	63.582	51.229	53.492	85.451	80.958	80.579

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
14	Regionaal, lokale infrastructuur	150.750	216.332	332.243	184.395	146.541	110.356	52.210	34.854
14.01	Grote regionaal/lokale projecten	101.225	132.863	173.577	109.630	85.923	88.162	52.210	34.854
14.02	Regionale mobiliteitsfondsen	0	0	0	0	9.128	0	0	0
14.03	RSP-ZZL: pakket bereikbaarheid	49.525	83.469	158.666	74.765	51.490	22.194	0	0
15	Hoofdvaarwegennet	887.416	778.903	909.789	997.938	858.087	779.931	717.235	681.957
15.01	Verkeersmanagement	8.428	8.428	8.428	8.428	8.428	8.428	8.428	8.428
15.02	Beheer, onderhoud en vervanging	425.647	366.969	382.587	326.299	298.791	236.016	289.618	297.966
15.03	Aanleg	100.656	92.686	181.938	157.659	103.263	203.311	92.801	47.165
15.04	Geïntegreerde contractvormen/PPS	45.216	10.904	40.448	211.999	155.058	41.970	41.334	40.709
15.06	Netwerkgebonden kosten HVWN	307.469	299.916	296.388	293.553	292.547	290.206	285.054	287.689
15.07	Investeringsruimte	0	0	0	0	0	0	0	0
17	Megaprojecten	88.810	158.513	174.934	213.644	276.036	297.188	390.750	454.301
17.02	Betuweroute	6.035	942	942	4.807	0	0	0	0
17.03	Hogesnelheidslijn-Zuid	6.522	40.745	40.745	0	0	0	0	0
17.06	Project Mainportontwikkeling Rotterdam	8.906	6.866	4.316	3.796	1.690	2.934	2.934	2.934
17.07	ERTMS	49.707	44.463	48.204	102.588	151.588	181.000	271.000	350.295
17.08	ZuidasDok	17.640	65.497	80.727	102.453	122.758	113.254	116.816	101.072
18	Overige uitgaven	- 243.081	24.292	41.308	9.472	105.569	0	0	0
18.01	Saldo afgesloten rekeningen	- 207.607	0	0	0	0	0	0	0
18.02	Beter Benutten	0	0	0	0	0	0	0	0
18.03	Intermodaal vervoer	904	4.723	0	0	0	0	0	0
18.04	Gebiedsgerichte aanpak (UPR)	0	0	0	0	0	0	0	0
18.06	Externe veiligheid	3.622	4.568	1.008	872	769	0	0	0
18.07	Mobiliteitsonafhankelijke kennis en expertise	0	0	0	0	0	0	0	0
18.08	Netwerkoverstijgende kosten	0	0	0	0	0	0	0	0
18.11	Investeringsruimte	0	0	0	0	0	0	0	0
18.12	Nader toe te wijzen BenO en Vervanging	0	0	0	0	0	0	0	0
18.13	Tol gefinancierde uitgaven	0	0	0	0	0	0	0	0
18.14	Minregel: rentevrijval	0	0	0	0	0	0	0	0
18.15	Ramingsbijstelling en kasschuif	- 40.000	- 60.000	0	0	100.000	0	0	0
18.16	Resevering Omgevingswet	0	75.001	40.300	8.600	4.800	0	0	0
Totaal		5.065.247	5.450.478	5.695.483	5.793.886	5.887.555	5.823.241	5.981.194	5.927.449

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
12 Hoofdwegennet	2.953.201	2.823.408	2.459.400	2.302.358	2.343.008	1.948.879	1.936.745
12.01 Verkeersmanagement	3.630	3.628	3.628	3.628	3.636	3.636	3.636
12.02 Beheer, onderhoud en vervanging	800.952	801.253	773.447	746.027	735.612	735.612	735.612
12.03 Aanleg	1.361.280	1.227.653	898.023	653.255	465.649	217.210	217.210
12.04 Geïntegreerde contractvormen/PPS	283.777	285.852	278.846	395.471	175.677	175.677	175.677
12.06 Netwerkgebonden kosten HWN	503.562	505.022	505.456	503.977	510.783	510.783	510.783
12.07 Investeringsruimte	0	0	0	0	451.651	305.961	293.827
13 Spoorwegen	1.539.904	1.627.643	1.532.756	1.574.568	1.295.199	1.775.065	1.766.106
13.02 Beheer, onderhoud en vervanging	1.190.864	1.229.572	1.228.591	1.298.154	1.178.499	1.178.499	1.178.499
13.03 Aanleg	303.314	468.758	260.856	236.307	82.527	229.463	290.173
13.04 Geïntegreerde contractvormen/PPS	- 20.784	- 145.042	- 26.047	- 27.121	- 32.092	- 32.092	- 32.092
13.07 Rente en aflossing	16.597	16.597	16.597	16.597	16.597	16.597	16.597
13.08 Investeringsruimte	49.913	57.758	52.759	50.631	49.668	382.598	312.929
14 Regionaal, lokale infrastructuur	1.606	9.336	9.335	9.336	9.426	0	0
14.01 Grote regionaal/lokale projecten	1.606	9.336	9.335	9.336	9.426	0	0
14.02 Regionale mobiliteitsfondsen	0	0	0	0	0	0	0
14.03 RSP-ZZL: pakket bereikbaarheid	0	0	0	0	0	0	0
15 Vaarwegen	658.156	656.553	821.696	821.774	694.356	631.609	630.022
15.01 Verkeersmanagement	8.428	8.428	8.428	8.428	8.428	8.428	8.428
15.02 Beheer, onderhoud en vervanging	249.914	191.986	192.714	191.160	225.710	225.710	225.710
15.03 Aanleg	71.256	128.735	293.559	237.894	103.816	28.420	28.420
15.04 Geïntegreerde contractvormen/PPS	40.102	39.653	39.077	38.514	37.961	37.961	37.961
15.06 Netwerkgebonden kosten HWVN	288.456	287.751	287.918	288.535	291.161	291.161	291.161
15.07 Investeringsruimte	0	0	0	57.243	27.280	39.929	38.342
17 Megaprojecten	406.979	335.391	197.043	233.170	499.864	0	0
17.02 Betuweroute	0	0	0	0	0	0	0
17.03 Hogesnelheidslijn-Zuid	0	0	0	0	0	0	0
17.06 Project Mainportontwikkeling Rotterdam	2.934	2.934	2.934	2.934	63.163	0	0
17.07 ERTMS	314.000	270.000	189.301	159.301	409.732	0	0
17.08 ZuidasDok	90.045	62.457	4.808	70.935	26.969	0	0
18 Overige uitgaven	0	0	0	0	0	777.970	794.980
18.01 Saldo afgesloten rekeningen	0	0	0	0	0	0	0
18.02 Beter Benutten	0	0	0	0	0	0	0
18.03 Intermodaal vervoer	0	0	0	0	0	0	0
18.04 Gebiedsgerichte aanpak (UPR)	0	0	0	0	0	0	0
18.06 Externe veiligheid	0	0	0	0	0	0	0
18.07 Mobiliteitsonafhankelijke kennis en expertise	0	0	0	0	0	0	0
18.08 Netwerkoverstijgende kosten	0	0	0	0	0	0	0
18.11 Investeringsruimte	0	0	0	0	0	772.300	772.300
18.12 Nader toe te wijzen BenO en Vervanging	0	0	0	0	0	0	0
18.13 Tol gefinancierde uitgaven	0	0	0	0	0	0	0
18.14 Minregel: rentevrijval	0	0	0	0	0	0	0
18.15 Ramingsbijstelling en kasschuif	0	0	0	0	0	0	0
18.16 Reservering Omgevingswet	0	0	0	0	0	5.670	22.680
Totaal	5.559.846	5.452.331	5.020.230	4.941.206	4.841.853	5.133.523	5.127.853

26.02 Bijdrage aan het Deltafonds

Het betreft hier de bijdrage vanuit de begroting Hoofdstuk XII aan het Deltafonds ten behoeve van uitgaven die op het fonds worden verantwoord.

Opbouw art.ond. 26.02 Bijdrage aan het DF (bedragen x € 1 000)

		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Investeren in waterveiligheid	507.204	349.873	379.531	409.190	327.592	692.701	563.361	397.723
1.01	Grote projecten waterveiligheid	250.431	187.114	130.742	117.463	68.608	43.914	72.234	76.497
1.02	Overige aanlegprojecten Waterveiligheid	245.307	153.751	247.809	290.807	258.054	648.287	491.127	321.226
1.03	Studiekosten	11.466	9.008	980	920	930	500	0	0
2	Investeren in zoetwatervoorziening	33.145	38.973	38.505	33.622	35.542	32.404	1.833	1.833
2.01	Aanleg waterkwantiteit	0	0	0	0	0	0	0	0
2.02	Overige waterinvesteringen zoetwatervoorziening	30.448	36.928	35.555	30.672	31.992	32.289	1.833	1.833
2.03	Studiekosten	2.697	2.045	2.950	2.950	3.550	115	0	0
3	Beheer, onderhoud en vervanging	213.604	169.466	163.944	159.920	112.428	129.540	195.776	217.182
3.01	Watermanagement	7.047	7.031	7.030	7.002	7.002	7.002	7.002	7.002
3.02	Beheer, onderhoud en vervanging	206.557	162.435	156.914	152.918	105.426	122.538	188.774	210.180
4	Experimenteren cf art. III Deltawet	0	0	0	0	0	0	0	0
4.01	Experimenteerprojecten	0	0	0	0	0	0	0	0
5	Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven	237.009	133.415	285.668	281.488	428.752	273.424	264.590	266.088
5.01	Apparaat	222.711	218.112	221.983	218.158	215.428	211.910	202.895	204.369
5.02	Overige uitgaven	14.298	63.703	63.685	63.330	63.324	61.514	61.695	61.719
5.03	Investeringsruimte	0	-148.400	0	0	150.000	0	0	0
7	Investeren in waterkwaliteit	29.235	26.124	34.861	54.175	88.549	62.200	54.713	52.425
7.01	Real.progr.Kaderrichtlijn water	25.978	24.850	33.098	51.376	66.625	62.200	54.713	52.425
7.02	Overige aanlegprojecten Waterkwaliteit	2.262	279	768	1.804	20.929	0	0	0
7.03	Studiekosten waterkwaliteit	995	995	995	995	995	0	0	0
Totaal		1.020.197	717.851	902.509	938.395	992.863	1.190.269	1.080.273	935.251

		2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
1	Investeren in waterveiligheid	349.508	277.105	280.510	393.104	263.401	250.522	224.442
1.01	Grote projecten waterveiligheid	175.082	0	0	0	0	0	0
1.02	Overige aanlegprojecten Waterveiligheid	174.426	277.105	280.510	393.104	263.401	250.522	224.442
1.03	Studiekosten	0	0	0	0	0	0	0
2	Investeren in zoetwatervoorziening	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	0	0
2.01	Aanleg waterkwantiteit	0	0	0	0	0	0	0
2.02	Overige waterinvesteringen zoetwatervoorziening	1.833	1.833	1.833	1.833	1.833	0	0
2.03	Studiekosten	0	0	0	0	0	0	0
3	Beheer, onderhoud en vervanging	231.584	278.870	224.296	240.111	230.037	230.037	230.037
3.01	Watermanagement	7.027	7.027	7.027	7.225	6.829	6.829	6.829
3.02	Beheer, onderhoud en vervanging	224.557	271.843	217.269	232.886	223.208	223.208	223.208
4	Experimenteren cf art. III Deltawet	0	0	0	0	0	0	0
4.01	Experimenteerprojecten	0	0	0	0	0	0	0
5	Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven	392.045	415.822	461.637	323.140	500.250	661.417	693.167
5.01	Apparaat	207.261	209.123	213.659	213.658	213.682	213.682	213.682
5.02	Overige uitgaven	61.994	62.135	62.131	63.870	59.982	59.982	59.982
5.03	Investeringsruimte	122.790	144.564	185.847	45.612	226.586	387.753	419.503
7	Investeren in waterkwaliteit	51.277	53.130	54.930	54.989	0	0	0
7.01	Real.progr.Kaderrichtlijn water	51.277	53.130	54.930	54.989	0	0	0
7.02	Overige aanlegprojecten Waterkwaliteit	0	0	0	0	0	0	0
Totaal		1.026.247	1.026.760	1.023.206	1.013.177	995.521	1.141.976	1.147.646

4. DE NIET-BELEIDARTIKELEN

Niet-beleidsartikel 97 Algemeen Departement

Algemene Doelstelling

Op dit artikel worden de lenM brede programma uitgaven verantwoord.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 97 Algemeen departement (bedragen x € 1.000)								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Verplichtingen	50.181	103.485	43.309	42.173	49.144	48.901	49.592	
Uitgaven:	50.901	103.828	50.480	50.839	50.195	49.900	49.841	
97.01 lenM-brede programmamiddelen	50.901	103.828	50.480	50.839	50.195	49.900	49.841	
97.01.01 Opdrachten	30.907	72.956	22.618	22.998	22.545	22.149	22.697	
– Onderzoeken ANVS	3.217	4.998	3.696	3.678	3.801	3.801	3.853	
– Overige opdrachten	27.690	67.958	18.922	19.320	18.744	18.348	18.844	
97.01.02 Subsidies	2.167	1.830	1.430	1.450	1.255	1.356	752	
97.01.03 Bijdrage aan agentschappen	12.600	23.686	21.205	21.164	21.168	21.168	21.165	
– waarvan bijdrage aan KNMI	0	2.626	213	213	213	213	213	
– waarvan bijdrage aan ILT	11.986	12.209	12.188	12.195	12.199	12.199	12.196	
– waarvan bijdrage aan RWS	614	2.469	2.422	2.374	2.374	2.374	2.374	
– waarvan bijdrage aan RIVM	0	6.382	6.382	6.382	6.382	6.382	6.382	
97.01.06 Bijdrage aan ZBO's en RWT's	5.227	5.356	5.227	5.227	5.227	5.227	5.227	
– StAB	5.227	5.356	5.227	5.227	5.227	5.227	5.227	
Ontvangsten	3.646	1.994	2.189	1.994	1.994	1.994	1.994	

Toelichting op de financiële instrumenten

97.01 lenM-brede programmamiddelen

97.01.01 Opdrachten

Onderzoeken ANVS

Het betreft uitgaven voor opdrachten aan (inter)nationale technische support organisaties (waaronder de dienstverlening door agentschappen) inzake technische ondersteuning, advisering en onderzoek op terreinen van nucleaire veiligheid, stralingsbescherming alsmede beveiliging en waarborging (safeguards). Daarnaast worden ook de uitgaven die verband houden met samenwerking tussen ANVS en internationale organisaties (zoals bijvoorbeeld HERCA, OECD/NEA en IAEA) inzake voornoemde terreinen op dit artikel verantwoord.

Overige opdrachten

Regeringsvliegtuig

Dit betreft de uitgaven van lenM voor het onderhoud, exploitatie en aanschaf van een vervangend regeringsvliegtuig.

Onderzoeken PBL

Dit betreft uitgaven ten behoeve van onderzoeksactiviteiten van PBL, zoals de aanschaf van databestanden, ontwikkeling van modellen, uitbesteding van onderzoek en vervaardiging van (web)publicaties. Een deel van deze

uitgaven wordt door externe opdrachtgevers vergoed. Voor nieuws en publicaties van het PBL, zie de website van het PBL¹⁹.

Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing (DCC)

DCC is verantwoordelijk voor een effectief crisisbeheersingsbeleid en een professionele aanpak van crises. Tijdens een (dreigende) crisis coördineert het DCC-IenM de informatievoorziening binnen het ministerie op het gebied van Infrastructuur en Milieu en is het DCC verantwoordelijk voor het crisisbeheersingsproces. Het beleid op het gebied van crisisbeheersing is het laatste decennium flink in ontwikkeling. Dit is vooral veroorzaakt door de opkomst van andere crisisvormen (terreuraanslagen, extreme weersomstandigheden en infectieziekten), door de internationale dimensies van crises en de verantwoordelijkheid voor nucleaire crisisbeheersing. Voor het Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing zijn er meer uitgaven voor het programma Opleiden, Trainen en Ontwikkelen. Verder zijn er incidentele kosten voor de opschoningsactie van de Integrale Crisis Advies Website (ICAWEB).

Overig

Dit betreft voornamelijk de uitgaven die worden gedaan inzake corporate- en beleidscommunicatie, grote publiekscampagnes als van A naar Beter, alsmede artikeloverstijgende onderzoeksopdrachten van bijvoorbeeld het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid, op het gebied van Kennis, Innovatie en Strategie alsmede Bestuurlijke en Juridische Zaken.

97.01.02 Subsidies

Deze uitgaven hangen samen met subsidies die IenM verstrekt, met name aan de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek voor het programma SURF (Smart Urban Regions in the Future) en het programma Duurzame Logistiek.

97.01.03 Bijdragen aan agentschappen

KNMI

Dit betreft de bijdrage aan het KNMI voor afname van meteorologische producten en diensten van voor uitvoering diverse taken door RWS waaronder gladheidbestrijding en afname van maatwerk dienstverlening door ANVS.

ILT

De bijdrage aan ILT is bestemd voor de kosten van vergunningverlening die niet geheel gedekt worden door de inkomsten die de ILT verkrijgt vanuit de tariefheffing. Dit wordt veroorzaakt door tarieven, waarvan het bij ministeriële regeling vastgestelde bedrag lager is dan de werkelijke kosten van de vergunningverlening en door vergunningverlenende activiteiten van ILT waarvoor geen tarief is vastgesteld, waardoor de betreffende aanvragers van vergunningen de kosten van de aanvraag niet aan ILT hoeven te vergoeden. De vastgestelde tarieven worden in de Staatscourant gepubliceerd.

RWS

Dit betreft de bijdrage aan RWS voor de capaciteitsinzet in het kader van beleidsondersteuning en advies en de capaciteitsinzet van het DCC.

---

¹⁹ www.pbl.nl

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)

Het RIVM is de vaste partner van de ANVS voor een aantal taken op het terrein van stralingsbescherming. Dit zijn taken als beleidsondersteuning bij stralingsbescherming, ondersteuning bij stralingsinspecties, het beheer van de ongevalorganisatie, het in stand houden van het Radionucliden laboratorium alsmede het beheer van het Nationaal Meetnet Radioactiviteit en de stralingsmeetwagens. De bijdrage aan het RIVM hangt hiermee samen.

97.01.06 Bijdrage aan ZBO en RWT's

Stichting Advisering Bestuursrechtspraak (StAB)

Deze uitgaven hangen samen met de subsidie die lenM verstrekt aan de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak. De StAB adviseert, door middel van deskundigenberichten, op verzoek van de Raad van State en de rechtbanken over geschillen op het terrein van de fysieke leefomgeving zoals milieu, ruimtelijke ordening, water, bouw en schade.

Ontvangsten

Hierop worden de ontvangsten geraamd die lenM onder andere ontvangt voor het Regeringsvliegtuig en voor onderzoeken van het PBL.

Niet-beleidsartikel 98 Apparaatsuitgaven Kerndepartement

Algemene Doelstelling

Op dit artikel staan alle personele en materiële uitgaven en ontvangsten van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu met uitzondering van de agentschappen Inspectie Leefomgeving en Transport, Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut, Nederlandse Emissieautoriteit en Rijkswaterstaat. Het omvat de verplichtingen en uitgaven voor ambtelijk personeel, inhuur externen en materieel voor het kerndepartement.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 98 Apparaatsuitgaven kerndepartement (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen	325.007	332.456	317.847	287.290	284.877	281.184	281.662
Uitgaven:	326.186	341.205	321.827	290.304	285.210	281.397	281.875
98.01 Personele uitgaven	218.813	237.469	218.900	205.830	200.119	195.974	195.970
– waarvan eigen personeel	197.627	203.761	192.144	185.712	182.319	178.173	178.169
– waarvan externe inhuur	12.071	24.454	17.418	10.229	8.023	8.023	8.023
– waarvan overige personele uitgaven	9.115	9.254	9.338	9.889	9.777	9.778	9.778
98.02 Materiële uitgaven	107.373	103.736	102.927	84.474	85.091	85.423	85.905
– waarvan ICT	25.542	25.534	19.845	19.751	19.773	19.797	19.998
– waarvan bijdrage aan SSO's	59.460	52.361	54.937	40.607	40.568	40.333	40.133
– waarvan overige materiële uitgaven	22.371	25.841	28.145	24.116	24.750	25.293	25.774
Ontvangsten	37.258	17.891	3.530	3.530	3.530	3.530	3.530

Personele uitgaven

Dit betreft alle uitgaven van het eigen personeel, de externe inhuur en postactieven voor het kerndepartement.

Eigen personeel

Onder uitgaven eigen personeel vallen de loonkosten en de uitgaven voor de personele exploitatie.

- Onder loonkosten wordt verstaan alle uit de rechtspositiebepalingen en aanverwante (wettelijke) regelingen voortvloeiende uitgaven aan en ten behoeve van de werknemers, zoals salaris, vakantie- en eindejaars-uitkering, vergoedingen voor inbesteding van personeel, toelagen, toeslagen en vergoedingen, gratificaties, onkostenvergoedingen waaronder woon-werkverkeer (ook collectieve inkoop openbaar vervoerskaarten), sociale lasten en de bijdrage aan de zorgverzekeringswet, pensioenpremies en de eindheffing loonbelasting.
- Onder personele exploitatie worden andere personele uitgaven verstaan zoals verhuiskosten, hotels in het kader van dienstreizen, werving en selectie, keuringen, assessments, outplacement, loopbaanbegeleiding en re-integratie, arbeidsgezondheidskundige begeleiding, werkplekaanpassing, uitbesteding arbo-dienstverlening, bedrijfshulpverlening, representatie voor eigen personeel, opleiding, coaching, training, bezoek van symposia en congressen, personeelsevenementen, bijeenkomsten en recepties, noodzakelijke contributies van personeel, uitgaven sociaal flankerend beleid en dergelijke.

Externe inhuur

Dit betreft de uitgaven voor externe inhuur.

Overige personele uitgaven

De overige personele uitgaven betreft de uitgaven aan postactieven. Onder postactieven wordt verstaan uitgaven aan en ten behoeve van voormalig personeel, voor zover niet ten laste komend van derden (pensioen- of uitkeringsfonds) zoals Functioneel leeftijdsontslag (FLO), werkloosheidsuitkeringen, wachtgeld en de daarmee samenhangende uitvoeringskosten van derden.

Materiële uitgaven

Dit betreft materieeluitgaven van het kerndepartement waarvoor geldt dat deze betrekking hebben op uitgaven die bedoeld zijn voor activiteiten ter ondersteuning van het primaire proces.

ICT bevat zowel de uitgaven voor projecten als structurele uitgaven zoals onderhoud en licenties. De bijdrage aan de Shared Service Organisaties betreft onder andere P-Direkt (Salarisbedrijf van het Rijk), FM Haaglanden en de Rijksvastgoedbedrijf.

Apparaatsuitgaven per dienstonderdeel van de Bestuurskern (bedragen x € 1 000)	
Totaal apparaat Bestuurskern	321.827
Directoraat-Generaal Bereikbaarheid	47.507
Directoraat-Generaal Milieu en Internationaal	35.656
Directoraat-Generaal Ruimte en Water	25.792
Beleids- en Bestuursondersteuning	37.494
Financiën en Bedrijfsvoering	136.443
– waarvan lenM-brede apparaatsuitgaven	93.054
Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming	16.725
Planbureau voor de Leefomgeving	22.210

Deze tabel splitst de apparaatsuitgaven van het kerndepartement per integratieonderdeel uit voor het jaar 2017.

Extracomptabele verwijzingen

Apparaatsuitgaven Staf Deltacommissaris (bedragen x € 1 000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Totaal apparaatsuitgaven Staf Deltacommissaris	1.502	2.038	1.813	1.762	1.762	1.762	1.762

De apparaatuitgaven van de Staf Deltacommissaris worden in lijn met de Waterwet op het Deltafonds begroot en verantwoord (zie artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven van het Deltafonds).

Apparaatsuitgaven agentschappen (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Totaal apparaatsuitgaven agentschappen	1.190.676	1.211.331	1.187.588	1.169.984	1.155.543	1.154.596	1.138.164
RWS	1.001.817	1.010.701	997.445	983.843	968.700	967.212	950.308
ILT	141.572	150.921	143.541	139.478	140.307	140.806	141.269
KNMI	40.202	42.320	40.009	39.994	39.860	39.860	39.869
NEA	7.085	7.389	6.593	6.669	6.676	6.718	6.718

Vier agentschappen vallen onder lenM: Rijkswaterstaat (RWS), de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) en de Nederlandse Emissieautoriteit (NEa). Bovenstaand zijn de begrote apparaatsuitgaven van deze agentschappen opgenomen. lenM draagt hier deels aan bij. Voor nadere toelichting wordt verwezen naar de agentschapsparagrafen.

Apparaatsuitgaven ZBO's en RWT's (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Totaal apparaatsuitgaven ZBO's en RWT's	652.991	616.227	599.227	590.227	590.227	590.227	590.227
ProRail	483.000	446.000	429.000	420.000	420.000	420.000	420.000
Kadaster	165.000	165.000	165.000	165.000	165.000	165.000	165.000
StAB	4.991	5.227	5.227	5.227	5.227	5.227	5.227

lenM verstrekt bijdragen aan drie begrotingsgefinancierde ZBO's en RWT's: Prorail, Kadaster en StAB. Voor meer informatie over ZBO's en RWT's van lenM zie de bijlage ZBO's en RWT's van deze begroting.

Taakstelling Rutte II

Conform de Regeling Rijksbegrotingsvoorschriften wordt hieronder aangegeven hoe de taakstelling Rutte II binnen lenM is verdeeld naar de verschillende onderdelen van het ministerie (inclusief agentschappen en ZBO's). Onderstaande tabel geeft de verdeling weer.

Tabel verdeling taakstelling Rutte II 2016–2018 (bedragen x € 1.000)				
	2016	2017	2018	Structureel
Kerndepartement				
Agentschappen				
NEa	- 90	- 180	- 269	- 269
KNMI	- 261	- 519	- 777	- 777
ILT	- 1.726	- 3.430	- 5.135	- 5.135
RWS	- 18.289	- 37.972	- 53.100	- 53.100
ZBO's				
Kadaster	- 310	- 618	- 924	- 924
Overig				
RIVM	- 361	- 824	- 1.000	- 1.000
Prorail	- 6.825	- 13.650	- 20.475	- 20.475
Totale taakstelling	- 43.000	- 98.000	- 119.000	- 119.000

Toelichting

Bij het Kerndepartement, zijn maatregelen om de taakstelling Rutte II (2016 en volgende) in te vullen voor het grootste deel gevonden in:

- Versobering van de bedrijfsvoering; verlaging van de centrale budgetten op het gebied van materiële uitgaven (onder andere door efficiency of productiviteitsverbeteringen, door verdergaande digitalisering).
- Verbeterde inzet op integrale programma-aanpak, standaardisering, uniformering en vereenvoudiging van processen, vakmanschap en flexibele inzet over de grenzen van de organisatieonderdelen.
- Maatregelen met personele gevolgen worden in overleg met de medezeggenschap opgepakt. Omdat de grens van het haalbare steeds dichterbij komt wordt getracht om de personele krimp zoveel mogelijk te beperken.

Bij de agentschappen wordt het grootste deel van de financiële taakstelling ten laste van de personele budgetten gebracht. Invulling geschiedt middels het nemen van efficiëncymaatregelen en indien nodig taakversobering. Dit betekent dat bepaalde taken dan niet meer of minder intensief zullen worden uitgevoerd.

Niet-beleidsartikel 99 Nominaal en Onvoorzien

Algemene Doelstelling

Dit artikel is een administratief begrotingstechnisch artikel. Dit betekent dat er geen daadwerkelijke uitgaven ten laste van artikel 99 worden gedaan. Het artikel dient hoofdzakelijk als tussenstation voor de overboeking van middelen naar de andere artikelen op de lenM begroting, zoals loon- en prijsbijstelling. Ook taakstellingen die nog niet direct kunnen worden doorgeboekt worden op dit artikel geadministreerd.

Budgettaire gevolgen van beleid

art. 99 Nominaal en onvoorzien (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verplichtingen	0	67	21	108	42	602	545
Uitgaven:	0	67	21	108	42	602	545
<i>Loonbijstelling</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Prijsbijstelling</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Onvoorzien</i>	<i>0</i>	<i>67</i>	<i>21</i>	<i>108</i>	<i>42</i>	<i>602</i>	<i>545</i>

5 BEGROTING AGENTSCHAPPEN

Agentschap Rijkswaterstaat

Introductie

Rijkswaterstaat (RWS) is de uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu. RWS beheert en ontwikkelt de rijkswegen, -vaarwegen en -wateren en zet in op een duurzame leefomgeving.

Samen met anderen werkt RWS aan een land dat beschermd is tegen overstromingen. Waar voldoende groen is en voldoende en schoon water. En waar je vlot en veilig van A naar B kunt. Samenwerken aan een veilig, leefbaar en bereikbaar Nederland. Dat is Rijkswaterstaat.

Het Ministerie van IenM kent een scheiding tussen beleid, toezicht en uitvoering. RWS fungeert hierbij als uitvoeringsorganisatie van het ministerie. Het formuleren van beleid is belegd bij de beleidsdirectoraten-generaal. Dit betekent dat de doelstellingen van het agentschap afhankelijk zijn van de (veelal lange termijn-) beleidsdoelstellingen en kaders die door IenM worden aangegeven. Deze beleidsdoelen zijn geformuleerd in de beleidsartikelen van de beleidsbegroting Hoofdstuk XII.

Producten en diensten

RWS treedt op als manager van het gebruik van een aantal hoofdinfrastructuurnetwerken (hoofdwegennet, hoofdvaarwegennet, hoofdwatersystemen), als beheerder van die netwerken, als realisator van uitbreidingen van deze netwerken en als adviseur voor het ten aanzien hiervan te voeren beleid. RWS voert deze taken uit vanuit een netwerkbenadering. Belangrijkste producten zijn:

- Verkeersmanagement: het inzetten van instrumenten en hulpmiddelen om vraag en aanbod op elk moment zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen en om het verkeersaanbod zo goed mogelijk af te wikkelen. Het betreft vooral bediening van objecten als bruggen en sluisen, verstrekken van route-informatie en incidentmanagement.
- Watermanagement: reguleren van de hoeveelheden water in het hoofdwatersysteem en van de kwaliteit daarvan, door het hanteren van de te onderscheiden categorieën «vasthouden/bergen/afvoeren» en «schoonhouden/scheiden/zuiveren».
- Beheer, onderhoud en vervanging: instandhouding van objecten en areaal op een vooruitstrevende, toekomstgerichte manier, gericht op het ook in technische zin steeds verder ontwikkelen van het netwerk of systeem.
- Aanleg: dit betreft investeringen om de functionaliteit van het netwerk te vergroten. Nieuwe verbindingen of verbreding van bestaande. Sleutelwoord: capaciteitsvergroting.
- Beleidsondersteuning en -advisering: het uitvoeren van studies of het leveren van bijdragen daaraan, adviezen met betrekking tot beleidsnota's en de uitvoerbaarheid van beleid.
- Leveren van kennis en expertise: ten behoeve van beleidsondersteuning en -advisering, milieu en leefomgeving, grote (aanleg)projecten en aansturing projecten en uitvoeringsorganisaties, het verstrekken van subsidies en basisinformatie.

De begroting van baten en lasten voor het jaar 2017 (bedragen x € 1.000)							
Totaal	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Baten							
Omzet lenM	2.224.488	2.323.511	2.173.987	2.136.835	2.096.244	2.060.019	1.899.632
Omzet nutv werkzaamheden		252.495	0	0	0	0	0
Omzet overige departementen	61.005	28.360	28.360	28.360	28.360	28.360	28.360
Omzet derden	159.464	172.895	175.683	177.970	178.861	177.316	177.316
Rentebaten	156	800	800	800	800	800	800
Bijzondere baten	3.484	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Vrijval voorziening	21.880						
<i>Totaal baten</i>	<i>2.470.477</i>	<i>2.781.061</i>	<i>2.381.830</i>	<i>2.346.965</i>	<i>2.307.265</i>	<i>2.269.495</i>	<i>2.109.108</i>
Lasten							
Apparaatskosten	1.001.817	1.010.701	997.445	983.843	968.700	967.212	950.308
Personele kosten	775.035	744.971	744.372	739.920	728.615	726.950	710.100
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>701.290</i>	<i>690.488</i>	<i>691.030</i>	<i>690.405</i>	<i>682.198</i>	<i>681.841</i>	<i>664.990</i>
<i>waarvan externe inhuur</i>	<i>73.745</i>	<i>52.983</i>	<i>51.842</i>	<i>48.015</i>	<i>44.917</i>	<i>43.609</i>	<i>43.610</i>
<i>waarvan overige p-kosten</i>		<i>1.500</i>	<i>1.500</i>	<i>1.500</i>	<i>1.500</i>	<i>1.500</i>	<i>1.500</i>
Materiele kosten	226.782	265.730	253.073	243.923	240.085	240.262	240.208
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>24.628</i>	<i>30.000</i>	<i>30.000</i>	<i>30.000</i>	<i>30.000</i>	<i>30.000</i>	<i>30.000</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>54.683</i>	<i>56.000</i>	<i>56.000</i>	<i>56.000</i>	<i>56.000</i>	<i>56.000</i>	<i>56.000</i>
<i>waarvan overige M-kosten</i>	<i>147.471</i>	<i>179.730</i>	<i>167.073</i>	<i>157.923</i>	<i>154.085</i>	<i>154.262</i>	<i>154.208</i>
Onderhoud	1.362.290	1.712.637	1.326.662	1.305.399	1.280.843	1.244.559	1.101.075
Rentelasten	4.562	8.748	8.748	8.748	8.748	8.749	8.750
Afschrijvingskosten	34.811	39.975	39.975	39.975	39.975	39.975	39.975
Materieel	33.769	38.500	38.500	38.500	38.500	38.500	38.500
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>3.856</i>	<i>6.000</i>	<i>6.000</i>	<i>6.000</i>	<i>6.000</i>	<i>6.000</i>	<i>6.000</i>
Immaterieel	1.042	1.475	1.475	1.475	1.475	1.475	1.475
Dotaties	64.310	0					
Bijzondere lasten	1.351						
<i>Totaal lasten</i>	<i>2.469.141</i>	<i>2.772.061</i>	<i>2.372.830</i>	<i>2.337.965</i>	<i>2.298.266</i>	<i>2.260.495</i>	<i>2.100.108</i>
Saldo	1.336	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000
Dotatie aan reserve Rijksrederij	10.416	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000
te verdelen resultaat	-9.080	0	0	0	0	0	0

Toelichting

Baten

Omzet lenM

De omzet lenM betreft de omzet voor activiteiten (en de daarmee samenhangende producten) die RWS verricht voor lenM, zoals:

- het beheer en onderhoud van de infrastructuur en waterkwaliteit;
- de apparaatskosten (personeel en materieel) van RWS die verband houden met de aanleg, verkeers- en watermanagement en onderhoud van infrastructuur;
- de capaciteit die RWS levert in het kader van zijn kennis- en adviestaken en de activiteiten in het kader van Leefomgeving.

Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingsomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar). Het aandeel van RWS in deze ramingsbijstelling bedraagt € 18 duizend voor de jaren 2017 en verder.

Ramingsbijstelling 2017–2021 (bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Totale ramingsbijstelling Rijkswaterstaat	0	18	18	18	18	18

RWS vult de bezuiniging in door deze te verwerken in het opdrachtenpakket aan het Nederlands Normalisatie Instituut (NNI).

Specificatie omzet lenM (bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Deltafonds	469.429	406.553	418.295	407.459	398.149	393.086
Artikel 1 Investeren in waterveiligheid	1.757	401	401	401	401	401
<i>waarvan programma</i>	1.757	401	401	401	401	401
Artikel 3 Beheer Onderhoud en Vervanging	173.329	127.845	135.194	128.538	101.790	121.059
<i>waarvan programma</i>	173.329	127.845	135.194	128.538	101.790	121.059
Artikel 5 Netwerkgebonden kosten en overig	292.898	278.028	281.932	277.752	275.029	271.626
<i>waarvan programma</i>	72.225	61.729	61.711	61.356	61.363	61.478
Artikel 7 Waterkwaliteit	1.445	279	768	768	20.929	0
<i>waarvan programma</i>	1.445	279	768	768	20.929	0
Infrastructuurfonds	1.788.428	1.710.365	1.664.392	1.641.642	1.611.365	1.456.244
Artikel 12 Hoofdwegennet	1.135.975	1.105.514	1.079.902	1.069.794	1.043.716	968.041
<i>waarvan programma</i>	678.037	664.128	647.173	644.147	617.635	552.483
Artikel 15 Hoofdvaarwegennet	652.453	604.850	584.489	571.848	567.650	488.203
<i>waarvan programma</i>	374.208	332.080	315.205	305.432	302.241	225.453
Hoofdstuk XII	65.654	57.069	54.148	47.143	50.505	50.302
Artikel 11 Integraal waterbeleid	16.801	16.043	15.029	15.045	15.053	15.053
Artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling	15.685	12.671	8.430	6.512	9.853	9.771
Artikel 14 Wegen en verkeersveiligheid	3.801	5.205	5.205	5.205	5.205	5.205
Artikel 15 OV-keten	798	0	0	0	0	0
Artikel 16 Openbaar vervoer en spoor	0	1.022	1.022	1.022	1.022	1.022
Artikel 17 Luchtvaart	9.026	49	4.797	49	49	49
<i>waarvan programma</i>	8.955	0	4.748	0	0	0
Artikel 18 Scheepvaart en Havens	1.290	1.441	1.441	1.441	1.441	1.441
Artikel 19 Klimaat	3.029	3.785	3.244	3.116	3.120	3.011
Artikel 20 Lucht en geluid	2.365	1.419	804	1.251	1.260	1.248
Artikel 21 Duurzaamheid	6.382	8.405	8.294	8.265	8.265	8.265
Artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's	4.008	4.607	3.508	2.863	2.863	2.863
Artikel 97 Algemeen departement	2.469	2.422	2.374	2.374	2.374	2.374
<i>waarvan programma</i>	302	283	283	283	283	283
Totaal	2.323.511	2.173.987	2.136.835	2.096.244	2.060.019	1.899.632
Van totaal omzet lenM						
– apparaats- en afschrijvingskosten en rentelasten	1.013.253	987.242	971.352	955.318	955.377	938.474
– programma	1.310.258	1.186.744	1.165.482	1.140.926	1.104.642	961.158

Nog uit te voeren werkzaamheden

Dit betreffen middelen die RWS in 2015 van het moederdepartement heeft ontvangen en bestemd waren voor werkzaamheden die gepland waren in 2015, maar waarvan de uitvoering doorloopt in 2016 (€ 253 miljoen).

Omzet overige departementen

De omzet overige departementen heeft betrekking op van andere ministeries ontvangen vergoedingen voor het gebruik van vaartuigen van de Rijksrederij. De bijdrage van het Ministerie van Defensie ten behoeve van de Rijksrederij in 2017 ev. betreft een extrapolatie van het jaar 2016. Over de precieze bijdrage in 2017 ev. vindt nog nader overleg plaats.

Specificatie omzet overige departementen (bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ministerie van Defensie	15.500	15.500	15.500	15.500	15.500	15.500
Ministerie van Financiën	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Ministerie van Economische zaken	7.860	7.860	7.860	7.860	7.860	7.860
Totaal	28.360	28.360	28.360	28.360	28.360	28.360

Omzet derden

De omzet derden heeft betrekking op vergoedingen van onder meer provincies, gemeenten en de Europese Unie in het kader van het beheer en onderhoud van de infrastructuur en de kennis- en adviesfunctie. Daarnaast bevat deze post de verwachte opbrengsten uit schaderijdingen en schadevaringen ter dekking van de kosten van reparatiewerkzaamheden, opbrengsten uit vergunningverlening, beheeropbrengsten op het areaal, opbrengsten voor de Nationale Bewegwijzeringsdienst en adviezen over leefomgeving aan onder meer gemeenten.

Specificatie omzet derden (bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Schaderijdingen/schadevaringen	24.500	24.500	24.500	24.500	24.500	24.500
Vergunningen WVO	19.000	19.000	19.000	19.000	19.000	19.000
Vergoeding provincies etc.	38.000	38.000	38.000	38.000	38.000	38.000
Nationale Bewegwijzeringsdienst	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
Beheeropbrengsten areaal	45.000	48.000	50.000	50.000	50.000	50.000
Overig	26.395	26.183	26.470	27.361	25.816	25.816
Totaal	172.895	175.683	177.970	178.861	177.316	177.316

Bijzondere baten

De geraamde bijzondere baten betreffen voornamelijk verwachte boekwinst op de verkoop van vaste activa.

Lasten

Personele kosten

Specificatie personele kosten (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal fte	8.544	8.682	8.564	8.517	8.447	8.429	8.214
Eigen Personeelskosten	701.290	690.488	691.030	690.405	682.198	681.841	664.990
Inhuur	73.745	52.983	51.842	48.015	44.917	43.609	43.610

Een aantal ontwikkelingen zorgt bij RWS in de komende jaren voor een toename van het aantal ambtelijke fte ten opzichte van de Begroting 2016. In 2017 neemt het aantal fte toe door:

- Kasschuif apparaat: In de begroting 2014 heeft het kabinet besloten om op de fondsen te werken met een overprogrammering. Dit instrument heeft als doel om zorg te dragen dat vertragingen bij projecten niet onmiddellijk tot onderbesteding leiden op de fondsen. In de praktijk betekent dit dat Rijkswaterstaat eerder capaciteit voor projecten inzet dan er oorspronkelijk begroot was. Doordat de voorbereidende werkzaamheden voor deze projecten niet in een later stadium opnieuw

hoeven te worden uitgevoerd is een kasschuif verwerkt binnen de apparaatbudgetten vanuit de periode na 2020 naar voren. Het effect op de organisatieomvang bedraagt 108 fte in 2017 en 178 in 2018 aflopend naar 0 fte in 2020.

- Omzetting niet-kerntaken Basis ICT: RWS heeft in 2012 op IV/ICT gebied een aantal niet-kerntaken benoemd. Een deel hiervan wordt als dienst ingekocht bij de marktpartijen. Het afnemen van diensten zorgt voor reductie van inhuur maar vraagt ook iets van de beheerorganisatie en de borging van kennis en uitvoering. Inmiddels is duidelijk geworden dat het inkopen van diensten niet betekent dat er geen eigen (beheer-)activiteiten meer hoeven te worden uitgevoerd of dat er geen (technische ICT en Industriële Automatisering) kennis meer aanwezig hoeft te zijn om als volwaardig gesprekspartner op te treden. RWS heeft op dit niveau veel kennis en vaardigheden verloren en is daardoor kwetsbaar geworden. Daarom is opnieuw beperkte bijstelling nodig in de verdeling van kerntaken en niet-kerntaken en is een omzetting geëffectueerd van 50 fte, waarvan 13 fte in 2018.
- Ontwerpbureau RWS: Met de oprichting van een eigen ontwerpbureau wordt een deel van het ontwerpen weer in eigen beheer uitgevoerd. Het gaat dan met name om ontwerpen in de weg- en waterbouw (sluizen, bruggen en wegen). De ervaring heeft geleerd dat door alles bij de markt te beleggen de kennispositie van RWS en het kennisbehoud binnen RWS onder druk komen te staan. Dit heeft risico's tot gevolg. Daarnaast kan een eigen ontwerpbureau de aantrekkelijkheid van RWS als werkgever vergroten, een welkome ontwikkeling gezien de flinke wervingsopgave waar RWS komende jaren voor gesteld staat. Met het ontwerpbureau zijn in 2016 10 fte en in 2017 en latere jaren 20 fte gemoeid.
- Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing (DCC): het DCC, dat namens de Minister van IenM uitvoering geeft aan het crisisbeheersingsbeleid, is sinds 2015 verantwoordelijk voor het dossier nucleair. In 2015 is onderzocht wat de noodzakelijke producten en inzet zijn die hiermee gemoeid gaan, wat tot een beperkte uitbreiding van de formatie van 2,5 fte heeft geleid.

Eigen personeel

De kracht van Rijkswaterstaat ligt in de zakelijke en professionele wijze waarop het zijn kerntaken uitvoert. Om daarop te kunnen sturen is gedefinieerd welke taken RWS met eigen mensen uitvoert (de kerntaken) en welke taken aan de markt worden overgelaten (de niet-kerntaken).

De bovengenoemde kosten van externe inhuur betreffen de inzet van derden op de kerntaken van RWS. Daarnaast vindt er inzet van derden plaats op taken die RWS van de markt betreft (niet-kerntaken). Deze inhuur van niet-kerntaken vindt plaats uit programmamiddelen. Omwille van de aansluiting op de Rijksbrede rapportages is ervoor gekozen om de daarmee samenhangende kosten ook hier afzonderlijk inzichtelijk te maken. In de doorlichting van het agentschap RWS (Kamerstukken II 2015–2016 [34 300 A, nr. 68](#)) is vastgesteld dat de huidige uitzondering op de regeling agentschappen, waarin is geregeld dat RWS het beheer en onderhoud (programma) in het agentschap mag verantwoorden, kan komen te vervallen. Voor RWS verandert hiermee niets aan de huidige situatie, waarbij inhuur van expertise plaatsvindt uit programmamiddelen voor taken die RWS van de markt betreft.

Inhuur apparaat (kerntaken)

RWS streeft ernaar om de inhuur van externen op kerntaken zoveel mogelijk te beperken vanuit het basisprincipe dat Rijkswaterstaat op kerntaken eigen mensen inzet, ter vermindering van de kwetsbaarheid en het verkleinen van de afhankelijkheid van externen. Inhuur op kerntaken vindt in beginsel alleen plaats als er sprake is van piekbelasting in de directe productie of in geval van onderbezetting, ziekte of vervanging. Inhuur op kerntaken kan ook een keuze zijn als vanuit de arbeidsmarkt hele specifieke kennis/specialisme niet kan worden aangetrokken.

Door een aantal maatregelen zal de inhuur op kerntaken de komende jaren gaan dalen:

- extra inzet op het werven van voldoende gekwalificeerd eigen personeel en versnelling van het wervingsproces om vacatures zo snel mogelijk in te vullen;
- een flexibele interne pool om snel interne inzet te kunnen organiseren;
- versterking van cruciale kennis binnen de organisatie is geborgd met interne loopbaanontwikkeling;
- er zijn afspraken gemaakt over omzetting van niet-kerntaken naar kerntaken.

Inhuur kerntaken (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Inhuur kerntaken	73.745	52.983	51.842	48.015	44.917	43.609	43.610

Inhuur programma (niet-kerntaken)

Gelet op de productieopgave van RWS blijft de inhuur op taken die bij de markt zijn gelegd (de niet-kerntaken) in 2017 op ongeveer hetzelfde niveau als voorgaande jaren. Voor het betrekken van externe capaciteit op niet-kerntaken geldt dat deze zoveel mogelijk op basis van op productafspraken gebaseerde contracten zal worden gedaan, tenzij dat om inhoudelijke of aansturingsredenen niet doelmatig is.

Daarnaast is besloten om met ingang van 2016 geleidelijk 100 fte aan niet-kerntaken, waarvoor veelal werd ingehuurd, om te zetten naar eigen personeel om de kennis binnen RWS verder te borgen en de afhankelijkheid van de markt te laten afnemen. Daarbovenop wordt om gelijksoortige redenen geleidelijk aan van 2016 tot en met 2018 oplopend 50 fte op het gebied van basis ICT omgezet naar eigen personeel.

Hierdoor zal de inhuur op niet-kerntaken de komende jaren geleidelijk gaan dalen. De inhuur op niet-kerntaken in het primaire proces wordt met name onder de posten onderhoud en aanleg op het Infrastructuurfonds en het Deltafonds verantwoord.

Inhuur niet-kerntaken (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Inhuur niet-kerntaken	146.983	142.680	123.608	106.835	96.385	86.835	86.835

Materiële kosten

De materiële kosten omvatten onder andere ICT, huisvesting, bureaukosten en communicatie.

Onderhoud

De kosten beheer en onderhoud hebben betrekking op de kosten die in rekening worden gebracht door derden (met name aannemers en ingenieursbureaus). Deze voeren werkzaamheden uit die direct bijdragen aan het beheer en de instandhouding van de infrastructuur.

Kasstroomoverzicht over het jaar 2017 (bedragen x € 1.000)							
	realisatie 2015 ¹	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Rekening-courant RHB 1 januari + stand depositorekening	481.793	462.943	250.657	283.432	310.507	307.182	273.857
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+/+)	2.457.497	2.528.566	2.376.530	2.346.965	2.307.265	2.269.495	2.109.098
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 2.436.714	- 2.732.086	- 2.327.555	- 2.297.990	- 2.258.291	- 2.220.520	- 2.060.123
Totaal operationele kasstroom	20.783	- 203.520	48.975	48.975	48.975	48.975	48.975
Totaal investeringen (-/-)	- 23.750	- 28.982	- 29.400	- 60.900	- 60.900	- 60.900	- 60.900
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+/+)	2.434						
Totaal investeringskasstroom	- 21.316	- 28.982	- 29.400	- 60.900	- 60.900	- 60.900	- 60.900
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0	0	0	0	0
Eenmalige storting door het moederdepartement (+/+)	7.300	15.800	14.200	6.000	8.600	8.600	8.600
Aflossingen op leningen (-/-)	- 42.117	- 23.584	- 34.000	- 38.000	- 42.000	- 72.000	- 42.000
Beroep op leenfaciliteit (+/+)	16.500	28.000	33.000	71.000	42.000	42.000	42.000
Totaal financieringskasstroom	- 18.317	20.216	13.200	39.000	8.600	- 21.400	8.600
Rekening-courant RHB 31 december 2012 + stand depositorekening (=1+2+3+4)	462.943	250.657	283.432	310.507	307.182	273.857	270.532

¹ (maximale roodstand 0,5 miljoen Euro)

Toelichting

Operationele kasstroom

Hieronder vallen de inkomsten en uitgaven uit de reguliere bedrijfsvoering. Meerjarig wordt gestreefd naar een stabiel saldo van baten en lasten.

Investeringskasstroom

Hieronder vallen de verkopen van activa en de nieuwe investeringen. De investeringen hebben betrekking op het in stand houden van de activa van RWS. Deels betreft het investeringen in activasoorten, zoals voertuigen, waarbij de omvang van de jaarlijkse investeringen op een constant niveau ligt.

Financieringskasstroom

Hieronder vallen alle geldstromen die gerelateerd zijn aan de financiering van het agentschap. RWS doet een beroep op de leenfaciliteit bij het Ministerie van Financiën ter financiering van de investeringen. Daarnaast wordt in de begroting van het agentschap rekening gehouden met aflossing op deze leenfaciliteit. De storting door moederdepartement betreft de aflossing van de langlopende vordering die RWS heeft op het moederdepartement.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren							
Omschrijving	2015 reali- satie	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Apparaatskosten per eenheid areaal (x € 1)							
<i>Hoofdwegennet</i>	24.646	25.915	24.947	24.877	24.420	24.283	24.077
<i>Hoofdvaarwegennet</i>	24.719	25.951	25.575	25.445	25.255	25.193	25.113
<i>Hoofdwatersystemen</i>	1.068	1.148	1.112	1.102	1.093	1.087	1.069
Apparaatskosten t.o.v. omzet							
<i>Apparaatskosten t.o.v. omzet</i>	29%	25%	28%	25%	22%	23%	21%
Tarieven per fte (x € 1)							
<i>Kosten per fte</i>	128.710	123.017	122.588	122.297	121.518	121.601	119.948
Omzet BLD per product (x € 1.000)							
<i>Hoofdwatersystemen</i>	401.466	468.044	410.080	421.822	410.986	401.676	396.614
<i>Hoofdwegen</i>	934.897	1.135.592	1.104.334	1.080.607	1.070.499	1.044.421	968.746
<i>Hoofdvaarwegen</i>	557.634	653.214	605.625	585.189	572.656	563.658	488.411
<i>Overig</i>	330.491	66.661	53.948	49.216	42.103	50.265	45.861
TOTAAL	2.224.488	2.323.511	2.173.987	2.136.835	2.096.244	2.060.019	1.899.632
Bezetting							
<i>Fte formatie</i>	8.544	8.685	8.564	8.517	8.447	8.429	8.404
<i>Overhead</i>	13%	13%	13%	13%	13%	13%	13%
Exploitatiesaldo							
<i>Exploitatiesaldo</i>	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Gebruikerstevredenheid							
Publieksgerichtheid	65%	70%	70%	70%	70%	70%	70%
Gebruikerstevredenheid HWS	65%	70%	70%	70%	70%	70%	70%
Gebruikerstevredenheid HWN	80%	80%	80%	80%	80%	80%	80%
Gebruikerstevredenheid HVWN	69%	75%	75%	75%	75%	75%	75%
Ontwikkeling pinwaarde							
<i>Hoofdwatersystemen</i>	70	80	100	100	100	100	100
<i>Hoofdwegen</i>	99	100	100	100	100	100	100
<i>Hoofdvaarwegen</i>	100	100	100	100	100	100	100

Toelichting

Apparaatskosten per eenheid areaal

Deze indicator geeft informatie over hoe de kosten die het apparaat van RWS maakt voor verkeersmanagement en beheer en onderhoud zich ontwikkelen ten opzichte van het areaal. Een dalende trend van de kosten per eenheid areaal geeft een indicatie van een toename in de efficiëntie van de organisatie op het gebied van Beheer en Onderhoud en Verkeersmanagement.

Percentage apparaatskosten ten opzichte van de omzet

Deze indicator geeft de verhouding weer tussen de kosten van het apparaat en de totale omzet (inclusief GVKA-middelen) van RWS.

Kosten per fte

Deze indicator geeft de ontwikkeling weer van de kosten (loonkosten en materiële kosten) per formatieve ambtelijke FTE. Wanneer deze kosten dalen kan dit een indicatie van een toename in doelmatigheid van de organisatie zijn.

Omzet per productgroep

In de tabel is de Omzet lenM uitgesplitst naar de verschillende netwerken.

Organisatiegrootte in fte

Deze voorgeschreven indicator geeft aan hoe de ambtelijke formatie van RWS zich ontwikkelt.

Percentage overhead

Deze indicator geeft aan welk deel van het ambtelijke personeel (in fte) binnen RWS zich bezig houdt met de bedrijfsvoering. Bedrijfsvoering bevat alle processen die ondersteunend zijn aan de organisatie. Het streven is daarbij voortdurend een optimale kwalitatieve en kwantitatieve omvang van de bedrijfsvoering.

Exploitatiesaldo (% van de omzet)

Deze voorgeschreven indicator toont de ontwikkeling van het exploitatiesaldo als percentage van de omzet.

Gebruikerstevredenheid

Publieksgerichtheid: geeft aan hoe tevreden onze gebruikers en partners over RWS zijn als publieke dienstverlenende organisatie. Dan gaat het over zaken als «luisteren; verwachtingenmanagement; aanspreekbaarheid; houding en gedrag en de wijze waarop wij communiceren».

Gebruikerstevredenheid (per netwerk)

Deze indicator geeft aan hoe tevreden onze gebruikers over de kwaliteit van de drie netwerken zijn. Denk daarbij aan veiligheid, doorstroming; kwaliteit infrastructuur en tijdige en betrouwbare informatievoorziening (gekoppeld aan de netwerken).

Ontwikkeling PIN-waarden

De ontwikkeling van de PIN-waarden (prestatie-indicator waarden) geeft een beeld hoe de ontwikkeling is in de toestand van het door RWS beheerde areaal. Het weergegeven cijfer betreft een index ten opzichte van het jaar 2015. De bijlage instandhouding bij de begrotingen van het Infrastructuurfonds en het Deltafonds biedt inzicht in instandhouding en de gehanteerde PIN-waarden.

Agentschap Inspectie Leefomgeving en Transport

Introductie

Het Ministerie van IenM kent een scheiding tussen beleid, uitvoering en toezicht. Het formuleren van beleid en wet- en regelgeving is primair belegd bij de beleidsdirectoraten-generaal. De toezichthoudende taken zijn bij IenM belegd bij de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT).

Producten en diensten

De producten en diensten van de ILT betreffen de toelating op de markt (vergunningen) en vervolgens de handhaving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving.

1. Vergunningverlening

Nieuwe toetreders tot een markt moeten aantonen dat ze aan de wettelijke eisen voldoen. Wordt daar aan voldaan, dan verleent de ILT één of meer vergunning(en) of certificaten. De wetgever verbindt door die keuze veiligheidseisen aan marktordeningsprincipes: zonder vergunning mag het bedrijf niet handelen.

2. Handhaving

Het handhaven van wet- en regelgeving geschiedt door middel van dienstverlening, toezicht en opsporing. Het zwaartepunt van de inspectie-activiteiten ligt op het terrein van het toezicht. De ILT kent de volgende toezichtsvormen:

- objectinspecties;
- administratiecontroles;
- audits;
- convenanten;
- digitale inspecties.

Toezicht wordt gehouden vanuit het beginsel «vertrouwen, tenzij». Basis daarvoor vormt een nog verder uit te werken risicoselectiesysteem. Bij correcte naleving krijgt de onder toezichtstaande minder toezicht en kunnen handhavingsconvenanten worden gesloten (horizontaal toezicht). Fysieke inspecties (objecten, producten en personen), audits, administratiecontroles, steekproefcontroles en acties (landelijk, regionaal of themagericht) vormen het verdere instrumentarium.

3. Incident- en ongevalsonderzoek

Ongevallenonderzoek is bij ernstige ongevallen opgedragen aan de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OvV). In voorkomende gevallen levert de ILT expertise en deskundigen en soms (zoals bij scheepvaart en railvervoer) heeft de ILT een eigen taak bij het onderzoeken van ongevallen. Ongevallenonderzoek kan aanleiding zijn om de dienstverlening te vergroten en/of het toezicht te versterken. In ernstige gevallen van falen kan uit het onderzoek een toezichtmaatregel voortvloeien.

Incidenten en ongevallen vragen om een snelle respons en een gecoördineerde aanpak. Ondanks dat crisismanagement geen toezichtstaak is, is de (systeem)verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de crisisbeheersingstaak belegd bij de Inspecteur-generaal. Het betreft de preparatie, respons en (deels) nazorg van incidenten.

De begroting van baten en lasten voor het jaar 2017 (bedragen x € 1.000)							
	realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Baten							
Omzet lenM	132.694	131.192	121.749	118.950	118.982	118.984	118.997
Omzet overige departementen	460	723	375	375	375	375	375
Omzet derden	13.602	22.070	23.566	21.792	22.139	22.186	22.186
Rentebaten	60	50	50	50	50	50	50
Vrijval uit voorzieningen	247	0	0	0	0	0	0
Bijzondere baten	552	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	147.615	154.035	145.740	141.167	141.546	141.595	141.608
Lasten							
Apparaatskosten	141.572	150.921	143.541	139.478	140.307	140.806	141.269
Personele kosten	104.190	107.042	100.525	99.121	98.984	98.944	98.944
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>96.023</i>	<i>100.396</i>	<i>96.825</i>	<i>95.819</i>	<i>95.682</i>	<i>95.642</i>	<i>95.642</i>
<i>waarvan externe inhuur</i>	<i>8.167</i>	<i>6.446</i>	<i>3.500</i>	<i>3.102</i>	<i>3.102</i>	<i>3.102</i>	<i>3.102</i>
<i>waarvan overige personele kosten</i>	<i>0</i>	<i>200</i>	<i>200</i>	<i>200</i>	<i>200</i>	<i>200</i>	<i>200</i>
Materiële kosten	37.382	43.879	43.016	40.357	41.323	41.862	42.325
<i>waarvan apparaat. ICT</i>	<i>4.828</i>	<i>100</i>	<i>200</i>	<i>200</i>	<i>200</i>	<i>200</i>	<i>200</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>13.891</i>	<i>15.900</i>	<i>12.666</i>	<i>12.660</i>	<i>12.560</i>	<i>12.560</i>	<i>12.560</i>
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	<i>18.663</i>	<i>27.879</i>	<i>30.150</i>	<i>27.497</i>	<i>28.563</i>	<i>29.102</i>	<i>29.565</i>
Afschrijvingskosten	2.620	2.200	2.099	1.589	1.139	689	239
Materieel	2.620	2.200	2.099	1.589	1.139	689	239
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Immaterieel	0	0	0	0	0	0	0
Overige kosten	1.897	914	100	100	100	100	100
Dotaties voorzieningen	1.455	914	100	100	100	100	100
Rentelasten	0	0	0	0	0	0	0
Bijzondere lasten	442	0	0	0	0	0	0
Totaal kosten	146.089	154.035	145.740	141.167	141.546	141.595	141.608
Saldo van baten en lasten	1.526	0	0	0	0	0	0

Toelichting

Baten

Omzet lenM

De omzet lenM is een vergoeding voor de productgroepen vergunningverlening en handhaving (toezicht, incidentmelding en onderzoek).

Specificatie omzet lenM (bedragen x € 1.000)						
Hoofdstuk XII	2016	2017	2018	2019	2020	2021
artikel 24 Handhaving en Toezicht	118.983	109.561	106.755	106.783	106.785	106.801
artikel 97 Algemeen departement	12.209	12.188	12.195	12.199	12.199	12.196
Totaal	131.192	121.749	118.950	118.982	118.984	118.997
Van totale omzet lenM						
– apparaats- en afschrijvingskosten en rentelasten	131.192	121.749	118.950	118.982	118.984	118.997
– programma	0	0	0	0	0	0

Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingsomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar). Het aandeel van de ILT in deze ramingsbijstelling bedraagt € 0,4 miljoen voor de jaren 2017 en verder.

Ramingsbijstelling 2017–2021 (bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Totale ramingsbijstelling ILT	0	- 386	- 386	- 386	- 386	- 386

ILT streeft ernaar de taakstelling in te vullen door efficiencybesparing op huisvesting en ICT.

Omzet overige departementen

De omzet afkomstig van andere departementen betreft de middelen voor het toezicht op naleving van de Wet normering topinkomens in opdracht van de Minister voor Wonen en Rijksdienst.

Omzet derden

De opbrengsten derden betreffen de doorberekende kosten aan de afnemers van de vergunningen en overige externe opdrachten. Het toezicht op de woningcorporaties wordt doorbelast aan de sector en is ook opgenomen onder omzet derden. De heffing wordt voor 2017 geraamd op € 15,5 miljoen.

Lasten

Personele kosten

Vanaf 2017 zal de omvang van de ILT beperkt dalen door pensionering van een groot aantal medewerkers en gedeeltelijke vervanging van medewerkers. Eerder heeft anticiperende werving plaatsgevonden zodat vertrekkende medewerkers tijdig vervangen konden worden door goed opgeleide, nieuwe medewerkers.

Personele kosten							
	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal fte's	1.152	1.138	1.121	1.113	1.113	1.113	1.113
Eigen personeelskosten (x € 1.000)	96.023	100.396	96.825	95.819	95.682	95.642	95.642
Externe inhuur (x € 1.000)	8.167	6.446	3.500	3.102	3.102	3.102	3.102

In 2017 daalt het personeelsbestand met 17 fte ten opzichte van 2016 en daalt daarna door tot 1.113 fte. De externe inhuur betreft voornamelijk inhuur op ICT-terrein.

Materiële kosten

De materiële kosten omvatten onder andere ICT, huisvesting, opleidingen en overige kosten voor middelen ten behoeve van de uitvoering van de inspectietaken. Vanwege continuerende ICT-investeringen en beperkte

kostenontwikkeling op huisvestingsgebied blijven de materiële kosten constant.

Kasstroombegroting over het jaar 2017 (bedragen x € 1.000)							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1. Rekening courant RHB 1 januari + stand depositorekeningen	39.749	40.672	31.374	25.374	21.374	18.374	15.374
2a totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	4.905	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
2b totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	-3.220	-8.000	-6.000	-4.000	-3.000	-3.000	-3.000
2. Totaal operationele kasstroom	1.685	-6.000	-4.000	-2.000	-1.000	-1.000	-1.000
3a. totaal investeringen (-/-)	-432	-200	-200	-200	-200	-200	-200
3b. totaal boekwaarde desinvesteringen (+/+)	161	-	-	-	-	-	-
3. Totaal investeringskasstroom	-271	-200	-200	-200	-200	-200	-200
4a. eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	-491	-1.689	-	-	-	-	-
4b. eenmalige storting door het moederdepartement (+/+)	-	-	-	-	-	-	-
4c. aflossingen op leningen (-/-)	-	-	-	-	-	-	-
4d. beroep op leenfaciliteit(+/+)	-	-	-	-	-	-	-
4. Totaal financieringskasstroom	-491	-1.689	0	0	0	0	0
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekening (=1+2+3+4) (Maximale roodstand € 0,5 miljoen)	40.672	32.783	27.174	23.174	20.174	17.174	14.174

Toelichting

Operationele kasstroom

De resterende middelen voor het project Boordcomputertaxi komen in 2016 tot definitieve uitbetaling, waarna de operationele kasstroom zal afvlakken.

Investeringskasstroom

De investeringenkasstroom is naar verwachting beperkt. Gelet op de beschikbare liquiditeiten is het doelmatig om investeringen te financieren met eigen kasmiddelen.

Financieringskasstroom

De eenmalige uitkering aan het moederdepartement betreft het, op basis van de Regeling agentschappen, uitkeren van het surplus van het eigen vermogen aan de eigenaar.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren							
Omschrijving Generiek Deel	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1. Kostprijzen per produktgroep (x € 1.000)							
– Handhaving	126.080	134.242	125.968	121.388	121.763	121.815	121.828
– Vergunningverlening	19.750	19.793	19.772	19.779	19.783	19.783	19.780
2. Tarieven/uur (x € 1)							
– Handhaving	129,7	140,9	139,8	137	137	137	137
– Vergunningverlening	132,5	124,9	123,6	120,5	120,5	120,5	120,5
3. Omzet per produktgroep (x € 1.000)							
– Handhaving	133.145	134.242	125.968	121.388	121.763	121.815	121.828
– Vergunningverlening	6.881	7.584	7.584	7.584	7.584	7.584	7.584
4. Fte-totaal (gemiddeld excl. externe inhuur)	1.135	1.138	1.121	1.113	1.113	1.113	1.113
5. Saldo van baten en lasten	1,02%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
6. Kwaliteitsindicator 1: Doorlooptijd vergunningen binnen norm	90%	95%	95%	95%	95%	95%	95%
7. Kwaliteitsindicator 2: wachttijden informatiecentrum	21 seconden	<20sec.	<20sec.	<20sec.	<20sec.	<20sec.	<20sec.
Omschrijving Specifiek Deel Inspectiediensten							
8. Kwaliteit Handhaving:							
<i>Klachten (bezwaar en beroep)</i>	1.448	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
<i>Waarvan gegrond</i>	48%	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Toelichting

Het aantal fte in de organisatie is gebaseerd op de geraamde formatie passend binnen de randen van de begroting.

De daling van kosten en tarieven in de komende jaren zijn het gevolg van de bezuinigingen die in eerste instantie gerealiseerd worden op de ondersteunende functies.

De kwaliteitsindicatoren (6, 7 en 8) betreffen de kwaliteit van vergunningverlening, dienstverlening en handhaving. Aangezien «gegronde klachten» in het inspectieproces niet bestaan, cq. van de klachten niet formeel wordt vastgesteld of deze wel of niet gegrond zijn, is deze vervangen door «bezwaar- en beroepszaken». De ILT streeft naar 0% gegrond verklaarde bezwaren en beroepen.

Introductie

Het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) adviseert en waarschuwt de samenleving om risico's met een atmosferische of seismische oorsprong terug te dringen. Het KNMI ontwikkelt daartoe hoogwaardige kennis, verricht waarnemingen, en zet die om in producten en diensten die de veiligheidsrisico's verminderen, bijdragen aan een duurzame samenleving en economische mogelijkheden bevorderen.

Per 1 januari 2016 is de Wet taken meteorologie en seismologie in werking getreden.

Producten en diensten

De samenleving wordt steeds gevoeliger voor extreem weer, klimaatverandering, luchtkwaliteit, vulkaanuitbarstingen en aardbevingen. Om deze toegenomen risico's zoveel mogelijk te helpen beperken past het KNMI het concept van de risico-reductie-cyclus toe.

We bewaken en waarschuwen, maar we geven ook adviezen en handelingsperspectieven voor zowel acute als toekomstige gevaren. Daarbij trekken we actief lessen uit gebeurtenissen om toekomstige adviezen nog beter te maken en zo tot risico reductie te komen. Dit doen we samen met onze omgeving: het algemene publiek, overheden en (weer)bedrijven. We innoveren permanent onze dienstverlening en creëren daarbij (duurzame) economische kansen voor het bedrijfsleven terwijl we bijdragen aan een veilig, bereikbaar en leefbaar Nederland.

Het KNMI heeft zijn producten en diensten ingedeeld in de productgroepen Meteorologie en Seismologie. Daarnaast wordt Aardobservatie als product onderscheiden. Meetbare gegevens voor deze productgroepen zijn opgenomen in beleidsartikel 23.

De begroting van baten en lasten voor het jaar 2017 (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Baten							
Omzet lenM	46.668	39.854	44.528	47.585	51.252	40.759	40.768
<i>Waarvan omzet nutv werkzaamheden</i>	<i>1.402</i>	<i>1.745</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Omzet overige departementen	1.744	3.102	2.402	2.402	2.402	2.402	2.402
Omzet derden	17.673	23.195	23.347	23.843	24.036	23.994	24.159
Rentebaten	25	0	0	0	0	0	0
Vrijval uit voorzieningen	632	0	0	0	0	0	0
Bijzondere baten							
Totaal baten	66.742	66.150	70.277	73.830	77.690	67.155	67.329
Lasten							
Apparaatskosten	40.202	42.320	40.009	39.994	39.860	39.860	39.869
Personele kosten	30.904	30.115	29.960	29.949	29.863	29.863	29.863
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>27.871</i>	<i>29.286</i>	<i>29.460</i>	<i>29.449</i>	<i>29.363</i>	<i>29.363</i>	<i>29.363</i>
<i>waarvan externe inhuur</i>	<i>3.033</i>	<i>830</i>	<i>500</i>	<i>500</i>	<i>500</i>	<i>500</i>	<i>500</i>
<i>waarvan overige personele kosten</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Materiële kosten	9.298	12.205	10.049	10.045	9.997	9.997	10.006
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>1.612</i>	<i>1.612</i>	<i>1.612</i>	<i>1.612</i>	<i>1.612</i>	<i>1.612</i>	<i>1.612</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>2.617</i>	<i>4.966</i>	<i>4.966</i>	<i>4.966</i>	<i>4.966</i>	<i>4.966</i>	<i>4.966</i>
<i>waarvan overige materiele kosten</i>	<i>5.069</i>	<i>5.627</i>	<i>3.471</i>	<i>3.467</i>	<i>3.419</i>	<i>3.419</i>	<i>3.428</i>
Materiele Programmakosten							
Aardobservatie	13.050	8.417	17.029	20.521	24.487	13.990	13.982
Overig	10.174	13.345	10.986	10.982	10.930	10.930	10.939
<i>waarvan ICT</i>	<i>2.230</i>	<i>2.230</i>	<i>2.230</i>	<i>2.230</i>	<i>2.230</i>	<i>2.230</i>	<i>2.230</i>
<i>waarvan overige materiele kosten</i>	<i>7.944</i>	<i>11.115</i>	<i>8.756</i>	<i>8.752</i>	<i>8.700</i>	<i>8.700</i>	<i>8.709</i>
Afschrijvingskosten							
Materieel	2.061	1.826	2.011	2.091	2.171	2.133	2.297
Apparaat	661	426	611	691	771	733	897
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Programma	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400
<i>waarvan ICT</i>	<i>1.400</i>	<i>1.400</i>	<i>1.400</i>	<i>1.400</i>	<i>1.400</i>	<i>1.400</i>	<i>1.400</i>
– immaterieel							
Overige kosten							
Dotaties voorzieningen	642						
Rentelasten	10	242	242	242	242	242	242
<i>Programma</i>	<i>8</i>	<i>182</i>	<i>182</i>	<i>182</i>	<i>182</i>	<i>182</i>	<i>182</i>
<i>Apparaat</i>	<i>3</i>	<i>61</i>	<i>61</i>	<i>61</i>	<i>61</i>	<i>61</i>	<i>61</i>
Bijzondere lasten	263						
Totaal lasten	66.402	66.150	70.277	73.830	77.690	67.155	67.329
Saldo van baten en lasten	340	0	0	0	0	0	0

Toelichting

Baten

Omzet lenM

De omzet lenM betreft een vergoeding voor de producten op het gebied van meteorologie, seismologie en aardobservatie. Het betreft zowel een vergoeding voor wettelijke taken als de vergoeding van RWS, ILT en beleids-DG's voor maatwerk. De stijging in de opbrengsten lenM wordt veroorzaakt door fluctuatie in de opbrengsten voor Aardobservatie (programma).

Specificatie omzet lenM (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hoofdstuk XII							
<i>Artikel 11 Integraal waterbeleid</i>	526	524	410	410	410	410	410
<i>Artikel 16 Openbaar vervoer en spoor</i>	44	44	0	0	0	0	0
<i>Artikel 17 Luchtvaart</i>	23	14	20	14	0	0	0
<i>Artikel 19 Klimaat</i>	716	809	398	398	109	109	109
<i>Artikel 23 Meteorologie en seismologie en aardobservatie</i>	40.001	33.988	40.852	43.915	47.885	37.392	37.401
<i>Artikel 97 Algemeen departement</i>							
<i>Inzet middelen balans</i>	2.136	1.745	0	0	0	0	0
<i>Bijdrage ILT</i>	313	104	104	104	104	104	104
<i>Bijdrage ANVS</i>		213	213	213	213	213	213
<i>Bijdrage RWS</i>	2.909	2.413	2.531	2.531	2.531	2.531	2.531
Totaal	46.668	39.854	44.528	47.585	51.252	40.759	40.768
Van totale omzet lenM							
* apparaats- en afschrijvingskosten en rentelasten	33.618	31.437	27.499	27.064	26.765	26.769	26.786
* programma	13.050	8.417	17.029	20.521	24.487	13.990	13.982

Omzet lenM per product (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Meteorologie	33.959	30.962	27.169	26.755	26.455	26.459	26.477
Seismologie	503	475	330	309	310	310	309
Aardobservatie	12.206	8.417	17.029	20.521	24.487	13.990	13.982
Totaal	46.668	39.854	44.528	47.585	51.252	40.759	40.768

Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingsomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar). Het aandeel van het KNMI in deze ramingsbijstelling bedraagt € 0,8 miljoen voor de jaren 2017 en verder.

Ramingsbijstelling 2017-2021 (bedragen x € 1.000)							
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Totale ramingsbijstelling KNMI	0	- 774	- 774	- 774	- 774	- 774	

De inpassing van de ramingsbijstelling KNMI zal nader worden gezien in samenhang tot het meerjarenprogramma EUMETSAT.

Omzet overige departementen

De opbrengst overige departementen heeft betrekking op van andere ministeries ontvangen vergoedingen voor dienstverlening door het KNMI.

Specificatie omzet overige departementen (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Rijksinstituut voor Veiligheid en Milieu</i>	0	476	476	476	476	476	476
<i>Het Ministerie van Defensie</i>	991	976	976	976	976	976	977
<i>Het Ministerie van Economische Zaken</i>	716	1.650	950	950	950	950	951
<i>Overig</i>	37		0	0	0	0	0
Totaal	1.744	3.102	2.402	2.402	2.402	2.402	2.404

Het KNMI ontvangt een vergoeding van het Rijksinstituut voor Veiligheid en Milieu (RIVM) voor facilitaire dienstverlening in het kader van de samenwerking in het Shared Service Centrum Campus en voor de levering van luchtkwaliteitsverwachtingen. De bijdrage van het Ministerie van Defensie is een bijdrage voor onderhoud meteorologische infrastructuur. De bijdrage van het Ministerie van Economische Zaken betreft dienstverlening op seismologisch gebied.

Omzet derden

Specificatie omzet derden (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Opbrengsten luchtvaart	9.362	9.350	9.232	9.116	9.001	9.001	9.001
Projecten extern gefinancierd	6.270	9.477	9.477	9.477	9.477	9.477	9.477
Dataverstrekkingen en licenties	667	511	511	511	511	511	512
Overige opbrengsten	1.374	3.857	4.127	4.739	5.047	5.005	5.169
Totaal	17.673	23.195	23.347	23.843	24.036	23.994	24.159

Opbrengsten luchtvaart zijn inkomsten uit een drietal tarieven die via Eurocontrol of LVNL bij luchtvaartmaatschappijen in rekening worden gebracht. Projecten extern gefinancierd bestaat uit gelden van de Europese Unie, ESA/Estec, Universiteiten en NSO ter financiering van onderzoeksprojecten in de meteorologie en seismologie. De opbrengsten dataverstrekking en licenties bestaan uit ontvangsten van voornamelijk weerproviders voor de levering van meteorologische data. De overige opbrengsten betreffen diverse opbrengsten, deels lopende contracten en deels nog te realiseren.

Lasten

Personele kosten

De specificatie van de personele kosten is als volgt:

Personele kosten (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gem. aantal fte's	348	367	370	370	370	370	370
Eigen personeelskosten	27.871	29.286	29.460	29.449	29.363	29.363	29.363
Inhuur	3.033	830	500	500	500	500	500

Materiële kosten

De materiële uitgaven omvatten onder andere ICT, huisvesting, communicatie en contributies.

Kasstroomoverzicht over het jaar 2017 (bedragen x € 1.000)								
	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
1.	Rekening-courant RHB 1 januari + stand depositorekening	20.400	22.333	13.400	11.100	8.563	9.989	3.613
2a.	Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)		1.826	2.011	2.091	2.171	2.133	2.297
2b.	Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)		- 10.759	- 3.945	- 3.569	494	- 7.090	- 1.966
2.	Totaal operationele kasstroom	2.908	- 8.933	- 1.934	- 1.478	2.665	- 4.957	331
3a.	Totaal investeringen (-/-)	- 2.918	- 2.979	- 3.927	- 1.500	- 1.500	- 1.500	- 1.500
3b.	Totaal boekwaarde desinvesteringen (+/+)	1.943	0	0	0	0	0	0
3.	Totaal investeringskasstroom	- 975	- 2.979	- 3.927	- 1.500	- 1.500	- 1.500	- 1.500
4a.	Eenmalige uitkeringen aan moederdepartement (-/-)	0	0	0	0	0	0	0
4b.	Eenmalige storting door het moederdepartement (+/+)	0	0	0	0	0	0	0
4c.	Aflossingen op leningen (-/-)		0	- 366	- 1.059	- 1.239	- 1.419	- 1.599
4d.	Beroep op leenfaciliteit (+/+)		2.979	3.927	1.500	1.500	1.500	1.500
4.	Totaal financieringskasstroom	0	2.979	3.561	441	261	81	- 99
5.	Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4) (maximale roodstand 0,5 miljoen €)	22.333	13.400	11.100	8.563	9.989	3.613	2.345

Toelichting

Operationele kasstroom

De operationele kasstroom bestaat uit het geraamde saldo van baten en lasten gecorrigeerd voor afschrijvingen en mutaties in de voorzieningen en vooruitontvangen bedragen.

Investeringskasstroom

Investeringskasstroom vinden vooral plaats in waarneemapparatuur en computersystemen.

Financieringskasstroom

Het beroep op de leenfaciliteit van het Ministerie van Financiën betreft investeringen met een afschrijvingstermijn van 3 jaar of langer.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren							
	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Omschrijving generiek deel¹							
Kostprijzen per product (groep)							
– percentage overhead	100	109	109	109	109	109	109
– fte's overhead	100	99	95	95	95	95	95
Tarieven/uur	100	104	104	104	104	104	104
Omzet per productgroep (x € 1.000)							
– Meteorologie	50.946	55.060	51.420	51.502	51.395	51.357	51.538
– Seismologie	2.089	2.673	1.828	1.807	1.808	1.808	1.808
– Aardobservatie	13.050	8.417	17.029	20.521	24.487	13.990	13.982
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	358	367	370	370	370	370	370
Saldo van baten en lasten	1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Omschrijving specifiek deel							
Algemene weersverwachtingen en adviezen							
– afwijking min.temperatuur (°C)		ABS	ABS	ABS	ABS	ABS	ABS
	0,45	(<0,5)	(<0,5)	(<0,5)	(<0,5)	(<0,5)	(<0,5)
– afwijking max.temperatuur (°C)		ABS	ABS	ABS	ABS	ABS	ABS
	– 0,31	(<0,5)	(<0,5)	(<0,5)	(<0,5)	(<0,5)	(<0,5)
– gemiddelde afwijking windsnelheid (m/s)		ABS	ABS	ABS	ABS	ABS	ABS
	0	(<1,0)	(<1,0)	(<1,0)	(<1,0)	(<1,0)	(<1,0)
Maritieme verwachtingen							
– tijdigheid marifoonbericht	99,5%	> 99%	> 99%	> 99%	> 99%	> 99%	> 99%

¹ Geïndexeerd; 2015 = 100

Toelichting

De verlaging van de agentschapsbijdrage, die tot uiting komt in daling van de omzet op de productgroepen meteorologie en seismologie in de komende jaren zal voornamelijk worden gecompenseerd door hogere opbrengsten voor maatwerk. Daarnaast wordt een kleine daling in het aantal fte's overhead verwacht. De tarieven per uur stijgen als gevolg van een daling van de begrote productieve uren per fte.

Agentschap Nederlandse Emissieautoriteit

Introductie

De nieuwe missie van de Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) luidt: De Nederlandse Emissieautoriteit borgt als uitvoeringsorganisatie en toezichthouder dat bedrijven die deelnemen aan het Europese emissiehandelssysteem (EU ETS) en de wet- en regelgeving voor hernieuwbare energie vervoer en brandstoffen luchtverontreiniging, voldoen aan hun verplichtingen. Dat doet de NEa door bedrijven te informeren, te adviseren en door toezicht te houden.

Producten en diensten

De uitvoering van de wettelijke taken van het agentschap NEa vallen onder de eindverantwoordelijkheid van het bestuur van de NEa dat als zodanig een ZBO is. Het gaat daarbij waar het emissiehandel betreft om het verlenen en actualiseren van emissievergunningen, het onderhouden van het CO₂-register en toezicht en handhaving van de wetgeving. Voor wat betreft biobrandstoffen gaat het om uitvoering en toetsing van de Richtlijnen Hernieuwbare energie en Brandstofkwaliteit.

Begroting van baten en lasten voor het jaar 2017 (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Baten							
Omzet lenM	7.622	8.129	7.002	6.857	6.857	6.857	6.857
Omzet overige departementen	0	0	106	116	121	121	121
Omzet derden	19	0	0	0	0	0	0
Rentebaten							
Totaal baten	7.641	8.129	7.108	6.973	6.978	6.978	6.978
Lasten							
Apparaatskosten	7.085	7.389	6.593	6.669	6.676	6.718	6.718
Personele kosten	5.324	5.644	5.423	5.423	5.413	5.393	5.393
<i>waarvan eigen personeel</i>	<i>4.681</i>	<i>4.591</i>	<i>4.586</i>	<i>4.608</i>	<i>4.603</i>	<i>4.603</i>	<i>4.603</i>
<i>waarvan externe inhuur</i>	<i>527</i>	<i>572</i>	<i>517</i>	<i>515</i>	<i>510</i>	<i>490</i>	<i>490</i>
<i>waarvan overige personele kosten</i>	<i>116</i>	<i>481</i>	<i>320</i>	<i>300</i>	<i>300</i>	<i>300</i>	<i>300</i>
Materiële kosten	1.761	1.745	1.170	1.246	1.263	1.325	1.325
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>265</i>	<i>734</i>	<i>448</i>	<i>448</i>	<i>448</i>	<i>448</i>	<i>448</i>
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>501</i>	<i>519</i>	<i>502</i>	<i>502</i>	<i>502</i>	<i>502</i>	<i>502</i>
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	<i>995</i>	<i>492</i>	<i>220</i>	<i>296</i>	<i>313</i>	<i>375</i>	<i>375</i>
Rentelasten	13	16	8	4	2	0	0
Afschrijvingskosten	608	724	507	300	300	260	260
Materieel	2	2					
<i>waarvan apparaat ICT</i>	<i>2</i>	<i>2</i>					
Immaterieel	606	722	507	300	300	260	260
Totaal lasten	7.706	8.129	7.108	6.973	6.978	6.978	6.978
Saldo van baten en lasten	- 65	0	0	0	0	0	0

Toelichting

Baten

Omzet lenM

De omzet lenM is een vergoeding voor het leveren van producten en diensten betreffende wettelijke- en niet wettelijke taken vanuit ETS en werkzaamheden voortkomend uit de Richtlijnen voor hernieuwbare energie en brandstoffenkwaliteit.

De omzet lenM bestaat deels (voor € 730.000) uit inzet van balansmiddelen omdat de opdrachtsom voor 2016 aangepast is vanwege een verrekening tussen de opdrachtgever en de NEa.

Specificatie omzet lenM (bedragen x € 1.000)						
Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Artikel 19 Klimaat Inzet middelen balans	8.129 730	7.002	6.857	6.857	6.857	6.857
Totaal	8.859	7.002	6.857	6.857	6.857	6.857

Omzet overige departementen

De post omzet overige departementen betreft vergoedingen voor diensten van NEa medewerkers aan andere overheidsorganisaties.

Lasten

Personele kosten

De specificatie van de personele kosten is als volgt:

Personele kosten (bedragen x € 1.000)							
Omschrijving	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal fte's	48,5	56	60	60	60	60	60
Eigen personeelskosten	4.681	4.591	4.586	4.608	4.603	4.603	4.603
Inhuur	527	572	517	515	510	490	490

Overige personele kosten

De overige personele kosten omvatten onder andere de vacatiegelden voor het bestuur, de kosten van vorming en opleiding en de reiskosten binnen- en buitenland.

Materiële kosten

De materiële uitgaven omvatten onder andere ICT beheer- en onderhoudskosten, communicatie en facilitaire kosten. De beheerskosten voor het biobrandstoffenregister liggen hoger dan oorspronkelijk geschat. De verwachte verhuizing van de NEa naar de Hoftoren wordt in 2017 verwacht.

Kasstroomoverzicht over het jaar 2017 (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1. Rekening-courant RHB 1 januari	1.476	578	1.510	927	937	947	917
2a. Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+/+)	7.641	8.129	7.108	6.973	6.978	6.978	6.978
2b. Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	7.010	7.407	6.601	6.673	6.678	6.718	6.718
2. Totaal operationele kasstroom	631	722	507	300	300	260	260
3a. totaal investeringen (-/-)	- 932		- 750				
3b. totaal desinvesteringen (+)							
3. Totaal investeringskasstroom	- 932	0	- 750	0	0	0	0
4a. eenmalige uitkering aan moederdepart. (-/-)	- 897						
4b. eenmalige storting door moederdepart. (+)							
4c. aflossingen op leningen (-/-)	- 400	- 540	- 340	- 290	- 290	- 290	- 150
4d. beroep op leenfaciliteit (+)	700	750					
4. Totaal financieringskasstroom	- 597	210	- 340	- 290	- 290	- 290	- 150
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4) (maximale roodstand € 0,5 miljoen)	578	1.510	927	937	947	917	1.027

Toelichting

Operationele kasstroom

De operationele kasstroom bestaat uit het geraamde saldo van baten en lasten gecorrigeerd voor afschrijvingen.

Investeringskasstroom

In 2017 wordt het zelf ontwikkelde Register Energie voor vervoer fase 2 verder ontwikkeld.

Financieringskasstroom

In 2016 zal er een beroep worden gedaan op de leenfaciliteit voor de doorontwikkeling van het Register Energie voor Vervoer.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren

Uitgangspunt van de NEa is dat zij op een doelmatige wijze haar rol als bevoegd gezag voor emissiehandel en voor Hernieuwbare energie en Brandstofkwaliteit binnen Nederland vervult. In onderstaande tabel zijn de indicatoren voor de komende jaren weergegeven.

Doelmatigheidsindicatoren							
	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kostprijzen per product (x € 1):							
Naleving ETS (per broeikasgasinstallatie)	10.078	10.311	9.682	9.473	9.378	9.378	9.378
Naleving EV (per deelnemersrol)		12.089	10.824	10.595	10.800	10.800	10.800
Marginale tarieven per uur (x € 1):							
Laag	75	74	74	74	74	74	74
Midden	94	94	93	92	92	92	92
Hoog	123	120	120	120	118	118	118

	Realisatie 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Fte totaal (excl. externe inhuur)	48,5	56	60	60	60	60	60
Omzet per productgroep (x € 1.000)							
Naleving ETS	4.636	4.853	4.430	4.333	4.290	4.290	4.290
Nationale Verplichtingen onder EU en VN	120	124	120	120	120	120	120
Naleving ETS luchtvaart	222						
Tijdelijk regime Hernieuwbare energie en brandstoffen	2.866						
Naleving EV		2.659	2.313	2.265	2.308	2.308	2.308
Advies, ontwikkeling en implementatie EV		463	139	139	139	139	139
Koppeling data NEa en CBS		30					
Overige	19		106	116	121	121	121
Totaal	7.863	8.129	7.108	6.973	6.978	6.978	6.978
Saldo van baten en lasten	- 0,85%	0	0	0	0	0	0
Kwaliteitsindicatoren							
<i>Naleving ETS</i>							
Vergunningaanvragen binnen wettelijke termijn afgehandeld	100%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Meldingen binnen wettelijke termijn afgehandeld	96%	80%	80%	80%	80%	80%	80%
BKG's waarvoor toezichtactiviteit heeft plaatsgevonden	21%						
BKG's en luchtvaartmaatschappijen waarvoor toezichtactiviteit heeft plaatsgevonden		20%	20%	20%	20%	20%	20%
Emissie ETS stationair waarvoor tijdig emissierechten zijn ingeleverd	100%						
Vragen binnen de gestelde termijn afgerond		80%	80%	80%	80%	80%	80%
<i>Naleving ETS luchtvaart</i>							
Monitoringsplannen binnen gestelde termijn getoetst	100%						
Meldingen binnen wettelijke termijn afgehandeld	100%						
<i>Tijdelijk regime hernieuwbare energie en brandstoffen</i>							
Biobrandstofbalansen die tijdig zijn ingediend	96%						
Deelnemers tijdelijk regime waarvoor toezichtsactiviteit heeft plaatsgevonden	32%						
<i>Naleving EV</i>							
Opleveringsdatum rapportage Naleving jaarverplichting HEV en brandstoffen luchtverontreiniging		< 15 juli					
Tijdig opgeleverde rapportages naleving jaarverplichting HEV en brandstoffen luchtverontreiniging			90%	90%	90%	90%	90%
Deelnemers waarvoor toezichtsactiviteit heeft plaatsgevonden		20%	20%	20%	20%	20%	20%
Vragen binnen de gestelde termijn afgerond		80%	80%	80%	80%	80%	80%
<i>Infodesk NEa</i>							
Vragen binnen de gestelde termijn afgerond	96%						
<i>Algemeen</i>							
Aantal formele klachten	0	0	0	0	0	0	0
Aantal gegronde bezwaarprocedures waarbij de NEa onjuist heeft gehandeld	0	0	0	0	0	0	0
Aantal fraude gevallen EU-register die NEa had kunnen voorkomen	0	0	0	0	0	0	0
Directe uren/totaal aantal gewerkte uren	59%	>66%	>70%	>70%	>70%	>70%	>70%

Toelichting

Naleving ETS stationair

Het gaat hier om het percentage meldingen en vergunningen dat binnen de wettelijke termijn van acht weken is afgehandeld.

Naleving EV

Het gaat hier om het percentage van het totaal aantal tijdig opgeleverde rapportages naleving jaarverplichting hernieuwbare energie vervoer en brandstoffen luchtverontreiniging.

Directe uren/totaal aantal gewerkte uren

Hieronder wordt verstaan het percentage van het totaal aantal directe uren gedeeld door het totaal aantal gewerkte uren van alle medewerkers (primair en secundair proces). Gewerkte uren is gelijkgesteld aan de beschikbare productieve uren op jaarbasis, zoals vastgesteld in de tarievennotitie.

6 BIJLAGEN

BIJLAGE 1 ZBO'S EN RWT'S

Naam organisatie ¹	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel(en)	Begrotingsraming ² (x € 1.000)	Apparaatskosten ³ / Begrotingskosten (x € 1.000)	Verwijzing naar website RWT/ZBO ⁴
APK-erkenninghouders		X	Keuren motorvoertuigen	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	div.
Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR)*	X	X	Afnemen div. mobiliteitsexamens	14.02	900	n.v.t.	www.cbr.nl
College voor toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb)	X	X	Besluitvorming omtrent de toelating van bestrijdingsmiddelen in Nederland	22.01	561	n.v.t.	www.ctgb-wageningen.nl
Commissie MER	X		Adviseert over de inhoud en kwaliteit van milieueffectrapporten	13.04	2.000	2.000	www.commissiemer.nl
Dienst voor het Kadaster en de openbare registers* ⁵	X	X	Het bijhouden van de openbare registers en kadastrale registratie en het cartografisch weergeven van geografische basisgegevens. Het verstrekken van inlichtingen aan belanghebbenden	13.02	25.208	165.000	www.kadaster.nl
Dienst voor het Wegverkeer (RDW)*	X	X	Keuren en registreren voertuigen/onderdelen	14	n.v.t.	n.v.t.	www.rdw.nl
Havenbeheerders		X	Zorgdragen voor ontvangstinrichtingen voor scheepsafval	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	div.
Innovam Branche Kwalificatie Instituut van de stichting VAM (IBKI)*	X	X	Afnemen examen rij-instructeur, APK-keurmeester	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	www.ibki.nl
Keuringsartsen Scheepvaart		X	Medische keuring	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	www.ilent.nl
Keuringsinstanties Pleziervaartuigen		X	Keuren pleziervaartuigen	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	div.
Keuringsinstanties Scheepsuitrusting		X	Keuren scheepsuitrusting	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	div.
KIWA	X		Vergunningverlening voor IVW	div.	n.v.t.	n.v.t.	www.kiwa.nl

Naam organisatie ¹	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel(en)	Begrotingsraming ² (x € 1.000)	Apparaatskosten ³ / Begrotingskosten (x € 1.000)	Verwijzing naar website RWT/ZBO ⁴
Klassebureaus art. 6 Schepenwet en art. 6 en 3.1 Schepenbesluit 1965 en Binnenvaart	X	X	Classificeren van schepen	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	div.
Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL)*	X	X	Luchtverkeersbegeleiding	17	n.v.t.	n.v.t.	www.lvnl.nl
Nederlandse Emissieautoriteit*		X	Ondersteunen van de uitvoering van emissiehandel en de inzet van hernieuwbare energie in het vervoer en transport en het toezicht op de naleving van de regels op deze terreinen	19.01	n.v.t.	n.v.t.	www.emissieautoriteit.nl
Nederlands Loodswezen BV	X		Faciliteren beloodsen schepen	18.01	n.v.t.	n.v.t.	www.loodswezen.nl
Nederlandse Loodsencorporatie (NLC)	div	div	Beloodsen van schepen	18.01	n.v.t.	n.v.t.	www.loodswezen.nl
ProRail	X		Beheren spoorinfrastructuur	13. IF	2.228.915	429.000 (incl. BTW)	www.prorail.nl
Regionale Loodsencorporaties (RLC's)	X	X	Beloodsen van schepen	18.01	n.v.t.	n.v.t.	www.loodswezen.nl
Rijkshavenmeester Rotterdam en Amsterdam	X	X	Havenverkeersleiding	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	www.portofrotterdam.com
Stichting Advisering Bestuursrechtspraak (StAB)	X		Het op verzoek van de bestuursrechter uitbrengen van onafhankelijke deskundigenberichten op het gebied van milieu, ruimtelijke ordening, water, bouw en schade	98	5.227	5.227	www.stab.nl
Stichting Airport Coordination Netherlands (SACN)*		X	Slottoewijzing luchtvaart	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	www.slotcoordination.nl
Stichting Buisleidingenstraat Nederland (LSNed)	x		LSNed beheert een obstakelvrij leidingentracé tussen de industriegebieden van Rotterdam en Moerdijk, in de richting van Vlissingen en Antwerpen.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	www.lsned.nl

Naam organisatie ¹	RWT	ZBO	Functie	Begrotingsartikel(en)	Begrotingsraming ² (x € 1.000)	Apparaatskosten ³ / Begrotingskosten (x € 1.000)	Verwijzing naar website RWT/ZBO ⁴
Stichting Nationale en Internationale Wegvervoer Organisatie (NIWO)*	X	X	Afgeven vergunningen	14	n.v.t.	n.v.t.	www.niwo.nl
Stichting Scheepsafvalstoffen en Vaardocumenten Binnenvaart (SAB)	X		Afgeven olieafgifteboekje	18	n.v.t.	n.v.t.	www.sabni.nl
Stichting Vaarbewijs- en Marifoonexamens (VAMEX)*	X	X	Afnemen examen klein vaarbewijs	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	www.vamex.nl

¹ Organisaties met een (*) zijn onder de werking van de Kaderwet ZBO gebracht. Een groot aantal organisaties is deeltijd ZBO/RWT.

² Het overgrote deel van de onder lenM ressorterende ZBO's en RWT's wordt gefinancierd vanuit tarieven.

³ De apparaatskosten betreffen voor CBR, Kadaster en ProRail de uitgaven op basis van het jaarverslag 2015 van deze organisaties.

⁴ Voor de algemene toezichtvisie en ministeriële regelingen en sturingsvisies op ZBO's, zie: <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ienm/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/03/07/toezichtvisie-ienm-2013-2017-verantwoorde-uitvoering.html>

⁵ Voor Kadaster zijn bij het opstellen van dit overzicht de gegevens voor het jaar 2017 nog niet beschikbaar. Het bedrag aan apparaatskosten betreft totaal aan apparaatskosten Kadaster aangezien die niet te specificeren is.

BIJLAGE 2 VERDIEPINGSBIJLAGE

Beleidsartikel 11 Integraal Waterbeleid

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	45.973	43.634	41.870	42.426	42.812	42.812
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	840	12.755	2.035	2.072	2.072	2.072
Nieuwe mutaties	541	- 183	- 2.387	- 2.775	- 3.150	- 2.880
Stand ontwerpbegroting 2017	47.354	56.206	41.518	41.723	41.734	42.004

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
11.01 Algemeen waterbeleid						
1. Ramingsbijstelling HGIS		- 75	- 84	- 84	- 84	- 84
2. Caribisch Nederland	- 791	- 830	- 908	- 1.548	- 1.876	- 1.876
3. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	897	789	751	783	786	934
4. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	89	78	74	77	78	78
Diversen	67	- 115	- 115	- 38	- 76	- 36
11.02 Waterveiligheid						
5. Ramingsbijstelling			- 2.000	- 2.000	- 2.000	- 1.971
Diversen	24					
11.03 Grote oppervlaktewateren						
Diversen	- 50	50	- 25	75	75	75
11.04 Integraal waterbeleid						
Diversen	305	- 80	- 80	- 40	- 53	
Totaal	541	- 183	- 2.387	- 2.775	- 3.150	- 2.880

Ad 1. Dit betreft de ramingsbijstelling op de HGIS middelen om de Rijksbrede ruilvoetproblematiek op te lossen.

Ad 2. Dit betreft de bijdrage aan diverse projecten en activiteiten in Caribisch Nederland waaronder gescheiden afvalinzameling (artikel 21 Duurzaamheid), de aansluiting van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van lenM (artikel 97 Algemeen departement), activiteiten in het kader van de milieuwet (artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's), het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit (artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling) en uitvoering van de masterplannen luchtvaart (artikel 17 Luchtvaart).

Ad 3. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 4. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de verwerking van de compensatie voor de herstelopslag premieverhoging van het ABP.

Ad 5. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begroting-

somvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Ontvangsten (x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	0	5.000	0	0	0	0
Nieuwe mutaties	0	-2.000	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2017	0	3.000	0	0	0	0

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Ontvangsten	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1. Overboeking OCW Icoon Afsluitdijk		-2.000				
Totaal	0	-2.000	0	0	0	0

Ad 1. Bij Eerste suppletoire begroting is een desaldering opgenomen van € 5 miljoen voor de bijdragen van derde partijen aan de kosten van het Icoon Afsluitdijk. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap draagt middels een interdepartementale overboeking van € 2 miljoen bij aan het project Icoon Afsluitdijk. Daarom wordt via een administratieve correctie de tot dit project behorende ontvangsten in de Eerste suppletoire begroting van € 5 miljoen naar € 3 miljoen bijgesteld. De totale kosten wijzigen niet.

Beleidsartikel 13 Ruimtelijke Ontwikkeling

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	112.233	105.804	108.302	100.746	100.503	186.833
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	- 7.674	- 6.322	- 7.474	- 6.874	- 6.674	3.020
Nieuwe mutaties	13.706	2.855	- 1.943	- 3.311	4.429	- 3.325
Stand ontwerpbegroting 2017	118.265	102.337	98.885	90.561	98.258	186.528

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1 000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
13.01 Ruimtelijke instrumentarium						
1. Ramingsbijstelling						- 1.000
2. Kasschuif Nationale Omgevingsvisie	2.900	1.341	- 500	- 1.970	- 1.771	
Diversen	691	120	120		60	
13.02 Geo-informatie						
1. Ramingsbijstelling			- 800	- 800	- 800	- 800
3. Basisregistratie Grootchalige Topografie		- 8.741	- 8.741	- 8.741	- 8.741	- 8.741
4. Overboeking Basisregistratie Kadaster	1.071	1.071	1.071	1.071	1.071	1.071
Diversen	433	- 1.200		- 400	- 100	
13.03 Gebiedsontwikkeling						
5. RRAAM	1.908					
6. Kasschuif Stadshavens Rotterdam		- 2.541	500	1.070	971	
7. Overboeking ICRV		2.402	2.356	2.356	2.340	2.340
Diversen	20					
13.04 Ruimtegebruik bodem						
1. Ramingsbijstelling		- 3.771				- 2.913
8. Drinkwater- en afvalwaterkwaliteit Caribisch Nederland	3.016	2.576	2.354	2.874	3.202	3.202
9. Caribisch Nederland	- 378	- 830	- 2.732	- 778	- 800	- 861
10. Correctie Convenant Bodem en Ondergrond				530	4.520	
11. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	92	100	101	99	99	99
12. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	25	25	25	25	25	25
Diversen	537	- 847	253	253	253	253
13.05 Eenvoudig beter						
13. Eenvoudig Beter	3.237	13.150	4.050	1.100	4.100	4.000
11. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	121					
12. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	33					
Totaal	13.706	2.855	- 1.943	- 3.311	4.429	- 3.325

Ad 1. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Ad 2. Dit betreft een kasschuif om de programmering en budget van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) in balans te houden.

Ad 3. De exploitatie van de Basisregistratie Grootchalige Topografie wordt vanaf 2017 door de gemeentes uitgevoerd. Het geraamde budget wordt hiervoor structureel overgeboekt naar het Gemeentefonds en het Btw-compensatiefonds.

Ad 4. Deze overboeking betreft een bijdrage van het Ministerie van Economische Zaken met betrekking tot de opdracht aan het Kadaster inzake Basisregistratie Kadaster.

Ad 5. Het project RRAAM in het kader van de Structuurvisie is afgerond en de resterende middelen worden teruggeboekt van het Infrastructuurfonds naar Hoofdstuk XII op artikel 13 Ruimtelijke Ontwikkeling en worden ingezet voor de meerjarige benodigde inspanningen op het terrein van MIRT en de gebiedsontwikkeling.

Ad 6. Dit betreft een kasschuif om de programmering en budget van de Nota Ruimte project Stadshavens Rotterdam in balans te houden.

Ad 7. Deze overboeking betreft de structurele bijdrage van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in het kader van het overgedragen voorzitterschap van de Interdepartementale Commissie Rijksvastgoed (ICRV)

Ad 8. Dit betreft een toevoeging vanuit andere artikelen aan artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling voor het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit in Caribisch Nederland (BES-eilanden). De uitgaven voor drinkwater- en afvalwaterkwaliteit worden verantwoord op artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling.

Ad 9. Dit betreft de bijdrage aan diverse projecten en activiteiten in Caribisch Nederland waaronder gescheiden afvalinzameling (artikel 21 Duurzaamheid), de aansluiting van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van lenM (artikel 97 Algemeen departement), activiteiten in het kader van de milieuwet (artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's), het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit (artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling) en uitvoering van de masterplannen luchtvaart (artikel 17 Luchtvaart).

Ad 10. Dit betreft een overboeking vanuit het Gemeentefonds naar lenM in het kader van het Convenant Bodem en Ondergrond 2016–2020 vanwege een aangepast betalingsritme in 2019 en 2020 van de saneringsopgave Amsterdam Nazorg Gasfabrieken.

Ad 11. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 12. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de verwerking van de compensatie voor de herstelopslag premieverhoging van het ABP.

Ad 13. Dit betreft een toevoeging aan artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling voor het programma Eenvoudig Beter. Voor de eenmalige kosten ten behoeve van dit programma zijn middelen vrijgemaakt op de begroting Hoofdstuk XII en uit de investeringsruimten van alle modaliteiten op de investeringsfondsen. De op de investeringsfondsen vrijgemaakte middelen staan gereserveerd op het Infrastructuurfonds en worden tranchegewijs naar de begroting Hoofdstuk XII overgeheveld, waar de

uitgaven voor de stelselherziening van het omgevingsrecht worden verantwoord. Daarnaast worden voor de exploitatiekosten vanuit artikel 99 Nominaal en onvoorzien middelen overgeheveld naar artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling.

Ontvangsten (x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	934	934	934	934	934	934
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	7.890	2.890	2.890	2.890	2.890	2.890
Nieuwe mutaties	165	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2017	8.989	3.824	3.824	3.824	3.824	3.824

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Ontvangsten	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1. Bijdrage EU/UNEP Provia 2016	165					
Totaal	165	0	0	0	0	0

Ad 1. De EU en de UNEP (United Nations Environment Programme) dragen bij aan de kosten van de klimaatconferentie Provia 2016. De organisatie van dit evenement ligt bij IenM.

Beleidsartikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	33.414	31.621	29.149	28.170	28.372	28.565
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	1 850	2.033	75	0	0	0
Nieuwe mutaties	475	752	- 867	- 704	- 715	651
Stand ontwerpbegroting 2017	35.739	34.406	28.357	27.466	27.657	29.216

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1 000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
14.01 Netwerk						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	16	15	15	15	15	15
2. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	59	59	59	59	59	59
3. Ramingsbijstelling		- 750	- 653	- 618	- 606	- 662
4. Caribisch Nederland		- 259	- 481	- 219	- 222	- 233
5. Topsector logistiek		- 119	- 585	- 750	- 770	
6. Inzet BOA-capaciteit		2.178	2.178	2.178	2.178	2.178
Diversen	- 100					
14.02 Veiligheid						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	251	275	261	256	257	257
2. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	49	38	40	39	39	38
3. Ramingsbijstelling		- 404	- 575	- 633	- 621	- 761
4. Caribisch Nederland		- 281	- 521	- 231	- 234	- 240
5. Topsector logistiek			- 605	- 800	- 810	
Diversen	200					
Totaal	475	752	- 867	- 704	- 715	651

Ad 1. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 2. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de verwerking van de compensatie voor de herstelopslag premieverhoging van het ABP.

Ad 3. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Ad 4. Dit betreft de bijdrage aan diverse projecten en activiteiten in Caribisch Nederland waaronder gescheiden afvalinzameling (artikel 21 Duurzaamheid), de aansluiting van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van lenM (artikel 97 Algemeen departement), activiteiten in het kader van de milieuwet (artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's), het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit (artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling) en uitvoering van de masterplannen luchtvaart (artikel 17 Luchtvaart).

Ad 5. Deze mutatie betreft een bijdrage voor de laatste tranche van het programma Top Sector Logistiek. De laatste tranche betreft € 40,9 miljoen. Hiervan wordt 20% gevonden binnen Hoofdstuk XII. De rest is afkomstig uit het Infrastructuurfonds. Verantwoording vindt plaats op artikel 18 Scheepvaart en Havens.

Ad 6. Dit betreft de overboeking van apparaat uit het Infrastructuurfonds naar Hoofdstuk XII ten behoeve van capaciteitsinzet door RWS in het kader beleidsondersteuning en advies (BOA) op het gebied van wegen.

Beleidsartikel 15 OV-keten

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	6.135	5.398	6.071	6.183	6.506	6.575
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	241	- 5	- 2	0	0	0
Nieuwe mutaties	- 761	- 5.393	- 6.069	- 6.183	- 6.506	- 6.575
Stand ontwerpbegroting 2017	5.615	0	0	0	0	0

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
15.01 OV-keten						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	90					
2. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	5					
3. Ramingsbijstelling		- 226	- 332	- 371	- 378	- 414
4. Caribisch Nederland	- 931	- 61	- 115	- 52	- 53	- 52
5. Topsector logistiek		- 14	- 136	- 178	- 181	
6. BCT	6.195					
7. Kasschuif taxi initiatieven	- 2.562	544	513	513	599	393
8. Onderploegen graanresten	- 2.000					
9. Conversie	- 1.073	- 5.636	- 5.999	- 6.095	- 6.493	- 6.502
Diversen	- 485					
Totaal	- 761	- 5.393	- 6.069	- 6.183	- 6.506	- 6.575

Ad 1. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 2. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de verwerking van de compensatie voor de herstelopslag premieverhoging van het ABP.

Ad 3. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Ad 4. Dit betreft de bijdrage aan diverse projecten en activiteiten in Caribisch Nederland waaronder gescheiden afvalinzameling (artikel 21 Duurzaamheid), de aansluiting van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van lenM (artikel 97 Algemeen departement), activiteiten in het kader van de milieuwet (artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's), het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit (artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling) en uitvoering van de masterplannen luchtvaart (artikel 17 Luchtvaart).

Ad 5. Deze mutatie betreft een bijdrage voor de laatste tranche van het programma Top Sector Logistiek. De laatste tranche betreft € 40,9 miljoen. Hiervan wordt 20% gevonden binnen Hoofdstuk XII. De rest is afkomstig uit het Infrastructuurfonds. Verantwoording vindt plaats op artikel 18 Scheepvaart en Havens.

Ad 6. Het project/subsidieregeling Boord Computer Taxi is nagenoeg afgerond. Dit werd de afgelopen jaren uitgevoerd door de ILT in opdracht van lenM. De ILT hevelt de middelen over naar het moederdepartement op basis van de huidige inschatting van de geraamde uitgaven. De definitieve afrekening vindt naar verwachting in 2017 plaats.

Ad 7. Betreft een kasschuif voor meerjarige dekking taxi initiatieven.

Ad 8. Betreft een overboeking naar artikel 17 Luchtvaart in verband met onderploegen graanresten.

Ad 9. In verband met de samenvoeging van artikelen 15 en 16 worden de middelen geconverteerd naar artikel 16 Openbaar vervoer en Spoor.

Ontvangsten (x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	0	0	0	0	0	0
Nieuwe mutaties	6.195	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2017	6.195	0	0	0	0	0

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Ontvangsten	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1. BCT	6.195					
Totaal	6.195	0	0	0	0	0

Ad 1. Het project/subsidieregeling Boord Computer Taxi is nagenoeg afgerond. Dit werd de afgelopen jaren uitgevoerd door de ILT in opdracht van lenM. De ILT hevelt de middelen over naar het moederdepartement op basis van de huidige inschatting van de geraamde uitgaven. De definitieve afrekening vindt naar verwachting in 2017 plaats.

Beleidsartikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	23.996	14.055	4.830	4.870	4.906	4.940
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	- 1.608	11.064	- 6	0	0	0
Nieuwe mutaties	4.359	7.791	7.391	8.225	8.709	9.145
Stand ontwerpbegroting 2017	26.747	32.910	12.215	13.095	13.615	14.085

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
16.01 Spoor						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	12	89	79	79	81	83
2. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	0	5	5	5	5	5
3. Ramingsbijstelling		- 125	- 183	- 206	- 210	- 230
4. Caribisch Nederland		- 175	- 324	- 146	- 148	- 153
5. Topsector logistiek		- 39	- 385	- 502	- 512	
6. Kasschuif taxi initiatieven	2 562	- 544	- 513	- 513	- 599	- 393
7. Compensatieregeling 3e Spoor Duitsland		2.944	2.713	3.413	3.599	3.331
8. Conversie samenvoeging artikel 15 en 16		5.636	5.999	6.095	6.493	6.502
9. Prorail	1.073					
Diversen	712					
Totaal	4.359	7.791	7.391	8.225	8.709	9.145

Ad 1. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 2. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de verwerking van de compensatie voor de herstelopslag premieverhoging van het ABP.

Ad 3. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Ad 4. Dit betreft de bijdrage aan diverse projecten en activiteiten in Caribisch Nederland waaronder gescheiden afvalinzameling (artikel 21 Duurzaamheid), de aansluiting van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van lenM (artikel 97 Algemeen departement), activiteiten in het kader van de milieuwet (artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's), het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit (artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling) en uitvoering van de masterplannen luchtvaart (artikel 17 Luchtvaart).

Ad 5. Deze mutatie betreft een bijdrage voor de laatste tranche van het programma Top Sector Logistiek. De laatste tranche betreft € 40,9 miljoen. Hiervan wordt 20% gevonden binnen Hoofdstuk XII. De rest is afkomstig uit het Infrastructuurfonds. Verantwoording vindt plaats op artikel 18.

Ad 6. Betreft een kasschuif voor meerjarige dekking taxi initiatieven.

Ad 7. Voor de tijdelijke subsidieregeling voor bijzondere omleidingskosten voor spoorgoederenvervoer worden middelen overgeboekt uit het Infrastructuurfonds. Deze regeling heeft tot doel de marktpositie van het spoorgoederenvervoer ten opzichte van het meer vervuilende goederenvervoer over de weg te behouden gedurende de periode dat de Betuwe-route door de aanleg van het derde spoor in Duitsland tussen Emmerich en Oberhausen verminderd beschikbaar is en spoorwegondernemingen daardoor geconfronteerd worden met extra kosten door omleiding.

Ad 8. In verband met de samenvoeging van artikelen 15 en 16 worden de middelen geconverteerd naar artikel 16 Openbaar vervoer en Spoor.

Ad. 9 De ophoging van het opdrachtenbudget op artikel 16 Openbaar vervoer en Spoor is het gevolg van tegenvallers in de uitgaven ten aanzien van onder andere de ontwikkelingen rondom Prorail van 2015. De uitgaven in dit kader waren niet voorzien.

Beleidsartikel 17 Luchtvaart

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	24.985	15.186	11.466	11.579	8.657	8.748
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	552	592	605	611	611	605
Nieuwe mutaties	2.599	- 1.729	1.094	967	1.698	- 701
Stand ontwerpbegroting 2017	28.136	14.049	13.165	13.157	10.966	8.652

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
17.01 Luchtvaart						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	476	89	64	65	47	48
2. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	46	1	0	0	0	0
3. Ramingsbijstelling		- 331	- 526	- 499	- 540	- 599
4. Caribisch Nederland		- 160	- 143	- 133	- 134	- 141
5. Masterplannen luchtvaart Caribisch Nederland			4.596			
6. Topsector logistiek		- 35	- 351	- 457	- 466	
7. Kasschuif GIS	- 778	- 1.285	- 2.737	2.000	2.800	
8. Onderploegen graanresten	2.000					
9. Eindejaarsmarge	1.066					
10. Ramingsbijstelling HGIS		- 8	- 9	- 9	- 9	- 9
11. Kasschuif Biofuels	- 200		200			
Diversen	- 11					
Totaal	2.599	- 1.729	1.094	967	1.698	- 701

Ad 1. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 2. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de verwerking van de compensatie voor de herstelopslag premieverhoging van het ABP.

Ad 3. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Ad 4. Dit betreft de bijdrage aan diverse projecten en activiteiten in Caribisch Nederland waaronder gescheiden afvalinzameling (artikel 21 Duurzaamheid), de aansluiting van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van lenM (artikel 97 Algemeen departement), activiteiten in het kader van de milieuwet (artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's), het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit (artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling) en uitvoering van de masterplannen luchtvaart (artikel 17 Luchtvaart).

Ad 5. De RWS neemt de Masterplannen Luchtvaart in Caribisch Nederland (BES-eilanden) in uitvoering voor het voldoen van de luchthavens aan de minimale internationale voorschriften voor de vliegveiligheid van de International Civil Aviation Organisation (ICAO). De uitgaven worden gedekt middels een interne verdeelsleutel op Hoofdstuk XII.

Ad 6. Deze mutatie betreft een bijdrage voor de laatste tranche van het programma Top Sector Logistiek. De laatste tranche betreft € 40,9 miljoen. Hiervan wordt 20% gevonden binnen Hoofdstuk XII. De rest is afkomstig uit het Infrastructuurfonds. Verantwoording vindt plaats op artikel 18 Scheepvaart en Havens.

Ad 7. Voor zowel de klachtenafhandeling geluidsisolatie in het kader van geluidsisolatie Schiphol (GIS) als de aankopen Luchthavenindelingsbesluit (LIB) veiligheidssloopzones Schiphol zijn nieuwe ramingen gemaakt. Op basis hiervan vindt een kasschuif plaats.

Ad 8. Een voorstel voor het instellen van een heffing ter financiering voor het onderploegen van graanresten ter voorkoming van vogelaanvaringen is juridisch niet haalbaar gebleken. Voor de looptijd van de contracten met agrariërs vindt hierdoor financiering plaats uit Hoofdstuk XII.

Ad 9. Betreft mutatie in het kader van de opgevraagde eindejaarmarge voor financiering van overlopende verplichtingen uit 2015.

Ad 10. Dit betreft de ramingsbijstelling op de HGIS middelen om de Rijksbrede ruilvoetproblematiek op te lossen.

Ad 11. Door vertraging op het programma KLM biofuels, ontstaan in afwachting van een uitspraak van de Europese Commissie over staatssteunaspecten, vindt een kasschuif van de middelen plaats.

Beleidsartikel 18 Scheepvaart en Havens

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	24.997	28.332	14.804	10.980	8.838	4.810
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	1.145	131	144	150	150	150
Nieuwe mutaties	243	- 711	2.367	3.067	2.234	- 222
Stand ontwerpbegroting 2017	26.385	27.752	17.315	14.197	11.222	4.738

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
18.01 Scheepvaart en havens						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	121	188	109	85	72	48
2. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP						
3. Ramingsbijstelling		- 1.037	- 604	- 546	- 518	- 207
4. Caribisch Nederland		- 61	- 113	- 50	- 50	- 54
5. Topsector logistiek	- 1.822	207	2.984	3.587	2.739	
6. Ramingsbijstelling HGIS		- 8	- 9	- 9	- 9	- 9
7. Eindejaarsmarge	1.822					
Diversen	122					
Totaal	243	- 711	2.367	3.067	2.234	- 222

Ad 1. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 2. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Ad 3. Dit betreft de bijdrage aan diverse projecten en activiteiten in Caribisch Nederland waaronder gescheiden afvalinzameling (artikel 21 Duurzaamheid), de aansluiting van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van lenM (artikel 97 Algemeen departement), activiteiten in het kader van de milieuwet (artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's), het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit (artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling) en uitvoering van de masterplannen luchtvaart (artikel 17 Luchtvaart).

Ad 4. Dit betreft de bijdrage aan diverse projecten en activiteiten in Caribisch Nederland waaronder gescheiden afvalinzameling (artikel 21 Duurzaamheid), de aansluiting van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van lenM (artikel 97 Algemeen departement), activiteiten in het kader van de milieuwet (artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's), het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit (artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling) en uitvoering van de masterplannen luchtvaart (artikel 17 Luchtvaart).

Ad 5. Deze mutatie betreft een bijdrage voor de laatste tranche van het programma Top Sector Logistiek. De laatste tranche betreft € 40,9 miljoen. In verband met afspraken met de sector over cofinanciering is de kasbehoefte gewijzigd en vindt een kasschuif plaats.

Ad 6. Dit betreft de ramingsbijstelling op de HGIS middelen om de Rijksbrede ruilvoetproblematiek op te lossen.

Ad 7. Betreft mutatie in het kader van de opgevraagde eindejaarmarge voor financiering van overlopende verplichtingen uit 2015.

Beleidsartikel 19 Klimaat

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	57.761	55.442	53.436	52.406	52.414	50.914
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	13.139	7.281	5.122	3.457	3.457	3.457
Nieuwe mutaties	5.707	- 1.289	- 1.956	- 1.647	- 2.724	- 554
Stand ontwerpbegroting 2017	76.607	61.434	56.602	54.216	53.147	53.817

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
19.01 Tegengaan klimaatverandering						
1. Ramingsbijstelling		- 120	- 56			
2. Brandstoffvisie	1.100					
3. Aanvullende maatregelen tegengaan klimaatverandering	3.700					
4. Caribisch Nederland	- 57	- 178	- 277	- 123	- 119	- 124
5. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	93	90	88	88	88	88
6. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	26	23	22	22	22	22
Diversen	809	- 112	- 68	- 68	- 68	- 68
19.02 Internationaal beleid, coördinatie en samenwerking						
1. Ramingsbijstelling		- 283	- 864	- 1.096	- 2.200	- 800
7. Ramingsbijstelling HGIS	0	- 55	- 44	- 44	- 44	- 44
8. Overboeking OCW Polair Programma	- 792	- 792	- 792	- 792	- 792	
4. Caribisch Nederland	- 108	- 474	- 790	- 379	- 369	- 382
5. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	786	732	825	745	758	754
Diversen	150	- 120				
Totaal	5.707	- 1.289	- 1.956	- 1.647	- 2.724	- 554

Ad 1. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Ad 2. De brandstofvisie vormt een belangrijk onderdeel van het Energieakkoord. Met de uitvoering van de brandstofvisie worden de komende paar jaar de randvoorwaarden gecreëerd voor langere termijn CO₂-reductie. De toevoeging aan dit artikel is bedoeld om de voorbereidende werkzaamheden van de uitvoering van de brandstofvisie te dekken.

Ad 3. Het budget op dit artikel wordt verhoogd in verband met nadere maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan, waaronder intensivering van handhaving van de Wet milieubeheer voor het uitvoeren van maatregelen voor energiebesparing en voor invoering van de energieprestatiekeuring (EPK).

Ad 4. Dit betreft de bijdrage aan diverse projecten en activiteiten in Caribisch Nederland waaronder gescheiden afvalinzameling (artikel 21 Duurzaamheid), de aansluiting van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van lenM (artikel 97 Algemeen departement), activiteiten in het kader van de milieuwet (artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's), het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit (artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling) en uitvoering van de masterplannen luchtvaart (artikel 17 Luchtvaart).

Ad 5. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 6. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de verwerking van de compensatie voor de herstelopslag premieverhoging van het ABP.

Ad 7. Dit betreft de ramingsbijstelling op de HGIS middelen om de Rijksbrede ruilvoetproblematiek op te lossen.

Ad 8. Voor de uitvoering van het Nederlands Polair Programma 2016–2020 worden middelen overgeheveld naar het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De verantwoording van dit programma verloopt via het genoemde ministerie.

Ontvangsten (x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	189.000	224.000	224.000	357.000	294.000	224.000
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	5.900	2.500	0	0	0	0
Nieuwe mutaties	585	0	0	- 133.000	- 70.000	0
Stand ontwerpbegroting 2017	195.485	226.500	224.000	224.000	224.000	224.000

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ontvangsten						
1. Bijstelling ontvangsten Emissions Trading System (ETS)				- 133.000	- 70.000	
Diversen	585					
Totaal	0	0	0	- 133.000	- 70.000	0

Ad 1. In de ontvangstenraming van de veilingopbrengsten van het Emissions Trading System (ETS) werd ervan uitgegaan dat de niet geveilde rechten in latere jaren alsnog geveild konden worden. De Europese Raad en het Europees Parlement hebben echter besloten van deze mogelijkheid af te zien. Dit leidt tot een verlaging van de ontvangstenraming in de jaren 2019 (€ 133,0 miljoen) en 2020 (€ 70,0 miljoen).

Beleidsartikel 20 Lucht en Geluid

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	30.983	30.514	44.979	31.870	31.874	31.874
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	1.624	5.950	- 106	- 98	- 98	- 98
Nieuwe mutaties	- 2.530	- 6.062	- 1.330	- 297	- 288	- 300
Stand ontwerpbegroting 2017	30.077	30.402	43.543	31.475	31.488	31.476

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
20.01 Gezonde lucht en tegengaan geluidhinder						
1. Overboeking Gemeentefonds knelpunten luchtkwaliteit	- 2.000	- 6.000				
2. Caribisch Nederland	- 667	- 394	- 988	- 336	- 327	- 339
3. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	40	36	34	31	31	31
4. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP Diversen	10	9	9	8	8	8
	87	287	- 385			
Totaal	- 2.530	- 6.062	- 1.330	- 297	- 288	- 300

Ad 1. Uit de op het Infrastructuurfonds gereserveerde budgetten voor het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) is bij de Eerste suppletoire begroting € 16,0 miljoen overgeheveld naar 20.01 Luchtkwaliteit en tegengaan geluidshinder. Dit omdat de uitvoering van maatregelen in het kader van NSL wordt verantwoord op Hoofdstuk XII. De middelen worden ingezet om enkele knelpunten in de luchtkwaliteit in Amsterdam en Rotterdam te mitigeren. Er wordt in 2016 en 2017 respectievelijk € 2,0 miljoen en € 6,0 miljoen naar het Gemeentefonds overgeboekt ten behoeve van de gemeente Amsterdam.

Ad 2. Dit betreft de bijdrage aan diverse projecten en activiteiten in Caribisch Nederland waaronder gescheiden afvalinzameling (artikel 21 Duurzaamheid), de aansluiting van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van lenM (artikel 97 Algemeen departement), activiteiten in het kader van de milieuwet (artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's), het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit (artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling) en uitvoering van de masterplannen luchtvaart (artikel 17 Luchtvaart).

Ad 3. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 4. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de verwerking van de compensatie voor de herstelopslag premieverhoging van het ABP.

Beleidsartikel 21 Duurzaamheid

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	23.564	20.888	21.596	18.669	18.672	18.672
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	- 4.569	- 3.595	- 3.611	- 3.605	- 3.605	- 3.605
Nieuwe mutaties	1.765	3.607	2.679	3.167	3.614	3.961
Stand ontwerpbegroting 2017	20.760	20.900	20.664	18.231	18.681	19.028

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
21.04 Duurzaamheidsinstrumentarium						
1. Ramingsbijstelling		- 69	- 100	- 59		
2. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	4	4	4	4	4	4
3. Loonruimte-akkoord en herstelopslag ABP	1	1	1	1	1	1
Diversen	- 13					
21.05 Duurzame productketens						
1. Ramingsbijstelling		- 106	- 374	- 249		
4. Overboeking Landelijk Meldpunt Afval (LMA)		2.209	2.209	2.209	2.209	2.209
5. Verbetering afvalbeheer Caribisch Nederland		1.551	1.599	1.646	1.695	2.035
6. Caribisch Nederland	- 377	- 269	- 475	- 197	- 191	- 180
7. VANG en MVI	2.170					
2. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	95	86	85	84	84	84
3. Loonruimte-akkoord en herstelopslag ABP	26	21	21	21	21	21
Diversen	- 187	207	- 226	- 226	- 226	- 230
21.06 Natuurlijk kapitaal						
1. Ramingsbijstelling		- 46	- 82	- 84		
2. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	36	33	32	32	32	32
3. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	10	8	8	8	8	8
Diversen		- 23	- 23	- 23	- 23	- 23
Totaal	1.765	3.607	2.679	3.167	3.614	3.961

Ad 1. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Ad 2. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 3. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de verwerking van de compensatie voor de herstelopslag premieverhoging van het ABP.

Ad 4. Vanaf 2017 verloopt de uitvoering van het Landelijk Meldpunt Afval (LMA) via lenM in plaats van via medeoverheden. Hiervoor wordt structureel budget vanuit het Provinciefonds en Btw-compensatiefonds toegevoegd aan Hoofdstuk XII.

Ad 5. Voor de uitvoering van een afvalbeheerprogramma in Caribisch Nederland zijn aanvullende middelen toegekend. Dit afvalbeheerprogramma heeft als doel afval gescheiden in te zamelen in plaats van te storten. Dit afval komt beschikbaar voor hergebruik en het restant wordt op een veilige manier verbrand.

Ad 6. Dit betreft de bijdrage aan diverse projecten en activiteiten in Caribisch Nederland waaronder gescheiden afvalinzameling (artikel 21 Duurzaamheid), de aansluiting van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van lenM (artikel 97 Algemeen departement), activiteiten in het kader van de milieuwet (artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's), het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit (artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling) en uitvoering van de masterplannen luchtvaart (artikel 17 Luchtvaart).

Ad 7. Dit betreft een toevoeging aan artikel 21 Duurzaamheid voor de uitvoering van het programma Van Afval Naar Grondstof (VANG) en Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI).

Ontvangsten (x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	0	0	0	0	0	0
Nieuwe mutaties	2.170	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2017	2.170	0	0	0	0	0

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Ontvangsten	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1. Afrekening Rijkswaterstaat	2.170					
Totaal	2.170	0	0	0	0	0

Ad 1. Dit betreft de afrekening van verstrekte opdrachten aan Rijkswaterstaat over de jaren 2013, 2014 en 2015 voor het ondersteunen en adviseren van beleid.

Beleidsartikel 22 Omgevingsveiligheid en Milieurisico's

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	34.012	52.711	53.142	59.508	66.022	66.122
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	- 2.338	- 1.883	- 1.769	- 260	- 260	- 260
Nieuwe mutaties	4.325	- 17.048	- 258	- 3.837	- 3.079	- 2.703
Stand ontwerpbegroting 2017	35.999	33.780	51.115	55.411	62.683	63.159

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
22.01 Veiligheid chemische stoffen						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	39	35	35	32	32	32
2. Loonruimte-akkoord en herstelopslag ABP	10	9	9	8	8	8
Diversen	485		750			
22.02 Veiligheid biotechnologie						
22.03 Veiligheid bedrijven en transport						
3. Ramingsbijstelling		- 2.758	- 1.906	- 1.894	- 1.182	- 2.582
4. Eindejaarsmarge	1.700					
5. Kasschuif Safety Deals	1.500	500	2.000	- 2.000	- 2.000	
6. Milieuwet Caribisch Nederland	537	255	231	120	122	
7. Caribisch Nederland	- 294	- 510	- 1.013	- 548	- 596	- 702
8. Impuls Omgevingsveiligheid		- 14.772				
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	218	255	312	359	433	434
2. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	59	63	78	90	108	107
Diversen	71	- 125	- 754	- 4	- 4	
Totaal	4.325	- 17.048	- 258	- 3.837	- 3.079	- 2.703

Ad 1. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 2. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de verwerking van de compensatie voor de herstelopslag premieverhoging van het ABP.

Ad 3. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Ad 4. Dit betreft een toevoeging aan dit artikel vanuit de eindejaarsmarge. Een uitbetaling in het kader van een zogenoemde Safety Deal met de vuurwerkbranche heeft niet meer in 2015 plaatsgevonden. De betaling schuift door naar 2016.

Ad 5. Op het vlak van omgevingsveiligheid en milieurisico's worden diverse samenwerkingsverbanden met private partijen aangegaan om bepaalde doelstellingen te behalen, zogenoemde Safety Deals. Er vindt

een kasschuif plaats om de programmering en het budget van de Safety Deals in balans te houden.

Ad 6. Dit betreft een toevoeging voor een aantal projecten en activiteiten in Caribisch Nederland die voortvloeien uit de Wet volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer BES.

Ad 7. Dit betreft de bijdrage aan diverse projecten en activiteiten in Caribisch Nederland waaronder gescheiden afvalinzameling (artikel 21 Duurzaamheid), de aansluiting van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van IenM (artikel 97 Algemeen departement), activiteiten in het kader van de milieuwet (artikel 22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's), het op orde brengen van de drinkwater- en afvalwaterkwaliteit (artikel 13 Ruimtelijke ontwikkeling) en uitvoering van de masterplannen luchtvaart (artikel 17 Luchtvaart).

Ad 8. Dit betreft een overboeking naar het Provinciefonds en het Btw-compensatiefonds ten behoeve van het programma Impuls Omgevingsveiligheid.

Beleidsartikel 23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	33.433	42.011	45.044	48.984	38.545	38.545
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	164	- 26	- 8			
Nieuwe mutaties	1.416	- 266	- 254	- 232	- 286	- 277
Stand ontwerpbegroting 2017	35.013	41.719	44.782	48.752	38.259	38.268

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1 000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
23.01 Meteorologie en seismologie						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	360	342	337	338	338	355
2. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	84	74	73	73	73	73
Diversen	922					
23.02 Aardobservatie						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	50	92	110	131	77	69
3. Ramingsbijstelling		- 774	- 774	- 774	- 774	- 774
Totaal	1.416	- 266	- 254	- 232	- 286	- 277

Ad 1. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 2. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de verwerking van de compensatie voor de herstelopslag premieverhoging van het ABP.

Ad 3. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Beleidsartikel 24 Handhaving en Toezicht

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	110.655	104.919	102.604	102.600	102.606	102.606
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	3.329	3.181	2.730	2.758	2.758	2.758
Nieuwe mutaties	4.999	1.461	1.421	1.425	1.421	1.437
Stand ontwerpbegroting 2017	118.983	109.561	106.755	106.783	106.785	106.801

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1 000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
24.01 Handhaving en toezicht						
1. Ramingsbijstelling		- 386	- 386	- 386	- 386	- 386
2. Verhuiskosten	2.200					
3. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	1.629	1.514	1.478	1.483	1.479	1.497
4. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	385	333	329	328	328	326
Diversen	785					
Totaal	4.999	1.461	1.421	1.425	1.421	1.437

Ad 1. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Ad 2. Ten gevolge van enkele verhuisbewegingen wordt de ILT geconfronteerd met incidentele kosten. Dit betreft een toevoeging aan dit artikel om deze incidentele kosten op te vangen.

Ad 3. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 4. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de verwerking van de compensatie voor de herstelopslag premieverhoging van het ABP.

Beleidsartikel 25 Brede Doeluitkering

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	852.688	853.519	854.998	854.944	853.553	867.744
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	29.263	3.472	0	0	0	- 25.000
Nieuwe mutaties	11.985	31.320	11.807	11.808	11.788	- 13.023
Stand ontwerpbegroting 2017	893.936	888.311	866.805	866.752	865.341	829.721

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
25.01 Brede doeluitkering						
1. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	11.985	11.782	11.807	11.808	11.788	11.977
2. Amsterdam CS Fietsenstalling		19.538				
3. Overboeking AROV						- 25.000
Totaal	11.985	31.320	11.807	11.808	11.788	- 13.023

Ad 1. Dit betreft de verwerking van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 2. Het Rijk draagt bij aan de nieuwe fietsenstalling Amsterdam CS als onderdeel van het project De Entree. Het hiervoor gereserveerde budget van € 23,6 miljoen wordt vanuit het infrastructuurfonds overgebracht naar HXII voor de BDU (€ 19,5 miljoen) en het Btw-compensatiefonds (€ 4,1 miljoen).

Ad 3. Naar aanleiding van het coalitieakkoord Balkenende IV is er structureel € 100 miljoen geïntensiveerd op Openbaar Vervoer. Van deze € 100 miljoen is in de periode 2013–2020 € 25 miljoen per jaar ingezet voor het Actieprogramma Regionaal Openbaar Vervoer. Dit actieprogramma loopt af in 2020. Middels deze mutatie worden bij deze begroting de middelen vanaf 2021 structureel overgeheveld naar het Infrastructuurfonds (artikel 13) zodat deze middelen – in lijn met het coalitieakkoord Balkenende IV – kunnen worden ingezet voor investeringen ten behoeve van het Openbaar Vervoer.

Beleidsartikel 26 Bijdrage Investeringsfondsen

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)							
26	Bijdrage investeringsfondsen	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	Stand ontwerpbegroting 2016	6.375.221	6.605.286	6.625.537	6.685.031	6.666.553	7.023.352
	Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
	Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	- 184.353	- 38.642	- 6.164	- 2.060	- 2.060	- 2.060
	Nieuwe mutaties	- 105.424	- 393.015	- 21.381	49.310	215.925	- 7.782
	Stand ontwerpbegroting 2017	6.085.444	6.173.629	6.597.992	6.732.281	6.880.418	7.013.510

Voor een specificatie van de nieuwe mutaties wordt verwezen naar de verdiepingsbijlage van de begroting van het Infrastructuurfonds (artikel 19) en het Deltafonds (artikel 6).

Niet-beleidsartikel 97 Algemeen Departement

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	45.738	43.800	44.364	43.542	43.248	43.148
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	3.217	- 214	- 190	0	0	0
Nieuwe mutaties	54.873	6.894	6.665	6.653	6.652	6.693
Stand ontwerpbegroting 2017	103.828	50.480	50.839	50.195	49.900	49.841

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
97.01 Algemeen departement						
1. Exploitatiekosten en marktverkenning KBX	2.714					
2. Vervanging KBX						40.000
	40.000					-
3. Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing	1.518					40.000
4. Crisisbeheersing Caribisch Nederland	50	100	100	100	100	100
5. Ramingsbijstelling		- 1.037	- 1.037	- 1.037	- 1.037	- 1.037
6. Splitsing materieel-budget ANVS	6.595	6.595	6.595	6.595	6.595	6.595
7. Bijdrage ANVS	1.250					
8. Centralisering juridische advisering door de Landsadvocaat	900					
9. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	535	901	862	853	852	894
10. Structurele verwerking loonruimte-akkoord XII	91	89	94	91	91	90
Diversen	1.220	246	51	51	51	51
Totaal	54.873	6.894	6.665	6.653	6.652	6.693

Ad 1. De KBX (het regeringsvliegtuig) wordt uitgefaseerd. Omdat de KBX tot eind 2017 in de lucht gehouden moet worden nemen de kosten van onderhoud en bemanning toe. Daarnaast is ook het gebruik toegenomen. Verder betreft het de kosten voor marktverkenning en de begeleiding voor de vervanging van de KBX. Voor de uitgaven van de KBX vindt er een overheveling plaats vanuit artikel 98 naar artikel 97.

Ad 2. Op het artikel 97 worden de uitgaven van lenM voor het onderhoud, exploitatie en aanschaf van een vervangend Regeringsvliegtuig verantwoord. In de brief (Kamerstukken II 2015–2016 [33 400, nr. 79](#)) van 8 juli 2016 is de Tweede Kamer geïnformeerd over de aanschaf van een vervangend Regeringsvliegtuig. De kosten daarvan liggen naar verwachting in de range van € 50 à € 90 miljoen. Ter dekking hiervan heeft het kabinet als eerste stap € 40 miljoen toegevoegd aan de begroting van lenM.

Ad 3. Voor het Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing zijn er meer uitgaven voor het programma Opleiden, Trainen en Ontwikkelen. Verder zijn er incidentele kosten voor de opschoningsactie van de Integrale Crisis Advies Website (ICAWEB). De middelen worden overgeheveld naar artikel 97 waar DCC wordt verantwoord.

Ad 4. Dit betreft uitgaven in het kader van crisisbeheersing in Caribisch Nederland (BES-eilanden) ten behoeve van het aansluiten van de crisisorganisatie in Caribisch Nederland bij de processen en informatievoorziening van lenM.

Ad 5. Als gevolg van de tegenvallende ruilvoetontwikkeling heeft het Kabinet besloten tot ramingsbijstellingen op de departementale begrotingen. Voor de lenM begrotingen gaat het om een ramingsbijstelling van € 106 miljoen per jaar. De ramingsbijstelling is naar rato van de begrotingssomvang in 2017 verdeeld over Hoofdstuk XII (€ 12 miljoen per jaar), het Infrastructuurfonds (€ 81 miljoen per jaar) en het Deltafonds (€ 13 miljoen per jaar).

Ad 6. In verband met de Kernenergiewet is met ingang van 1 mei 2015 de verantwoordelijkheid voor de nucleaire veiligheid en stralingsbescherming overgedragen van EZ naar lenM (Kamerstukken II 2014–2015 34 000 XII, nr. 67). Hiervoor zijn budgetten overgeheveld vanuit EZ naar lenM en zijn verschillende diensten op het gebied van nucleaire veiligheid en stralingsbescherming van EZ en lenM samengevoegd tot de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS). Destijds was er nog geen verdeling naar programma en apparaat aangebracht. In het kader van verantwoord begroten worden de gebudgetteerde uitgaven van artikel 98 overgeheveld op het financieel instrument «bijdrage aan agentschappen».

Ad 7. Dit betreft uitgaven voor onder andere een adviesaanvraag bij de Commissie m.e.r. inzake nieuwe vergunningen met betrekking tot de Kernenergiewet, een evaluatie van de huidige ministeriële regeling Beveiliging Nucleaire Inrichtingen en Splijtstoffen, de integratie van DBT Fysieke Beveiliging en tot slot de bijdrage aan het programma Opera voor onderzoek eindberging nucleair afval. De middelen worden overgeheveld vanuit artikel 98.

Ad 8. Deze mutatie hangt samen met de eenmalige kosten ten behoeve van de centralisering van de opdrachtbesteding voor juridische advisering door de Landsadvocaat.

Ad 9. Dit betreft de toedeling van de loon- en prijsbijstelling tranche 2016.

Ad 10. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord.

Ontvangsten (x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	1.994	1.994	1.994	1.994	1.994	1.994
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016						
Nieuwe mutaties	0	195	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2017	1.994	2.189	1.994	1.994	1.994	1.994

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1.000)						
Ontvangsten	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1. Ontvangsten ANVS		195				
Totaal	0	195	0	0	0	0

Ad 1. Dit betreft ontvangsten voor de dekking van de meerkosten voor de vergunningverlening van ANVS waaronder voor revisievergunning voor de elektriciteitsproducent EPZ.

Niet-beleidsartikel 98 Apparaatsuitgaven Kerndepartement

Uitgaven beleidsartikel (Bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	340.148	284.943	286.536	286.861	283.139	283.139
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	9.812	18.162	1.585	- 333	- 333	146
Nieuwe mutaties	- 8.755	18.722	2.183	- 1.318	- 1.409	- 1.410
Stand ontwerpbegroting 2017	341.205	321.827	290.304	285.210	281.397	281.875

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1 000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
98.01 Personele uitgaven						
1. Overboeking van EZ bijdrage Liaisonfunctie ANVS	211	211	211	211	211	211
2. Herschikking binnen apparaat	3.766	35	70	31	31	31
3. Eenvoudig Beter	6.500	11.400	4.100	600	600	600
4. Participatiewet en Sociaal Akkoord	1.120					
5. Tijdelijk overplaatsing van- en naar IF apparaat	35	35	- 80	- 80	- 80	- 80
6. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	1.047	876	848	842	828	820
7. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	3.919	3.599	3.451	3.451	3.377	3.381
Diversen	173	196	196	196	196	196
98.02 Materiële uitgaven						
2. Herschikking binnen apparaat	- 8.266	- 35	- 70	- 31	- 31	- 31
4. Participatiewet en Sociaal Akkoord	- 1.120					
8. Aanvullende maatregelen tegengaan klimaatverandering	- 1.500					
9. Exploitatiekosten en marktverkenning KBX	- 2.714					
10. Bijdrage ANVS	- 1.250					
11. Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing	- 1.518					
12. Overboeking aan BZK bijdrage bundeling WNT-toezicht	- 23	- 12				
13. Bijdrage agentschappen uitgaven bedrijfsvoering	1.345					
14. Herverdeling budget ANVS	- 6.595	- 6.595	- 6.595	- 6.595	- 6.595	- 6.595
15. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	826	521	511	516	513	516
16. Bijdrage programma Maritime Single Window		8.950				
17. Overdracht regie Bedrijfsgeneeskundige dienstverlening aan RWS	- 418	- 280	- 280	- 280	- 280	- 280
Diversen	- 4.293	- 179	- 179	- 179	- 179	- 179
Totaal	- 8.755	18.722	2.183	- 1.318	- 1.409	- 1.410

Ad 1. In het kader van de beleidsoverdracht nucleaire veiligheid en stralingsbescherming is in de regiegroep ANVS afgesproken dat voor de liaisonfunctie vier extra fte nodig zijn. Met EZ is een verdeling afgesproken. Dit betreft het EZ-aandeel.

Ad 2. Dit betreft een herschikking binnen de apparaatsuitgaven als gevolg van een actualisatie van personele en materiële budgetten.

Ad 3. Dit betreft een toevoeging aan artikel 98 Apparaatsuitgaven kerndepartement voor de personele kosten van het programma Eenvoudig Beter. In 2016 vindt dekking plaats middels een herschikking op artikel 98 Apparaatsuitgaven kerndepartement. Voor de periode 2017

en verder vindt dekking plaats vanuit de investeringsfondsen. Voor de eenmalige kosten ten behoeve van dit programma zijn middelen vrijgemaakt uit de investeringsruimten van alle modaliteiten op de investeringsfondsen.

Ad 4. De uitgaven voor de uitvoering van de Participatiewet en het Sociaal Akkoord zijn centraal begroot op het daarvoor bestemde transitiebudget op artikelonderdeel 98.02. De uitgaven worden gerealiseerd op artikelonderdeel 98.01. Daarom worden de middelen overgeheveld.

Ad 5. Deze overboeking betreft enerzijds een tijdelijke overplaatsing voor twee jaar van 1 fte vanuit RWS (apparaat) naar de BeleidsDG's en anderzijds de overdracht van 2 chauffeurs van het Kerndepartement naar RWS (apparaat).

Ad 6. Dit betreft de structurele verwerking van het loonruimteakkoord en de toedeling van de incidentele compensatie voor de herstelopslag premieverhoging ABP voor het jaar 2016.

Ad 7. Dit betreft de toedeling van de loon- en prijsbijstelling tranche XII 2016.

Ad 8. Dit betreft uitgaven in verband met nadere maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan, waaronder intensivering van handhaving van de Wet milieubeheer voor het uitvoeren van maatregelen voor energiebesparing en voor invoering van de energieprestatiekeuring (EPK).

Ad 9. De KBX (het regeringsvliegtuig) wordt uitgefaseerd. Omdat de KBX tot eind 2017 in de lucht gehouden moet worden nemen de kosten van onderhoud en bemanning toe. Daarnaast is ook het gebruik toegenomen. Verder betreft het de kosten voor marktverkenning en de begeleiding voor de vervanging van de KBX. Voor de uitgaven van de KBX vindt er een overheveling plaats naar artikel 97 Algemeen departement.

Ad 10. Dit betreft uitgaven voor onder andere een adviesaanvraag bij de Commissie m.e.r. inzake nieuwe vergunningen met betrekking tot de Kernenergiewet, een evaluatie van de huidige ministeriële regeling Beveiliging Nucleaire Inrichtingen en Splijtstoffen, de integratie van DBT Fysieke Beveiliging en tot slot de bijdrage aan het programma Opera voor onderzoek eindberging nucleair afval. De middelen worden overgeheveld naar artikel 97.

Ad 11. Voor het Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing zijn er meer uitgaven voor het programma Opleiden, Trainen en Ontwikkelen. Verder zijn er incidentele kosten voor de opschoningsactie van de Integrale Crisis Advies Website (ICAWEB). De middelen worden overgeheveld naar artikel 97 waar DCC wordt verantwoord.

Ad 12. Dit betreft de afgesproken bijdrage van lenM aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor de WNT-toezicht (Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector).

Ad 13. De toename is met name het gevolg van ontvangsten van agentschappen voor centraal betaalde uitgaven voor ICT en facilitaire dienstverlening.

Ad 14. In verband met de Kernenergiewet is met ingang van 1 mei 2015 de verantwoordelijkheid voor de nucleaire veiligheid en stralingsbescherming overgedragen van EZ naar lenM (Kamerstukken II 2014–2015 34 000 XII, nr. 67). Hiervoor zijn budgetten overgeheveld vanuit EZ naar lenM en zijn verschillende diensten op het gebied van nucleaire veiligheid en stralingsbescherming van EZ en lenM samengevoegd tot de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS). Destijds was er nog geen verdeling naar programma en apparaat aangebracht. In het kader van verantwoord begroten worden de gebudgetteerde overgeheveld naar artikel 97 op het financieel instrument «bijdrage aan agentschappen».

Ad 15. Dit betreft de toedeling van de prijsbijstelling tranche 2016 XII.

Ad 16. Vanuit de aanvullende post vindt, in het kader van het Digiprogramma (GDI), een interdepartementale overboeking plaats naar lenM ten behoeve het programma Maritime Single Window.

Ad 17. De tactische regie over de bedrijfsgeneeskundige dienstverlening binnen lenM wordt structureel overgedragen aan RWS.

Ontvangsten (bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	3.530	3.530	3.530	3.530	3.530	3.530
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	13.016					
Nieuwe mutaties	1.345	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting 2017	17.891	3.530	3.530	3.530	3.530	3.530

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ontvangsten						
1. Bijdrage agentschappen uitgaven bedrijfsvoering	1.345					
Totaal	1.345	0	0	0	0	0

Ad 1. De toename is met name het gevolg van ontvangsten van agentschappen voor centraal betaalde uitgaven voor ICT en facilitaire dienstverlening.

Niet-beleidsartikel 99 Nominaal en Onvoorzien

Uitgaven beleidsartikel (bedragen x € 1.000)						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2016	25	0	1 949	698	4.543	4.543
Mutatie Amendement 2016	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting 2016	77.574	55.437	54.219	54.122	54.093	54.868
Nieuwe mutaties	- 77.532	- 55.416	- 56.060	- 54.778	- 58.034	- 58.866
Stand ontwerpbegroting 2017	67	21	108	42	602	545

Specificatie nieuwe mutaties (bedragen x € 1.000)						
Uitgaven	2016	2017	2018	2019	2020	2021
99.01 Nominaal en onvoorzien						
1. Toedeling eindejaarmarge	- 19.502					
2. Loonruimteakkoord en herstelopslag ABP	- 10.989	- 9.525	- 9.525	- 9.525	- 9.525	- 9.525
- waarvan Hoofdstuk XII	4.208	3.647	3.647	3.647	3.647	3.647
- Waarvan Infrastructuurfonds	5.220	4.525	4.525	4.525	4.525	4.525
- waarvan Deltafonds	1.561	1.353	1.353	1.353	1.353	1.353
3. Loon- en prijsbijstelling tranche 2016	- 47.041	- 45.893	- 44.637	- 44.555	- 44.511	- 45.343
- waarvan Hoofdstuk XII	20.551	19.632	19.399	19.387	19.298	19.674
- Waarvan Infrastructuurfonds	21.204	21.334	20.248	20.179	20.456	20.253
- waarvan Deltafonds	5.286	4.927	4.990	4.989	4.757	5.416
4. Eenvoudig Beter Diversen	0	2	2	2	2	2
Totaal	- 77.532	- 55.416	- 56.060	- 54.778	- 58.034	- 58.866

Ad 1. Bij Eerste suppletoire begroting is de eindejaarsmarge van 2015 (€ 27,7 miljoen) toegevoegd op artikel 99 en is een deel van de eindejaarsmarge overgeheveld naar artikel 16 ten behoeve van de subsidieregeling Beheersing GSM-R interferentie. Bij Begroting 2017 vindt de overige toedeling van de eindejaarmarge plaats op Hoofdstuk XII.

Ad 2. In het najaar van 2015 is een akkoord bereikt tussen de Minister voor Wonen en Rijksdienst en betrokken vertegenwoordigers van de vakbonden CNV Overheid, Ambtenarencentrum en CMHF voor het CAO sector Rijk 2015–2016. Dit betreft de verwerking van het loonruimteakkoord (€ 9,5 miljoen structureel). Daarnaast heeft het ABP de premie voor 2016 verhoogd vanwege een stijging van de kosten en ten behoeve van een verbetering van de vermogenspositie van het fonds. Als gevolg hiervan wordt lenM deels gecompenseerd voor de herstelopslag ABP voor het jaar 2016 (€ 1,5 miljoen incidenteel). Bij deze begroting vindt de verdere toedeling plaats binnen de begrotingen Hoofdstuk XII en de fondsen.

Ad 3. Jaarlijks wordt besloten of de overheidsuitgaven van de Rijksbegroting gecorrigeerd worden voor loon- en prijsontwikkelingen. Dit betreft de toegekende loonbijstelling en prijsbijstelling tranche 2016 die op artikel 99 Nominaal en onvoorzien is toegevoegd bij Eerste suppletoire begroting 2016 en die bij deze Begroting 2017 nader wordt toegedeeld binnen de begrotingen Hoofdstuk XII en de fondsen.

Ad 4. Voor de exploitatiekosten van Eenvoudig Beter worden vanuit artikel 99 Nominaal en onvoorzien middelen overgeheveld naar artikelonderdeel 13.05 Eenvoudig Beter.

BIJLAGE 3 MOTIES EN TOEZEGGINGEN

Moties bewindspersonen Infrastructuur en Milieu			
Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO initiatiefnota Koopmans «De grenzen voorbij» 22-04-2010	Motie Anker/Mastwijk 32 351-8 over meenemen van de inbouw van ERTMS in de infrastructuur.	Staatssecretaris	Deze motie wordt betrokken in de Planuitwerkingsfase, onder andere via gesprekken met de buurlanden
VAO Eenvoudig beter 23-11-2011	Motie 31 953-48 Van Veldhoven verzoekt de regering in de Omgevingswet maatregelen op te nemen die voorzien in eventuele compensatie op het gebied van milieu en natuur.	Minister	Wordt opgepakt bij de vormgeving van de uitvoeringsregelgeving
Ontwerpbesluit wijziging Crisis- en herstelwet 26-01-2012	Motie Van Veldhoven 32 127-154 verzoekt de regering in gesprekken met het bevoegd gezag en de exploitant erop aan te dringen dat zij onderzoeken met welke maatregelen, zoals bijvoorbeeld het aanbrengen van een oxidatielaag, extra methaanuitstoot kosteneffectief kan worden teruggebracht.	Minister	In de brief Circulaire Economie van 7 juli 2016 is vermeld dat de Kamer wordt geïnformeerd voor het AO CE van 5 oktober.
VAO Vervoersconcessie Hoofdrailnet 20-12-2012	Motie Van Veldhoven c.s. 29 984-350 verzoekt de regering na vijf jaar de ervaringen van de op dat moment reeds gedecentraliseerde lijnen in kaart te brengen en hierbij de wenselijkheid van het decentraliseren van aanvullende verbindingen te verkennen, en tevens te evalueren of een eventuele openbare aanbesteding van het hoofdrailnet vanaf 2025 in het belang van de reiziger is.	Staatssecretaris	In samenwerking met de provincie Limburg is de uitvoering van de (nulmeting) evaluatie inmiddels aanbesteed. Daarnaast komt dit onderwerp naar voren bij het scenario onderzoek in het kader van de Kabinetsreactie Parlementaire Enquête Fyra.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
NO – MIRT Infra 08-04-2013	Motie De Boer/Kuiken 33 400A-95 verzoekt de regering om eerst sluitende afspraken te maken met de regio over de dekking van de exploitatieverliezen voor de 1e fase, het zogenaamde voorloopbedrijf waarbij zonder infrastructurele investeringen een diesel-IC moet gaan rijden vanaf 2014 danwel de huidige Euregiobaan wordt voortgezet; overwegende dat aansluitend voor de tweede fase maximaal 18 miljoen euro extra benodigd is voor de infrastructuur tussen Heerlen en Herzogenrath; verzoekt de regering tevens, als voorwaarde hierbij afspraken te maken over de tweede fase met betrokken partijen (provincie Limburg, de Duitse overheid en vervoerders) over de noodzakelijke stappen om een geëlektrificeerde IC-verbinding te realiseren en als de plannen nader uitgewerkt zijn afspraken te maken over de daarvoor benodigde kosteneffectieve infrastructurele investeringen en de verdeling van de exploitatieverliezen om de IC tussen Eindhoven-Heerlen-Aken op een verantwoorde manier te kunnen laten rijden.	Staatssecretaris	Sinds eind 2015 doet een consortium onder gezamenlijke aansturing van Limburg, Brabant en het Ministerie van IenM onderzoek naar mogelijke Intercityverbindingen tussen Eindhoven-Düsseldorf en Eindhoven-Keulen. Dit is mede mogelijk gemaakt door een TEN-T subsidie vanuit Brussel. Op dit moment worden elementen zoals benodigde capaciteit, noodzakelijke infrastructuur, potentiële vervoerwaarden en exploitatiekosten in beeld gebracht. Voor beide verbindingen wordt op basis hiervan een aantal kansrijke oplossingen uitgewerkt. Uiteindelijk moet aan de hand van deze kansrijke oplossingen een voorkeursbesluit worden genomen. Eind 2016 wordt hierover uitsluitel verwacht.
VAO Grondstoffen en afval 05-06-2013	Motie Van Gerven 30 872-140 spreekt uit dat met de industrie harde afspraken moeten worden gemaakt om te komen tot een snelle overschakeling naar biologisch afbreekbare plastics als verpakkingsmateriaal.	Staatssecretaris	In de brief Circulaire Economie van 7 juli 2016 is vermeld dat de Kamer wordt geïnformeerd voor het AO CE van 5 oktober.
VAO Gewasbescherming 01-07-2013	Motie Geurts 27 858-205 verzoekt de regering de Kamer na twee jaar te informeren over de voortgang in de verbetering van de waterkwaliteit alvorens nadere maatregelen te treffen.	Staatssecretaris	De rapportage vindt eind 2016 plaats
Begrotings behandeling IenM 05-11-2013	Motie Dik-Faber 33 750 XII-45 verzoekt de regering zich in Brussel hard te maken voor het ten spoedigste, en uiterlijk in 2017, geldig worden van emissie-eisen voor ultrafijnstof voor bromfietsen, kwalitatief gelijk aan het niveau van personenauto.	Staatssecretaris	De motie ondersteunt de inzet van de Staatssecretaris in Europa
Begrotings behandeling IenM 05-11-2013	Motie Dik-Faber 33 750 XII-46 verzoekt de regering de controle op voertuigeisen van bromfietsen aanzienlijk te verscherpen, zowel op papier als in de praktijk, om zo een halt toe te roepen aan de verkoop van bromfietsen die feitelijk niet aan de wetgeving voldoen.	Staatssecretaris	Het wetstraject is nu in de voorbereidende fase. Daarnaast is Verordening 168/2013 per 01-01-2016 van kracht geworden

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Grondstoffen en afval 26-11-2013	Motie Van Gerven 30 872-153 verzoekt de regering in overleg met de kunststofrecyclers in kaart te brengen welke mogelijkheden er zijn om de kwalitatieve resultaten van de recycling te verbeteren, welke belemmeringen er zijn om dit in praktijk te brengen en de Kamer voor 1 mei 2014 te informeren over hoe de mogelijkheden beter zijn te benutten.	Staatssecretaris	In de brief Circulaire Economie van 7 juli 2016 is vermeld dat de Kamer wordt geïnformeerd voor het AO CE van 5 oktober.
VAO MIRT 25-11-2013	Motie De Rouwe cs. 33 750-A-31 verzoekt de regering om samen met de verantwoordelijke decentrale overheden de uitwerking van de Toekomstagenda voor Snelfietsroutes te ondersteunen, zodat maatregelen behoeve van het fietsgebruik onderdeel kunnen zijn van het programma Beter Benutten en daarna kunnen de uitkomsten bij het MIRT-overleg worden besproken	Minister	De Kamer is op 16 juni 2016 schriftelijk over de voortgang van het vervolgprogramma geïnformeerd.
VAO MIRT 25-11-2013	Motie Van Veldhoven/Dik-Faber 33 750 A-55 verzoekt de regering bij de herziening van de OEI-richtlijnen te onderzoeken hoe de MKBA-systematiek op deze punten, waar wenselijk, zou kunnen worden gemoderniseerd.	Minister	In het najaar van 2016 zal een adviesbureau de MKBA werkwijzer natuur gaan opstellen. Naar verwachting zal deze begin 2017 gereed zijn.
VAO Spoor 29-01-2014	Motie Van Tongeren/Van Veldhoven 29 984-451 verzoekt de regering om samen met de NS te bezien of het mogelijk is om als tussenoplossing in elk geval laadpalen op de stations en perrons te plaatsen waar reizigers hun tablets, telefoons en laptops kunnen opladen.	Staatssecretaris	De Kamer wordt rond de zomer geïnformeerd.
VAO Duurzaam hout 20-02-2014	Motie Van Veldhoven c.s. 30 196-238 verzoekt de regering te garanderen dat de TPAC bij deze toets met bijbehorend veldonderzoek ook vertegenwoordigers van inheemse volkeren en lokale milieuorganisaties consulteert, in het bijzonder JOAS, de Jaringan Orang Asal SeMalaysia (The Indigenous Peoples Network of Malaysia) en MNS, de Malaysian Nature Society.	Staatssecretaris	In de brief van 30 mei 2016 heeft de Staatssecretaris gemeld dat het veldbezoek vertraging heeft opgelopen, de Kamer wordt na de zomer hierover geïnformeerd.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Duurzaam hout 20-02-2014	Motie Van Veldhoven c.s. 30 196-239 verzoekt de regering, in overleg met de Malaysian Timber Certification Council een tijdsgebonden stappenplan op te zetten om ervoor te zorgen dat het MTCS-keurmerk binnen twee jaar volledig voldoet aan de door de TPAC vier geconstateerde tekortkomingen in het eindoordeel van TPAC over MTCS (d.d. 22 oktober 2010) en op die manier dus ook volledig voldoet aan inkoopcriteria duurzaamheid van de rijksoverheid; verzoekt de regering tevens, te bewerkstelligen dat deze eindevaluatie van TPAC binnen twee jaar wordt afgerond en dat daarbij geen uitloop zal zijn; verzoekt de regering voorts, te garanderen dat indien de TPAC over twee jaar constateert dat MTCS nog niet op alle vier de eerder genoemde punten voldoet aan de inkoopcriteria van de rijksoverheid voor duurzaam hout dit er toe zal leiden dat hout met het MTSC-keurmerk niet langer zal worden toegestaan voor het Nederlandse duurzaam inkoopbeleid.	Staatssecretaris	In de brief van 30 mei 2016 heeft de Staatssecretaris gemeld dat het veldbezoek vertraging heeft opgelopen, de Kamer wordt na de zomer hierover geïnformeerd.
VAO OV, OV-chipkaart en Taxi 26-03-2014	Motie Dik-Faber 23 645-563 verzoekt de regering de ov-begeleiderskaart zo spoedig mogelijk te verchippen zodat een extra toegangskaart voor deze doelgroep niet nodig is.	Staatssecretaris	Er is een principebesluit genomen over de uitvoeringsvariant van een geïntegreerde OV-begeleiderskaart. Hierover wordt in het volgende voortgangsrapport NOVB gerapporteerd.
33 834 Wijziging van de Wet milieubeheer (jaarverplichting hernieuwbare energie vervoer, hernieuwbare brandstofeenheden en elektronisch register hernieuwbare energie vervoer) 20-05-2014	Motie Van Gerven/Van Veldhoven 33 834-21 verzoekt de regering, over drie jaar de werking van voorliggende Wijziging van de Wet milieubeheer onafhankelijk te laten evalueren waar bij douanegegevens geanalyseerd worden om te bezien of de kwantiteit van de daadwerkelijke importstromen overeenkomt met de gegevens uit het HBEsysteem.	Staatssecretaris	Evaluatie is toegezegd en wordt uitgevoerd in 2018.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Vervoer en beheer hoofdrailnet 25-06-2014	Motie De Rouwe/Hoogland 29 984-510 verzoekt de regering om met de NS, ROCOV en de Noordelijke regio oplossingen in kaart te brengen om de reistijd eerder te verkorten dan 2021, en de Kamer hierover in het najaar te informeren.	Staatssecretaris	Vorige zomer is de Quick-Scan reistijdverkortung NNL uitgevoerd. Inmiddels heeft NS een concept-dienstregeling 2017 waarbij de reistijd al korter is. Reizigers tussen Groningen/Leeuwarden en Den Haag via de Hanzelijn zijn tot zes minuten sneller, omdat NS de nieuw aangelegde infrastructuur op de Amsterdamse Zuidtak en rond Almere meteen na oplevering gebruikt. Reizigers tussen het noorden (Zwolle) en Brabant (Roosendaal) zijn tot zes minuten sneller. Dit zijn significante reistijdversnellingen die mede mogelijk gemaakt zijn door nieuwe infrastructuur.
Begrotings behandeling lenM 29-10-2014	Motie Bisschop cs. 34 000 XII-45 verzoekt de regering, te bevorderen dat de tachograafkaarten zo veel mogelijk op kostprijsniveau worden verkocht en de Kamer hierover nader te informeren.	Minister	De Staatssecretaris heeft de Tweede Kamer in haar brief van 27 januari 2016 geïnformeerd over de voorgenomen herziening van het tarievenstelsel van de ILT en Kiwa. De Tweede Kamer zal binnenkort opnieuw door de ILT worden geïnformeerd over de stand van zaken.
VAO Water 17-11-2014	Motie Smaling 34 000-J-24 verzoekt de regering een inventarisatie te doen samen met provincies, gemeenten, waterschappen, kennisinstellingen en het bedrijfsleven om te bezien welke oplossingen noodzakelijk zijn voor het probleem van de slappe bodems en bodemdaling, waarbij kennisdeling, kennisontwikkeling en oplossingen voor de lange termijn centraal staan.	Minister	De Kamer wordt medio 2016 geïnformeerd.
VAO MIRT 24-11-2014	Motie Van Helvert c.s. 34 000 A-45 verzoekt de regering om binnen het project Nieuwe Sluis Terneuzen in overleg met de stakeholders te komen tot een veilige locatie voor maritieme dienstverlening, waarin kwaliteit en continuïteit van dienstverlening zijn geborgd, op een zodanige termijn dat het project geen vertraging oploopt.	Minister	Op 24 mei j.l. is een overeenkomst gesloten met een maritieme dienstverlener over de inrichting van de dienstenhaven en de verplaatsing van bedrijfseenheden. Hiermee is tegemoet gekomen aan de wens van de Kamer om bij de realisatie van de Nieuwe Sluis voorzieningen te treffen waarin kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening geborgd zijn.
VSO Advies Corbey inzake dubbeltelling biobrandstoffen, ILUC-akkoord en toezeggingen biobrandstoffenbeleid 04-12-2014	Motie van Veldhoven/Van Tongeren 32 813-97 verzoekt de regering om, het bijmengpercentage van conventionele biobrandstoffen te beperken tot 5%.	Staatssecretaris	De Kamer wordt na de zomer geïnformeerd.
VAO Grondstoffen en Afval 04-12-2014	Motie Ouwehand 30 872-177 verzoekt de regering gemeenten op te roepen om het oplaten van ballonnen actief te ontmoedigen.	Staatssecretaris	In de brief Circulaire Economie van 7 juli 2016 is vermeld dat de Kamer wordt geïnformeerd voor het AO CE van 5 oktober.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 04-12-2014	Motie De Rouwe 23 645-589 verzoekt de regering te bewerkstelligen dat reizigersorganisaties een volwaardige en eigenstandige plek krijgen in de nieuwe TLS-organisatie.	Staatssecretaris	Ter uitvoering van de motie zijn wensen van consumentenorganisaties geïnventariseerd. Deze zullen aan de coöperatie Openbaar Vervoerbedrijven worden voorgelegd. De coöperatie onderzoekt momenteel verschillende vormen van structureel overleg met haar stakeholders.
VSO Aanbieding Besluit externe veiligheid in verband met het vervoer van gevaarlijke stoffen over transportroutes 04-12-2014	Motie van Tongeren 30 373-57 verzoekt de regering te bewerkstelligen dat het akkoord tot beëindiging van chloortransporten gehandhaafd wordt en de Kamer hierover te informeren.	Staatssecretaris	De Staatssecretaris zal de Kamer schriftelijk informeren over de verlenging van het chloorconvenant met AkzoNobel
VAO Waddenzee en Noordzee 11-03-2015	Motie Smaling/Jacobi 33 450-40 constaterende dat de behoefte eerder is om «meer samen te doen» dan om «samen meer te doen»; verzoekt de regering voor eind 2016 onafhankelijk te laten evalueren of de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer voldoende zijn opgevolgd.	Minister	Evaluatie zal in 2016 plaatsvinden
VAO Scheepvaart 11-03-2015	Motie Van Helvert 31 409-77 verzoekt de regering bij het uitwerken van de rijksbrede maritieme strategie: de rol van de visserijsector voor de voedselzekerheid nadrukkelijk op te nemen; de diversiteit van de binnenvaartvloot als kwaliteit nadrukkelijk op te nemen.	Minister	Bij de uitwerking van de maritieme strategie zal deze motie worden betrokken via een beoogde jaarlijkse voortgangsbrief over de implementatie van de maritieme strategie die interdepartementaal wordt afgestemd in samenwerking met EZ.
VAO Milieuraad 17-03-2015	Motie Jan Vos 21 501-08-553 verzoekt de regering een extra inspanning te leveren om door middel van bilaterale en multilaterale overeenkomsten met minder ontwikkelde landen klimaatvervuiling tegen te gaan.	Staatssecretaris	De motie is ondersteuning van beleid.
VAO Milieuraad 17-03-2015	Motie Remco Dijkstra c.s. 21 501-08-557 verzoekt de regering zich binnen de EU, wanneer het gaat om de nieuwe voorstellen voor een circulaire economie, hard te maken voor het bevorderen van investeringen en het wegnemen van belemmeringen.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden
VAO Wijziging van de Wet personenvervoer 2000 (34 042) 27-05-2015	Motie Van Helvert 34 042-15 verzoekt de regering spoedig te komen met een tijdsplan om het in- en uitchecken bij het overstappen naar andere vervoerders definitief te beëindigen.	Staatssecretaris	Het tijdsplan is vastgesteld in het Bestuurlijk NOVb van 21 april 2016. Na de uitspraak van ACM op de pilot Valleilijn wordt het tijdsplan naar de Kamer gestuurd.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Milieuraad 10-06-2015	Motie Van Veldhoven/Remco Dijkstra 21 501-08-577 verzoekt de regering, zich er in de EU hard voor te maken dat bij de allocatie van emissierechten de administratieve lasten en de complexiteit van het ETS niet teveel toenemen en dat emissiereducties worden beloofd.	Staatssecretaris	De motie is ondersteuning van beleid.
VAO Duurzaamheid 16-06-2015	Motie Van Veldhoven 30 196-321 verzoekt de regering te verzekeren dat per 1 juni 2016 alle negen minimumeisen voor de inkoop van duurzaam hout voor de Nederlandse overheid weer onverkort gelden.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden.
VAO Luchtvaart 18-06-2015	Motie Hachchi 31 936-282 verzoekt de regering er zorg voor te dragen dat ook de psychologische gesteldheid van piloten en het testen daarvan volwaardig onderdeel worden van de samenwerking binnen de ASG; verzoekt de regering tevens, er zorg voor te dragen dat alle luchtvaartmaatschappijen die onder de Nederlandse wetgeving vallen, deel uitmaken van deze samenwerking.	Staatssecretaris	lenM heeft in december 2015 een werkgroep «Fit to Fly» ingericht waarbij de luchtvaartmaatschappijen, vakorganisaties, de Anti Skid Groep en het Onafhankelijk Vertrouwensteam Burgerluchtvaart samenwerken aan de beperking van het veiligheidsrisico dat mogelijk gekoppeld is aan piloten met psychische problemen. De werkgroep komt ieder kwartaal bijeen en is een gezamenlijk doel overeengekomen om binnen de Europese en nationale regels te komen tot afspraken over: <ul style="list-style-type: none"> • Voorlichting over herkenning verhoogd risico op psychologische problemen die de vliegveiligheid in gevaar kunnen brengen; • Concretisering van de psychologische aspecten bij keuringen; • Inrichten van een systeem met als doel begeleiding van piloten met psychische problemen gericht op volledige re-integratie in de vliegende functie en veilige continuering van hun beroep. Het streven is om de afspraken vast te leggen in een protocol dat in december 2016 door alle partijen ondertekend zal worden.
Wetsvoorstel taken meteorologie en seismologie 18-06-2015	Motie Van Tongeren 33 802-19 verzoekt de regering, erop toe te zien dat de gewenste cultuurverandering bij het KNMI tot stand komt en de Kamer hierover te informeren.	Staatssecretaris	Motie is in uitvoering.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Spoorveiligheid / ERTMS 17-06-2015	Motie De Boer en Hoogland 29 893-193 verzoekt de regering om in de aanbestedingsstrategie de volgende aspecten te borgen en duidelijkheid te hebben over deze aspecten alvorens de aanbesteding kan plaatsvinden: de afstemming tussen materieel en baan, die passend moet zijn en waarbij minder uitval dan met het huidige ATB en GSM-R mag voorkomen; de verschillende levels en systemen van ERTMS moeten op elkaar aansluiten; duidelijkheid ten aanzien van het aantal en de omvang van de kavels, waarin het spoor en materieel worden aanbesteed en een duidelijke fasering waarbij niet alle kavels in een keer worden aanbesteed; de aanleg van ERTMS moet afgestemd worden met de buurlanden; de uitwerking van ERTMS in wet- en regelgeving die Europees is afgestemd; een duidelijke verantwoordelijkheidsverdeling van het project, ook na het aflopen van de huidige concessieperiode; een goede financiële verantwoording met jaarlijks goedkeurende accountantscontrole.	Staatssecretaris	De genoemde aspecten vormen reeds belangrijke aandachtspunten van het programma en zullen terugkomen in de definitieve aanbesteding- en contracteringsstrategie dan wel via de halfjaarlijkse voortgangsrapportages danwel de jaarlijkse ADR-rapportages.
VAO Spoorveiligheid / ERTMS 17-06-2015	Motie Bashir 29 893-194 verzoekt de regering om, ook andere spoorvervoerders aan te sporen om gebruik te maken van het ORBIT-systeem	Staatssecretaris	Conform de motie Bashir zijn spoorvervoerders aangespoord om gebruik te maken van ORBIT. Prioriteit ligt echter bij ingebruikname van ORBIT door NS. Helaas heeft NS onlangs wederom vertraging gemeld. NS is geïnformeerd dat overwogen wordt om te handhaven op realisatie van de door NS in het Vervoerplan 2016 opgenomen implementatietermijn in 2016.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Veldman 33 962-113 verzoekt de regering het Adviescollege toetsing regeldruk (Actal) opnieuw te consulteren ten aanzien van de financiële effecten van de uitvoeringsregelgeving op de regeldruk en de Tweede Kamer te informeren over de conclusies van Actal.	Minister	De motie is in uitvoering
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Veldman c.s. 33 962-117 verzoekt de regering om in het voorgenomen Besluit kwaliteit leefomgeving een regeling op te nemen die voorziet in de afwijkingmogelijkheden naar analogie van de regeling voor ontwikkelingsgebieden in de Crisis- en herstelwet en de regeling van de interim-wet stad-en milieubebanding.	Minister	De motie is in uitvoering.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Veldman/De Vries 33 962-120 verzoekt de regering om in het implementatietraject van de Omgevingswet gemeenten te stimuleren de adviescommissie (zoals genoemd in art 17.9) ook in te zetten om initiatiefnemers aan de voorkant van het proces te adviseren en uit te dagen om hun plannen met zo veel mogelijk kwaliteit en consensus te realiseren en het welstandstoezicht achteraf geleidelijk af te bouwen.	Minister	Motie is in uitvoering.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie De Vries/Dik-Faber 33 962-122 verzoekt de regering dit VN-verdrag na ratificering bij de invoeringswet op te nemen in artikel 4.20 van de Omgevingswet.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie De Vries c.s. 33 962-123 verzoekt de regering om de verdere ontwikkeling van de MGR krachtig te ondersteunen, zodat een breed en gebruiksvriendelijk instrument ontstaat, waarmee gemeenten gezondheidsrisico's beter kunnen meenemen in hun besluitvorming.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie De Vries c.s. 33 962-124 verzoekt de regering om te bezien of het mogelijk is om bij AMvB (algemene maatregel van bestuur) een verplichting op te nemen om voorafgaand aan de uitvoering van vergunningvrije werkzaamheden aan rijksmonumenten de start hiervan te melden bij de gemeente.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie De Vries 33 962-126 overwegende dat er een bestuurs-overeenkomst is aangekondigd met de betrokken overheden over de uitvoering van de Omgevingswet; overwegende dat in die bestuursovereenkomst het uitvoeren van een onderzoek zal worden opgenomen volgens artikel 2 van de Financiële verhoudingswet teneinde te bezien of overheden financieel voldoende zijn toegerust om de hun toebedeelde taken op een adequaat kwaliteitsniveau uit te voeren; verzoekt de regering, dit onderzoek na vijf en tien jaar te herhalen.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie De Vries c.s. 33 962-173 verzoekt de regering in de rijksomgevingsvisie aan te geven welke afspraken nodig zijn om de recreatieve fiets-, wandel- en vaarnetwerken in stand te houden en hoe deze afspraken doorwerken in provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Smaling 33 962-128 verzoekt de regering: bij het implementatietraject expliciet aandacht te schenken aan de kennis en kunde van overheden op dit gebied; te onderzoeken of een kennisplatform zoals het Kennisplatform Veehouderij en Humane gezondheid hier een rol in kan spelen.	Minister	Wordt meegenomen in de Invoeringswet (medio 2017).
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Smaling 33 962-130 verzoekt de regering de resultaten van de evaluatie van de Crisis- en herstelwet, de jurisprudentie die zich de komende jaren ontwikkelt, het voortschrijdend inzicht uit het programma Nu Eenvoudig Beter én de ervaringen van zowel bestuurders als ambtenaren die met de Omgevingswet moeten werken een plaats te geven in de Invoeringswet Omgevingswet.	Minister	Wordt meegenomen in de Invoeringswet (medio 2017).
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Smaling 33 962-131 verzoekt de regering één of meerdere interactieve games te laten ontwikkelen die: harde en zachte waarden van de fysieke leefomgeving goed met elkaar verbinden; het leren denken in verschillende ruimte- en tijdschalen ondersteunen; inzichtelijk maken hoe het maken van afwegingen zich vertaalt in keuzes voor de inrichting van de fysieke leefomgeving; zowel individueel als in de aardrijkskundeles goed toepasbaar zijn.	Minister	Wordt meegenomen in de Invoeringswet (medio 2017).
VAO Wegverkeer en Verkeersveiligheid 28-05-2015	Motie Visser/ Hoogland 29 398-472 verzoekt de regering samen met betrokken partijen na te gaan welke eisen minimaal aan een helm gesteld moeten worden ter bescherming van berijders van gemotoriseerde tweewielers met snelheden van tussen 25 en 45 km/u, dit als nieuwe norm vast te leggen en te stimuleren dat nieuwe producten zo snel als mogelijk op de markt kunnen worden gebracht.	Minister	Op initiatief van RAI Vereniging is een NEN-werkgroep aan de slag met het opstellen van een nieuwe helmnorm voor speed-pedelelcs (snelle elektrische tweewieler met trapondersteuning tot 45 km/u). NEN en RAI hebben aangegeven de norm in het najaar van 2016 gereed te willen hebben en vanaf 2017 ook geschikte helmen in de verkoop te willen hebben. IenM draagt bij aan dit proces door expertise van TNO met betrekking tot helmveiligheid in te brengen.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Ronnes/Veldman 33 962-174 verzoekt de regering te onderzoeken wat de gevolgen zijn van de afschaffing van het systeem van de vergunningverlening van rechtswege en of gehele of gedeeltelijke invoering ervan mogelijk en wenselijk is en de Kamer daarover te informeren.	Minister	Wordt meegenomen in de Invoeringswet (medio 2017).

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Van Veldhoven/Ronnes 33 962-175 verzoekt de regering om onderzoek te doen naar de mogelijke negatieve gevolgen hiervan voor deze werelderfgoederen en op basis hiervan zo nodig voorstellen te doen om de vergunningsvrije bouw mogelijkheden in deze erfgoederen af te schaffen dan wel in te perken.	Minister	De motie is in uitvoering.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Van Veldhoven 33 962-136 verzoekt de regering gemeenten in staat te stellen om zonder te veel administratieve lasten te sturen op de kwaliteit van de leefomgeving.	Minister	De motie is in uitvoering.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Van Veldhoven/Dik-Faber 33 962-137 verzoekt de regering de lopende projecten in het kader van Eenvoudig Beter specifiek te evalueren op het punt van participatie, en de Kamer daar voorafgaand aan de invoeringswet over te informeren; verzoekt de regering tevens, participatie expliciet mee te nemen in de reeds voorziene evaluatiemomenten van de stelselherziening.	Minister	Wordt meegenomen in de Invoeringswet (medio 2017).
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Van Tongeren c.s. 33 962-142 verzoekt de regering om bij het vaststellen van het Besluit kwaliteit leefomgeving een omgevingswaarde vast te stellen die overeenkomt met de door de rechter opgedragen verplichting en de Kamer hierover te informeren.	Minister	De motie is in uitvoering.
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie 33 962-176 verzoekt de regering om het nationale belang van de transitie hernieuwbare energie en de daarvoor benodigde installaties en voorzieningen in wet- en regelgeving te verankeren en stelselmatig in het omgevingsrecht te betrekken en de Kamer daarover te informeren.	Minister	Wordt meegenomen in de Invoeringswet (medio 2017).
VAO Omgevingswet 24-06-2015	Motie Bisschop/Veldman 33 962-146 verzoekt de regering te bezien hoe onnodige verlenging van de reguliere voorbereidingsprocedure ingeperkt kan worden, bijvoorbeeld door invoering van een motiveringsplicht of een verplichte legeskorting.	Minister	Wordt meegenomen in de Invoeringswet (medio 2017).
VAO Grondstoffen en Afval 01-09-2015	Motie Ouwehand 30 872-194 verzoekt de regering in overleg te treden met gemeenten om het gebruik van nee/nee-stickers beter te faciliteren.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Grondstoffen en Afval 01-09-2015	Motie Ouwehand 30 872-195 verzoekt de regering te bezien hoe de sluiproute van de quasi-adressering bij reclaimedrukwerk kan worden aangepakt.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden.
Algemene Politieke Beschouwingen (TK) 16-09-2015	Motie Klaver 34 300-24 verzoekt de regering om in het jaar 2016 te starten met de uitvoering van aanvullende maatregelen om de uitstoot van broeikasgassen te reduceren en de Kamer hierover te informeren	Staatssecretaris	De motie is in uitvoering
Wetsvoorstel tijdelijke tolheffing Blankenburg verbinding en ViaA15 09-09-2015	Motie Visser/Hoogland 34 189-17 verzoekt de regering zo spoedig mogelijk voorbereidingen te treffen om de tol te beëindigen zodra voorzienbaar is dat de netto-opgaven binnen afzienbare tijd gelijk zullen zijn aan de tologgave, zodat deze niet langer voortduurt dan strikt noodzakelijk	Minister	Zodra duidelijk is dat de tologgave binnen afzienbare tijd wordt gerealiseerd, zal de tol worden beëindigd.
Wetsvoorstel tijdelijke tolheffing Blankenburg verbinding en ViaA15 09-09-2015	Motie Visser/Hoogland 34 189-18 verzoekt de regering te zoeken naar een prikkel waarmee de uitvoeringskosten van de tolheffing op de Blankenburgverbinding en de ViA15 onder de 20% van de totale tolopbrengsten worden gehouden en de Kamer te informeren over de verwachte kosten van de uitvoering van de tolheffing.	Staatssecretaris	In de Wet tijdelijke tolheffing Blankenburgverbinding en ViA15 is opgenomen dat het tolsysteem wordt uitgewerkt in een uitvoeringsplan dat aan de Staten-Generaal wordt overgelegd, uiterlijk vier weken voordat de tolheffing van start gaat. In dit plan wordt naast de verwachte inningskosten, een algemene beschrijving van het tolsysteem, de registratiemiddelen, de betalingsmogelijkheden en de klantenservice gegeven.
Wetsvoorstel tijdelijke tolheffing Blankenburg verbinding en ViaA15 09-09-2015	Motie Hachchi 34 189-19 verzoekt de regering ervoor zorg te dragen dat privacygevoelige gegevens niet langer dan strikt noodzakelijk worden bewaard en de Kamer over de precieze invulling hiervan te informeren bij de aanbidding van de nadere uitwerking van het systeem.	Minister	In de Wet tijdelijke tolheffing Blankenburgverbinding en ViA15 is opgenomen dat het tolsysteem wordt uitgewerkt in een uitvoeringsplan dat aan de Staten-Generaal wordt overgelegd, uiterlijk vier weken voordat de tolheffing van start gaat. In dit plan wordt naast de verwachte inningskosten, een algemene beschrijving van het tolsysteem, de registratiemiddelen, de betalingsmogelijkheden en de klantenservice gegeven. Ook zal dan worden ingegaan op hoe gewaarborgd wordt dat privacy gevoelige gegevens niet langer dan strikt noodzakelijk worden bewaard.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Wijziging van de wet algemene bepalingen omgevingsrecht 14-09-2015	Motie Remco Dijkstra/Cegerek 33 872-14 verzoekt de regering de nieuwe Wet algemene bepalingen omgevingsrecht voor inwerking-treding te evalueren en de daaruit voortkomende aanbevelingen mee te nemen in de Invoeringswet Omgevingswet, en vervolgens vanaf 2018 te starten met de wettelijk vastgelegde vijfjaarlijkse evaluatiecyclus.	Staatssecretaris	De motie is in uitvoering.
Wijziging van de wet algemene bepalingen omgevingsrecht 14-09-2015	Motie Cegerek/Dijkstra 33 872-15 verzoekt de regering vanaf 1 januari 2018 te komen tot een uniform stelsel van omgevingsdiensten, en de Kamer te informeren over de voortgang bij de begrotingsbehandeling voor het jaar 2018.	Staatssecretaris	Deze motie betreft de voortgang van de transitie van de netwerk-omgevingsdiensten naar een openbaar lichaam Wgr. Hierover zal de kamer in 2017 bij de begrotingsbehandeling voor het jaar 2018 worden geïnformeerd.
VAO Transportraad 06-10-2015	Motie Van Tongeren/Van Veldhoven 21 501-33-557 verzoekt de regering te onderzoeken wat de gevolgen zijn van het gelijktrekken van de emissie-eisen voor dieselvoertuigen aan de emissie-eisen van benzinevoertuigen en Kamer hierover te informeren.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Milieuraad 15-10-2015	Motie Remco Dijkstra/Van Veldhoven 21 501-08-591 verzoekt de regering zich in de onderhandelingen over beide genoemde voorstellen in te zetten voor het afschaffen van de algehele kortingsfactor, gekoppeld aan blijvende prikkels voor energiebesparing in juist die «carbon leakage»-sectoren.	Staatssecretaris	De motie ondersteunt het beleid van de Staatssecretaris.
Begrotings behandeling lenM 29-10-2015	Motie Visser/Hoogland 34 300 XII-18 verzoekt de regering om op de A2, tussen Holendrecht en Maarssen, waar de trajectcontrole is, in beide richtingen de maximumsnelheid overdag en 's nachts zo snel mogelijk, maar uiterlijk medio 2016, gelijk te trekken naar 130 km/u met inachtneming van de wettelijke normen en voor dit project de extra investeringen te plannen en tevens om, vooruitlopend op het gelijktrekken van de maximumsnelheid, de snelheid beter aan te duiden met bijvoorbeeld matrixborden.	Minister	De Kamer zal in het najaar 2016 worden geïnformeerd.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Begrotings behandeling lenM 29-10-2015	Motie Van Helvert 34 300 XII-20 verzoekt de regering te onderzoeken hoe de beleving van verkeersveiligheid en de verkeersveiligheid zelf bevorderd kunnen worden als burgers locaties kunnen aandragen waar zij vinden dat de politie snelheidscontroles zou moeten houden.	Minister	De Kamer zal in het najaar 2016 worden geïnformeerd.
Begrotings behandeling lenM 29-10-2015	Motie Cegerek/Van Tongeren 34 300 XII-26 overwegende dat het een sterke stimulans voor het circulair inkopen zou zijn als een vast percentage hiervan minimaal aan circulair inkopen wordt besteed; verzoekt de regering, ernaar te streven om 10% circulair in te kopen.	Staatssecretaris	De Staatssecretaris heeft op 7 juli 2016 de Kamer geïnformeerd over het eind van dit jaar samen met bestuurders te ondertekenen manifest met concrete afspraken waarin tot uiting gebracht wordt hoe deze duurzaamheidsambities een stap verder te brengen. Dit betekent dat onder meer via het manifest invulling gegeven wordt aan de motie.
Begrotings behandeling lenM 29-10-2015	Motie Cegerek/Remco Dijkstra 34 300 XII-27 verzoekt de regering voor het algemeen overleg Circulaire economie te komen tot één overkoepelend programma voor de circulaire economie.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden
Begrotings behandeling lenM 29-10-2015	Motie Hoogland 34 300 XII-30 verzoekt de regering de volgende maatregelen te nemen om kilometertellerfraude tegen te gaan: oordeel «onlogisch» toevoegen bij toelating geïmporteerde auto's, en indien daarbij bekend de werkelijke kilometerstand vermelden; zo snel als mogelijk uitwisseling van kilometerstanden tussen de landen die participeren in Eucaris; per 1-1-2018 verplichte uitwisseling van kilometerstanden in geval van im- en exportauto's binnen EU.	Minister	Bij herimport van een eerder in NL geregistreerd voertuig wordt bij een lagere stand dan de voorheen geregistreerde in het register reeds automatisch «onlogisch» vastgelegd. Volgens planning zal RDW vanaf het najaar 2016 het oordeel «onlogisch» geven als de tellerstand op het APK-rapport hoger is dan de stand in het voertuig. Nederland blijft zich inzetten voor een Europese verplichting tellerstand uit te wisselen.
Begrotings behandeling lenM 29-10-2015	Motie Madlener 34 300 XII-53 verzoekt de regering te onderzoeken op welke wijze de kosten van het schorsen van een kenteken fors in prijs kan worden verlaagd.	Minister	In de verzamelbrief van december 2015 is aangegeven dat de kamer in het najaar van 2016 hierover geïnformeerd zal worden, op het moment dat de RDW de tarieven voor het volgende jaar indient.
Begrotings behandeling lenM 29-10-2015	Motie Van Veldhoven/Cegerek 34 300 XII-37 verzoekt de regering met genoemde partijen het sluiten van een geïntegreerd Grondstoffenakkoord te verkennen, te verkennen waar ambities en knelpunten liggen en wie wat zou bijdragen om de kansen die er liggen voor Nederland te realiseren; verzoekt de regering tevens, de Kamer daarover te informeren.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Begrotings behandeling IenM 29-10-2015	Motie Dik-Faber/Bisschop 34 300 XII-57 verzoekt de regering om het project «Elke vierde vrachtwagen synchromodaal» op te nemen binnen het MIRT programma goederenvervoer corridors Oost- en Zuid-Nederland met een bedrag van € 125.000,- voor 2016 en dit met de betrokken regio's nader in te vullen binnen de condities van cofinanciering.	Minister	Voor de uitvoering van de motie is aansluiting gezocht bij bestaande initiatieven van de Topsector Logistiek. Onder de actielijn synchromodaliteit van deze topsector is een werkwijze ontwikkeld om vrachtwagens van de weg naar het spoor en het water te krijgen. Momenteel wordt verkend op welke goederencor- ridor deze werkwijze toegepast kan worden.
VAO Luchtvaart 24-11-2015	Motie Hachchi/Van Helvert 31 936-319 verzoekt de regering om minimaal € 200.000 bij te dragen aan het op te richten Leefbaarheidsfonds Eindhoven Airport, en zo mogelijk dit bedrag te vergroten om zo de combinatie wonen en vliegen rondom Eindhoven Airport voor mens en milieu acceptabel te houden.	Staatssecretaris	Aan deze motie zal uitvoering worden gegeven. De oprichting van het leefbaarheidsfonds is een van de onderwerpen die door de Uitvoeringstafel Eindhoven Airport, onder voorzitterschap van Pieter van Geel, ter hand wordt genomen. De Kamer zal met de eerstvolgende luchtvaartbrief worden geïnfor- meerd.
Over de wijziging van het Besluit gewasbescher- mingsmiddelen en biociden; gewas- bescherming buiten de landbouw 24-11-2015	Motie Grashoff/Leenders 27 858-340 verzoekt de regering met de partijen in gesprek te blijven en daarbij Vewin en de Natuur en Milieufederaties te betrekken, ten einde te komen tot zodanige aanvullende afspraken, dat alsnog het draagvlak onder de «Green Deal Sportvelden» kan worden verbreed.	Staatssecretaris	Motie is in uitvoering. Op 18 januari is er een bijeenkomst van de Stuurgroep Green Deal Sport geweest, waar ook Vewin en NMF aan deelgenomen hebben. Intentie van die betrokkenheid is om medio 2016 alsnog tot ondertekening door deze partijen te komen.
VAO MIRT 23-11-2015	Motie Visser/Hoogland 34 300 A-23 verzoekt de regering om in het programma Beter Benutten een oplossing te vinden voor de aansluiting van de A7 en de Westfrisiaweg, via de spitsstrook A7 tussen Avenhorn en Hoorn en middelen ook vrij te maken conform de kaders van het programma Beter Benutten.	Minister	De motie is in uitvoering.
VAO MIRT 23-11-2015	Motie De Boer/Jacobi 34 300 A-27 verzoekt de regering mee te denken met de regio in de zoektocht naar alternatieve en creatieve financierings- mogelijkheden voor een grotere sluis op Kornwerderzand en hierbij de mogelijkheden van de Europese Investeringsbank, de Juncker- geldens in combinatie met pps-constructies, het Waddenfonds en een hernieuwde aanmelding voor financiering uit het CEF-fonds in de overweging mee te nemen, en de Kamer hierover te infor- meren.	Minister	De motie is in uitvoering.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO MIRT 23-11-2015	Motie Hoogland c.s. 34 300 A-28 verzoekt de regering een fietsbrug over de Lek op te nemen in het tracébesluit A27 Houten-Hooipolder, een financiële bijdrage te leveren aan de realisatie van deze fietsbrug op basis van een 50%-50%-verdeling, hierover met de regio in gesprek te gaan en de Kamer over de uitkomsten hiervan voor het AO MIRT voorjaar 2016 te informeren.	Minister	Zowel regio als Rijk heeft geld gereserveerd voor een uitbreiding van de brug over de Lek met een fietsverbinding. IenM is in gesprek met de regio over deze snelfietsverbinding. Aandachtspunt hierbij is dat deze brug onderdeel uit zal moeten maken van het snelfiets-traject Houten-Vianen. De planvorming hiervan is echter nog niet ver gevorderd. De fietsverbinding zal niet meer in het OTB (gepland voor juni) worden opgenomen.
VAO MIRT 23-11-2015	Motie Hoogland/Visser 34 300 A-29 verzoekt de regering een actualisatie uit te voeren van de problematiek en beoogde maatregelen op dit traject, de procedure voor dit traject zo spoedig mogelijk te starten en de te treffen maatregelen zo snel mogelijk ter hand te nemen.	Minister	RWS heeft de opdracht gekregen om de in 2009 in het kader van «Rotterdam Vooruit» uitgevoerde deelverkenning van het wegvak A20 Nieuwerkerk – Gouwe te actualiseren, zodat zo spoedig mogelijk, bij voorkeur nog in 2016, de Startbeslissing kan worden genomen. De wens om nog in 2016 een Startbeslissing te nemen is mede afhankelijk van de uitkomsten van het in 2016 gestarte onderzoek. Er is nog geen planning voor het wegproject, ook dat is afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek.
VAO MIRT 23-11-2015	Motie Hachchi/Smaling 34 300 A-50 verzoekt de regering om zich in te zetten voor het behoud van een intercityverbinding tussen station Dordrecht en Breda.	Staatssecretaris	Bij de beantwoording van Kamervragen van het lid Bruins (ChristenUnie) over de intercity Dordrecht-Breda (Kamervragen, aanhangsel 2015–2016, 2139) heeft de Staatssecretaris aangegeven dat zij bereid is om voor een periode van twee jaar een intercityverbinding Dordrecht-Breda te realiseren. In de komende twee jaar blijft zij met alle partijen zoeken naar een meer structurele oplossing in de toekomst.
VAO MIRT 23-11-2015	Motie Van Tongeren 34 300 A-37 verzoekt de regering oplossingen te versnellen van de aanpak van spooknelpunten in het Zaanlijn-traject Alkmaar-Uitgeest-Amsterdam.	Staatssecretaris	Zoals tijdens het Notaoverleg MIRT ook aan de Kamer is gemeld wordt de Zaanlijn als onderdeel van PHS aangepakt. Er komen extra intercity's naar Alkmaar en extra sprinters naar Uitgeest. De Kamer wordt met de voortgangsrapportage over PHS op de hoogte gehouden van de voortgang.
VAO Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming 17-12-2015	Motie Dik-Faber cs. 25 422-138 . verzoekt de regering bij de volgende Voorjaarsnota in kaart te brengen welke financiële stappen gezet moeten worden om de eindberging van radio-actief afval te kunnen bekostigen.	Minister	De Kamer zal na de zomer worden geïnformeerd.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming 17-12-2015	Motie Van Tongeren/Vos 25 422-127 verzoekt de regering er bij de Belgische regering op aan te dringen om eerst een milieueffect-rapportage te laten uitvoeren, alvorens deze kernreactor opnieuw wordt opgestart.	Minister	De motie is in uitvoering.
VAO Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming 17-12-2015	Motie Van Tongeren/Dik-Faber 25 422-137 verzoekt de regering om te onderzoeken wat de kosten zijn van het overnemen van het juridisch en economisch eigendom van de kerncentrale in Borssele en de Kamer hierover te informeren.	Minister	De Kamer zal na de zomer door EZ worden geïnformeerd.
VAO Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming 17-12-2015	Motie Vos/Dik-Faber 25 422-132 verzoekt de regering te bewerkstelligen dat beide toezichthouders, de Nederlandse ANVS en de Belgische FANC, gezamenlijke inspecties gaan doen bij de kerncentrales aan beide kanten van de grens.	Minister	De motie is in uitvoering.
VAO Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming 17-12-2015	Motie Vos 25 422-133 overwegende dat een verzelfstandiging van de kerncentrale buiten de DELTA-holding overwogen wordt; overwegende voorts dat met de aangenomen motie Van Gent de Kamer uitgesproken heeft dat de kerncentrale in overheidshanden moet blijven; verzoekt de regering te onderzoeken of de kerncentrale kan worden genationaliseerd, analoog aan de nationalisatie van TenneT in 2000; verzoekt de regering daarbij de betrokkenheid van EBN, TenneT, COVRA en URENCO te overwegen, en hierover binnen drie maanden aan de Kamer te rapporteren.	Minister	De Kamer zal na de zomer door EZ worden geïnformeerd.
VAO Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming 17-12-2015	Motie Smaling/De Vries 25 422-134 constaterende dat burgers in Zeeland en West-Brabant een slechte informatiepositie hebben omtrent de toestand van en incidenten betreffende de kerncentrale in Doel; verzoekt de regering deze informatiepositie structureel te verbeteren.	Minister	De motie is in uitvoering.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Scheepvaart 17-12-2015	Motie Jacobi en Cegerek 31 409-96 verzoekt de regering om te onderzoeken hoe het maritiem onderzoek versterkt kan worden en binnen de topsectoren onderzoeks- en ontwikkelprojecten op te starten voor en met de maritieme sector, en de Kamer hierover voor het zomerreces 2016 te informeren.	Minister	De Rijksoverheid en partijen uit de maritieme cluster samen verkennen hoe de kennisbasis voor maritiem onderzoek kan worden versterkt, zodat specifieke maritieme kennis behouden blijft en de maritieme cluster optimaal gebruik kan maken van de mogelijkheden van de topsectoren. Hierover ontvangt de Kamer een separate brief naar aanleiding van de motie van de Kamerleden Jacobi en Cegerek. De uitvoeringstermijn van deze motie is met drie maanden verlengd tot 1 oktober 2016 (Kamerstukken II 2015–2016 31 409, nr. 21)
VAO Scheepvaart 17-12-2015	Motie Jacobi/De Boer 31 409-97 verzoekt de regering bij de aanbesteding van de renovatiewerkzaamheden een verkorting van de stremmingsduur zwaarder mee te laten wegen als leidend criterium, rekening houdend met de financiële kaders, dan wel gefaseerd, en bij het zoeken naar creatieve oplossingen om de stremmingsduur te beperken de getroffen bedrijven te betrekken.	Minister	Aanbesteding van de renovatiewerkzaamheden loopt zoals besproken in het AO Scheepvaart 17 december 2015. De Tweede Kamer zal worden geïnformeerd over de uitkomsten.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Scheepvaart 17-12-2015	Motie De Boer/Jacobi 31 409-103 verzoekt de regering om bij de Europese Commissie aan te blijven dringen op gelijke spelregels voor zeehavens en erop aan te sturen dat de EU-havenverordening voor 1 januari 2017 van kracht wordt, inclusief richtsnoeren met betrekking tot staatssteun voor zeehavens, en ervoor zorg te dragen dat de concurrentiepositie van de Nederlandse zeehavens gewaarborgd blijft	Minister	Naar aanleiding van het EC besluit waarin Nederland wordt verplicht om de Vpb-vrijstelling voor zeehavens per 1 januari 2017 op te heffen, is een brief aan EU Commissaris Vestager gestuurd waarbij wordt aangedrongen op een voortvarend onderzoek naar de Vpb-vrijstelling in België en Frankrijk. Daarnaast heeft het kabinet aangekondigd zich te zullen voegen in het beroep dat de zeehavens zullen instellen tegen het besluit van de EC. Tot slot is de EC een consultatie gestart naar de toevoeging van categorieën van investeringen aan zeehavens aan de Algemene Groepsvrijstellingsverordening. Hierin worden bepaalde categorieën van staatssteun aan zeehavens uitgezonderd van voorafgaande staatssteunaanmelding. Ook in deze consultatie zal Nederland het belang van eerlijke concurrentie blijven onderstrepen en aandringen op richtsnoeren staatssteun. Het EP heeft 8 maart ingestemd met een onderhandelingsmandaat voor de havendienstverordening. De voorbereidingen en ambtelijke werkgroepen zijn daarop direct van start gegaan en het streven is om nog tijdens het Nederlands voorzitterschap overeenstemming met EP en Transportraad te bereiken.
VAO Scheepvaart 17-12-2015	Motie Van Helvert cs. 31 409-104 verzoekt de regering een geschillencommissie in te stellen die op basis van nader te bepalen normen conflicten op het water objectief beoordeelt; verzoekt de regering tevens om, de Kamer daarover binnen twee maanden te rapporteren.	Minister	De Kamer zal medio 2016 worden geïnformeerd.
VAO Leefomgeving 17-12-2015	Motie Geurts 30 175-226 verzoekt de regering de uitkomsten van het onafhankelijk onderzoek door het Vlaamse Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) naar de huidige rekenmodellen en onderzoeksmethoden te betrekken bij de verdere beleidsbepaling die volgt naar aanleiding van het advies van de bestuurlijke werkgroep.	Staatssecretaris	De Kamer wordt eind 2016 geïnformeerd.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Leefomgeving 17-12-2015	Motie Cegerek cs. 30 175-230 verzoekt de regering in overleg te treden met het RIVM en de gemeenten en in kaart te brengen wat de problemen en mogelijke oplossingen zijn voor de gezondheidsklachten die een deel van de Nederlanders ervaart door houtstook en de Kamer hierover in het voorjaar van 2016 te informeren.	Staatssecretaris	Voor de zomer ontvangt de Kamer een brief over luchtkwaliteit. Daarin wordt ook aandacht besteed aan de voortgang van het Platform Houtrook dat zich buigt over mogelijke oplossingen. Het Platform Houtrook heeft naar schatting nog een half jaar nodig om deze mogelijke oplossingen in kaart te brengen.
Begrotings behandeling lenM 29-10-2015	Motie Hoogland en Van Tongeren 34 300 XII-29 verzoekt de regering zo spoedig mogelijk over te gaan tot het verbieden van het verwijderen van een roetfilter of een ander milieusysteem en het adverteren hierover; verzoekt de regering tevens, zo spoedig mogelijk over te gaan tot invoering van een effectieve test in de apk rondom de uitstoot van schadelijke stoffen.	Staatssecretaris	Voor de uitvoering van deze motie moet de regelgeving worden gewijzigd. De verwachting is dat dit in 2019 afgerond zal zijn.
VAO Circulaire economie 17-12-2015	Motie Van Tongeren en Cegerek 33 043-59 verzoekt de regering om te onderzoeken welke producten het meest aangeboden worden voor reparatie bij repair cafés en de Kamer hierover te informeren.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden
VAO Circulaire economie 17-12-2015	Motie Van Tongeren 33 043-51 verzoekt de regering om te onderzoeken op welke wijze Nederland fosforterugwinning uit slachtafval en rioolwaterzuivering het meest effectief kan regelen, en de Kamer hier voor de zomer over te informeren.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden
VAO Circulaire economie 17-12-2015	Motie Dik-Faber en Cegerek 33 043-61 verzoekt de regering met een voorstel te komen waarmee hindernissen in wet- en regelgeving om te komen tot een circulaire economie worden weggehaald.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden
VAO Wegverkeer en verkeersveiligheid 19-01-2016	Motie Hoogland/Visser 29 398-485 verzoekt de regering om de effecten van het instrument tunneldoseren op de verkeersveiligheid en de doorstroming binnen een halfjaar nader te onderzoeken en gedurende het onderzoek pas op de plaats te maken met de verdere invoering van het instrument tunneldoseren; verzoekt de regering tevens om, de Kamer over de uitkomsten van het onderzoek te informeren, zodat dit betrokken kan worden bij een verdere invoering en heroverweging van de toepassing van het instrument in de drie bestaande tunnels.	Minister	Het onderzoek is in gang gezet. De Kamer zal na de zomer over resultaten worden geïnformeerd.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Duurzaamheid en Milieu 10-02-2016	Motie Dijkstra/Cegerek 30 196-400 verzoekt de regering om onderzoek te doen naar het groeipad voor (meer) bijmenging van biobrandstoffen voor de periode 2020–2030 om een omslag naar meer geavanceerdere biobrandstoffen te kunnen bereiken, en de Kamer hierover voor 1 juli 2016 te rapporteren.	Staatssecretaris	Motie wordt na de zomer afgedaan. De mededeling van de EC over decarbonisering van transport is uitgesteld tot 20 juli.
VAO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 10-02-2016	Motie Van Helvert 23 645-616 verzoekt de regering in overleg te treden met de leden van het NOVB teneinde te bewerkstelligen dat er een regulier overleg plaatsvindt tussen de aanbieders van mobiliteitskaarten en de leden van het NOVB.	Staatssecretaris	Aan deze motie wordt invulling gegeven door regulier overleg tussen vervoerders en MKA's. In de volgende voortgangsrapportage van het NOVB wordt hierover gerapporteerd aan de Kamer.
Wijziging van de Wet luchtvaart in verband met de invoering van een nieuw normen- en handhavingstelsel voor de luchthaven Schiphol en enige andere wijzigingen (34 098) 10-02-2016	Motie Belhaj 34 098-10 verzoekt de regering de invoering van het nieuwe stelsel aan te grijpen voor het ontwikkelen van een moderne socialemediastrategie, met als kernpunt een applicatie voor smartphones en tablets die voornoemde functionaliteiten biedt.	Staatssecretaris	Er is inmiddels een taskforce binnen de Omgevingsraad Schiphol actief om in de komende periode verder uitwerking te geven aan die effectieve en efficiënte informatievoorziening. De Staatssecretaris heeft de ORS verzocht om in goed overleg met de partijen ervoor zorg te dragen dat er reeds in de loop van dit jaar (2016) de eerste resultaten voor de omgeving zichtbaar worden.
Wijziging van de Wet luchtvaart in verband met de invoering van een nieuw normen- en handhavingstelsel voor de luchthaven Schiphol en enige andere wijzigingen (34 098) 10-02-2016	Motie Visser 34 098-14 verzoekt de regering tot een zodanige invulling van de vierdebaanregel dat de luchtvaartsector een prikkel tot innovatie blijft behouden en ook in de toekomst verdere volumegroei binnen de gelijkwaardigheidscriteria kan blijven realiseren.	Staatssecretaris	Naar aanleiding van de motie heeft de Staatssecretaris de ORS middels een adviesopdracht gevraagd zich te buigen over de toekomstbestendigheid van het NNHS. Dit zodat het ORS advies kan worden betrokken bij de doorvertaling van de NNHS afspraken in een toekomstbestendig ontwerp-Luchthavenverkeerbesluit (LVB).
VAO Milieuraad 02-03-2016	Motie Van Tongeren 21 501-08-622 verzoekt de regering om de Europese Commissie tijdens de Milieuraad op te roepen om op termijn injectie van afvalwater van mijnbouwactiviteiten onder de richtlijn industriële emissies te brengen.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Milieuraad 02-03-2016	Motie Cegerek/Remco Dijkstra 21 501-08-619 verzoekt de regering voorafgaand aan de reguliere AO's Milieuraad en Circulaire economie, de Kamer schriftelijk te informeren over de voortgang op dit dossier, de Kamer te informeren over de standpuntbepaling en wijzigingen hierin en de Kamer tijdig te informeren zodra een finaal akkoord aanstaande is tussen de Raad, het Europees parlement en de Europese Commissie, zodat dit in concept kan worden bestudeerd.	Staatssecretaris	De Kamer is geïnformeerd over de voortgang via de geannoteerde agenda Milieuraad 20 juni 2016. De motie wordt afgehandeld in 2017
Debat Rapport van de Onderzoeksraad Voor Veiligheid naar de ramp met de MH17 01-03-2016	Motie Ten Broeke c.s 33 997-75 verzoekt de regering zich ervoor in te spannen dat alle luchtvaartmaatschappijen een gecertificeerd veiligheidsmanagementsysteem hebben, waarin duidelijk is vastgelegd welke keuzes een luchtvaartmaatschappij maakt wat betreft de vliegroutes over gevaarlijke gebieden, bijvoorbeeld door dit vast te leggen in annex 19 bij het Verdrag van Chicago; verzoekt de regering voorts, te onderzoeken in hoeverre het mogelijk is luchtvaartmaatschappijen die niet een bovengenoemd gecertificeerd veiligheidsmanagementsysteem hebben, bepaalde sancties op te leggen.	Staatssecretaris	In het AO van 1 juni is melding gedaan over de voortgang hiervan. Inhoudelijk resultaat is mede afhankelijk van of en hoe onze voorstellen door ICAO worden opgenomen.
VAO Circulaire economie 17-12-2015	Motie Remco Dijkstra/Agnes Mulder 33 043-49 verzoekt de regering zo snel mogelijk een einde-afvalstatus te bepalen voor fosfaat, nutriënten, secundaire grondstoffen uit meststromen en afvalstromen, teneinde de export te bevorderen.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden.
VAO Circulaire economie 17-12-2015	Motie Agnes Mulder c.s. 33 043-52 verzoekt de regering de kwaliteit van de grondstof leidend te laten zijn en niet de herkomst en in lijn daarmee de wijziging van de nitraatrichtlijn en kunstmestverordening een belangrijk onderdeel te laten zijn van het circulaire-economiepakket.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden.
VAO Leefomgeving 03-03-2016	Motie Van Veldhoven 30 175-231 verzoekt de regering het RIVM de kans te laten onderzoeken dat de dit jaar doorgevoerde en nog door te voeren snelheidsverhogingen op snelwegen zullen leiden tot een overschrijding van de Europese luchtkwaliteitsnormen.	Staatssecretaris	De Tweede Kamer ontvangt op korte termijn een brief waarin staat aangegeven dat de motie uitgevoerd zal worden en het RIVM gevraagd zal worden het gevraagde onderzoek uit te voeren.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Omgevingswet 03-03-2016	Motie Cegerek c.s 29 383-254 verzoekt de regering binnen dit kustpact harde garanties ter bescherming van de gehele Nederlandse kust op te nemen en de Kamer te informeren over de voortgang en uitkomsten van dit kustpact; verzoekt de regering tevens, het ontwerpbesluit Besluit algemene regels ruimtelijke ordening van 18 december 2015 waar het de kust betreft in te trekken en het beleid rondom het kustgebied op te nemen in de Nationale Omgevingsvisie.	Minister	Het streven is de Tweede Kamer na het zomerreces te informeren over de Kustpact. Daarbij wordt ook de uitvoering van deze motie betrokken.
VAO Omgevingswet 03-03-2016	Motie Van Tongeren 29 383-256 verzoekt de regering om in nauw overleg met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten maatregelen te treffen die gemeenten in staat stellen om deze belangen te waarborgen en de Kamer hierover te informeren.	Minister	De motie is in uitvoering.
VAO Omgevingswet 03-03-2016	Motie Van Tongeren 29 383-258 verzoekt de regering om de evaluatie van de Wet natuurbescherming ondanks de opgelopen vertraging mee te nemen bij het opstellen van de aanvullingswet en het aanvullingsbesluit natuur.	Minister	De motie is in uitvoering.
VAO Omgevingswet 03-03-2016	Motie Smaling/Cegerek 29 383-268 verzoekt de regering de twee wetten zo te stroomlijnen dat genoemde problemen tijdig ondervangen.	Minister	De motie is in uitvoering.
VAO Omgevingswet 03-03-2016	Motie Veldman/Ronnes 29 383-262 constaterende dat de Wet plattelandswoningen een groot deel van zijn meerwaarde verliest door de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, waardoor er als gevolg van de Europese richtlijn voor luchtkwaliteit alsnog aanvullende maatregelen ten behoeve van de luchtkwaliteit moeten worden genomen; verzoekt de regering deze problematiek op Europees niveau aan te kaarten en daarbij te zoeken naar oplossingen die ervoor zorgen dat de wet plattelandswoningen weer kan worden toegepast, zodat ook niet-werknemers op een boerderij kunnen blijven wonen.	Minister	De motie is in uitvoering.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Omgevingswet 03-03-2016	Motie Ronnes/Veldman 29 383-263 verzoekt de regering haar visie op de toekomstige vormgeving van onteigening ter advies voor te leggen aan de Raad voor de rechtspraak, de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de president en de procureur-generaal bij de Hoge Raad en de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, en de Kamer over de resultaten te informeren.	Minister	De motie zal worden verwerkt in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel.
VAO Omgevingswet 03-03-2016	Motie Koşer Kaya 29 383-269 verzoekt de regering er zorg voor te dragen dat in dit pact geen afbreuk wordt gedaan aan het huidige beschermingsniveau van de natuur, in het bijzonder de duinen.	Minister	Het streven is de Tweede Kamer na het zomerreces te informeren over het Kustpact. Daarbij wordt ook de uitvoering van deze motie betrokken.
VAO Spoor 23-03-2016	Motie De Boer/Van Helvert 28 642-82 verzoekt de regering de flexibele veiligheidsteams inzetbaar te krijgen in het gehele openbaar vervoer en in gesprek te gaan met de regionale concessiehouders, waarvan in dezen ook een bijdrage mag worden verwacht, en afspraken met hen te maken over maatregelen ter bescherming van het openbaar vervoerpersoneel en de Kamer voor 1 mei a.s. over de uitkomsten te informeren.	Staatssecretaris	De Kamer zal in het najaar met een brief verder worden geïnformeerd.
VAO Spoor 23-03-2016	Motie Houwers 28 642-81 verzoekt de regering om in samenwerking met lagere overheden, ook te streven naar vergroten van de sociale veiligheid op het regionale spoor.	Staatssecretaris	lenM en VenJ werken aan een integrale veiligheidsaanpak voor het OV (hoofdrailnet en regionaal OV), in overleg met decentrale overheden, vervoerders en vakbonden. Dit overleg is in volle gang. In het najaar 2016 vindt hierover bestuurlijk overleg plaats met bewindspersonen lenM en VenJ.
VAO Milieu- en Transportraad 07-04-2016	Motie Visser/Van Helvert 21 501-33-582 verzoekt de regering om zich te blijven verzetten tegen tolpennen van lidstaten die discriminerend werken voor personen en bedrijven, zich blijvend in te zetten op werkbare afspraken bij eventuele invoering en de Kamer hierover te informeren.	Minister	De ontwikkelingen op het wegbeprijzingsdossier in het buitenland worden scherp gevolgd, zeker waar er een indicatie is dat de eigen burgers van de desbetreffende lidstaat worden bevoordeeld, zoals bij de Duitse tol voor personenvoertuigen.
VAO Milieu- en Transportraad 07-04-2016	Motie Geurts c.s. 21 501-33-583 verzoekt de regering om in Europees verband en in de Transportraad in te zetten op een spoedige standaardisering van de systemen en apparatuur voor tolheffing.	Minister	Het wegenpakket (road package) gaat over diverse richtlijnen en verordeningen, waaronder EETS en Eurovignet-richtlijn (voor wegbeprijzing vracht). Er zijn op dit moment nog geen concrete voorstellen ontvangen.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Wadden 07-04-2016	Motie Aukje de Vries/Jacobi 29 684-128 spreekt uit, afhankelijk van de uitkomsten van het open planproces, eventueel mee te willen werken aan een wijziging van de dienstregeling en ruimte te willen bieden in de Structuurvisie Waddenzee voor een aanpassing van de vaargeul en optimalisatie van het vaargeulonderhoud.	Minister	De motie wordt meegenomen in het open plan proces. Eind 2016 worden de resultaten van het open plan proces naar de verbeteringen voor de vertraging van de waddenveerverbinding tussen Holwerd en Ameland naar de kamer opgestuurd. Eventuele oplossingsrichtingen worden dan ter besluitvorming door de Minister daarin opgenomen. De dienstregeling en de vaargeul zijn hierin dus ook opgenomen als oplossingsrichting. Of deze in 2017 ook al kunnen worden gerealiseerd hangt af van de besluitvorming over het OPP en de daarvoor beschikbare middelen.
VAO Wadden 07-04-2016	Motie Aukje de Vries c.s. 29 684-129 verzoekt de regering om hierover in overleg te treden met de betrokken partijen in de regio, zoals Waddengemeenten en watertaxibedrijven; verzoekt de regering tevens, nogmaals kritisch te kijken naar het uitgevoerde onderzoek, inclusief de daaruit voortvloeiende conclusie; verzoekt de regering voorts, te komen met een werkbare oplossing en de Kamer hierover te informeren.	Minister	De motie is in uitvoering.
VAO Wadden 07-04-2016	Motie Van Helvert/Aukje de Vries 29 684-131 verzoekt de regering om spoedig te onderzoeken of en hoe de concessie-verlening van de veerdiensten naar de Waddeneilanden overgelaten kan worden aan de betrokken provincies.	Minister	De motie is in uitvoering.
VAO Wadden 07-04-2016	Motie Van Helvert/Jacobi 29 684-132 verzoekt de regering om de gemeentebesturen van de betrokken Waddeneilanden de mogelijkheid te bieden om rechtstreeks te overleggen over de veerverbindingen met het Rijk en de concessiehouder.	Minister	De motie is in uitvoering.
VAO Wadden 07-04-2016	Motie Van Helvert 29 684-133 verzoekt de regering om erop toe te zien dat de bouw van windturbines wordt tegengegaan in de Waddenzee.	Minister	De motie is in uitvoering.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Debat Uitstoot van dieselauto's 12-04-2016	Motie Van Veldhoven/Hoogland 31 209-181 verzoekt de regering in Europees verband te pleiten voor volledige openbaarheid en transparantie van de resultaten van de RDE-testen en de Kamer hierover nog dit jaar te informeren; verzoekt de regering, ervoor te zorgen dat de klant zo spoedig mogelijk weet wat een auto daadwerkelijk uitstoot, bijvoorbeeld op basis van de testresultaten van TNO, en ervoor te zorgen dat deze informatie gemakkelijk toegankelijk wordt, bijvoorbeeld door deze informatie toe te voegen aan reclame-uitingen zoals in showrooms.	Staatssecretaris	De motie is in uitvoering.
Debat Uitstoot van dieselauto's 12-04-2016	Motie Hoogland/Van Tongeren 31 209-184 verzoekt de regering in Europees verband te bezien hoe software voor meer partijen (de verschillende typegoedkeuringsinstanties, de technische diensten, aangewezen technische universiteiten, et cetera) toegankelijk kan worden gemaakt	Minister	Nederland brengt dit in tijdens de onderhandelingen over het voorstel voor een Verordening markttoezicht en typegoedkeuring motorvoertuigen.
Debat Uitstoot van dieselauto's 12-04-2016	Motie Hoogland/Van Veldhoven 31 209-185 verzoekt de regering, TNO een sterkte-zwakteanalyse van de volledig uitgewerkte RDE-test te laten uitvoeren en de resultaten hiervan voorafgaand aan de definitieve besluitvorming in de Raad van Ministers aan de Tweede Kamer te sturen.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
Debat Uitstoot van dieselauto's 12-04-2016	Motie Dik-Faber 31 209-190 verzoekt de regering, bij de omzetting van CO ₂ -normen naar WLTP in te zetten op een conversiefactor zo dicht mogelijk bij 0 en niet akkoord te gaan met een omzetting waarbij de CO ₂ -normen worden afgezwakt; verzoekt de regering tevens, de Nederlandse auto-importeurs op te roepen zich aan te sluiten bij initiatieven die testen op CO ₂ in de praktijk.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
Debat Uitstoot van dieselauto's 12-04-2016	Motie Geurts/Van Veldhoven 31 209-197 verzoekt de regering zich in te spannen voor een second opinion op de door KBA goedgekeurde oplossing, waarbij onderzocht en gecontroleerd wordt wat de consequenties zijn voor automobilist en milieu.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Debat Uitstoot van dieselauto's 12-04-2016	Motie Visser 31 209-194 verzoekt de regering om eventuele lacunes inzichtelijk te maken en daar oplossingen voor aan te dragen waarbij normen worden gehandhaafd en innovatie wordt gestimuleerd, en de Kamer hierover te informeren.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Milieu- en Transportraad 07-04-2016	Motie Hoogland 21 501-33-589 verzoekt de regering eigenstandig Europees toezicht, handhaving en sanctionering te bepleiten met de mogelijkheid voor lidstaten en typegoedkeurders om ook anoniem onregelmatigheden bij de Europese Commissie te melden, zodat politieke afwegingen geen rol kunnen spelen bij het al dan niet aankaarten van misstanden.	Staatssecretaris	Nederland brengt dit in tijdens de onderhandelingen over het voorstel voor een Verordening markttoezicht en typegoedkeuring motorvoertuigen.
VAO Energie	Motie 30 196-433 verzoekt de regering het 1,5°C-doel uit het klimaatakkoord als uitgangspunt te nemen bij de hervorming van het emissiehandelssysteem (ETS)	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Drones 19-05-2016	Motie Elias 31 936-331 roept de regering op om zeer spoedig en in nauw overleg met de drone- en luchtvaartsector, te komen tot nader aangescherpte eisen voor recreatieve dronegebruikers en hierbij specifiek aandacht te besteden aan een verantwoord maximumgewicht, het verbeteren van de inzet van de handhavingscapaciteit en de afstemming van verantwoordelijkheden tussen politie en ILT, het verzwaren van de (bestuurlijke boete en) strafmaat voor incidenten met drones en het in Europees verband voorschrijven van identificatie- en technische veiligheidsmogelijkheden, zoals een elektronisch hek rond een vliegveld.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Drones 19-05-2016	Motie Belhaj 31 936-333 verzoekt de regering om in samenwerking met de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit, zo snel mogelijk te komen tot een convenant met fabrikanten en detailhandel zodat bij de verkoop van drones voorlichtingsmateriaal wordt verstrekt.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Drones 19-05-2016	Motie Van Helvert 31 936-336 verzoekt de regering om in overleg met Europa de mogelijkheden te onderzoeken voor een systeem waarbij drones geregistreerd kunnen worden met minimale administratieve lasten en daarover de Kamer te informeren.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Drones 19-05-2016	Motie Monasch 31 936-337 verzoekt de regering zich in te zetten om geofencing onderdeel te laten zijn van de Europese productie-eisen van drones.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
Debat Uitkomsten klimaatop Parijs 19-05-2016	Motie Dik-Faber/Van Veldhoven 31 793-143 verzoekt de regering, in overleg met De Nederlandsche Bank en de financiële sector: te komen tot afspraken over de vraag hoe financiële instellingen gaan bijdragen aan de doelstelling van 1,5°C zoals afgesproken in Parijs; te bezien welke maatregelen de sector hierbij kunnen ondersteunen en te onderzoeken op welke manier de klimaatintensiteit van leningen en investeringen van Nederlandse financiële instellingen transparanter kan worden.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
Debat Uitkomsten klimaatop Parijs 19-05-2016	Motie Van Veldhoven cs. 31 793-145 verzoekt de regering om er in Brussel op aan te dringen dat, wanneer een CO ₂ -intensieve fossiele installatie, zoals een kolencentrale, wordt gesloten, een gelijk aandeel CO ₂ -rechten uit de markt kan worden gehaald.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
Debat Uitkomsten klimaatop Parijs 19-05-2016	Motie Van Veldhoven c.s. 31 793-146 verzoekt de regering om door een onafhankelijke partij te laten doorberekenen of de maatregelen ten behoeve van de Urgenda-uitspraak optellen tot het CO ₂ -reductiedoel van de rechter	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
Debat Uitkomsten klimaatop Parijs 19-05-2016	Motie Smaling c.s. 31 793-149 verzoekt de regering gedeeltelijke vernatting van veenweidegebieden in Nederland als optie mee te nemen om de klimaatdoelen te verwezenlijken.	Minister Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
Debat Uitkomsten klimaatop Parijs 19-05-2016	Motie Mulder/Van Veldhoven 31 793-151 verzoekt de regering ervoor te zorgen dat klimaatinnovatie als overkoepelend doel specifiek aandacht krijgt in het innovatiebeleid.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
Debat Uitkomsten klimaattop Parijs 19-05-2016	Motie Jan Vos 31 793-152 verzoekt de regering om te investeren in technieken die CO ₂ -afvang bij industriële processen stimuleren, zodat de inzet van aardgas en biomassa in de energievoorziening, zolang noodzakelijk, mogelijk blijft; verzoekt de regering tevens om te investeren in onderzoek, ontwikkeling en demonstratie van technieken waarbij CO ₂ uit de atmosfeer wordt gehaald en op aarde wordt vastgelegd, bijvoorbeeld in bossen, in producten of in gesteenten, dan wel ondergronds wordt opgeslagen, wat ook wel «negatieve emissie van CO ₂ » wordt genoemd; verzoekt de regering voorts om over de vorderingen in het najaar te rapporteren aan de Kamer.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
Debat Uitkomsten klimaattop Parijs 19-05-2016	Motie Jan Vos/Van Veldhoven 31 793-153 verzoekt de regering te onderzoeken of het mogelijk is in de Wet ruimtelijke ordening vast te leggen dat in bestemmingsplannen van gemeenten een strategie opgenomen wordt voor CO ₂ -neutraliteit in 2050.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Nucleaire Veiligheid 31-05-2016	Motie Van Veldhoven 32 645-70 verzoekt de regering de rol van de veiligheidsregio in de onafhankelijke informatievoorziening omtrent een incident of stillegging van een nabijgelegen kerncentrale te versterken en zo nodig daarin samen te werken met de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS).	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Nucleaire Veiligheid 31-05-2016	Motie Van Tongeren 32 645-72 verzoekt de regering om te onderzoeken hoe inspraak voor bewoners binnen die straal van 100 kilometer op de veiligheid van kerncentrales vormgegeven kan worden en de Kamer hierover te informeren.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Nucleaire Veiligheid 31-05-2016	Motie Van Tongeren 32 645-75 verzoekt de regering om te inventariseren wat de actuele status is van alle relevante binnenlandse en buitenlandse veiligheids- en evacuatie-plannen; verzoekt de regering voorts, aan te geven wanneer alle plannen volledig gereed zullen zijn.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Nucleaire Veiligheid 31-05-2016	Motie Remco Dijkstra 32 645-76 verzoekt de regering de communicatie over nucleaire veiligheid te verbeteren zodat bewoners van de grensprovincies tijdig en beter weten waar ze aan toe zijn, en hiervoor een plan van aanpak aan de Kamer te doen toekomen.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Nucleaire Veiligheid 31-05-2016	Motie Smaling 32 645-77 verzoekt de regering aan te sluiten bij Duitsland en Luxemburg in het verzoek aan België om de kerncentrales bij Doel en Tihange stil te leggen en vervolgens België aan te bieden om te helpen bij de omschakeling naar alternatieve stroomvoorziening.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Nucleaire Veiligheid 31-05-2016	Motie Jan Vos/Fokke 32 645-82 verzoekt de Nederlandse regering zich aan te sluiten bij Duitsland en Luxemburg, en de Belgische regering te verzoeken Tihange en Doel te sluiten; verzoekt de regering tevens om, met de Belgische regering in overleg te treden om de interconnectiecapaciteit tussen Nederland en België versneld uit te breiden, zodat op deze manier met behulp van schone energie een stroomtekort in België niet meer zal voorkomen.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Scheepvaart 31-05-2016	Motie Smaling/Jacobi 31 409-113 verzoekt de regering om bij schepen tot 86 meter de CCR-eisen alleen van toepassing te laten zijn bij nieuwbouw, verbouw of ombouw van een binnenvaartschip.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Scheepvaart 31-05-2016	Motie Jacobi/Van Tongeren 31 409-114 verzoekt de regering te onderzoeken hoe verdere CO ₂ -reductie kan worden gestimuleerd en bewerkstelligd en hiertoe in samenwerking met de sector nog deze kabinetsperiode een maritiem verduurzamingsprogramma te presenteren.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Scheepvaart 31-05-2016	Motie Helvert/Jacobi 31 409-118 verzoekt de regering, in overleg met belanghebbenden te voorkomen dat de bestaansbasis van Den Helder Airport zal versmallen onder druk van het helikopterveld bij de Eemshaven door goede onderlinge afstemming te bewerkstelligen.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Scheepvaart 31-05-2016	Motie Helvert/Jacobi 31 409-119 verzoekt de regering om, rondom de bemannings- en arbeidstijdenregels een instructie te geven aan de ILT om zogeheten «anticiperend te gaan handhaven» en in overleg met de branche de regels te evalueren.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Milieu- en Transportraad 07-04-2016	Motie Van Veldhoven/Belhaj 21 501-33-586 verzoekt de regering: het percentage gecontroleerde grote zeeschepen aanzienlijk te verhogen zodat de pakkans wordt vergroot; een lik-op-stukbeleid te voeren ten aanzien van boetes en er zorg voor te dragen dat boetes zodanig in verhouding staan tot de baten van het ontduiken van de regels dat sjoemelen daadwerkelijk wordt ontmoedigd; hiervoor voldoende capaciteit en middelen aan de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) ter beschikking te stellen; te streven naar maximale harmonisatie van de handhaving tussen inspectiediensten van landen gelegen aan de Noord- en Oostzee.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
WGO Wetsvoorstel herziening mer-richtlijn 25-05-2016	Motie Van Veldhoven/Cegerek 34 287-12 verzoekt de regering deze «handreiking» of «modelverordening» met de Kamer te bespreken alvorens deze wordt vastgesteld.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
WGO Wetsvoorstel herziening mer-richtlijn 25-05-2016	Motie Van Tongeren 34 287-14 verzoekt de regering te onderzoeken waarom het aantal vrijwillige mer-adviezen is teruggelopen en de Kamer hierover bij de evaluatie te informeren.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Milieuraad 16-06-2016	Motie Remco Dijkstra/Jan Vos 21 501-08-626 verzoekt de regering het bekijken van uitstoot wereldwijd onder de aandacht te brengen en verschillende initiatieven voor het bekijken van uitstoot aan elkaar te koppelen.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Milieuraad 16-06-2016	Motie Remco Dijkstra/Van Veldhoven 21 501-08-639 verzoekt de regering tijdens de onderhandelingen in te zetten op: <ul style="list-style-type: none"> – een zo beperkt mogelijke lijst van bedrijven die gevoelig zijn voor koolstoflekkage; – het niet langer door middel van gratis emissierechten compenseren van bedrijven die van de koolstoflekkagelijst afvallen; – het zoveel mogelijk beperken van de administratieve lasten; – het regelmatig actualiseren van de wijze van toedeling van emissierechten en deze te baseren op werkelijke productie en stand van de technologie per sector; – het zoveel mogelijk vermijden van generieke kortingen (zoals cscf) en andere kaasschaafmethoden; zich in te zetten om de jaarlijkse lineaire reductiefactor van het totale emissieplafond op tenminste – 2,2% vast te stellen, ingaande uiterlijk 2021; zoveel mogelijk gelijke voorwaarden in Europa en het voorkomen dat ieder land eigen aanvullende maatregelen op het gebied van het beprizen van koolstof optuigt.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Milieuraad 16-06-2016	Motie Remco Dijkstra 21 501-08-628 verzoekt de regering tijdens de onderhandelingen over de ontwikkeling van biobrandstoffen in te zetten op: CO ₂ -klimaatwinst; Kosteneffectiviteit; Investeringszekerheid; en een zoveel mogelijk gelijk speelveld binnen de EU.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Milieuraad 16-06-2016	Motie Van Tongeren cs. 21 501-08-640 verzoekt de regering om in Europa te pleiten voor globaal inzicht in de CO ₂ uitstoot van internationale zeescheepvaart en luchtvaart, waar mogelijk per lidstaat.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Milieuraad 16-06-2016	Motie Van Tongeren 21 501-08-633 overwegende dat de EU haar ambitie voor de uitstoot van luchtvervuilende stoffen heeft afgezwakt; overwegende dat de Omgevingswet voor milieukwaliteit bouwt op EU richtlijnen; verzoekt de regering in kaart te brengen wat het gevolg is van lagere EU doelen, die in de omgevingswet komen, op lucht in Nederland.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Milieuraad 16-06-2016	Motie Cegerek/Van Veldhoven 21 591-01-634 verzoekt de regering zich op EU-niveau in te zetten voor een verbeterplan voor de controle op giftige stoffen in textiel.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Fyra/nieuwe NS-strategie 22-06-2016	Motie Van Veldhoven 33 678-18 verzoekt de regering om in overleg met de Belgische regering te streven naar een verbetering van de reistijd met de IC direct, ook voor de treinen die direct van Den Haag naar Brussel rijden, en de Kamer te informeren over de uitkomst.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Fyra/nieuwe NS-strategie 22-06-2016	Motie Van Veldhoven 33 678-19 constaterende dat de parlementaire enquêtecommissie aanbeveelt om een expliciete keuze voor de mate van marktwerking te maken en hiertoe verschillende scenario's uit te werken; verzoekt de regering, deze aanbeveling over te nemen en de Autoriteit Consument en Markt (ACM), directie spoor, te vragen om over de verschillende scenario's advies uit te brengen.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Fyra/nieuwe NS-strategie 22-06-2016	Motie Smaling 33 678-21 van mening dat de Fyra-enquête slechts de tweede helft van een slechte voetbalwedstrijd beschrijft; verzoekt de regering om bij de vervolgacties die uit het rapport voortvloeien ook de eerste helft in beschouwing te nemen.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Fyra/nieuwe NS-strategie 22-06-2016	Motie De Boer/Hoogland 33 678-22 verzoekt de regering het onderzoek naar de scenario's uit te laten voeren door een onafhankelijk onderzoeksbureau en de opdrachtformulering aan dat bureau te delen met de Tweede Kamer.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Fyra/nieuwe NS-strategie 22-06-2016	Motie De Boer 33 678-23 verzoekt de regering de marktverkenning zo op te zetten dat er een onafhankelijke toets door een derde partij op de haalbaarheid van de uitkomsten van diezelfde marktverkenning plaatsvindt; verzoekt de regering voorts om, als hieruit blijkt dat een beter aanbod mogelijk is, dit als basis te nemen voor het aanbod op de HSL-Zuid en de NS te verzoeken om dit uit te voeren.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Fyra/nieuwe NS-strategie 22-06-2016	Motie Van Helvert/Van Veldhoven 33 678-32 verzoekt de regering de ILT te verzoeken het meerjarenplan 2016–2020 aan te vullen met de implementatie van de organisatiebrede veranderingen en de koerswijziging zoals door de enquêtecommissie Fyra is aanbevolen.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Water 07-07-2016	Motie Jacobi/Cegerek 27 625-354 verzoekt de regering in het kustpact met de lagere overheden bindende afspraken te maken over de bescherming van het kustlandschap inclusief handhaving.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 07-07-2016	Motie Jacobi 27 625-354 overwegende dat er veel rumoer is bij omwonenden en natuurorganisaties over de ongebreidelde bomenkap in het kader van het project Stroomlijn; overwegende dat in een aantal van deze gebieden (Varik-Heesselt, Kampen) grote maatregelen op het gebied van waterveiligheid op stapel staan; verzoekt de regering in overleg met natuurorganisaties nog eenmaal te bezien of minder ingrijpende maatregelen een werkbaar alternatief kunnen vormen voor de nu geplande bomenkap.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 07-07-2016	Motie Jacobi c.s. 27 625-356 verzoekt de regering in overleg met de regio bij het vaststellen van de Rijksstructuurvisie een gefaseerde aanpak en mogelijke financieringsconstructies uit te werken en samen met de, andere betrokken overheden nog voor de aanstaande begrotingsbehandeling I en M hierover te rapporteren, verzoekt de regering tevens, voor het Volkerak-Zoommeer een ontwikkelperspectief tot 2028 aan de Kamer toe te zenden en ook hier mogelijke financieringsconstructies in kaart te brengen.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 07-07-2016	Motie Geurts/Bisschops 27 625-372 verzoekt de regering op korte termijn in gesprek te gaan met waterschappen om monitoring waaronder monsternamen te uniformeren en zo in te richten dat maatwerk ten aanzien van nutriënten in oppervlakte- en grondwater mogelijk wordt; verzoekt de regering op korte termijn de verschillende bronnen van nutriënten in oppervlakte- en grondwater in beeld te brengen per waterschap, en in het bijzonder onderzoek te faciliteren en ondersteunen naar achtergrondwaarden van kwel, natuur en veen.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Water 07-07-2016	Motie Visser c.s. 27 625-363 constaterende dat het van belang is om tussen alle betrokken partijen eenduidige afspraken te maken over bronnen, meten, normen en maatregelen; overwegende dat een dergelijke systematiek bij het beleid voor waterkwaliteit ontbreekt en het beleid kan verduidelijken; verzoekt de regering, een dergelijke systematiek ook toe te passen op het waterbeleid.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 07-07-2016	Motie Visser 27 625-364 verzoekt de regering het onderzoek naar de Beleving Windparken Hollandse Kust (het vrijdag verschenen rapport-Motivaction) onderdeel te laten zijn van de totstandkoming van het kustpact.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 07-07-2016	Motie Koşer Kaya 27 625-367 verzoekt de regering de kustpactafspraken die naar gemeentelijke regelgeving vertaald worden nauw te monitoren op naleving.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 07-07-2016	Motie Koşer Kaya/Belhaj 27 625-368 verzoekt de regering onderzoek te doen naar de effectiviteit van natuurlijke retentie in de brongebieden van de Rijn in het Middelgebergte in Duitsland en de Kamer hierover te informeren.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 07-07-2016	Motie Bisschop cs. 27 625-369 verzoekt de regering, in rapportages en internationale inzet: onderscheid te maken tussen KRW-waterlichamen (Kaderrichtlijn Water) en niet-KRW-waterlichamen, en voor de niet-KRW-waterlichamen geen toestandsbeoordeling op te nemen; aan te geven dat in een groot deel van West-Nederland sprake is van aanzienlijke fosfaatrijke kwel, en dat nog niet alle doelen hierop zijn afgestemd; duidelijk te maken dat naast de landbouw en fosfaatrijke kwel ook nalevering vanuit de bodem, rioolwaterzuiveringsinstallaties, overstorten en watervogels een bijdrage leveren aan de (regionale) belasting van het oppervlaktewater en dat de respectievelijke (regionale) bijdragen nog onvoldoende in kaart zijn gebracht; duidelijk te maken dat bedrijven die gebruikmaken van de derogatie van de Nitraatrichtlijn relatief goed scoren qua waterkwaliteit.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Water 07-07-2016	Motie Bisschop c.s. 27 625-370 verzoekt de regering in lijn met de motie-Bisschop c.s. in ieder geval de in overleg met de visserijsector nader te bepalen visrijke delen van het Friese Front niet te sluiten voor de bodemberoerende visserij.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Water 07-07-2016	Motie Houwers 27 625-371 verzoekt de regering die stappen te ondernemen die nodig zijn om rioolwaterzuiveringsinstallaties verplicht de zuivering van medicijnresten te laten uitvoeren.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 07-07-2016	Motie Visser/Hoogland 34 300 A-75 Constaterende dat de filezwaarte bij de A4 tussen Zoeterwoude en Leiden inmiddels is verviervoudigd in twee jaar; Constaterende dat de tijdelijke oplossing met drie rijstroken in 2012 leidde tot een spectaculaire daling van de filezwaarte; Constaterende dat het aantal ongevallen fors is toegenomen volgens Stichting incident management; Verzoekt de regering om het definitief openstellen van een derde rijbaan te onderzoeken en de voorbereidingen hiervoor te treffen om zo de doorstroming en veiligheid te verbeteren.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 07-07-2016	Motie Visser c.s. 34 300 A-76 verzoekt de regering om binnen het Deltafonds, onder de noemer meekoppelkansen na te gaan of het mogelijk is om, naast de regionale bijdrage, een landelijke bijdrage aan het regionale project «sluizen Kornwerderzand» te leveren. Verzoekt de regering de Kamer hierover voor het MIRT overleg 2017 te informeren.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 07-07-2016	Motie Visser/Hoogland 34 300 A-77 verzoekt de regering om in kaart te brengen welke investeringsbehoefte er bestaat bij decentrale overheden bij de volgende regionale projecten die aansluiten bij grote rijksinvesteringen: A1/A30 Barneveld- N35 Overijssel- N50 Overijssel- N57/N59 Zeeland- Hooipolder Noord Brabant- oeververbinding RotterdamA8/A9 Noord-Holland. Verzoekt de regering tevens dit overzicht, met duiding over nut en noodzaak, mede in relatie tot de lopende MIRT-studies, voor het MIRT overleg 2017, aan de Kamer toe te sturen.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO MIRT 07-07-2016	Motie Smaling/Visser 34 300 A-79 constaterende dat bewoners rondom de A8 in Zaanstad rond de Coenbrug zich zorgen maken over de milieuoverlast en de gemeente Zaanstad nader onderzoek verricht; overwegende dat de regering al bereidheid heeft getoond te onderzoeken welke maatregelen mogelijk zijn om de geluidsoverlast van de Coenbrug te beperken; verzoekt de regering de uitkomsten van beide onderzoeken te bespreken met de gemeente Zaanstad en de Kamer te informeren over de uitkomst.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 07-07-2016	Motie Van Helvert 34 300 A-85 verzoekt de regering in overleg met de stad Utrecht te treden teneinde te voorkomen dat stedelijke plannen de verkeersstromen buiten de stad te zeer beïnvloeden.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 07-07-2016	Motie Bruins 34 300 A-87 verzoekt de regering de kosten en baten in kaart te brengen van het plaatsen van zonnepanelen op veel meer verkeersknooppunten.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO MIRT 07-07-2016	Motie Hoogland/De Boer 34 300 A-97 verzoekt de regering om in kaart te brengen welke investeringsbehoefte er bestaat bij decentrale overheden bij de volgende regionale projecten die aansluiten bij grote rijksinvesteringen:-Fietsparkeren- 4 Sporigheid Delft-Rotterdam- Open overslagpunt Valburg- Verdubbeling spoorbrug Ravenstein- Overwegenproblematiek- Station Eindhoven Airport. Verzoekt de regering tevens dit overzicht, met duiding over nut en noodzaak, mede in relatie tot de lopende MIRT-studies, voorafgaand aan het MIRT-overleg dit najaar aan de Kamer toe te sturen.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 07-07-2016	Motie Van Helvert/De Boer 23 645-632 verzoekt de regering in kaart te brengen hoe enkelvoudig in- en uitchecken zo goed mogelijk en op welke termijn kan worden gerealiseerd en met het NOVB een plan op te stellen om dit te bewerkstelligen.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 07-07-2016	Motie De Boer 23 645-629 verzoekt de regering om in overleg met de spoorbranche te komen tot het formuleren van deze maatregelen en bij het PHS tussentijds de balans op te maken en te toetsen of het nog voldoet aan de oorspronkelijke uitgangspunten.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 07-07-2016	Motie De Boer/Van Veldhoven 23 645-630 verzoekt de regering, voor 2017 zich in het Nationaal Openbaar Vervoer Beraad (NOVB) er hard voor te maken om te bewerkstelligen dat vervoerders informatie over reizigersaantallen en -stromen in een speciale databank openbaar beschikbaar maken met waarborgen voor de privacy van de individuele reiziger; verzoekt de regering tevens, in het Besluit personenvervoer een leveringsplicht van ov-chipkaartdata en andere gegevens voor het verkrijgen van een compleet beeld van het reisgedrag te overwegen, indien het overleg met decentrale overheden en vervoerders in het NOVB niet voor 2018 heeft geleid tot een adequaat informatie-systeem over het gebruik van het openbaar vervoer.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 07-07-2016	Motie de Boer/Hoogland 23 645-631 verzoekt de regering om met regionale partijen en de doelgroepen in gesprek te gaan over de vraag in hoeverre het doelgroepenvervoer veel meer geïntegreerd kan worden in het reguliere vervoer en daarbij te kijken naar het ontschotten van de verschillende regelingenvervoerscontracten en de bijbehorende uitvoering en geldstromen waarbij de regie bij de uitvoerders kan komen te liggen, en de Tweede Kamer hierover in het najaar te informeren.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Spoor 07-07-2016	<p>Motie De Boer 29 984-675 een gedegen onderzoek uit te voeren naar de exacte omvang en oorzaak van de overschrijding van de risicoplafonds en de resultaten verkregen uit de actualisatie van de marktverwachtingen uit 2006 te vergelijken met de voor de wet gehanteerde prognose en routing; met de sector tot afspraken te komen over routing van het spoorvervoer van gevaarlijke stoffen om het overschrijden van risicoplafonds tegen te gaan en indien nodig deze goederenpaden met de Duitse spoorbeheerder af te stemmen; de aanbevelingen van de Onderzoeksraad Voor Veiligheid inzake het ongeluk in Tilburg uit te voeren; op locaties waar risicoplafonds (dreigen te) worden overschreden met spoorgoederenvervoer van gevaarlijke stoffen, zoals op de Brabantroute, of locaties in grootstedelijk gebied, zoals in de Drechtsteden, met de decentrale overheid in overleg te gaan over een samenhangende aanpak om veiligheid en leefbaarheid voor omwonenden te verhogen alsmede het versnellen van bestaande plannen en programma's op de omleidingsroutes; te onderzoeken of de prikkels in de gebruiksvergoeding met Duitsland en België op elkaar af kunnen worden gestemd; in overleg met de sector te komen tot een betere registratie van de wagons met gevaarlijke stoffen op het spoor; en in overleg met ProRail te bezien of de flexibiliteit in het proces van capaciteitsverdeling kan worden vergroot, zodat er meer mogelijkheden ontstaan voor het, binnen de risicoplafonds van Basisnet, inpassen van lastminute goederenvervoer.</p>	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Spoor 07-07-2016	<p>Motie Van Veldhoven c.s. 29 984-684 verzoekt de regering de concessie te handhaven en de NS te laten onderzoeken hoe een fiets meegenomen kan worden in de Intercity Direct en de Kamer hierover voor het einde van 2017 te informeren.</p>	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Spoor 07-07-2016	Motie Cegerek 29 984-677 verzoekt de regering, nu reeds te specificeren wat de oorzaken zijn van overschrijdingen van de Wet basisnet en in kaart te brengen welke oplossingen, waaronder het nemen van een routeringsbesluit, binnen het kader van de Wet basisnet mogelijk zijn en de Kamer hierover voor 1 oktober 2016 te informeren.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Spoor 07-07-2016	Motie Cegerek 29 984-678 verzoekt de regering de mogelijkheden voor het vervoer van gevaarlijke stoffen over water te verkennen en, waar dit een alternatief biedt, te bevorderen.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Spoor 07-07-2016	Motie Van Helvert 29 984-679 verzoekt de regering in overleg met de goederenvervoerders op het spoor een plan te ontwikkelen om trillingshinder en trillings schade te voorkomen en de Kamer daarover te informeren.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Spoor 07-07-2016	Motie Van Tongeren 29 984-682 verzoekt de regering te onderzoeken of en, zo ja, hoe het treinennachtnet kan worden uitgebreid, rekening houdend met de betrokken belangen van onder meer gebruikers, treinpersoneel en omwonenden van het spoor-netwerk en de Kamer hierover te informeren.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Luchtvaart 07-07-2016	Motie Elias 31 936-341 verzoekt de regering in overleg te treden met ICAO om processen te ontwikkelen die ertoe leiden dat binnen een jaar uitvoering wordt gegeven aan aanbevelingen uit een ongevalsonderzoek.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Luchtvaart 07-07-2016	Motie Van Helvert 31 936-342 verzoekt de regering onderzoek te doen of en hoe het pay-to-fly-systeem voor in Nederland gestationeerde vliegtuigmaatschappijen verboden kan worden, en de Kamer daarover te informeren.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Luchtvaart 07-07-2016	Motie Monasch 31 936-349 Verzoekt de regering in kaart te brengen wat de mogelijkheden zijn om het rendement van de opleiding tot verkeersleider bij LVNL te vergroten.	Staatssecretaris	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
WGO Jaarverslagen 30-06-2016	Motie Van Veldhoven 34 475 XII-10 verzoekt de regering er zorg voor te dragen dat het jaarverslag en het Infrastructuurfonds voortaan beter inzicht bieden in de beoogde en gerealiseerde uitgaven en verplichtingen, en dat de aanpak van luchtkwaliteit en geluidshinder duidelijker van elkaar gescheiden zijn.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
WGO Jaarverslagen 30-06-2016	Motie Van Helvert/Van Veldhoven 34 475 XII-12 verzoekt de regering, vast te houden aan de eerder gemaakte afspraak dat bij begrotingsartikelen in de begroting van lenM van € 1 miljard alle mutaties vanaf € 5 miljoen worden toegelicht.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
WGO – Wijziging Waterwet en andere wetten (34 436) 04-07-2016	Motie Visser c.s. 34 436-8 verzoekt de regering om, los van de evaluatie van het Bestuursakkoord Water, met de waterschappen en gemeenten in overleg te treden om een plan te maken hoe er in de toekomst in deze extreme gevallen sneller gehandeld kan worden, om daarmee de schade zo veel mogelijk te beperken.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Havens 05-07-2016	Motie Van Helvert 29 862-31 verzoekt de regering om in overleg met de regio een plan te ontwikkelen dat voorziet in de gegarandeerde ontsluiting van Voorne-Putten.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Wegverkeer en verkeersveiligheid 05-07-2016	Motie Belhaj c.s. 29 398-509 verzoekt de regering om een plan van aanpak te ontwikkelen voor een sluitende registratie van de plaats en de oorza(a)k(en) van verkeersongevallen en de Kamer hierover voor Prinsjesdag te informeren.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Wegverkeer en verkeersveiligheid 05-07-2016	Motie Van Helvert 29 398-512 verzoekt de regering een campagne tegen het appen op de fiets te starten die vergelijkbaar is aan de BOB-campagne.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Wegverkeer en verkeersveiligheid 05-07-2016	Motie Van Helvert/Visser 29 398-513 verzoekt de regering een nader onderzoek te (laten) doen naar de aansprakelijkheid van fietsers bij roekeloos app- en belgedrag, en de Kamer daarover te informeren.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Wegverkeer en verkeersveiligheid 05-07-2016	Motie Hoogland 29 398-514 verzoekt de regering voor de begrotingsbehandeling lenM met een actieplan te komen om het opvoeren van snorfietsen tegen te gaan.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Bron	Omschrijving	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Spitsmijdenprojecten 05-07-2016	Motie Hoogland/Visser 29 398-519 verzoekt de regering het rechtstreeks uitkeren van geld aan automobilisten in ruil voor het mijden van de spits te maximaliseren tot een periode van drie maanden, waarbij bovendien sprake moet zijn van grote werkzaamheden.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Spitsmijdenprojecten 05-07-2016	Motie Visser 29 398-520 verzoekt de regering ervoor te zorgen dat onterecht uitgekeerde beloningen zo veel mogelijk worden terugbetaald en deze zo nodig met verhaal van de incassokosten worden teruggevorderd; verzoekt de regering tevens, ervoor te zorgen om in geval van het opzettelijk opgeven van onjuiste informatie of anderszins manipulatief gedrag de mogelijkheid te hebben om een privaatrechtelijke boete op te leggen, onverlet de mogelijkheid om bij daadwerkelijke fraude aangifte te doen.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.
VAO Spitsmijdenprojecten 05-07-2016	Motie Visser 29 398-521 verzoekt de regering om ervoor zorg te dragen dat het automatisch fotograferen of registreren voor spitsmijdenprojecten beperkt wordt door het alleen in de volgende uitzonderlijke gevallen toe te staan en het ontwerpbesluit administratieve bepalingen inzake het wegverkeer hierop aan te passen: 1.groot onderhoud en/of renovatiewerkzaamheden; 2.werkzaamheden tijdens aanleg/uitbreiding van infrastructuur; 3.situaties vooruitlopend op voorgaande activiteiten.	Minister	Uitvoering van de motie wordt voorbereid.

Toezeggingen bewindspersonen Infrastructuur en Milieu

Bron	Toezegging	Bewindspersoon	Stand van zaken
VAO Loodsenwet 21-04-2010	De Minister zal het uitvoeren van de eindevaluatie naar Bedienen op afstand breder betrekken, en ook ondermeer Schuttevaer benaderen.	Minister	Conform de toezegging aan de Tweede Kamer om een evaluatie uit te voeren van twee pilotprojecten: Zeeland (project MOBZ) en Limburg (project Regiocentrale zuid) waarbinnen bediening op afstand wordt gerealiseerd. Huidige planning: Limburg in 2016 en Zeeland in 2018/2019. De evaluatie kan pas worden opgesteld zodra deze pilotprojecten zijn afgerond. Naar verwachting oktober 2019.

Bron	Toezegging	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Waterkwantiteit (2e termijn) 20-06-2011	De Kamer ontvangt in 2018 de evaluatie van de 50/50% financiering tussen Rijk en waterschappen van het Hoogwaterbeschermingsprogramma.	Minister	De Tweede Kamer wordt in 2023 hierover geïnformeerd
AO Duurzaam Hout (2e termijn) 04-12-2013	De Staatssecretaris van IenM gaat in overleg met het Verenigd Koninkrijk en andere gelijkgezinde EU-lidstaten over harmonisatie van of gezamenlijke toetsing van MCTS en informeert de Kamer hierover voor de zomer van 2014.	Staatssecretaris	De Kamer wordt hierover geïnformeerd in de tweede helft van 2016
AO Duurzaam Hout (2e termijn) 04-12-2013	Bij de evaluatie van MCTS over twee jaar zal ook ter plaatse worden gekeken.	Staatssecretaris	De Tweede Kamer wordt voor 1 januari 2017 geïnformeerd (evaluatie vindt plaats in eerste helft 2016).
Debat 33781 rijbewijsplicht voor landbouw- en bosbouwtrekkers en motorrijtuigen met beperkte snelheid (T-rijbewijs) 10-04-2014	Bij de evaluatie van de Wijziging van de Wegenverkeerswet 1994 en de Wet rijonderricht motorvoertuigen 1993 zal de Minister rekening houden met administratieve kosten, proportionaliteit (welke groepen bestuurders vallen wel of niet onder de wet) en zal eventuele mazen in de wet onderzoeken.	Minister	De toezegging zal bij de evaluatie worden betrokken.
AO Waddenveren 23-04-2014	De Staatssecretaris bericht de Kamer over de uitkomsten van het onderzoek naar de mogelijkheid om de concessieverlening voor de Waddenveren te decentraliseren naar de provincie.	Staatssecretaris	Onderzoek moet nog gestart worden. Dit jaar worden hierover afspraken gemaakt met provincie Friesland.
Debat 33 834 Wijziging van de Wet milieubeheer (jaarverplichting hernieuwbare energie vervoer, hernieuwbare brandstofeenheden en elektronisch register hernieuwbare energie vervoer) 20-05-2014	De Staatssecretaris zal de definitieve nalevingsstrategie voor hernieuwbare energie uiterlijk medio 2016 naar de Kamer sturen. NB: in 2015 zal eerst ervaring worden opgedaan met de strategie en zullen eventuele veranderingen worden doorgevoerd.	Staatssecretaris	De Kamer wordt na de zomer geïnformeerd.
AO Transportraad 28-05-2014	In het voorjaar van 2015 zal de Kamer nader worden geïnformeerd over het nader onderzoek naar de cabotageactiviteiten in Nederland en over de handhaving hierop in Nederland en andere EU-lidstaten.	Minister	Het onderzoek zal op korte termijn aan de Tweede Kamer worden gestuurd.
AO ERTMS/ Spoorveiligheid 24-06-2014	De Staatssecretaris brengt bij de planuitwerking van ERTMS in beeld welke trajecten buiten PHS extra aandacht krijgen en waarom.	Staatssecretaris	Deze toezegging wordt meegenomen in de onderzoeken die plaatsvinden in de Planuitwerkingsfase. Hier wordt de Tweede Kamer over geïnformeerd.
AO Vervoer en Beheer Hoofdrailnet (conceptontwerpc concessies) – 2e termijn 15-10-2014	De Staatssecretaris informeert de Kamer er schriftelijk over als ze een besluit neemt over een voorstel van NS om tariefdifferentiatie toe te passen.	Staatssecretaris	De Staatssecretaris informeert de Kamer er schriftelijk over als ze een besluit neemt over een voorstel van NS om tariefdifferentiatie toe te passen.

Bron	Toezegging	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Vervoer en Beheer Hoofdrailnet (concept-ontwerpconcessies) – 2e termijn 15-10-2014	De Staatssecretaris informeert de Kamer binnen twee maanden schriftelijk over hoe de aandacht voor het goederenvervoer geborgd wordt in de samenstelling van de directie van ProRail.	Staatssecretaris	Aan deze toezegging kan pas voldaan worden als de opheffing van KeyRail afgerond is.
AO Water 17-11-2014	De Minister zal overleg plegen met haar ambtsgenoot van financiën over de verlenging van het Infrastructuurfonds en het Deltafonds en zal de Kamer daar in verband met de ontwerpbegroting 2016 over informeren.	Minister	De Tweede Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Scheepvaart 21-01-2015	De Minister informeert de Kamer over de mogelijkheid de BTW op walstroom af te schaffen.	Minister	De uitkomsten rond de zomer 2016 aan de Kamer gemeld worden.
AO Waddenzee en Noordzee 04-02-2015	De Minister zal de evaluatie van de Samenwerkingsagenda Waddenzee aan de Kamer doen toekomen.	Minister	De Kamer zal begin 2017 geïnformeerd worden.
AO Leefomgeving 26-02-2015	De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu informeert de Kamer over de uitkomst van het overleg met het lid Van Veldhoven (D66) inzake aanpassing van de nalevingsverslagen geluidsproductieplafonds met betrekking tot de werkruimte van 1,5 db.	Staatssecretaris	Het aangekondigde overleg van de Staatssecretaris met het lid Van Veldhoven heeft nog niet plaatsgevonden. Nadat dit overleg heeft plaatsgevonden informeert de Staatssecretaris de Kamer.
Mondelinge vragen Van Veldhoven (D66) d.d. 22-01-2013	De Minister heeft toegezegd de Kamer te informeren als er meer duidelijkheid is hoe hoog de kosten zijn en waar de kosten van opruimen landen.	Minister	De Kamer wordt eind 2016 geïnformeerd
Dertigledende debat Thermphos d.d. 02-04-2015	De Minister zegt volledig toe inzicht te geven aan de Tweede Kamer als het hele proces, waaronder het zoveel mogelijk verhalen van de kosten op de boedel, achter de rug is.	Minister	De Kamer wordt eind 2016 geïnformeerd
Dertigledende debat Thermphos d.d. 02-04-2015	De Minister zegt toe dit jaar een onderzoek uit te laten voeren naar de wenselijkheid van het verplichten van bedrijven die in de categorie laagradioactieve stoffen vallen om een financiële zekerheid te stellen. Hierbij zal in beeld worden gebracht wat de financiële gevolgen zijn voor overheid en bedrijfsleven en zal de internationale context in beeld worden gebracht.	Minister	De Kamer wordt eind 2016 geïnformeerd
AO Grondstoffen en Afval en ILT rapport 25-06-2015	In de volgende voortgangsrapportage VANG zal de Staatssecretaris per actie ingaan op de verschillende indicatoren, zoals de betrokken partijen en de financiële instrumenten.	Staatssecretaris	In de brief Circulaire Economie van 7 juli 2016 wordt vermeld dat de Kamer wordt geïnformeerd voor het AO CE van 5 oktober.

Bron	Toezegging	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Grondstoffen en Afval en ILT rapport 25-06-2015	De Staatssecretaris zal nagaan of er ten aanzien van kassabonnetjes fiscale verplichtingen zijn en de Kamer hierover informeren.	Staatssecretaris	In de brief Circulaire Economie van 7 juli 2016 wordt vermeld dat de Kamer wordt geïnformeerd voor het AO CE van 5 oktober.
AO Grondstoffen en Afval en ILT rapport 25-06-2015	In de volgende voortgangsrapportage VANG zal de Kamer worden geïnformeerd over de recycling van tweewielers.	Staatssecretaris	In de brief Circulaire Economie van 7 juli 2016 wordt vermeld dat de Kamer wordt geïnformeerd voor het AO CE van 5 oktober.
AO MIRT 02-07-2015	De Minister doet de Kamer binnenkort het besluit van de Europese Commissie over de toewijzing van TEN-T-gelden toekomen en daarna een kabinetsreactie daarop.	Staatssecretaris	De Kamer wordt rond de zomer 2016 geïnformeerd.
Debat Wijziging van de wet algemene bepalingen omgevingsrecht 14-09-2015	De Staatssecretaris van IenM zal de volgende evaluatie [van het VTH-stelsel] in 2017 in ieder geval voor het in werking treden van de Omgevingswet aan de Kamer doen toekomen.	Staatssecretaris	Zal conform toezegging in 2017 gestand worden gedaan
AO Luchtvaart 30-09-2015	De Staatssecretaris zal het ORS-advies aan de Kamer doen toekomen.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform de toezegging worden geïnformeerd.
AO Luchtvaart 30-09-2015	De Staatssecretaris zal de Kamer na 8 oktober verder informeren over het verloop van de infractieprocedure door de Europese Commissie inzake FABEC.	Staatssecretaris	Op 19 mei 2016 heeft een FABEC Council plaatsgevonden. De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd
AO ProRail 29-09-2015	Na elke aandeelhoudersvergadering (halfjaarlijks) zal de Staatssecretaris de Kamer op hoofdlijnen informeren over wat daarin is besproken.	Staatssecretaris	Deze toezegging is een continue proces.
AO Externe veiligheid 30-09-2015	De Staatssecretaris zegt toe dat de inventarisatie van de risico's van windturbines, in relatie tot de risicokaarten, betrokken zal worden bij de regelgeving ten aanzien van de Omgevingswet.	Staatssecretaris	Risico's worden meegenomen in volgende Kamerbrief over windenergie.
AO Leefomgeving 01-10-2015	De Staatssecretaris zal bij de reeds toegezegde brief inzake het Eindadvies en de beleidsreactie daarop over de evaluatie van de regelgeving met betrekking tot geurhinder en veehouderij ook de haalbaarheid van de aanbevelingen meenemen en deze in het najaar van 2016 aan de Kamer sturen.	Staatssecretaris	De Kamer wordt vóór het kerstreces 2016 geïnformeerd
AO Transportraad 01-10-2015	De Staatssecretaris zal onderzoek laten verrichten naar de effecten van het gelijktrekken van de normen voor benzine en diesel, en zal er schriftelijk op terugkomen wat de precieze scope van dit onderzoek zal zijn.	Staatssecretaris	De scope van het onderzoek is gedeeld met de Tweede Kamer. Het onderzoek loopt en de toezegging kan naar verwachting in het najaar worden afgedaan.

Bron	Toezegging	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Transportraad 01-10-2015	De Staatssecretaris zal de Kamer op enig moment na vaststelling in Europees verband van de «Real Driving Emissions»-test informeren over openstaande risico's op verstoring van de marktwerking in dit nieuwe systeem en mogelijkheden voor handhaving bij misstanden onder dit systeem. Daarbij zal de Kamer inzage worden geboden in de manier waarop de onafhankelijkheid van de verschillende toezichtinstanties voor emissies afkomstig van auto's in de Europese lidstaten is gewaarborgd.	Staatssecretaris	Op Europees niveau staat het toezicht door derden of voldaan wordt aan de emissielimieten van RDE pas begin 2017 op de agenda. Aan deze toezegging kan pas daarna invulling worden gegeven.
AO Milieuraad 15-10-2015	De Staatssecretaris zal het CPB of de Europese Commissie verzoeken om onderzoek te doen naar de werkgelegenheidseffecten van het herziene ETS en de Kamer hierover informeren.	Staatssecretaris	De Kamer rond de zomer 2016 geïnformeerd.
Begrotingsonderzoek Infrastructuur en Milieu 15-10-2015	De Staatssecretaris doet de Kamer vóór de begroting voor 2017 de meerjarenreeksen voor de financiering van het hoofdrailnet na 2028 toekomen.	Staatssecretaris	De Kamer wordt volgens planning toezegging geïnformeerd.
Begrotingsonderzoek Infrastructuur en Milieu 15-10-2015	De Minister komt begin 2016 terug op de evaluatie inzake het kasstelsel.	Minister	De Kamer wordt in het najaar 2016 geïnformeerd.
Begrotingsonderzoek Infrastructuur en Milieu 15-10-2015	De Minister overlegt met haar collega van Financiën over het verwerken van de voortgang van DBFM-projecten in informatievoorziening van Infrastructuur en Milieu.	Minister	De Kamer wordt in het najaar 2016 geïnformeerd.
Begrotingsonderzoek Infrastructuur en Milieu 15-10-2015	De Minister zal de Kamer informeren over budgetspanningen.	Minister	De Kamer wordt in het najaar 2016 geïnformeerd.
Begrotingsbehandeling lenM 29-10-2015	De Minister zal onderzoek laten doen naar de capaciteit binnen de ILT.	Minister	De Kamer wordt geïnformeerd zodra het onderzoek is afgerond.
AO Nucleaire veiligheids- en stralingsbescherming 12-11-2015	De Minister vraagt de Minister van Financiën om de Kamer te informeren over de ontwikkeling van het Waarborgfonds eindberging.	Minister	De Kamer wordt in het najaar 2016 geïnformeerd.
AO Spoor 19-11-2015	De Staatssecretaris zal in gesprek gaan met bewoners van de Hofstraat in Eindhoven over de overlast die zij van het spoor ondervinden en de Kamer de uitkomst van dat gesprek terugkoppelen.	Staatssecretaris	De gesprekken zijn gestart. Naar verwachting zal de Kamer in het najaar worden geïnformeerd.

Bron	Toezegging	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO MIRT 23-11-2015	Voor het algemeen overleg MIRT van juni 2017 wordt het onderzoek afgerond naar capaciteitsverruiming van de A2 Eindhoven-Weert. Over de uitkomst wordt de Kamer geïnformeerd.	Minister	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO MIRT 23-11-2015	De Minister zal de Kamer voor het notaoverleg MIRT van 2017 de evaluatie toesturen van de toepassing van de Code Participatie.	Minister	De Kamer wordt voor het Notaoverleg MIRT van 2017 geïnformeerd.
AO ProRail 03-12-2015	In het eerste kwartaal van 2016 ontvangt de Kamer actuele en nadere informatie over de risicoreserveringen en indexatieverschillen en de budgettaire gevolgen daarvan voor ProRail.	Staatssecretaris	De Kamer wordt rond de zomer geïnformeerd.
AO Circulaire economie 17-12-2015	De Staatssecretaris zal de Kamer voor de zomer van 2016 een brief sturen ten aanzien van de voortgang inzake de Raamovereenkomst verpakkingen en daarbij ook inzichtelijk maken in hoeverre individuele retourpremies op bepaalde materialen toepasbaar zouden kunnen zijn.	Staatssecretaris	De brief Raamovereenkomst verpakkingen is op 11 juli 2016 naar de Kamer gezonden. De informatie over de retourpremies wordt opgenomen in de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober verzonden wordt.
AO Circulaire economie 17-12-2015	De Staatssecretaris zal in het Rijksbrede programma inzake circulaire economie aandacht aan de positie van het MKB besteden en de Kamer daarin informeren over de wijze waarop het MKB geholpen zou kunnen worden om financiering te vinden.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden
AO Circulaire economie 17-12-2015	De Staatssecretaris zal de verkenningen die verband houden met autobanden en staalslakken aan de Kamer sturen.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden
AO Circulaire economie 17-12-2015	De Staatssecretaris zal de Kamer in het voorjaar van 2016 een brief sturen over sorteerbebedrijven in relatie tot milieustraten.	Staatssecretaris	De Kamer wordt geïnformeerd met de brief Circulaire Economie die voor het AO van 5 oktober 2016 wordt verzonden
WGO Omgevingswet 21-01-2016	De Minister zal naar de (verdeling van) proceskosten bij onteigeningsrechtzaken kijken en de Kamer een voorstel doen toekomen ten aanzien hiervan.	Minister	De toezegging zal worden verwerkt in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel
WGO Omgevingswet 21-01-2016	De Minister zal nochtans geen invulling geven aan hetgeen in het aan de Kamer voorgehangen ontwerpbesluit tot wijziging van het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) (Kamerstukken II 29 383, nr. 252) voor zover dit het bouwen in het kustgebied-gerelateerde gedeelte betreft.	Minister	Conform toezegging.

Bron	Toezegging	Bewindspersoon	Stand van zaken
WGO Omgevingswet 21-01-2016	De Minister zal bij de indiening van het wetsvoorstel inzake Grond-eigendom voorbeelden geven van hoe realisatie van middeldure huurwoningen en andere typen woningen er in de praktijk uit zou kunnen gaan zien.	Minister	De toezegging zal worden verwerkt in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel.
AO Duurzaamheid en Milieu 28-01-2016	De Staatssecretaris zal voor de zomer van 2016 de uitslag van het veldonderzoek van TPAC en haar appreciatie daarvan aan de Kamer sturen.	Staatssecretaris	In de brief van 30 mei 2016 heeft de Staatssecretaris gemeld dat het veldbezoek vertraging heeft opgelopen, de Kamer wordt na de zomer hierover geïnformeerd
AO Duurzaamheid en Milieu 28-01-2016	De Staatssecretaris zal in februari 2016 een brief aan de Kamer sturen over de stand van zaken met betrekking tot de ILUC-richtlijn en daarbij in gaan op de problematiek rond transparantie van biobrandstoffen en daarbij ingaan op de Duitse aanpak op dit gebied.	Staatssecretaris	Toezegging wordt afgedaan na overleg met de Minister van BHOS, naar verwachting na de zomer.
AO Duurzaamheid en Milieu 28-01-2016	De Staatssecretaris zal in mei 2016 meer informatie over zero-emissie busvervoer aan de Kamer sturen.	Staatssecretaris	Wordt gecombineerd met de Voortgangsrapportage Brandstofvisie. Afdoening zal rond de zomer plaatsvinden.
Debat 33424 Wijziging van de Wegenverkeerswet 1994 ivm wijziging tellerstand motorrijtuigen 24-04-2013	De Minister zal na twee jaar de wet- en regelgeving in verband met het wijzigen van tellerstanden van motorvoertuigen evalueren.	Minister	De Kamer wordt na de zomer over de resultaten van de evaluatie geïnformeerd
AO OV, OV-Chipkaart en taxi 02-02-2016	De Staatssecretaris zal bij haar quick scan naar nieuwe betaalmo-gelijkheden in het openbaar vervoer ook het punt van de heer Houwers betrekken over contactloos betalen.	Staatssecretaris	Het eindrapport wordt van de quick scan wordt naar verwachting in oktober aan lenM opgeleverd. Door lenM wordt gevraagd hierin ook aandacht te schenken aan contactloos betalen.
AO Leefomgeving 11-02-2016	De Staatssecretaris zal de resultaten van het overleg met het Platform Houtstook vóór het zomerreces aan de Kamer sturen.	Staatssecretaris	De Kamer is op 5 juli 2016 middels een brief geïnformeerd over luchtkwaliteit. Daarin is ook aandacht besteed aan de voortgang van het Platform Houtrook dat zich buigt over mogelijke oplossingen. Het Platform Houtrook heeft naar schatting nog een half jaar nodig om deze mogelijke oplossingen in kaart te brengen.
AO Spoor 17-02-2016	In het najaar van 2016 ontvangt de Kamer van de Staatssecretaris nadere informatie over de windproblematiek met hogesnelheidstreinen op de Moerdijkbrug.	Staatssecretaris	De Staatssecretaris zal de Kamer conform toezegging in het najaar informeren

Bron	Toezegging	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Spoor 17-02-2016	De Staatssecretaris zal voor de zomer van 2016 een plan van aanpak presenteren voor het mijden van de spits op het spoor.	Staatssecretaris	Rond de zomer wordt de Tweede Kamer geïnformeerd over de spitsaanpak voor de trein. Hierbij wordt een koppeling gemaakt wordt met de opvolging van de Taskforce voor het reizen door studenten, waarover de Minister van OCW de Tweede Kamer informeert.
AO Spoor 17-02-2016	De Staatssecretaris zal de Kamer voor de zomer van 2016 per brief informeren over gevelisolatie van huizen langs het spoor in Rheden.	Staatssecretaris	De Kamer zal rond de zomer worden geïnformeerd.
AO Wadden 24-03-2016	De Minister zal de Kamer in het najaar van 2016 informeren over de vorderingen van het open planproces voor de vaarverbinding Holwerd-Ameland.	Minister	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
Debat Rapport van de Onderzoeksraad Voor Veiligheid naar de ramp met de MH17 01-03-2016	De Staatssecretaris zal met de geannoteerde agenda van de Transportraad, het Nederlandse standpunt geven ten aanzien van het rapport van de EASA High-level Group. De Staatssecretaris zal de Kamer eveneens het working paper voor het neerzetten van een inzet in de assemblee in september 2016 toesturen.	Staatssecretaris	26-05-2016 De geannoteerde agenda voor het AO van de Transportraad geeft het Nederlandse standpunt over het rapport van de EASA High Level Group weer.
Debat Wijziging van de Kernenergiewet in verband met de instelling van de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (34 219) 07-04-2016	Rond de zomer en bij begroting capaciteitsverhaal en Toezichtsvisie.	Minister	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Gastvrijheidseconomie EZ d.d. 13-4-2016	De Minister lenM zal de Kamer informeren over wat er gaat gebeuren met de rekeningen die het waterbedrijf Evides sinds 1/1/2016 gestuurd heeft aan de ondernemers.	Minister	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Scheepvaart 21-04-2016	De Minister zal de Kamer voor juni 2016 per brief informeren over het gesprek tussen de Vereniging Nederlandse Verkeersvliegers (VNV) en het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR) over de SAR-helikopters.	Minister	Het gesprek tussen VNV en NLR heeft nog niet plaatsgevonden omdat het vinden van een geschikte datum nog niet was gelukt. Daarnaast had het NLR vanwege andere verplichtingen, meer tijd nodig om een schriftelijke reactie op het VNV standpunt op te stellen. Inmiddels is er een overleg gepland waarna de Kamer zo spoedig mogelijk worden geïnformeerd.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	Bij de vormgeving van de AMvB aangeven hoe om te gaan met de afwegingsruimte inzake geluid, geur en bodem (33.962)	Minister	Wordt uitgevoerd conform toezegging.

Bron	Toezegging	Bewindspersoon	Stand van zaken
Debat Omgevingswet 15-03-2016	Het in beeld brengen van de effecten op burgers en bedrijven inzake administratieve lasten bij regelgeving (33.962)	Minister	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	Het op de hoogte houden van de Kamer over de vorderingen op het gebied van het opnemen van het onderwerp «schade» (33.962)	Minister	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	Het in lijn brengen van de Omgevingswet met de aangenomen motie EK 33 962, K (33.962)	Minister	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	Het reflecteren op de weging inzake het aspect «waternorm» bij de invoering van de Waterwet (33.962)	Minister	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	Het geven van inzicht in de laatste stand van zaken omtrent participatie (33.962)	Minister	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	Het informeren van de Kamer over het leegstandsinstrument (33.962)	Minister	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
Debat Omgevingswet 15-03-2016	Het bespreekbaar maken van het participatieproces in het overleg met medeoverheden (33.962)	Minister	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
AO Spoor 19-11-2015	De Staatssecretaris zal de Kamer per brief informeren over hoe het meenemen van fietsen in de trein zich verhoudt tot de materieelkrapte bij NS.	Staatssecretaris	Wordt uitgevoerd conform toezegging.
AO Spoor 19-11-2015	In het najaar van 2016 zal de Staatssecretaris de Kamer informeren over de uitkomst van haar gesprek met telefoonproviders over mobiele dekking in spoortunnels.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Spoor 19-11-2015	De Staatssecretaris zal nagaan of het mogelijk is dat reizigers met een kaartje voor de tweede klasse mogen staan in de eerste klasse als de tweede klasse vol is.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Spoor 19-11-2015	Bij het beheer- en vervoerplan in het najaar van 2016 zal de Staatssecretaris terugkomen op de doelmatigheid van de huidige kernprestatie-indicatoren.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Spoor 19-11-2015	De Kamer wordt geïnformeerd over de vraag of toekenning van het normbedrag voor trillinghinder afhankelijk is van de grootte van een woning.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Spoor 19-11-2015	Na de zomer ontvangt de Kamer nadere informatie in het kader van maatregelen ter verhoging van de sociale veiligheid, waaronder invoering van een speciaal noodnummer.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.

Bron	Toezegging	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Spoor 19-11-2015	De Staatssecretaris zal de Kamer informeren over de mogelijkheid de IZY van Parijs naar Brussel v.v. door te laten rijden naar Nederland.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Spoor 19-11-2015	De Kamer ontvangt nadere informatie over de spoorproblematiek in Hilversum.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Nucleaire Veiligheid 24-05-2016	De Minister zal na de zomer van 2016 de Kamer informeren over de afspraken inzake de informatievoorziening omtrent de Belgische kerninstallaties bij Doel en Tihange.	Minister	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Nucleaire Veiligheid 24-05-2016	De Minister zal er zorg voor dragen dat de Kamer jaarlijks geïnformeerd wordt inzake de financiële zekerheidsstelling voor de ontmantelingskosten van de nucleaire installaties in Nederland.	Minister	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Transportraad 25-05-2016	De Kamer zal worden geïnformeerd over relevante ontwikkelingen ten aanzien van de ITS-richtlijn.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Transportraad 25-05-2016	De Kamer zal aan het einde van het jaar worden geïnformeerd over het Eurovignet.	Minister	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Wegverkeer en Verkeersveiligheid 26-05-2016	De Minister van Infrastructuur en Milieu zal een onderzoek instellen naar een eventueel verbod op het gebruik van de mobiele telefoon op de fiets.	Minister	Het onderzoek zal in gang worden gezet
AO Wegverkeer en Verkeersveiligheid 26-05-2016	De Minister van Infrastructuur en Milieu komt terug op eventuele maatregelen tegen het opvoeren van scooters.	Minister	Voor het uitvoeren van deze toezegging is overleg met de Minister, RAI en BOVAG nodig. De uitvoering is in gang gezet.
AO Luchtvaart en Vliegen boven conflictgebieden 01-06-2016	De Staatssecretaris zal de Kamer voor 1 oktober 2016 informeren over de voortgang van de maatregelen om het tekort aan luchtverkeersleiders terug te dringen.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Spitsmijdenprojecten 14-06-2016	Na de zomer ontvangt de Kamer informatie over aanpassing van het ontwerpbesluit tot wijziging van het Besluit administratieve bepalingen inzake wegverkeer (facilitering verkeersonderzoeken en spitsmijdenprojecten) met het oog op verbetering van de borging van privacy.	Minister	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Spitsmijdenprojecten 14-06-2016	Na de zomer wordt de Kamer geïnformeerd over het terugvorderen van geld dat is betaald aan deelnemers van spitsmijdenprojecten die ten onrechte deelnamen aan spitsmijdenprojecten.	Minister	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.

Bron	Toezegging	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Milieuraad 14-06-2016	Na verschijning van het Commissievoorstel over het non-ETS op 20 juli, zal de Kamer in het BNC-fiche hierover worden geïnformeerd over de mogelijkheden om een brug te slaan tussen het ETS en de non-ETS-sectoren.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Water 16-06-2016	De Minister zal de reactie van de ACM op de kostprijsmodellen van drinkwatertarieven in het najaar van 2016 aan de Kamer zenden.	Minister	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Water 16-06-2016	De Minister zal de Kamer in het najaar van 2016 informeren over het tijdpad van de vervolgsprekken over het Friese Front en de Centrale Oestergronden.	Minister	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
Debat Fyra/nieuwe NS-strategie 22-06-2016	De Staatssecretaris zal na de zomer een brief sturen over marktverkenning.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Spoor (3e termijn) 23-06-2016	De Staatssecretaris zal eind 2016 de Kamer een brief sturen over de problematiek rond trillinghinder rond het spoor en welke maatregelen zij in dat verband wil treffen.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Openbaar vervoer en OV-chipkaart 28-06-2016	In september ontvangt de Kamer informatie over een eventueel vervolg op het experiment single check-in/check-out.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Openbaar vervoer en OV-chipkaart 28-06-2016	Voor de begrotingsbehandeling informeert de Staatssecretaris de Kamer over het toetsingskader voor het busvervoer op lange afstand.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Openbaar vervoer en OV-chipkaart 28-06-2016	In het najaar informeert de Staatssecretaris de Kamer over de resultaten van overleg met decentrale overheden over fietsparkeren bij stations.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
WGO Wijziging Waterwet en andere wetten (34 436) 04-07-2016	De Minister zal bij de waterschappen aandacht vragen voor het model van de Rijnlandse Molenstichting en zal de Kamer over de resultaten van dit overleg informeren in de eerstvolgende waterbrief, voor het WGO Water in het najaar van 2016.	Minister	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Havens 05-07-2016	De Minister zal uiterlijk 1 oktober 2016 de Kamer een reactie sturen op het rapport van de Rli over de mainports.	Minister	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Actieagenda Schiphol 07-07-2016	De Staatssecretaris zal de Kamer vóór het kerstreces van 2016 een brief sturen over de uitvoerbaarheid van het idee van het lid Elias om meer vliegverkeer via de commerciële banen te leiden.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.

Bron	Toezegging	Bewindspersoon	Stand van zaken
AO Actieagenda Schiphol 07-07-2016	De Staatssecretaris zal verifiëren of de luchtvaartmaatschappijen op Schiphol op dit moment al meer geluidsbeperking (reductie van 20% in plaats van 5%) realiseren dan overeengekomen in het «Convenant hinderbeperking en ontwikkeling Schiphol middellange termijn» en zal de Kamer hierover schriftelijk informeren zodra de MER van Schiphol er is.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
AO Actieagenda Schiphol 07-07-2016	De Staatssecretaris zal de Kamer voor Prinsjesdag 2016 een brief sturen met haar reactie op het SEO-rapport «Lastenverlichting voor luchtvaartmaatschappijen op Nederlandse luchthavens», waarbij zij tevens zal ingaan op de securitykosten en de selectiviteit.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
AO Actieagenda Schiphol 07-07-2016	De Staatssecretaris zal de Kamer per brief informeren over het aantal op Schiphol uitgevoerde nachtvluchten dat niet noodzakelijk is voor de hubfunctie van de luchthaven zodra de MER van Schiphol er is.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.
VAO Openbaar vervoer, OV-chipkaart en taxi 07-07-2016	De Staatssecretaris zal voor het MIRT-overleg in december een brief aan de Kamer sturen over het plan van verschillende vervoerders over het meer integraal aanbieden van openbaar vervoer in de Randstad, en haar appreciatie daarvan.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform planning worden geïnformeerd.
VAO Spoor 07-07-2016	De Staatssecretaris zal de Kamer schriftelijk informeren over de verlenging van het chloorconvenant met AkzoNobel.	Staatssecretaris	De Kamer zal conform toezegging worden geïnformeerd.

BIJLAGE 4 SUBSIDIEOVERZICHT

Begrotings- artikel	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Aantal verle- ningen 2015	Laatste evaluatie ¹ (jaar)al (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaar)al	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaar)al
		cfm JV	cfm definitieve IBA stand 13-6-16									
Artikel 11 Integraal Waterbeleid												
Programma												
	Subsidieprogramma wereldwijd werken met water: Partners voor Water (HGIS)	8.597	1.505	0	0	0	0	0	0	2015	*	2015
	Subsidieregeling watervei- ligheid in stedelijke delta's in het buitenland: Partners voor Water (HGIS)	0	8.886	11.311	11.302	11.302	11.302	11.302	0	*	2018	2021
<i>Besluit</i>												
	St. Rioned – Project Kennis- coaches	137	0	331	0	0	0	0	0	2014	*	2011
<i>Incidentieel</i>												
	Incidentele subsidies 11.01 Waterkwaliteit	125	50	50	0	0	0	0	0	2014	2019	
	Incidentele subsidies 11.04 Waterkwaliteit	124	79	60	0	0	0	0	0	2015	2019	
	Totaal artikel	8.983	10.520	11.752	11.302	11.302	11.302	11.302	0			
Artikel 13 Ruimtelijke Ontwikkeling												
<i>Besluit</i>												
	Besluit financiële bepalingen bodemsanering – Bedrijvenre- geling	10.746	10.000	10.000	8.684	10.000	10.000	10.000	14	2015	2020	2024
	Regiecollege Waddengebied – Rijksbijdrage secretariaat Regiecollege Waddengebied (RCW)	60	60	60	60	60	60	60	0	2014	2019	
	St. Kennisontwikkeling Kennisoverdracht Bodem (SKB) – Programma											
	Duurzame Ontwikkeling Ondergrond 2010–2014	350	0	0	0	0	0	0	0	2014	*	2009
	NWO – Duurzame dynamiek in de delta	640	0	0	0	0	0	0	0		*	2010
<i>Begroting</i>												
	Klimaatbuffers	348	0	0	0	0	0	0	0	2014	*	2010
	St. Bureau Commissie voor de Milieu-Effectrapportage – Programma Commissie MER	2.000	2.000	2.000	0	0	0	0	0	2013	2018	2012
<i>Convenant</i>												
	St. Bodemsanering NS (SBNS) – Bodemsanering NS-percelen	4.538	0	0	0	0	0	0	0	2010	*	2015

Begrotings- artikel	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Aantal verle- ningen 2015	Laatste evaluatie ¹ (jaartal) (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaartal)	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaartal)
		cfm JV	cfm definitieve IBA stand 13-6-16									
<i>Incidenteel</i>												
	Landelijk Samenwerkings- verband GBKN – Subsidies Basisregistraties	12.152	6.319	310	0	0	0	0	0	2013	2017	2013
	St. Geonovum – Basispro- gramma Geonovum	380	380	380	380	380	380	380	0	2014	2019	2010
	Beleidsprogramma AAARO: Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp 2013–2016	3.036	616	0	0	0	0	0	0	2014	2016	2012
	Incidentele subsidies 13.01	448	400	0	0	0	0	0	0	2014	2020	
	Ruimtelijk Instrumentarium	74	0	0	0	0	0	0	1	2014	2020	
	Gebieden en projecten	20	0	0	0	0	0	0	0	2014	2020	
	Incidentele subsidies 13.04	34.792	19.775	12.750	9.124	10.440	10.440	10.440	15	2014	2020	
	Ruimtegebruik Bodem											
	Totaal artikel											
Artikel 14 Wegen en Verkeersveiligheid												
<i>Regeling</i>												
	Subsidierregeling Veilig Verkeer Nederland	3.619	3.746	3.744	3.744	3.744	3.744	3.744	1	2014	2018	2018
	Subsidierregeling SWOV	3.737	3.912	4.020	4.021	4.020	4.020	4.020	1	2014	2018	2018
	subsidierregeling Team Alert	511	497	775	776	776	776	775	1	2015	2019	2018
	subsidierregeling Fietsersbond	576	591	591	591	591	591	591	1	2012	2016	2016
	<i>Incidenteel</i>											
	Incidentele subsidies 14.01	653	570	585	50	0	0	0	3	2012	2017	
	Wegvervoer											
	Incidentele subsidies 14.02	362	477	0	0	0	0	0	2	2012	2017	
	Veiligheid Wegen											
	Totaal artikel	9.458	9.793	9.715	9.182	9.131	9.131	9.130	9			
Artikel 15 OV-keten												
<i>Regeling</i>												
	Enmalige subsidieregeling update software Boordcom- puter taxi	403	0	0	0	0	0	0	3	*	2016	2016
	<i>Begroting</i>											
	Vereniging Reizigers	300	371	0	0	0	0	0	0	*	2016	2018
	Openbaar Vervoer (ROVER) – OV-loket											
	Vereniging Reizigers	190	264	0	0	0	0	0	0	*	2016	2018
	Openbaar Vervoer (ROVER) – Beleidsondersteuning											
	<i>Incidenteel</i>											
	Incidentele subsidies 15.01	143	192	0	0	0	0	0	0	2014	2020	
	Openbaar Vervoer											

Begrotings- artikel	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Aantal verle- ningen 2015	Laatste evaluatie ¹ (jaartal) (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaartal)	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaartal)
		cfm JV	cfm definitieve IBA stand 13-6-16									
Totaal artikel	Artikel 16 Openbaar Vervoer en Spoor	1.036	827	0	0	0	0	0	3			
	<i>Regeling</i>											
	Subsidieregeling beheersing GSM-R interferentie	1.092	8.625	20.283	0	0	0	0	0	*	2017	2016
	Tijdelijke subsidieregeling spoorgoederenvervoer voor bijzondere omlidingskosten	0	2.562	2.400	2.200	2.900	3.000	2.938	0	*	2020	2022
	<i>Begroting</i>											
	Vereniging Reizigers Openbaar Vervoer (ROVER) – OV-loket	0	0	320	320	320	320	320	0	*	2016	2018
	Vereniging Reizigers Openbaar Vervoer (ROVER) – Beleidsondersteuning	0	0	238	238	238	238	238	0	*	2016	2018
	Convenant t. Bodemsanering NS (SBNS) – Bodemsanering NS-percelen	2.220	0	0	0	0	0	0	0	*	2015	2016
	Incidenteel Incidentele subsidies 16.01	9.076	9.076	0	0	0	0	0	1	2010	*	2015
	Spoor	0	84	321	321	271	271	271	1	2012	2018	18
	Totaal artikel	10.168	20.347	23.562	3.079	3.729	3.829	3.767	2			
	Artikel 17 Luchtvaart											
	<i>Regeling</i>											
	Bijdrage Commissie Regionaal Overleg Luchthavens Schiphol (CROS) / Omgevingsraad Schiphol (ORS)	280	369	369	369	369	369	369	1	2013	2017	10
	Regeling commissies regionaal overleg burger- luchthavens van nationale betekenis	131	140	140	140	140	140	140	4	*	2017	11
	Subsidieregeling KDC (Bijdrage Knowledge Development Centre)	39	40	50	50	50	50	50	1	2010	2017	2017
	Regeling Bijdrage onder- werken graanresten	1.958	2.000	0	0	0	0	0	78	2014	2017	2017
	<i>Begroting</i>											
	Stichting Leefomgeving Schiphol – Subsidie tweede tranche leefbaarheidsfonds Schiphol	0	5.300	2.900	0	1.000	400	400	0	*	2022	2021

Begrotings- artikel	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Aantal verle- ningen 2015	Laatste evaluatie ¹ (jaar)al (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaar)al	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaar)al
		cfm JV	cfm definitieve IBA stand 13-6-16	2020	2021							
<i>Incidenteel</i>												
	Incidentele subsidies 17.01											
	Luchtvaart	15	405	205	200	0	0	0	2	2009-2012	2017	
	Totaal artikel	2.423	8.254	3.664	759	1.559	959	959	86			
Artikel 18 Scheepvaart en havens												
<i>Regeling</i>												
	Tijdelijke subsidieregeling											
	EICB 2012	0	0	0	0	0	0	0	0	2012	*	2013
	Tijdelijke subsidieregeling											
	kennismakingsstages	250	250	250	0	0	0	0	608	2014	2017	2017
	Scheepvaart											
	Subsidieregeling innovaties	0	200	200	0	0	0	0	0	*	2017	2017
	duurzame binnenvaart											
	<i>Programma</i>											
	subsidieprogramma innovaties	200	0	0	0	0	0	0	4	2015	*	2015
	duurzame binnenvaart											
	<i>Incidenteel</i>											
	NWO – Subsidie Topsector	1.750	4.337	7.775	4.819	3.177	718	0	1	*	2020	2015
	Logistiek	2.200	4.787	8.225	4.819	3.177	718	0	613			
	Totaal artikel											
Artikel 19 Klimaat												
<i>Regeling</i>												
	Rijkscofinancieringsregeling											
	Interreg V	0	533	1.200	0	267	0	0	5	*	2020	2020
	Projectstimuleringsregeling											
	Interreg V	913	682	333	0	0	0	0	62	*	2020	2020
	<i>Programma</i>											
	Subsidieprogramma Milieu	57	0	0	0	0	0	0	0	2015	*	2011
	en Technologie (ProMT)											
	<i>Incidenteel</i>											
	Incidentele subsidies 19.01											
	Klimaat	4.640	452	0	0	0	0	0		2013	2018	
	Totaal artikel	5.610	1.667	1.533	0	267	0	0	67			
Artikel 20 Lucht en Geluid												
<i>Regeling</i>												
	Subsidieregeling milieuzo-											
	nering	0	2.200	1.004	0	0	0	0	0	*	2020	2020
	<i>Programma</i>											
	Subsidieprogramma Euro-6	3.544	0	0	0	0	0	0		2015	*	2014
	(taxi's en bestelwagens)											
	Subsidieprogramma Euro-VI	0	0	0	0	0	0	0	0	2014	*	2014
	(trucks en bussen)											
	Totaal artikel	3.544	2.200	1.004	0	0	0	0	0			
Artikel 21 Duurzaamheid												

Begrotings- artikel	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Aantal verle- ningen 2015	Laatste evaluatie ¹ (jaartal) (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaartal)	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaartal)
		cfm JV	cfm definitieve IBA stand 13-6-16									
Besluit												
	St. Milieu Centraal – Programma Duurzaam Consumeren	722	0	0	0	0	0	0	0	2015	*	2013
	verige subsidies Besluit Milieusubsidies	550	0	0	0	0	0	0	0	2014	*	2015
Incidenteel												
	Incidentele subsidies 21.05 Duurzame Productketens	272	1.495	621	520	520	520	520	2	2014		2020
	Incidentele subsidies 21.06 Natuurlijk Kapitaal	88	72	287	359	359	359	359	0	2014		2020
	Totaal artikel	1.632	1.567	908	879	879	879	879	2			
Artikel 22 Externe veiligheid en risico's												
Regeling												
	Subsidierегeling verwijderen asbestdaken	0	10.275	12.278	15.441	17.992	22.095	22.095	0	*		2021
	Subsidierегeling versterking omgevingsveiligheid chemiesector	0	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	0	*		2021
	Europese regeling EU-project NANOReg	5.266	1.827	425	0	0	0	0	0	*		2018
Incidenteel												
	Incidentele subsidies 22.01 Veiligheid Stoffen	380	345	175	175	175	175	175	1	2013		2018
	Incidentele subsidies 22.03 Externe veiligheid inrichtingen en transport	1.007	2.152	490	290	290	290	290	6	2013		2018
	Totaal artikel	6.653	16.599	15.368	17.906	20.457	24.560	22.560	7			18
Artikel 97 Algemeen Departement												
Besluit												
	COVRA N.V. – Onderzoekspro- gramma Eindberging Nucleair Afval (OPERA)	1.167	500	102	122	0	0	0	0	*		2019
Regeling												
	Universiteit van Utrecht – Urban Futures Studio	0	250	250	250	250	250	250	0	*		2021
Begroting												
	NWO – Programma Duurzame Logistiek	250	250	250	250	0	0	0	0	*		2018
	NWO – Programma Duurzame bereikbaarheid Randstad	0	0	0	0	0	0	0	0	2014	*	2009
	NWO – Programma Smart Urban Regions of the Future (SURF)	750	750	750	750	750	750	750	1	*		2020

Begrotings- artikel	Naam subsidie (regeling) (met hyperlink naar vindplaats)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Aantal verle- ningen 2015	Laatste evaluatie ¹ (jaar)al (met hyperlink naar vindplaats)	Volgende evaluatie ² (jaar)al	Einddatum subsidie ³ (regeling) (jaar)al
<i>Incidenteel</i>												
	Incidentele subsidies 97.01											
	Algemeen Departement	0	80	78	78	255	356	502	0	*	2021	
	Totaal artikel	2.167	1.830	1.430	1.450	1.255	1.356	752	1			
	Totaal Hoofdstuk XII	88.666	98.166	90.787	59.205	62.843	63.833	60.308	805			
Infrastructuurfonds												
<i>Regeling</i>												
	Bijdrageregeling opgeveste explosieven 1992	8	8	15	15	15	15	15	1	2016	*	15
	Premieregeling opgeveste milieugevaarlijke stoffen	0	0	0	0	0	0	0	0	2016	*	15
	Subsidierегeling riolering woonboten	60	560	560	49	0	0	0	85	2010	*	2010
	Tijdelijke regeling subsidiering Vereniging van Oud Medewerkers van de Rijkswaterstaat	85	85	85	0	0	0	0	0	*	2016	2013
	Subsidieprogramma ZeehavenInnovatieProject voor duurzaamheid	754	0	0	0	0	0	0	0	*	2016	2014
<i>Begroting</i>												
	St. Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij (KNRM) – Subsidie KNRM; Communicatiemiddelen SAR	130	130	0	0	0	0	0	0	*	2016	2013
<i>Incidenteel</i>												
	Incidentele subsidies IF	6	0	0	0	0	0	0	0			
	Totaal Infrastructuurfonds	1.043	783	660	64	15	15	15	86			
	Totaal lenM	89.709	98.949	91.447	59.269	62.858	63.848	60.323	891			

Toelichting

- 1 Een * in deze kolom betekent dat een eerder evaluatiemoment op grond van de vigerende regelgeving niet aan de orde is.
- 2 Een * in deze kolom betekent dat een volgend evaluatiemoment op grond van de vigerende regelgeving niet aan de orde is.
- 3 Bij de subsidies die aangegeven zijn als Incidentele Subsidies is geen einddatum aangegeven. Deze posten betreffen diverse subsidies die conform de Awb artikel 4:23 derde lid, sub d worden verleend. Hieraan ligt derhalve geen subsidieregeling aan ten grondslag; een einddatum is niet aan de orde.
- 4 Art. 11 en 12 St. Rioned – Project Kenniscoaches. Deze subsidie is in 2014 geëvalueerd, de evaluatie is echter nog niet gepubliceerd.
- 5 Art. 13 Besluit financiële bepalingen bodemsanering – Bedrijvenregeling. Aanmeldingen voor subsidieaanvragen moesten uiterlijk 1 januari 2008 zijn gemeld. Nieuwe subsidieaanvragen die niet waren gemeld waren na die datum niet meer mogelijk.
- 6 Art. 13 Regiecollege Waddengebied. Dit betreft de jaarlijkse subsidieverstrekking conform afspraken Regie College Waddengebied Nieuwe Stijl (loopt tot de beëindiging van het Waddenfonds) en de subsidie van de visieontwikkeling ten behoeve van het Noordzee Kanaalgebied.
- 7 Art. 13 St. Bureau Commissie voor de Milieueffectrapportage – Programma Commissie MER. De Commissie MER heeft een wettelijke basis in de Wet milieubeheer. Het betreft een structurele exploitatiesubsidie die wordt afgebouwd in verband met overgang naar tarieffinanciering.
- 8 Art. 13 en 16 St. Bodemsanering NS – Bodemsanering NS percelen. In 2010 is deze subsidie volgens de voorwaarden uit het convenant geëvalueerd. Het rapport van deze evaluatie, de «Derde Herijking Bodemsanering NS-percelen» is niet gepubliceerd. In maart 2015 hebben de convenantpartners de beëindigingsovereenkomst ondertekend gericht op het beëindigen van de werkzaamheden door SBNS per 1 januari 2017. Gezien deze spoedige beëindiging en de jaarlijkse toets door een accountant op SBNS, heeft er geen evaluatie in 2015 plaatsgevonden.
- 9 Art. 13 De Stichting Geonovum ontvangt structureel subsidie van lenM om haar basisprogramma te kunnen uitvoeren.
- 10 Art. 17 Bijdrage Commissie Regionaal Overleg Luchthaven Schiphol. Deze commissie is verankerd in de Wet luchtvaart, het is een structurele exploitatiesubsidie. De Omgevingsraad Schiphol (ORS) is de rechtsopvolger van de CROS (zie TK [34 098 nr. 3](#)).
- 11 Art. 17 Regeling commissies regionaal overleg burgerluchthavens van nationale betekenis. Deze commissies zijn verankerd in de Wet luchtvaart, het zijn structurele exploitatiesubsidies.
- 12 Art. 20 Subsidieregeling Milieuzonering. Dit is een nieuwe regeling. De regeling is nog niet gepubliceerd.
- 13 Art. 22 Subsidieregeling versterking omgevingsveiligheid chemiesector. Dit is een nieuwe regeling die naar verwachting op 1 oktober 2015 in werking treedt. De regeling is nog niet gepubliceerd.
- 14 Art. 97 Universiteit van Utrecht – Urban Futures Studio. Dit is een nieuwe regeling die naar verwachting medio 2016 in werking treedt. De regeling is nog niet gepubliceerd.
- 15 IF Bijdrageregeling opgeviste explosieven 1993 en Premiereregeling opgeviste milieugevaarlijke stoffen. Deze regelingen zullen worden samengevoegd tot een nieuwe regeling waarbij conform regelgeving een horizonbepaling wordt opgenomen. Het aantal verleningen in

- 2015 met betrekking tot de Bijdrageregeling opgeviste explosieven 1993 is nog niet bekend.
16. Art.11 Subsidieprogramma Wereldwijd werken met water. De evaluatie wordt in de tweede helft van 2016 gepubliceerd.
  17. Art. 21 Incidentele subsidies 21.05 Duurzame productketens. Hierbij zijn inbegrepen subsidies aan de Stichting Milieukeur en de Stichting Milieu Centraal. Voor deze subsidies zal een subsidieregeling opgesteld worden.
  18. Art. 14, 16 en 22. De totalen op deze artikelen voor 2015 wijken af van de begrotingsstaten wegens omzetting van een aantal posten naar een ander begrotingsinstrument, waarbij de omzetting in 2015 om administratieve redenen niet mogelijk was.

BIJLAGE 5 EVALUATIE- EN OVERIG ONDERZOEK

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid Beleidsdoorlichtingen	Waterkwantiteit	11			
	Waterkwantiteit	11	2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-442254
	Waterkwantiteit en kwaliteit Waterkwaliteit	11 11	2020 ¹ 2015	2021 2015	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/11/23/beleidsdoorlichting-beleidsartikel-12-waterkwaliteit
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Effectenonderzoek ex-post evaluatie van enkele onderdelen van de waterwet	11	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27625-336.html
	Effectenonderzoek ex-post: evaluatie Waterschapswet verkiezingsstelsel	11	2015	2015	
	Leefomgevingsbalans (1x per 2 jaar)	11		2014 2016	http://themasites.pbl.nl/balansvandeleeefomgeving/2014
	Tussentijds evaluatie Bestuursakkoord water	11	2013	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28966-28.html
	MIRT-onderzoeken in het kader van (de deelprogramma's van) het Deltaprogramma gericht op voorstellen van het Deltaprogramma in 2014 voor de Deltabeslissingen (hebben betrekking op de waterveiligheid, zoetwaterstrategie, peilbeheer IJsselmeer-gebied, Rijn-Maasdelta en ruimtelijke adaptatie).	11	2009	2014	http://www.deltacommissaris.nl/deltaprogramma/inhoud/publicaties
	¾ Evaluatie Ruimte voor de Rivier	11	2012	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-216364.html
	Evaluatie Deltawet (experimenteerartikel in 2021/2)	11	2016	2016	
	Diverse voortgangsrapportages in het kader van de «Regeling grote projecten», oa HWBP2, Ruimte voor de rivier en Maaswerken	11	2012	Einde project	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-26399-13.html https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/32698/kst-32698-13?resultIndex=1&sorttype=1&sortorder=4 https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/30080 https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-18106-221.html
	Evaluatie structuurvisie Waddenzee Conform	11	2015	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29684-112.html

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid MKBA's	CPB: MKBA waterveiligheid IJsselmeergebied	11	2010	2013	http://www.cpb.nl/publicatie/economisch-optimale-waterveiligheid-het-ijsselmeergebied
	MKBA bij ontwerp RGV	11	2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33531-2.html
Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Ex ante evaluatie SGBP's	11		2016	http://www.pbl.nl/publicaties/waterkwaliteit-nu-en-in-de-toekomst
	Nader onderzoek Windenergie op Zee-aanvulling Hollandse Kust	11	2015	2016	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/04/23/aanbieden-van-de-notitie-reikwijdte-en-detailniveau-aanvulling-gebied-hollandse-kust
	Deltaprogramma Ontwerp Nationaal Waterplan 2016-2021	11			https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31710-35.html
	Onder andere: overstromingsrisicobeheersplannen				
	Onderzoeken mbt totstandkoming omgevingswet	11			http://www.omgevingswetportaal.nl/publicaties/publicaties-eenvoudig-beter
	PBL: Leefomgevingsbalans (1x per 2 jaar)	11		2014	http://themasites.pbl.nl/balansvande leefomgeving/2014
	Actualisatie initiële beoordeling KRM: beoordeling het bereiken van de goede milieutoestand en daarbij behorende doelen in 2020 n.a.v. het treffen van maatregelen in het kader van bestaand en voorgenomen beleid	11		2016	
	Actualisatie initiële beoordeling KRM: beoordeling het bereiken van de goede milieutoestand en daarbij behorende doelen in 2020 n.a.v. het treffen van maatregelen in het kader van bestaand en voorgenomen beleid	11		2018	
	Voortgangsrapportage uitvoering Programma van Maatregelen KRM, cf. art.8	11	2017	2018	
	Evaluatie doelmatigheid drinkwatervoorziening (evaluatie van hoofdstuk 5 vd drinkwaterwet ogv art 60 vd drinkwaterwet)	11	2015 of 2016	2016	
Evaluatieonderzoek of de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer voldoende zijn opgevolgd (Gewijzigde motie van de leden Smaling en Jacobi TK 33 450 nr 40).	11	2016	2016		
Overig onderzoek					
	Policy dialogue naar aanleiding van OESO onderzoek gericht op toekomstige opgaven in het waterbeheer	11	2013	2014	http://www.oecd.org/env/watergovernanceprogramme.htm https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28966-27.html http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2014/03/17/schultz-oeso-rapport-bevestigt-noodzaak-wake-up-call-waterrisico-s.html

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	Jaarlijkse voortgangsrapportage waterbeleid in Nederland 2014 (Water in Beeld)	11		Jaarlijks	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27625-317.html
	Periodieke toetsing van primaire waterkeringen: ILT:Rapportage Derde toets primaire waterkeringen; Landelijke toets 2006-2011 ILT:Rapportage verlengde derde toetsing	11		2011 2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31710-22.html https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31710-26.html https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31710-32.html
	Toetsing van de Basiskustlijn (kustlijнкаartenboek)	11		Jaarlijks	http://www.rijkswaterstaat.nl/water/veiligheid/bescherming_tegen_het_water/veiligheidsmaatregelen/kustlijn zorg/kustlijнкаarten/
	Verkenning van de veiligheid in Nederland fase 2	11	2006	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27625-335.html
	5-jaarlijkse evaluatie activiteiten Schelde estuarium conform verdrag met Vlaanderen inzake samenwerken beleid en beheer	11	2012	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30862-95.html
	Nader onderzoek naar de doorwerking van het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening voor het Waddengebied	11	2015	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29684-121.html
	PBL: Monitor SVIR	11 13 14	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32660-60.html http://www.compendiumvoorleefomgeving.nl/onderwerpen/nl0041-Monitor-Infrastructuur-en-Ruimte.html?i=40
	De kwaliteit van het drinkwater in Nederland 2012 (jaarlijkse ILT rapportage)	11		2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27625-313.html
	De kwaliteit van het drinkwater in Nederland 2013.	11			https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27625-333.html
	Policy dialogue n.a.v. OESO onderzoek gericht op toekomstige opgaven in het waterbeheer	11	2013	2014	http://www.oecd.org/env/watergovernanceprogramme.htm https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28966-27.html
	Midterm review beleidsnota drinkwater	11	2017	2017	
	Eindrapport visitatiecommissie Waterketen	11	2013	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28966-28.html
	EC evaluatie over toestand zwemwater (jaarlijks)	11		Jaarlijks	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27625-290.html
	RIVM beleidsevaluatie legionella-preventie	11	2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27625-316.html p. 48)
	Evaluatie nieuwe regelgeving voor badinrichtingen	11	2016	2019	http://www.internetconsultatie.nl/zwembaden
	RIVM: bescherming drinkwaterbronnen in het nationaal beleid	11		2013	http://www.rivm.nl/Documenten_en_publicaties/Wetenschappelijk/Rapporten/2013/april/Bescherming_drinkwaterbronnen_in_het_nationaal_beleid

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats	
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid Beleidsdoorlichtingen	ILT: bedrijfsvergelijking in de drinkwatersector (benchmark 2012–2013)	11		2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-277498.html	
	ILT: Jaarevaluatie drinkwatertarieven (jaarlijks)	11		2013 2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27625-309.html	
	PBL: Monitor SVIR	11	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32660-60.html	
				2015	2016	http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/onderwerpen/nl0041-Monitor-Infrastructuur-en-Ruimte.html?i=40
	Ex-ante evaluatie van de ontwerp stroomgebiedbeheersplannen door PBL	12	2015	2016		
	Beleidsverkenning Toekomstige rol en ambitie Rijk en Regio voor het Waddengebied	11	2016	2016		
	Ruimtelijke ontwikkeling	13				
	Ruimtelijke ontwikkeling	13	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-442256	
	Ruimtelijke ontwikkeling	13	2019	2020		
	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Leefomgevingsbalans PBL (1x per 2 jaar)	13	2013	2014 2015 2016	http://themasites.pbl.nl/balansvandeleeefomgeving/2014		
Evaluatie Basisregistratie Gebouwen	13	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33926-1.html		
Evaluatie Besluit en regeling financiële bepalingen bodemsanering	13	2015	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30015-52.html		
Evaluatie structuurvisie derde nota Waddenzee	13		2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-665763		
Eindevaluatie sleutelprojecten	13		2020	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-8.html		
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid MKBA's						
KEA SMASH	13	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32660-57.html		
MKBA Zandhonger Oosterschelde	13	2012	2013	http://www.rijkswaterstaat.nl/water/plannen_en_projecten/vaarwegen/oosterschelde/oosterschelde_zandhonger/		

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	MKEA/MKBA Haalbaarheidsstudie 12-mijlszone	13	2013	2013	http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/06/27/quickscan-haalbaarheidsstudie-windparken-binnen-12-mijlszone.html
	MKBA Structuurvisie Ondergrond	13	2013		http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bodem-en-ondergrond/ruimtelijke-ordering-ondergrond
	Actualisatie KBA Inspire	13		2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-749616
	Kansrijk mobiliteitsbeleid	13 14 17 18			http://www.cpb.nl/publicatie/kansrijk-mobiliteitsbeleid
Overig onderzoek	Structuurvisies	13			http://www.ruimtelijkeplannen.nl/web-roo/roo/bestemmingsplannen?tabFilter=VISIE
	PBL: Monitor SVIR	13	2013 2015	2014 2016	http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/onderwerpen/nl0041-Monitor-Infrastructuur-en-Ruimte.html?i=40
	Inspire monitor EU	13	2011	2017	http://inspire.jrc.ec.europa.eu/index.cfm/pageid/182
	Ex-durante Evaluatie AMvB Ruimte 1 ^e tranche	13		2017	
	Ex-durante evaluatie Wet voorkeursrecht gemeenten	13	2015	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27581-53.html
	Evaluatie ladder voor duurzame verstedelijking	13	2013	2014	http://www.pbl.nl/publicaties/infrastructuur-en-verstedelijking-kennis-en-beleid-voor-een-betere-afstemming
	Uitvoeringsmonitor SVIR	13		jaarlijks	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-8.html http://www.pbl.nl/publicaties/2012/monitor-infrastructuur-en-ruimte-2012-nulmeting
	Plan MER Structuurvisie Ondergrond	13	2013	2015	http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bodem-en-ondergrond/structuurvisie-ondergrond
	Heroverweging bodem(sanerings-)beleid	13	2013	2014/2015	http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bodem-en-ondergrond/ruimtelijke-ordering-ondergrond
	Voortgangsrapportage Groot Project RRAAM	13		2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31089-109.html
	Ex-durante evaluatie SVIR		2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32660-66.html
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	Wegen en Verkeersveiligheid	14			
Beleidsdoorlichtingen	Wegen en verkeersveiligheid	14	2016	2017	

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats	
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Verslag over de wijze waarop Tracéwet is toegepast	14	2013	2015	http://mirt2015.mirtprojectenoverzicht.nl/financien/bijlage_2_vgr/index.aspx https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33750-A-69.html	
	Verslag over de wijze waarop de Tracéwet is toegepast (incl. infrastructuurfonds art 12)	14	2015	2016	http://mirt2016.mirtoverzicht.nl/mirt_overzicht_2016/mirt_overzicht_2016/ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2016Z06928&did=2016D14275	
	Rijgeschiktheid langdurig gebruik Cat. III medicijnen Voortgang Beter Benutten	14	2015	2017	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34000-A-15
	Monitoring en evaluatie «beter benutten»	14, 15 en 16	2012	jaarlijks		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-264684.html
	Beter Benutten				2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-763135
	ARK rapport instandhouding hoofdwegenet			2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34000-A-8.html
	Effectonderzoek Wet Rijonderricht motorrijtuigen	14	2012	2013		http://wetten.overheid.nl/BWBR0024674/geldigheidsdatum_24-07-2013
	Evaluatie meerjarenprogramma Geluidsanering	14	2016	2016		
	Evaluatie aantal doden en gewonden in het verkeer	14		jaarlijks		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29398-463.html
	NMCA	14		Twee-jaarlijks vanaf 2015		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-264683
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid MKBA	Wettelijke evaluatie RDW	14		2017		
	MIRT Projectenboek			Jaarlijks bij begroting		
	Uitkomsten bestuurlijke overleggen MIRT				https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34000-A-15	
	Inventarisatie KBAs transportinfrastructuur 2001–2014			2015	http://www.syconomy.nl/Inventarisatie_MKBAs_def.pdf	
	Investeren in Infrastructuur	14 16 18		2016	http://www.cpb.nl/publicatie/investeren-in-infrastructuur	
Toekomstverkenning welvaart en leefomgeving cahier mobiliteit	14 16 17 18		2016	http://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/bijlagen/cpb-pbl-boek-19-wlo-2015-mobiliteit.pdf		
Overig onderzoek						

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
	Mobiliteitsbeeld 2014	14 16 17 18	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31305-211.html
	Alcoholslotprogramma	14	2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29398-430.html
	ILT: Staat van de veiligheid in de leefomgeving en transport 2014	14 16 17		2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28089-28.html
	Publieksrapportage rijkswegennet 2014	14		Elke 4 maanden	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34000-A-56.html
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	Openbaar vervoer en Spoor	16			
Beleidsdoorlichtingen	Spoor	16	2018	2018	
	Openbaar vervoer	16	2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-442259
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Parlementair onderzoek onderhoud en innovatie spoor	16	2011	2012	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32707-27.html Kamerstukken II, 22 026
	Evaluatie HSL-Zuid groot project status IF artikel 17	16			
	Evaluatie sociale veiligheid OV	16	2014	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28642-60.html
	Evaluatie taxiwet	16	2014	2015	http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ienm/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2015/05/05/evaluatie-taxiwet.html
	Evaluatie boordcomputer taxi	16	2015	2016	
	Ruimte voor de fiets	16		3jaarlijkse monitoring	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29984-317.html
	Evaluatie dubbeltariefsysteem taxi	16	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31521-72.html
	OV-klientenbarometer	16	2013	2013	http://www.ovklientenbarometer.nl/
	Eindrapport «Krachten bundelen voor toekomstvast doelgroepenvervoer en OV»	16	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-25847-117.html
	Benchmark gebruiksvergoeding spoorgoederenvervoer	16		2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-579106
	Beleidsevaluatie maximum tarieven taxivervoer	16	2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-772802
	Evaluatie aanlegprojecten spoor	16	2017	2025	
	Evaluatie beheer en onderhoud spoor	16	2017	2015	

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats	
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid MKBA's	ERTMS (voorkeursbeslissing)	16	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33652-14.html	
	PHS (voorkeursbeslissing)	16		2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32404-74.html	
Overig onderzoek	ERTMS groot project	16	2013		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33652-4.html	
	Evaluatie spoorwetgeving		2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31987-10.html	
	LTSA-1	16	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29984-384.html	
	LTSA-2	16+15	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29984-474.html	
	Jaarlijkse evaluatie one stop shop op corridors Rotterdam-Genua en Rotterdam-Lyon	16	2014		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-21501-33-508.html	
	Staat van de veiligheid in de leefomgeving en transport	16		jaarlijks	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-478750	
	MER Evaluatie Betuweroute Aspect Sociaal	16	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-239593.html	
	Impact analyse EU DG Transport	16	2012	2013	http://ec.europa.eu/transport/facts-fundings/evaluations/index_en.htm	
	Jaarverslag van de Nederlandse Autoriteit voor spoorveiligheid	16			https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29893-156.html	
	Ruimte voor de fiets	15		3 jaarlijkse monitoring	http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/fiets/meer-fietsenstallingen-bij-stations	
	OV-klientenbarometer	16	2014	2014	http://www.crow.nl/vakgebieden/verkeer-en-vervoer/bibliotheek/kennisdocumenten/resultaten-onderzoek-ov-klientenbarometer-2014	
	Eindrapport «Krachten bundelen voor toekomstvast doelgroepenvervoer en OV»	16	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-239777	
	Mobiliteitsbeeld 2014	16	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31305-211.html	
	Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid Beleidsdoorlichtingen	Luchtvaart	17			
	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Luchtvaart	17	2018	2019	

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid MKBA's	Luchtvaart (GIS)	17	2012	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-26959-140.html
	Jaarverslagen Alderstafel en evaluatie	17			https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29665-214.html
	Evaluatie regeling versneld onderwerpen graanresten	17	2016	2016	
	Evaluatie Schipholbeleid	17	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29665-211.html
	Evaluatie gebruiksprognose Schiphol en safety	17	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31936-263.html
	KEA SMASH	13	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32660-57.html
	Actualisatie quick scan MKBA Schiphol en Lelystad Airport Middellange termijn		2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-342891
	Luchthavenbesluit Twente	17			https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31936-198.html
	Luchthavenbesluit Lelystad Quick Scan Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse	17	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31936-264.html
	Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Bekostiging luchtverkeersleiding			
Overig onderzoek	Uitvoeringsagenda Luchtvaartnota	17	2014	2015	
	Wettelijke ZBO evaluatie functioneren LVNL	17	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30398-1.html
	Externe veiligheid	17	2013		http://easa.europa.eu/language/nl/home.php
	Beleidsagenda luchtvaartveiligheid	17	2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-22112-2063.html
	Evaluatie subsidie Knowledge & Development Center (KDC)	17	2017	2017	
	Een luchtvaartstrategie voor Europa	17	2016	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-22112-2062.html
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	Scheepvaart en havens	18			
Beleidsdoorlichtingen	Scheepvaart en havens	18	2015	2016	

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	Evaluatie Loodsenwet/toezicht ACM	18	2013	2013	https://www.acm.nl/nl/publicaties/publicatie/11402/Autoriteit-Consument-en-Markt-verlaagt-vergoeding-vermogenskosten-Loodswezen/
	Evaluatie zeevaartbeleid 2008–2013	18	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31409-67
	Evaluatie van fiscaal maritiem beleid met Financiën	18	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-381165
	Evaluatie subsidieregeling Zeehaveninnovatieproject IF artikel 15	18	2014	2015	
	Evaluatie Quick wins binnenhavens IF artikel 15	18	2016	2017	
	Evaluatie Project Mainport Rotterdam (evaluatie status groot project) IF artikel 17	18	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-24691-119.html
	Actualisatie MKBA IDVV programma			2014	2015
Ex-ante onderzoeken naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid MKBA's					
	KBA Volkeraksluizen (voorkeursbeslissing)	18	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33400-A-53.html
	Capaciteitsuitbreiding Ligplaatsen IJssel, onderdeel Boven-IJssel (voorkeursbeslissing)	18	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33750-A-5.html
	KBA Twentekanalen (voorkeursbeslissing)	18	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33750-A-56.html
Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid					
	Totaaloverzicht Beheer, onderhoud, vervanging en renovatie wegen, vaarwegen en water		2015	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-413631
	Toelichting programma IDVV: De Nederlandse vaarwegen beter benut		2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33750-A-61
	Versterking marktstructuur binnenvaart		2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31409-79.html
	Rijksbrede maritieme strategie 2015–2025		2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31409-70.html
Overig onderzoek					
	Beveiliging door moedwillige verstoring – audit EC	18	2012	2012	Vertrouwelijk

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats	
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid Beleidsdoorlichtingen	Onderzoek naar de concurrentieverhoudingen tussen de zeehavens in Duitsland, Frankrijk, Nederland, Vlaanderen en het Verenigd Koninkrijk Havenstaatcontrole 2013	18	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29862-24.html	
			2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31409-66.html	
	Klimaat	19				
	klimaat		2018	2018		
	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	IBO kostenefficiëntie CO ₂ -reductiemaatregelen		2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32813-122.html
		Hernieuwbare energie: evaluatie Europese richtlijn (EZ)	EZ			http://ec.europa.eu/energy/studies/index_en.htm
		Lokale klimaatinitiatieven	19	2013	2015	https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2015/06/29/evaluatie-lokale-klimaatagenda-2011-2014/evaluatie-lokale-klimaatagenda-2011-2014.pdf
		SER energieakkoord (EZ)	EZ	2016	2016	
		ECN: Evaluatie Besluit Emissie-eisen middelgrote stookinstallaties	19	2012	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-231228.html
		Kabinetsreactie op parlementair onderzoek naar klimaat	19	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33193-7.html
Ex-ante onderzoeken naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	MIA/VAMIL	19		2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33752-5.html	
	CDM	19		2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-346237.html	
	Energie Prestatie Keuringsysteem (EPK)	19	2016	2016		
	- PBL	19	2015	2015	http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/150902_Quickscan_Emissiereductie2020_final.pdf	
	Toekomstverkenning welvaart en leefomgeving cahier klimaat en energie	19		2015	http://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/bijlagen/cpb-pbl-boek-19-wlo-2015-klimaat-en-energie.pdf	
	Overig onderzoek					

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
kio3,0	Voortgang klimaatbeleid in de balans voor de leefomgeving	19		2 jaarlijks	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31253-32.html
	Agentschapsevaluatie NEa KIM: Beleidsopties voor vermindering van de CO ₂ -uitstoot van het wegverkeer deel 1 en 2	19 19	2013	2015 2013	http://www.kimnet.nl/publicatie/beleidsopties-voor-vermindering-van-de-co2-uitstoot-van-het-wegverkeer
	ECN/CE Delft/TNO: Scenarios for energy carriers in the transport sector	19		2014	http://www.energieakkoordser.nl/nieuws/brandstofvisie.aspx
	TNO/CE Delft/ECN: Verzamelde kennisnotities ten behoeve van de visie duurzame brandstoffenmix	19		2014	http://www.energieakkoordser.nl/nieuws/brandstofvisie.aspx
	Stratelligence: Kosten en effecten van de actie-agenda: inschatting van de potentie	19		2015	http://www.energieakkoordser.nl/nieuws/2015/ministerraad-duurzame-brandstofvisie.aspx
	CE Delft/TNO/ECN: CO ₂ -reductie door gedragsverandering in de verkeerssector	19		2014	http://www.cvs-congres.nl/cvspdfdocs_2015/cvs15_046.pdf
	Tussenevaluatie Potential benefits of Triple A tyres in the Netherlands	19	2016 2018	2016 2018	
	PBL: Stimuleren van elektrisch rijden	19		2016	http://www.pbl.nl/publicaties/stimuleren-van-elektrisch-rijden-effect-van-enkele-beleidsprykkels
	PBL: Effecten van autodelen op mobiliteit en CO ₂ -uitstoot	19		2016	http://www.pbl.nl/publicaties/effecten-van-autodelen-op-mobiliteit-en-co2-uitstoot
	Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid Beleidsdoorlichtingen	Geluid	20		
	Geluid		2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32861-17.html
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Allocatie budgetten Swung I	20	2012	2018	
	– Swung 1 en Meerjarenprogrammering geluidsenering 2018				https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32252-56.html
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid Beleidsdoorlichtingen	Lucht	20			
	Nationaal samenwerkingsprogramma luchtkwaliteit		2018 ²	2019	Schuift op i.v.m. verlenging NSL

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	Rapportage Euro VI subsidieregeling ongebruikte vrachtwagens en bussen		2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-363446
	Rapportage Euro VI subsidieregeling emissiearme taxi's en bestelwagens		2015	2015	
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
	KIM: De lucht klaren. Over de relatie tussen verkeer, luchtkwaliteit en gezondheid en mogelijke aangrijpingspunten voor beleid.		2014	2015	http://www.kimnet.nl
Overig onderzoek					
	Jaarlijks monitoringrapport NSL	20		jaarlijks	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30175-E.html http://www.rijkswaterstaat.nl/wegen/wegbeheer/natuur-en-milieu/luchtkwaliteit/nationaal-samenwerkingsprogramma-luchtkwaliteit/documenten.aspx
	Jaarlijkse onderzoeken naar mogelijke knelpunten NSL				
	Duurzaamheid	21			
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
Beleidsdoorlichtingen	Duurzaamheid	21	2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-442260
	Duurzaamheid	21	2019	2020	
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid					
	De Regeling groenprojecten periode 2010–2016 zal in 2017 worden geëvalueerd	21	2017	2018	aangekondigd in brief aan TK 30 196 nr.399
	MIA/VAMIL	21	2017	2018	Genoemd in brief aan TK 33 752 van stas FIN van 17 sept. 2013
	Het programma Van Afval Naar Grondstof	21	2017	2018	Uit 1 ^{ste} vrtg brief aan de TK
	Evaluatie instrument duurzaam inkopen	21	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-290001.html http://www.rwsleefomgeving.nl/onderwerpen/duurzaam_produceren/ketenaanpak/nieuws-ketenaanpak/
	Evaluatie ketenaanpak	21	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33043-41.html
	Voortgangsrapportage programma Van Afval Naar Grondstof (VANG)	21	2014	2015	

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Evaluatie of de voordelen van covergisting opwegen tegen de nadelen (EZ en lenM)	21	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33037-152.html
	Evaluatie Activiteitenbesluit milieubeheer mbt landbouwactiviteiten	21	2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29383-237.html
	Ex-ante-evaluatie ontwikkelingsrichtingen mestbeleid op realisatie milieudoelen voor de veehouderij	21	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-281083.html
	Evaluatie Green Deals	21	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-264765.html
	Ex-ante evaluatie Circulaire economie (inclusief consumentenbeleid en Van Afval naar Grondstof (VANG))	21	2013	2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-234688.html
	Evaluatie LAP 1 en 2	21	2014	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-342379
	Een verkennend onderzoek naar de haalbaarheid en wenselijkheid van doelstellingen met betrekking tot recycling en preventie van huishoudelijk afval	21		2016	http://www.cpb.nl/publicatie/verkennd-onderzoek-recycling-preventie-huishoudelijk-afval
	Overig onderzoek				
	Voortgangsrapportage uitvoering Landelijk Afval Plan	21	--	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30872-161.html
	National ecosystem assessment PBL Quick Scan Hoofdpijnennotitie	21	2013		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-252785.html
PBL ea:monitor duurzaam Nederland	21		2014	http://www.pbl.nl/publicaties/2011/monitor-duurzaam-nederland-2011	
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid Beleidsdoorlichtingen	Omgevingsveiligheid en milieurisico's	22			
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Omgevingsveiligheid en milieurisico's	22	2018	2018	
	Evaluatie GGO-beleid 2000-2013	22	2014	2016	
	Evaluatie TNS regeling	22	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28663-62.html
	Voortgangsrapportage op grond van biocideverordening	22	2014	2020	

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid MKBA	Actualisatie MKBA asbestdaken	22		2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-514238
	–				
Overig onderzoek	Derde vijfjaarlijkse evaluatie resultaten beleid prioritair stoffen	22	2016	2016	
	Tweede tussentijdse evaluatie-doelstelling vernieuwing stoffenbeleid (REACH/SOMS) Gevolgen voor MKB Reach	22	2013	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-210976 https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-21501-08-548.html
	Tussentijdse evaluatie omgaan met risico's van nanotechnologie	22	2015	2016	
	Vierjaarlijkse wettelijke evaluatie Commissie Genetische Modificatie Beleidsnota Biotechnologie; Brief regering; Aanbieding COGEM Trendanalyse Biotechnologie 2016	22	2015	2016	
	Evaluatie VTH, inclusief BRZO-OD structuur	22	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-573158.html
	Evaluatie TNS regeling	22	2014	2015	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-478157.html
	Meteorologie, seismologie en aardobservatie	23			
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid Beleidsdoorlichtingen	Meteorologie, seismologie en aardobservatie	23	2018	2019	
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Evaluatie Agentschap KNMI		2014	2015	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/12/18/doorlichting-knmi
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	–				
Overig onderzoek	Verkenning toekomst KNMI en heroverweging wet KNMI	23		2013	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32379-8.html
	Evaluatie wet taken meteorologie en seismologie	23	2018		https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33802-3.html

Soort onderzoek	Onderwerp	Artikel	Start	Afronding	Vindplaats
Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid Beleidsdoorlichtingen	Belang Eurometsat satellieten voor KNMI	23	2012		http://www.knmi.nl/cms/content/95298/nieuwe_serie_meteosat-weersatellieten
	Handhaving en Toezicht	24			
	Handhaving en toezicht (keuzes die in het handhavings- en toezichtbeleid door de ILT kunnen worden gemaakt).	24	2018	2019	
Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Evaluatie agentschap ILT	24	2014	2016	
Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid	Meerjarenplan 2015–2019 ILT	14 16 17 24	2013	2014	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-480938
	Meerjarenplan 2016–2020 ILT		2015	2016	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-771829
	Overig onderzoek	–			

¹ De eindevaluatie van Bestuurs Akkoord Water vindt in 2020 plaats. De beleidsdoorlichting vindt aansluitend plaats.

² De beleidsdoorlichting Luchtkwaliteit (artikel 20) vindt plaats na afronding van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL). Het NSL is verlengd tot de beoogde datum van invoering van de omgevingswet (2018).

Toelichting

Bij MIRT projecten en de te nemen voorkeursbeslissingen ligt altijd een MKBA ten grondslag. Deze wordt bij de voorkeursbeslissing openbaar. Over de voortgang van de besluitvorming over MIRT projecten wordt de Tweede Kamer ieder half jaar geïnformeerd via een rapportage.

KIM publiceert zijn werkprogramma en rapporten op <http://www.kimnet.nl>

PBL publiceert zijn werkprogramma en onderzoeken op de site <http://www.pbl.nl>

ILT publiceert haar rapporten op <http://ilent.nl/>

BIJLAGE 6 OVERZICHTSCONSTRUCTIE MILIEU

In de ministerraad van 24 augustus 2001 is besloten om vanaf de begroting 2003 een Overzichtsconstructie Milieu op te nemen als vervanging van het Milieuprogramma. Dit is een overzicht waarin informatie bijeen wordt gebracht van (onderdelen van) beleidsartikelen van verschillende begrotingen met een milieudoelstelling. In de overzichtsconstructie zijn operationele doelen uit beleidsartikelen van de verschillende departementen opgenomen.

De overzichtsconstructie heeft een informerende functie voor de Staten-Generaal. Op deze wijze wordt het integrale overheidsbeleid op een beleidsterrein zichtbaar gemaakt in één begroting, ook al wordt het beleid door meerdere ministers ontwikkeld en/of uitgevoerd. De individuele ministeriële verantwoordelijkheid blijft daarbij gehandhaafd.

De Overzichtsconstructie Milieu is opgezet volgens de vigerende Regeling Rijksbegrotingsvoorschriften. Er wordt een overzicht gegeven van alle met milieubeleid in verband staande artikelen en onderdelen bij lenM en andere ministeries. Begrotingsprestaties en -bedragen zijn niet in de overzichtsconstructie opgenomen; in de begrotingen van de ministeries kan de precieze invulling van het operationele doel worden teruggevonden.

De Overzichtsconstructie Milieu kent primair een thematische indeling waarbij is uitgegaan van de kerntaken van het milieubeleid bij het Ministerie van lenM:

1. Klimaatverandering en luchtkwaliteit
2. Duurzaam produceren
3. Verminderen van risico's van stoffen, straling en GGO's
4. Versterken van het internationale milieubeleid
5. Leefomgevingskwaliteit

Aangezien een artikelonderdeel kan bijdragen aan meerdere taken, komen sommige onderdelen in de overzichtsconstructie op meerdere plaatsen voor. De overzichtsconstructie bevat geen andere informatie dan in de individuele begrotingen is terug te vinden.

Niet alle ministeries hebben specifieke beleidsdoelstellingen op milieugebied of de milieubijdrage is niet expliciet ondergebracht in een artikelonderdeel:

– III Algemene Zaken (AZ)

Algemene Zaken heeft geen specifieke beleidsdoelstellingen op het milieugebied en ook geen milieu-uitgaven.

– VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is verantwoordelijk voor het beleid en de kaders op het terrein van de bedrijfsvoering van de rijksdienst. Dit betreft onder meer duurzame faciliteiten, duurzame huisvesting en ICT, duurzame mobiliteit en duurzaam inkopen. De uitgaven hiervoor maken onderdeel uit van de begrotingen van departementen zelf.

Gemeenten en provincies ontvangen van het Rijk verschillende bijdragen voor milieu. Deels staan die uitgaven op de betreffende departementale begrotingen (specifieke uitkering) en deels maken zij onderdeel uit van het Gemeente- (B) en/of het Provinciefonds (C) (algemene uitkering,

integratie- of decentralisatie-uitkering). De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is beheerder van beide fondsen; de Staatssecretaris van Financiën is medefondsbeheerder.

– VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)

OCW heeft geen taken en specifieke doelen ten aanzien van milieubeleid. OCW oormerkt geen subsidies of begrotingsbedragen aan milieubeleid.

– IX Financiën (Fin)

Financiën heeft geen specifieke beleidsdoelstellingen op het milieugebied en ook geen significante milieu-uitgaven.

Voor de volledigheid is voor de fiscale ontvangsten uit de diverse vergroeningsmaatregelen wel een verwijzing in de overzichtsconstructie opgenomen naar het desbetreffende belastinguitgavenoverzicht in bijlage 6 en het belastingontvangstenoverzicht in bijlage 2 van de Miljoenennota. Er mag overigens geen relatie gelegd worden tussen fiscale ontvangsten en milieu-uitgaven; milieugerelateerde fiscale ontvangsten zijn uit hun aard niet geoormerkt voor milieu-uitgaven.

– X Defensie (Def)

Defensie heeft in de Ontwerpbegroting voor 2017 geoormerkte uitgaven voor energiebesparende maatregelen voor de bestaande infrastructuur (artikel 6). Daarnaast heeft Defensie niet zichtbare milieu-uitgaven in investerings- en exploitatiebudgetten. Deze niet zichtbare uitgaven betreffen onder andere de (meer)kosten voor inkoop van groene stroom, meerkosten voor duurzaam bouwen en energie-efficiënte apparaten en voertuigen, het bodemsaneringsprogramma en energiebesparende maatregelen op militaire kampementen.

Taak 1: Klimaatverandering en luchtkwaliteit				
Hoofdstuk	Ministerie	Artikel	Artikelonderdeel	Naam artikel(onderdeel)
X	Def	6		Investeringen krijgsmacht
XII	lenM	14	14.01	Netwerk
XII	lenM	16	16.01	Openbaar Vervoer en Spoor
XII	lenM	17	17.01	Luchtvaart
XII	lenM	18	18.01	Scheepvaart en havens
XII	lenM	19	19.01	Tegengaan klimaatverandering
XII	lenM	20	20.01	Gezonde lucht en tegengaan geluidshinder
XII	lenM	23	23.01	Meteorologie en seismologie
XII	lenM	24	24.01	Handhaving en toezicht
XII	lenM	26		Bijdrage investeringsfondsen
XIII	EZ	4		Een doelmatige en duurzame energievoorziening
XIII				Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens
XVIII	EZ	6		Energie en bouwkwaliteit
	WenR	2	2.1	Toelichting op de belastingontvangsten in bijlage 2 van de Miljoenennota
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastinguitgaven in bijlage 6 van de Miljoenennota
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastinguitgaven in bijlage 6 van de Miljoenennota

Taak 2: Duurzaam produceren				
Hoofdstuk	Ministerie	Artikel	Artikelonderdeel	Naam artikel(onderdeel)
XII	lenM	11	11.04	Waterkwaliteit
XII	lenM	16	16.01	Openbaar Vervoer en Spoor
XII	lenM	21	21.04	Duurzaamheidsinstrumentarium
XII	lenM	21	21.05	Duurzame Productketens
XII	lenM	21	21.06	Natuurlijk kapitaal
XII	lenM	24	24.01	Handhaving en toezicht
XII	lenM	26		Bijdrage investeringsfondsen
XIII				Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens
XIII	EZ	6		Natuur
XIII	EZ	8		
XVII	BHOS	2	2.2	Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastinguitgaven in bijlage 6 van de Miljoenennota

Taak 3: Verminderen van risico's van stoffen, straling en GGO's				
Hoofdstuk	Ministerie	Artikel	Artikelonderdeel	Naam artikel(onderdeel)
VI	VenJ	36	36.2	Nationale Veiligheid en terrorismebestrijding
XII	lenM	17	17.01	Luchtvaart
XII	lenM	18	18.01	Scheepvaart en havens
XII	lenM	22	22.01	Veiligheid chemische stoffen
XII	lenM	22	22.02	Veiligheid biotechnologie
XII	lenM	22	22.03	Veiligheid bedrijven en transport
XII	lenM	24	24.01	Handhaving en toezicht
XII	lenM	26		Bijdrage investeringsfondsen
XIII				Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens
XIII	EZ	6		
XV	SZW	1		Subsidies, bekostiging en opdrachten
XV	SZW	6		Inkomensoverdrachten
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastingontvangsten in bijlage 2 van de Miljoenennota
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastinguitgaven in bijlage 6 van de Miljoenennota

Taak 4: Versterken van het internationale milieubeleid				
Hoofdstuk	Ministerie	Artikel	Artikelonderdeel	Naam artikel(onderdeel)
V	BZ	1	1.1	Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak
V	BZ	2	2.4	Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband
V	BZ	3	3.1	Een democratische, slagvaardige en transparante Europese Unie die haar burgers vrijheid, recht, veiligheid, welvaart en duurzame economische groei biedt
V	BZ	3	3.2	Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, incl. ontwikkelingslanden
V	BZ	3	3.3	Een hechtere Europese waardengemeenschap
XII	lenM	16	16.01	Openbaar Vervoer en Spoor
XII	lenM	17	17.01	Luchtvaart
XII	lenM	18	18.01	Scheepvaart en havens
XII	lenM	19	19.02	Internationaal beleid, coördinatie en samenwerking
XII	lenM	24	24.01	Handhaving en toezicht
XII	lenM	26		Bijdrage investeringsfondsen
XIII	EZ	2		Bedrijvenbeleid: innovatief & duurzaam ondernemen
XIII	EZ	6		Concurrerende, duurzame, veilige agro-, visserij- en voedselketens
XIII	EZ	8		Natuur
XVI	VWS	1	1.1	Gezondheidsbescherming
XVI	VWS	6	6.1	Passend sport- en beweegaanbod
XVI	VWS	10		Gezondheidsraad
XVII	BHOS	2	2.1	Toename van voedselzekerheid
XVII	BHOS	1	1.3	Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden
XVII	BHOS	2	2.2	Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie
XVII	BHOS	2	2.3	Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergroten weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering
XVIII	WenR	2	2.1	Energie en bouwkwaliteit
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastinguitgaven in bijlage 6 van de Miljoenennota

Taak 5: Leefomgevingskwaliteit				
Hoofdstuk	Ministerie	Artikel	Artikelonderdeel	Naam artikel(onderdeel)
XII	lenM	11	11.04	Waterkwaliteit
XII	lenM	13	13.01	Ruimtelijk Instrumentarium
XII	lenM	13	13.04	Ruimtegebruik bodem
XII	lenM	16	16.01	Openbaar Vervoer en Spoor
XII	lenM	17	17.01	Luchtvaart
XII	lenM	18	18.01	Scheepvaart en havens
XII	lenM	20	20.01	Gezonde lucht en tegengaan geluidshinder
XII	lenM	26		Bijdrage investeringsfondsen
XIII	EZ	8		Natuur
XVII	BHOS	2	2.2	Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie
XVIII	WenR	2	2.3	Kwaliteit woonomgeving
	Fin	Bijlage Milj.nota		Toelichting op de belastinguitgaven in bijlage 6 van de Miljoenennota

BIJLAGE 7 AFKORTINGENLIJST

A.	
AAARO	Actieagenda Architectuur en Ruimtelijke Ontwerp
AAS	Amsterdam Airport Schiphol
ABS	Absolute waarde
ACM	Autoriteit Consument & Markt
AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur
ANVS	Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming
AO	Algemeen Overleg
APK	Algemene Periodieke Keuring
AR	Algemene Rekenkamer
ATB-V	Arbeidstijdenbesluit Vervoer
AWACS	Airbone Warning And Control Station
AWB	Algemene Wet Bestuursrecht
AZ	Ministerie van Algemene Zaken
B.	
BAG	Basisregistraties Adressen en Gebouwen
BAW	Bestuursakkoord Water
BBP	Bruto Binnenlands Product
BDU	Brede Doeluitkering
BES	Bonaire, Sint Eustatius en Saba
Bevb	Besluit externe veiligheid buisleidingen
Bevi	Besluit externe veiligheidinrichtingen
Bevt	Besluit externe veiligheid transportroutes
BGT	Basisregistratie Grootchalige Topografie
BIRK	Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit
BNP	Bruto Nationaal Product
BOA	Beleidsondersteuning en Advies
BRG	Bestaand Rotterdams Gebied
BRK	Basisregistratie Kadaster
BRT	Basisregistratie Topografie
BRZO	Besluit Risico's Zware Ongevallen
BSV	Bureau Sanering Verkeerslawaaï
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
C.	
CACC	Climate and Clean Air Coalition
CBR	Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCR	Centrale Commissie voor de Rijnvaart
CDM	Clean Development Mechanism
Chw	Crisis- en herstelwet
CLH	Classification and Labelling Harmonisation
CLRTAP	Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution
CLSK	Commando Luchtstrijdkrachten
CO ₂	Koolstofdioxide
COGEM	Commissie Genetische Modificatie
CPB	Centraal Planbureau
CROS	Commissie Regionaal Overleg luchthaven Schiphol
CROW/KpVV	CROW Kennisplatform Verkeer en Vervoer
CTBTO	Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organisation
Ctgb	College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden

D.	
dB(A)	Decibel (audio)
DBFM	Design-Build-Finance-Maintenance
DCC	Departementaal Coördinatiecentrum Crisisbeheersing
DEF	Ministerie van Defensie
DF	Deltafonds
DGB	Directoraat-Generaal Bereikbaarheid
E.	
EASA	European Aviation Safety Agency
EB	Eenvoudig Beter
EC	Europese Commissie
ECAC	European Civil Aviation Conference
ECHA	European Chemicals Agency
ECMFW	European Centre for Medium-Range Weather Forecasts
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
EEA	European Environment Agency
EICB	Expertise- en InnovatieCentrum Binnenvaart
EMSA	Europese Maritieme Veiligheidsagentschap
EMV	Meerjarige onderzoeksprogramma elektromagnetische velden
ERA-NET	European Research Area Network
ERRU	European Register of Road Transport Undertakings
ERTMS	European Rail Traffic Management System
ESA	European Space Agency
ESD	Effort Sharing Decision
ESO	Ernstige Scheepsongevallen
EU	Europese Unie
EU ETS	Europese CO ₂ emissiehandelssysteem / EU Emissions Trading System
EVOA	Europese Verordening Overbrenging Afvalstoffen
EZ	Ministerie van Economische Zaken
F.	
FABEC	Functional Airspace Block Europe Central
Fin	Ministerie van Financiën
FLO	Functioneel Leeftijdontslag
FP	Functioneel Parket
FWSI	Fatalities and Weighted Serious Injuries
G.	
GBKN	Grootschalige Basiskaart Nederland
GGO	Genetisch Gemodificeerd Organisme
GDI	Generieke Digitale Infrastructuur
GIS	Geluidsisolatie Schiphol
GT	Bruto Tonnage
GVKA	Geïntegreerde Verplichtingen-Kasadministratie
GWP	Global Water Partnership
H.	
HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
HSL	Hogesnelheidslijn
HVWN	Hoofdvaarwegennet
HWBP	Hoogwaterbeschermingsprogramma
HWN	Hoofdwegennet

I.	
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek
ICAO	International Civil Aviation Organization
ICT	Informatie- en communicatie Technologie
IDDDRI	Institute for Sustainable Development and International Relations
lenM	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
IF	Infrastructuurfonds
IGRAC	International Groundwater Resources Assessment Centre
ILT	Inspectie Leefomgeving en Transport
IMO	International Maritime Organisation
Inspire	Europese Richtlijn voor harmonisatie van geo-informatie
Interreg	Programma voor transnationale samenwerking op het gebied van de ruimtelijke ordening
IOD	Inlichtingen- en Opsporingsdienst
IOV	Impuls Omgevingsveiligheid
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
IPM	Integraal Project Management
IPO	Interprovinciaal Overleg
ITS	Intelligente Transportsystemen
IV	Informatievoorziening
IWA	Internationale Wateraanpak
K.	
KDC	Knowledge & Development Center
KIM	Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid
KLM	Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
KNRM	Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij
KpVV	Kennisplatform Verkeer en Vervoer
KRM	Kaderrichtlijn Mariene Strategie
KRW	(Europese) Kaderrichtlijn Water
Kton	Kiloton (miljoen kilo)
L.	
LAP	Landelijk Afvalbeheerplan
LAVS	Landelijk Asbest Volg Systeem
L_{den}	Day-evening-night level
LIB	Luchthavenindelingbesluit
L_{night}	Night Level
LPG	Liquified Petrol Gas
LSNed	Leidingenstraat Nederland
LTSA	Lange Termijn Spooragenda
LVB	Luchthavenverkeerbesluit Schiphol
LVNL	Luchtverkeersleiding Nederland
M.	
MARPOL	Marine Pollution
MDN	Monitor Duurzaam Nederland
MER	Milieueffectrapportage
MESMA	Monitoring en Evaluation of Spatially Managed Areas
MIA	Milieu investeringsaftrek
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
MJPG	Meerjarenprogramma Geluidsanering
MKB	Midden- en Kleinbedrijf

MKBA	Maatschappelijke Kosten-Batenanalyse
MMP	Modernisering Milieubeleid
MOU	Memorandum of Understanding
MSW	Maritiem Single Window
Mton	Megaton (1 miljard kilo)
MW	Megawatt
MWA	Moving Weighted Average (voortschrijdend gewogen gemiddelde)
N.	
NAS	Nationale Adoptie Strategie
NCAP	New Car Assessment Programme
NDOV	Nationale Data Openbaar Vervoer
NEa	Nederlandse Emissieautoriteit
NEC	National Emission Ceiling
NGO	Non-gouvernementele organisatie
NGR	Nationaal Geo Register
NH ₃	Ammoniak
NIWO	Stichting Nationale en Internationale Wegvervoerorganisatie
NKWK	Nationaal Kennis- en Innovatieprogramma Water en Klimaat
NLC	Nederlandse Loodsencorporatie
NLR	Nationaal Lucht- en Ruimtevaart Laboratorium
NMCA	Nationale Markt- en Capaciteitsanalyse
NMVOS	Vluchtige organische stoffen, exclusief methaan
NO ₂	Stikstofdioxide
NONS	Notification of New Substances
NOVB	Nationaal Openbaar Vervoer Beraad
NO _x	Stikstofoxiden
NRV	National Reference Value
NS	Nederlandse Spoorwegen
NSL	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit
NSP	Nieuwe Sleutel Projecten
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
NWP	Nationaal Waterplan
O.	
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OD	Omgevingsdiensten
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OLO	Omgevingsloket Online
ORS	Omgevingsraad Schiphol
OSPAR	Oslo-Parijs
OTIF	Organisation pour les Transports Internationaux Ferroviaires
OV	Openbaar vervoer
OVV	Onderzoeksraad voor Veiligheid
Ow	Omgevingswet
P.	
PBL	Planbureau voor de Leefomgeving

PBT	Persistent Bioaccumulative and Toxic
PDOK	Publieke Dienstverlening op de Kaart
PGS (15)	Publicatiereeks Gevaarlijke Stoffen
PHS	Programma Hoogfrequent Spoorvervoer
PM ₁₀	Fijnstof met een aerodynamische diameter kleiner dan 10 micrometer
PROVIA	Global Programme on Climate Change, Vulnerability, Impacts and Adaption
PRTR	Kiev Protocol on Pollutant Release and Transfer Registers
ProMT	Programma Milieu en Technologie
PSR	Projectstimuleringsregeling
R.	
RAC	Committee for Risk Assessment
RACE	Realisatie Acceleratie Circulaire Economie
RCW	Regiecollege Waddengebied
RDW	Rijksdienst voor het Wegverkeer
REACH	Registratie, Evaluatie en Autorisatie Chemische Stoffen
Revb	Regeling externe veiligheid buisleidingen
RGV	Rijksstructuurvisie Grevelingen-Volkerak-Zoommeer
RHB	Rijkshoofdboekhouding
RIONED	Stichting Riolering Nederland
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RMO	Risk Management Options
RMRG	Regeling Maatregelen Rijvaardigheid en Geschiktheid
RPAS	Remotely Piloted Aircraft Systems
RRAAM	Rijk – regioprogramma Amsterdam-Almere-Markermeer
RSP	Regiospecifiek Pakket
RUD	Regionale Uitvoeringsdiensten
RVO.nl	Rijksdienst voor ondernemend Nederland
RvS	Raad van State
RWS	Rijkswaterstaat
RWT	Rechtspersoon met een wettelijke taak
S.	
SACN	Stichting Airport Coordination Netherlands
SAGEO	Stichting Arbeidsmarkt Geo
SBNS	Stichtingen Bodemsanering Nederlandse Spoorwegen
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SECA	Sulphur Emmission Control Area
SER	Sociaal-Economische Raad
SEV-III	Derde Structuurschema Elektriciteitsvoorziening
SKB	Stichting Kennisontwikkeling en Kennisoverdracht Bodem
SMASH	Structuurvisie Mainport Schiphol Haarlemmermeer
SO ₂	Zwavel dioxide
SSO	Shared Services Organisatie
SSP	State Safety Programme 2015–2019
StAB	Stichting Advisering Bestuursrechtspraak
STS	Stoptonend Sein
SURF	Smart Urban Regions in the Future
SVHC	Substance of Very High Concern
SVIR	Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte
SVOV	Sociale Veiligheid Openbaar Vervoer
SWOV	Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid
SWUNG	Samen Weken aan de Uitvoering van Nieuw Geluidsbeleid

SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
T.	
TCB	Technische Commissie Bodembescherming
TK	Tweede Kamer
TLS	Trans Link System
TNO	Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderwijs
TRG	Totaal Risicogewicht Grenswaarde
TVG	Totaal Volume Geluid
U.	
UNISDR	United Nations International Strategy for Disaster Reduction
UNEP	United Nations Environment Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
UvW	Unie van Waterschappen
V.	
VAMEX	Stichting Vaarbewijzen- en Marifoon Examens
VAMIL	Vrijwillige afschrijving milieu-investeringen
VANG	Van Afval Naar Grondstof
VenW	Verkeer en Waterstaat
VN	Verenigde Naties
VNECE	Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties (United Nations Economic Commission for Europe, UNECE)
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VOS	Vluchtige Organische Stoffen
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
VTH	Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
VVN	Veilig Verkeer Nederland
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
W.	
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
Wbb	Wet bodembescherming
WenR	Ministerie voor Wonen en Rijksdienst
WGR	Wet Gemeenschappelijke Regelingen
WMO	Wereld Meteorologische Organisatie
Y.	
YEP	Young Expert Programme
Z.	
ZBO	Zelfstandig Bestuursorgaan
ZESO's	Zeer Ernstige Scheepvaartongevallen

Rijksbegroting 2017

xii Infrastructuur en Milieu

Aangeboden aan de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal door de Minister van Financiën.

Vervaardiging parlementaire stukken en begeleiding productieproces

Sdu Uitgevers
afdeling Dataverwerking
e-mail traffic@sdu.nl

Vormgeving omslag
Studio Dumbar

DTP omslag
Xerox/OBT, Den Haag

Uitgave
Ministerie van Financiën

www.rijksbegroting.nl

Sdu oprecht
de beste
keuze

